

21—22 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 21 januari

Sid.

Svar på fråga av herr Holmberg ang. utredningen om Karlsborgs- verkens utbyggnad.....	3
Interpellationer av:	
herr Westberg ang. förflyttning av penninglotteriet från Stockholm till Gävle	4
herr Vigelsbo ang. planerade åtgärder för tillgodoseende av stor- stockholmsområdets behov av byggnadsarbetare	6
herr Eriksson i Bäckmora ang. kostnadsutvecklingen inom bygg- nadsindustrien	7
herr Enskog ang. åtgärder till förebyggande av trafikolyckor vid obevakade järnvägsövergångar	8
fru Thunvall ang. åtgärder för ökad användning av reflexanord- ningar vid färd i mörker.....	9
Meddelande om enkel fråga av herr Nordstrandh ang. kyrkoären- denas handläggning inom regeringen	11

Onsdagen den 22 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m	11
Meddelande ang. enkla frågor av:	
herr Braconier ang. de straffomyndigas andel i den totala krimi- naliteten.....	92
herr Braconier ang. kortvågssändningar på ryska språket.....	92
herr Wiklund ang. möjligheterna till omskolning eller särskild yrkesutbildning av viss arbetslös ungdom	92

	Sid.
herr Hagberg ang. förbättring av vissa ungdomars möjligheter till yrkesutbildning.....	92
Onsdagen den 22 januari em.	
Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)	93

Tisdagen den 21 januari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Björkänge, som vid kammarens sammanträde den 17 innevarande januari med läkarintyg styrkt sig från och med den 11 samma månad tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. utredningen om Karlsborgsverkens utbyggnad

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat, om jag avser att påskynda utredningen om Karlsborgsverkens utbyggnad, så att förslag härom kan föreläggas innevarande års riksdag.

Som svar härpå får jag meddela, att den inom Aktiebolaget Statens skogsindustrier pågående utredningen om Karlsborgsverkens utbyggnad bedrivs så skyndsamt som möjligt. För att inte försätta någon tid har utredningen bedrivits parallellt med den pågående och nu snart avslutade utredningen om förhållandet mellan domänverket och ASSI. Resultaten av denna utredning kommer självfallet också att bli av betydelse för bedömningen av frågan om Karlsborgsverkens utbyggnad. Det är av dessa skäl i dag ej möjligt ange vid vilken tidpunkt resultatet av utredningen om Karlsborgsverkens utbyggnad kan före-

läggas riksdagen eller bringas till dess kännedom.

Vidare anförde

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för att han svarat mycket snabbt på min fråga.

Jag kan emellertid inte hålla med handelsministern om att det innebär någon tidsvinst att frågan om karlsborgsindustriens utbyggnad nu har kopplats samman även med utredningen om förhållandet mella ASSI och domänverket. Tvärtom förefaller det troligt att den anordningen leder till ytterligare dröjsmål. Statsrådet säger ju också i svaret att detta är ett av skälen till att han inte kan ange någon tidpunkt för ett eventuellt förslag om utbyggnaden i Karlsborg.

Frågan om samordningen av domänverkets och ASSI:s verksamhet är naturligtvis mycket viktig. Den grupp jag tillhör har också vid ett par tillfällen tagit upp frågan och föreslagit en sådan samordning, närmast i anslutning till frågan om samordning av statens näringspolitiska verksamhet över huvud taget. Men jag kan inte se att det finns någon anledning att göra industriutbyggnaden i Karlsborg beroende av de framtida företagsformerna för domänverket och ASSI eller att avvakta resultatet av den utredningen, innan man bestämmer sig för hur det skall bli med utbyggnaden.

Utredningen om ASSI och domänverket var redan i verksamhet — den hade pågått i åtminstone tre månader — när riksdagen 1962 anvisade pengar för ASSI:s nybygge i Piteå. Det var

Interpellation ang. förflyttning av penninglotteriet från Stockholm till Gävle

självklart att ingen kom på idén att man skulle avvakta någon utredning för den utbyggnad som då företogs i Piteå, och det finns enligt min mening lika liten anledning att avvakta i fråga om karlsborgsföretaget. En utbyggnad kan ske oberoende av om förvaltningen av statens skogsinnehav och dess träindustriella verksamhet skall samordnas i ett företag eller inte.

Vid samma tillfälle föreslog också den kommunistiska gruppen att medel skulle anvisas för att påbörja utbyggnaden även i Karlsborg. Inte heller med anledning av denna motion sades det ett ord om att man måste avvakta en utredning som hade helt andra uppgifter. Tvärtom gick riksdagsbeslutet i denna fråga ut på att bolaget omedelbart skulle vidtaga alla förberedelser för utbyggnaden, så att denna skulle kunna genomföras utan dröjsmål när personella och ekonomiska resurser gjorde det möjligt att sätta i gång byggnadsarbetet.

Det viktigaste för bedömningen av utbyggnaden av den statliga träindustrin i Norrbotten är självfallet hur det förhåller sig med skogstillgångarna i detta län. När frågan om Karlsborgsverkens utbyggnad behandlades i fjol med anledning av en kommunistisk motion, hade redan tre statliga utredningar konstaterat att virkesfångst i tillräcklig mängd kan ordnas för att förse en björkmassefabrik med råvara. I fjol anfördes emellertid som skäl till ytterligare dröjsmål att den utredning, som 1962 års riksdag beställde att genomföras omedelbart, ännu inte hade verkställts. Då förekom fortfarande inte ett ord om att ytterligare en utredning skulle inblandas. Men i vårt fall är nu detta tydligen en väsentlig anledning till att riksdagen ännu inte kan få något besked.

Jag beklagar att det blivit så, eftersom det förekommer en stor arbetslöshet i Norrbotten. Framför allt bland skogsarbetarna har man väntat sig mycket av de möjligheter till nya arbetstillfäl-

len som utbyggnaden av karlsborgsindustrien skulle ha fört med sig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 4, med förslag till lag om kommunal beredskap m. m.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 62;

till statsutskottet motionerna nr 63—68;

till bevillningsutskottet motionen nr 69;

till behandling av lagutskott motionerna nr 70—72; och

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 73.

§ 6

Föredrogs den av herr *Svenungsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående maximigränser för motorbuller.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7**Interpellation ang. förflyttning av penninglotteriet från Stockholm till Gävle**

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG (fp), som yttrade:
Herr talman! Den med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande år 1957 tillsatta utredningen angående lokaliseringen av statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet till orter utanför stock-

Interpellation ang. förflyttning av penninglotteriet från Stockholm till Gävle

holmsområdet föreslog i ett år 1959 avgivet betänkande att Svenska Penninglotteriet Aktiebolag skulle flyttas till Gävle.

Bolaget har enligt utredningens mening ett mycket avgränsat arbetsområde. Något omfattande samarbete med andra statliga företag eller ämbetsverk förekommer inte, om man bortser från att beställningstryck för närvarande utföres av riksbankens sedeltryckeri. Å andra sidan föreligger knappast några svårigheter eller olägenheter att transportera lotterisedelstrycket från Tumba till Gävle. Post-, bank- och tryckeriservice i övrigt kan utan olägenheter ombesörjas i Gävle.

Förflyttningen tillstyrktes av flertalet av de remissinstanser som yttrade sig i ärendet, bl. a. av statskontoret, arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Gävleborgs län.

I propositionen nr 120 år 1960 uttalade sig Kungl. Maj:t i ärendet och framhöll bl. a. följande:

»Ur de synpunkter jag nu anfört torde några större olägenheter inte kunna påvisas vid en utflyttning av bolaget om man tar hänsyn till de behov i fråga om post-, bank- och tryckservice som redovisats. — — — I fråga om tryckningen håller jag för troligt, att denna vid en omlokalisering till en början måste kvarligga hos riksdagens sedeltryckeri. Några avgörande svårigheter att transportera lottsedlarna till ort utanför Stockholm synes enligt min mening inte föreligga. — — — Såsom utredningen antytt är det inte otänkbart, att en lokalisering till samma ort av Penninglotteriet och sedeltryckeriet kan visa sig ändamålsenlig. Emellertid anser jag — — — att den nu aktuella frågan kan bedömas oberoende av sedeltryckeriets förläggning.

— — —

Vad gäller bolagets personalproblem vill jag erinra om att utredningen räknat med viss »inkörningstid» på ny ort och någon personalavgång i samband

med flyttningen. Inte heller dessa svårigheter torde vara av sådan natur, att de i och för sig utgör hinder för en utflyttning. Arbetsmarknadsstyrelsen har bedömt rekryteringsmöjligheterna i exempelvis Gävle som goda, och i likhet med utredningen håller jag inte för otroligt, att förutsättningarna att där behålla personalen på längre sikt kan bli bättre än i Stockholm. Gävle bör därför prövas som ett huvudalternativ, när det gäller valet av ny lokaliseringsort.»

Departementschefen ansåg, trots dessa klara uttalanden, att fortsatta undersökningar borde företagas. Statsutskottet och riksdagen följde departementschefens förslag på denna punkt.

Frågan har sedermera på våren 1963 varit föremål för interpellationsdebatt i riksdagen. I debatten anförde handelsministern, att frågan om penninglotteriets förflyttning torde bli föremål för ytterligare överväganden.

Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet framlade under år 1959 förslag om utflyttning av 11 statliga verksamhetsgrenar, inklusive Penninglotteriet, från stockholmsområdet. Åtta av de 11 verksamhetsgrenarna har redan verkställt eller planerar att inom kort verkställa utflyttning till nya orter. Det kan som exempel nämnas, att försvarets fabriksstyrelse flyttat till Eskilstuna och att AB Tipstjänst planerar utflyttning till Märsta. Endast tre av de 11 verksamhetsgrenarna har inte blivit föremål för beslut om utflyttning.

Enligt min mening finns god anledning att nu besluta om utflyttning av Penninglotteriet till Gävle. De lokaliseringspolitiska skäl, som gjorde att utredningen förordade Gävle som ny förläggningssort, får alltså anses ha betydande styrka. Det utredningsarbete, som har skett sedan förslaget framlades, kan inte bedömas ha försvagat de tidigare skälen för utflyttning av verksamheten till Gävle.

Med stöd av den anförda motivering-
en hemställer jag om kammarens till-

Interpellation ang. planerade åtgärder för tillgodoseende av storstockholmsområdets behov av byggnadsarbetare

stånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att förslag snarast framlägges om utflyttning av Svenska Penninglotteriet Aktiebolag från Stockholm till Gävle?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. planerade åtgärder för tillgodoseende av storstockholmsområdets behov av byggnadsarbetare

Ordet lämnades på begäran till

Herr VIGELSBO (cp), som yttrade:

Herr talman! Behovet av byggnadsarbetskraft i Storstockholm synes vara mycket stort. Det gäller att tillfredsställa behovet av bostäder till de människor som i allt större omfattning söker sig till denna region. Den stora frågan är nu var denna arbetskraft skall uppbringas.

Som det framgått av vissa pressuppgifter synes nu emellertid planer föreligga att söka animera arbetskraft från andra delar av landet att ta anställning i Stockholm. I och med detta synes en mycket delikat uppgift ha blivit lagd i arbetsmarknadsmyndigheternas händer. Det är uppenbart att man med erbjudande av olika ekonomiska och sociala förmåner kan dirigera arbetskraften på sätt som tänkts. Men hur kommer detta att ställa sig för andra orter, där bristen på arbetskraft är minst lika stor som i Stockholm? Med erbjudande av tillräckligt stora förmåner, kanske t. o. m. utöver vad som är avtalsmässigt fastställt, skulle Stockholm kunna, på bekostnad av andra orters lika legitima behov, suga till sig arbetskraft i sådan omfattning att byggnadsverksamheten på andra håll i landet helt eller delvis lamslås.

Det bör i detta sammanhang kunna erinras om att byggnadsfirmorna vid

avgivande av byggnadsanbud på så gott som alla orter ute i landet där man åtar sig sådant, av brist på arbetskraft redan nu kräver stora garantibelopp för betalande av reseersättningar och dagtraktamenten. Dessa krav framförs givetvis med anledning av vetskapen om en allmänt rådande brist på byggnadsarbetskraft. Således kan som exempel anföras att man vid avgivande av ett numera antaget anbud för uppförande av en lasarettsetapp i en av Mellan-Sveriges största städer kalkylerat med 600 000 kronor till resor och dagtraktamenten. Anbudssumman uppgick i nämnda fall till drygt 24 milj. kronor. Med de resurser och möjligheter Storstockholm har att dra till sig folk torde de svårigheter av både manuell och ekonomisk art, som uppstår för andra delar av landet, komma att bli synnerligen omfattande.

Landstingens och kommunernas byggnadsprogram är ganska omfattande landet över. Dessa byggnadsbehov representeras framför allt av sjukvården och undervisningsväsendet. Dessutom kan det inte heller förbises att även på andra orter än Stockholm bostadsbyggandet och saneringen av äldre bostadsbebyggelse kräver en mycket stor insats av både arbetskraft och material. Under förutsättning att tillgängliga uppgifter är riktiga och att genomgående brist på arbetskraft inom byggnadsområdet föreligger inom hela landet måste en sådan åtgärd, som nu ifrågasatts, att med olika medel dirigera arbetskraft från landet till Stockholm, komma att helt spoliera andra bygders skriande behov av anläggningsprogram. Sjukvårdens tidsenliga ordnande och bostadssaneringens rationella fortskridande är angelägenheter som inte angår endast stockholmsregionen utan bör ses i hela sitt landsomfattande sammanhang.

Med hänvisning till ovan anförda motivering ber jag att få med kammarens medgivande till statsrådet och chefen

Interpellation ang. kostnadsutvecklingen inom byggnadsindustrin

för inrikesdepartementet framställa följande frågor:

Anser herr statsrådet stockholmsregionens byggnadsbehov i förhållande till det som föreligger i landet i övrigt vara av sådan storleksordning och angelägenhetsgrad, att denna region bör medges speciella fullmakter för att på andra landsdelars bekostnad tillförsäkra sig erforderlig och tillgänglig arbetskraft, samt

om så är fallet, vad ämnar herr statsrådet göra för att även andra bygders legitima och nödvändiga behov av arbetskraft skall kunna tillgodoses?

Denna anhållan bordlades.

§ 9**Interpellation ang. kostnadsutvecklingen inom byggnadsindustrin**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Den ständiga stegring- en av byggnadskostnaderna är en fråga, som i allt högre grad oroar såväl den enskilde som de samhällsorgan, som har att sörja för bostäder, skolor, sjukvårds- inrättningar m. fl.

Uppmärksamheten har i detta sam- manhang riktats mot förekomsten av tomtjobberi och höga tomtpriser, vilket sannolikt har en dryg anpart i kostnads- utvecklingen. Men byggnadsindustrin torde ha åtskilliga fler faktorer som på- verkar den oroande kostnadsutveck- lingen. En sådan kostnadsfaktor som alltmer börjar uppmärksammas är de höga arkitekt- och konsulttaxorna. I ett auktoritativt fackföreningsorgan har det förhållandet helt nyligen påtalats med bl. a. följande mening: — — — »att konsulterna kan glädja sig åt ett ange- nämt drivhusklimat, i vilket de fast- ställer sina taxor och debiteringar utan någon som helst kontroll. Man tillämpar en bruttoprislista som inte ens pris- och

kartellnämnden hittills brytt sig om att titta på — — —». Hur därmed förhål- ler sig får stå för det citerade tidnings- organet, men ett faktum är, att t. ex. kommuner och landsting i sin omfattan- de byggnadsverksamhet får satsa åtskil- liga hundratusental kronor i konstruk- tionsritningar och andra handlingar som arkitekter och konsultfirmor tillhanda- håller. Varje uppdrag behandlas av des- sa som helt »nytt arbete» även om det i vissa fall — helt eller delvis — skulle gå att använda ritningskopior av redan uppförda likartade byggnader. Inom denna kostnadsfaktor borde det därför finnas möjligheter till betydande be- sparingar, vilket även skulle få en gynnsam återverkan på de höga hyres- kostnaderna. Det är redan vid ritbrä- det som byggnadskostnaderna skall an- gripas. Detta antagande styrkes bl. a. av ett uttalande i tidningspressen av en ledande man bland byggarbetsgivarna, där denne nämnt ett visst kontorshus där konsultarvodena kostade lika myc- ket som lönerna till de byggnadsarbe- tare som uppförde huset. Om detta är den tendens vi har att räkna med, så är utvecklingen i denna kostnadsdel av byggandet synnerligen oroande, och här måste allmänheten få klarlagt vad som i dessa sammanhang är kostnads- mässigt motiverat eller ej.

Med det allmänintresse som frågan om kostnadsutvecklingen inom bygg- nadsindustrin har och mot bakgrun- den av vad som ovan framhållits, torde det vara påkallat med en allsidig ut- redning rörande byggnadskostnadernas stegring och påverkan av de kostnads- faktorer som av mig i interpellationen berörts, liksom möjligheten att åstad- komma ett allmänt förbilligande av des- sa kostnader.

Med åberopande av vad som ovan anförts anhåller jag om kammarens till- stånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följ- ande frågor:

1) Anser statsrådet att kostnadsut-

Interpellation ang. åtgärder till förebyggande av trafikolyckor vid obehövade järnvägsövergångar

vecklingen inom byggnadsindustrien är tillfredsställande?

2) Om så ej är fallet, avser statsrådet att låta utreda frågan liksom skäligheten i de kostnadsfaktorer som närmare berörts i interpellationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 10**Interpellation ang. åtgärder till förebyggande av trafikolyckor vid obehövade järnvägsövergångar**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ENSKOG (fp), som yttrade:

Herr talman! Varje år inträffar ett stort antal trafikolyckor vid obehövade korsningar mellan järnväg och landsväg. Oftast är dessa olyckor beroende på den s. k. mänskliga faktorn. För att ingen olycka skall inträffa måste trafikanten på landsvägen alltid iakttaga största försiktighet. Det är denne som kan undvika olyckshändelser. Föraren av ett tåg eller en rälsbuss kan i regel inte hinna bromsa in sitt oerhört tunga tågsätt innan en olycka har hänt.

Om bilföraren har god sikt åt båda hållen vid järnvägs korsningen behöver det inte hända några olyckor. För att det skall vara god sikt fordras att man ser många hundra meter åt vardera hållet. Vissa snälltåg, t. ex. Göteborgaren som går de 312 kilometerna mellan Stockholm och Skövde på 170 minuter, har på denna sträcka en medelfart av 110 km/tim. och en toppfart som är betydligt högre. Vid en fart av 120 km/tim. rör sig tåget med en hastighet av 33½ meter per sekund. Vill en bilförare ha 30 sekunder på sig för att från stillastående helt ha passerat spåret måste han se tåget på minst 1 kilometers avstånd. Vid hälften så hög hastighet, d. v. s. 60 km/tim., behövs 500 meters sikt.

Det finns många korsningar speciellt

mellan enskilda vägar och järnvägar där sikten är skymd så att man ej kan se ett framrusande tåg förrän detta är mycket nära. Har bilföraren inte genom att lyssna fått klart för sig att ett tåg nalkas — detta kan vara mycket svårt t. ex. i snöyra — är det endast tur som förhindrar en olycka. I sådana fall måste antingen skyddsanordningar uppsättas eller också måste trafiken på järnvägen framföras med nedsatt hastighet.

På en vägsträcka där en väg går parallellt med en järnväg och där en avslutande väg korsar järnvägen kan det under mörker vara mycket svårt att avgöra om ett annalkande fordon rör sig på järnvägen eller landsvägen. Ett lok har oftast tre lyktor fram men vid avbländning släckes den översta och de båda nedre bländas av precis som på en bil. Detta torde vara en av anledningarna till att bilförare inte uppmärksammar annalkande tåg trots att sikten kan vara mycket god. Ett flertal sådana olyckor har inträffat. För att undvika dylika händelser skulle man kunna ordna så att fordon på järnvägen alltid hade tre lyktor fram. Den översta lyktan skulle vid avbländning lysa relativt svagt men dock vara synlig på långt håll och de båda nedre bländas av på vanligt sätt. Detta skulle alltså gälla såväl lok som rälsbussar.

Under hänvisning till den här anförda motiveringen anhåller jag om kammarrens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet medverka till att i avvaktan på permanenta skyddsanordningar (bommar eller ljussignaler) stoppskyltar uppsättas vid alla obehövade korsningar mellan väg och järnväg?

2. Vill herr statsrådet låta företaga en översyn av tillåtna tåghastigheter vid de obehövade järnvägsövergångar, där, med hänsyn tagen till tågens hastighet, den fria siktsträckan från kors-

Interpellation ang. åtgärder för ökad användning av reflexanordningar vid färd i mörker

ningen är för kort, och införa lämplig hastighetsbegränsning för tågen?

3. Vill herr statsrådet medverka till att såväl lok som rälsbussar förses med tre lyktor framåt och att den översta lyktan vid avbländning skall lysa med nedsatt styrka?

Denna anhållan bordlades.

§ 11**Interpellation ang. åtgärder för ökad användning av reflexanordningar vid färd i mörker**

Ordet lämnades på begäran till

Fru THUNVALL (s), som yttrade:

Herr talman! Trots all propaganda för trafiksäkerhet med bl. a. NTF:s uppmaningar i radio, TV och tidningspress, att allmänheten bör bära reflexer vid färd i mörker, tycks allvaret med denna kampanj ej ha trängt in i det allmänna medvetandet, så som nödvändigt är. En bilfärd på mörka vägar är tillräcklig för att ge exempel på den saken. De tusentals mörkerolyckorna under fjolåret utgör även skrämmande bevis. En lag om obligatoriskt bärande av reflexer tycks vara svår att genomföra, men ytterligare och kraftigare åtgärder än hittills måste ändå genomföras snarast till skydd för bilister och för fotgängare i alla åldrar. Utdelande av reflexmaterial till alla medborgare exempelvis via sjukkassorna kanske kunde ge mera eftertryck åt uppmaningen att alltid bära reflexer vid färd i mörker. Ingen kan tvingas att bära reflexer utan lagparagrafer, men kravet att bära dem kan skärpas på detta sätt.

Ännu återstår några månader av denna mörkersäsong, och därmed finns tyvärr också risk för ytterligare onödiga mörkerolyckor. Snabba åtgärder är därför av nöden för att få denna olyckskurva att hastigt falla.

Med hänvisning till ovanstående motivering till min interpellation ber jag

att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att snabbt effektivisera åtgärderna och kampanjen för reflexer med verkan redan under återstoden av innevarande mörkersäsong?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 27, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror, m. m.,

nr 28, angående uppförande av en för Svenska turisttrafikförbundet m. fl. institutioner gemensam administrationsbyggnad (Sverigehuset) på Blanchetomten i Stockholm,

nr 29, med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968,

nr 30, angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan,

nr 31, angående försvarsgrensstabernas organisation m. m., och

nr 32, angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 74, av herr Björkman, angående utlandssvenskars upptagande i röstlängd,

nr 75, av herr Nyberg m. fl., angående kvinnlig tronföljd,

nr 76, av herr Hedlund m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande,

nr 77, av herr *Lindahl m. fl.*, om anslag till sverigeresor för svenskamerikaner,

nr 78, av herr *Lundberg*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till kostnader för regalskeppet Wasa,

nr 79, av herrar *Löfroth* och *Johansson* i Öckerö, om inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1964/65,

nr 80, av herr *Ohlin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande,

nr 81, av fru *Ryding* och herr *Hermansson*, om anslag för balsamering och hemtransport av utomlands avlidna svenska medborgare,

nr 82, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, m. m.,

nr 83, av herr *Lassinantti m. fl.*, om förhöjt statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen,

nr 84, av herr *Nordgren m. fl.*, om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskoleutbildning,

nr 85, av herrar *Westberg* och *Källstad*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Utbildning av ungdomsledare,

nr 86, av fru *Nettelbrandt* och herr *Keijer*, om sänkning av delningstalet beträffande slöjdgrupper,

nr 87, av herr *Wiklund m. fl.*, om ersättning för vissa kostnader för morgonsamling i skolorna,

nr 88, av herr *Berglund m. fl.*, om åtgärder mot rökning i arbetslokaler, m. m.,

nr 89, av fru *Hörnlund m. fl.*, om ökade anslag för karolinska sjukhusets giftinformationscentral,

nr 90, av herr *Larsson* i Luttra m. fl., om ökad ersättning till övervakare av villkorligt dömda m. fl.,

nr 91, av herr *Löfroth*, om anslag för en antitobakskampanj,

nr 92, av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl., om användande av markpris, fast-

ställt av expropriationsdomstol, som underlag för statlig bostadsbelåning,

nr 93, av fru *Ryding* och herr *Nilsson* i Gävle, angående familjebostadsbidragen,

nr 94, av herr *Westberg m. fl.*, om anslag för ökad upplysningsverksamhet rörande tobakens skadeverkningar bland ungdom, m. m.,

nr 95, av herr *Persson* i Heden m. fl., om åtgärder för upprustning av enskilda vägar,

nr 96, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Elmwall*, angående straffpåföljden vid vårdslös deklARATION,

nr 97, av herr *Darlin m. fl.*, om reformering av förmögenhetsbeskattningen,

nr 98, av herr *Källenius m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för avsättning för framtida reparation av fastighet,

nr 99, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebo-lag till pension,

nr 100, av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., om avdrag vid beskattningen för avsättning till brand- och stormskadefond vid skogsbruk, m. m.,

nr 101, av herr *Nordgren m. fl.*, angående förvärvsavdraget för gift kvinna,

nr 102, av herr *Regnéll*, angående avdragsrätt vid beskattningen för kostnader vid aktiebolagsbildning m. m.,

nr 103, av herrar *Wahrendorff* och *Dahlgren*, om rätt till avdrag vid beskattningen för nyanläggning genom skogsplantering,

nr 104, av herr *Källstad*, angående vigselrätten för vigselförrättare vid kyrklig vigsel,

nr 105, av fröken *Wetterström m. fl.*, angående kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården,

nr 106, av herrar *Antonsson* och *Wahrendorff*, om höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP,

nr 107, av herr *Haglund m. fl.*, om lagstadgad skyldighet för politisk organisation att offentligt redovisa sin finansiering,

nr 108, av herrar *Magnusson* i Borås

och *Eliasson I Moholm*, angående procentsatsen för uttag av ATP-avgift,

nr 109, av fru *Nettelbrandt m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1963 vid dess fyrtiosjunde sammanträde fattade beslut,

nr 110, av fru *Ryding m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1963 vid dess fyrtiosjunde sammanträde fattade beslut,

nr 111, av fru *Ryding m. fl.*, om införande i arbetarskyddslagen av bestämmelser om minimitemperatur för arbetslokal,

nr 112, av herr *Spångberg*, angående behandlingen av samvetsömma värnpliktiga,

nr 113, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Wahrendorff*, angående byggnadsstadgans bestämmelser om avstånd mellan byggnad och tomtgräns, m. m.,

nr 114, av herrar *Hermansson* och *Holmberg*, om sänkning av bokpriserna,

nr 115, av fröken *Karlsson m. fl.*, angående skadeverkningar av kemiska växtskyddsmedel,

nr 116, av herr *Löfroth*, om utvidgning av statens järnvägars rabatter för folkpensionärer, samt

nr 117, av herr *Nordgren m. fl.*, angående ersättning till arbetsgivare för fullgörande av uppbördsskyldighet.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Nordstrandh* till hans excellens herr statsministern angående kyrkoärendenas handläggning inom regeringen.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes härfter kl. 16.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 22 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 innevarande januari.

§ 2

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och be-

hov under budgetåret 1964/65, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64.

Därvid anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! År 1963 bragte en liten ljusning på den internationella politiska fronten. Överenskommelsen om inställande av flertalet slag av atomvapenprov visade att överenskommelser som begränsar rustningarna dock inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är helt uteslutna. Det är klart att förhoppningarna för år 1964 innefattar tanken på fortsatta framsteg, som inte bara gäller proven på kärnvapentechnikens område, utan påbörjande av en internationell successiv reduktion av rustningarna på alla områden. Men något mer än små framsteg i denna riktning kan man säkerligen inte i år förvänta — om ens detta.

För Sveriges del kommer den ryske premiärministern Chrusjtjovs besök i sommar att innebära en uppmärksammad politisk händelse. Vi i folkpartiet har redan tidigt klargjort att vi intar en skeptisk hållning till s. k. good-will-besök från länder med allt annat än demokratiska styrelsesystem. Sådana besök blir i själva verket starkt propagandabetonade efter vad erfarenheten utvisar. Men nu när Sveriges regering har inbjudit den ryske premiärministern till ett besök så blir han naturligtvis landets gäst och bör behandlas som sådan. Å andra sidan kan tanken på det kommande besöket inte få oss att glömma att det finns drag i den ryska politiken vad behandlingen av angränsande stater beträffar, som fortfarande för oss framstår som stridande mot folkens självbestämmanderätt. Den sovjetryska inställningen till satellitstaterna, de baltiska staterna och Tysklands delning har inte undergått någon radikal förändring och står i klar strid mot Förenta Nationernas principer.

Naturligtvis kan det invändas att den sovjetryska politiken under senare år både inåt och utåt visat modifikationer i en riktning som ur demokratisk synvinkel framstår som någon förbättring. Man kan också göra gällande att det finns säkerhetsproblem även för öststaterna likaväl som för andra och att dessa problem inte bör tappas ur sikte när man bedömer den internationella politiken. Naturligtvis ligger det mycket sanning däri. Nationer som upplevt tyska angrepp under två världskrig och den aggressiva västerländska politiken

efter första världskriget har givetvis en känsla av att deras trygghet kan hotas. Det behöver alltså inte vara endast aggressivitet och lust att utbreda det kommunistiska herraväldet som betingar en mot folkens självbestämmanderätt stridande yttre politik.

Kvar står dock att en sådan politik inte kan betraktas som en naturlig grundval för framtiden. I det Europa med starkt reducerade och kontrollerade rustningar som vi hoppas skall växa fram under de närmaste årtiondena bör trygghet för varje nation kunna uppnås utan hot om ockupation eller åtgärder som innebär att man berövar ett antal nationer deras rätt att själva välja sin styrelseform och bestämma över sina livsvillkor. Låt oss därför hoppas att så småningom — även om det kan dröja ganska många år till dess — förutsättningar kommer att finnas för en fredlig omläggning av de internationella politiska förhållandena i Europa.

När man talar om en europeisk utopi är det inte bara en utvidgning av samarbetet inom vår världsdels västliga områden eller överenskommelse om rustningsbegränsning som man har i tankarna utan lika mycket en utveckling som ger alla Europas nationer samma möjligheter till frihet.

Jag hoppas, att vi ganska snart kan ordna en särskild debatt om den handelspolitiska problematiken inför vårens båda stora internationella konferenser. Den första redan i mars sammanträdande FN-konferensen som i hög grad skall behandla u-ländernas utrikeshandelsproblem har av regeringen under fjolåret ägnats föga uppmärksamhet, om man får döma av det faktum att konferensproblem över huvud inte närmare berörts i utrikesutskott, utrikesnämnd eller andra överläggningar med oppositionen. Jag tror att regeringen här begår ett misstag, om man inte mycket noga förbereder Sveriges deltagande. Det är inte nödvändigt för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Lange att vänta på initiativ från mr Heath. Det är ett betydande svenskt intresse att den internationella handelspolitiska metodiken inte urartar och för råvarornas del rör sig i en med GATT-politiken svårförenlig riktning. Det är likaså väsentligt att internationell förståelse kan skapas för den betydande utvidgning av stödet till u-länderna, som parallella aktioner från ett stort antal industriländer kan åstadkomma. Över huvud krävs det en aktiv svensk insats, som bl. a. i fråga om metodproblemens lösning kan få stor betydelse, till gagn främst för u-länderna men också till fromma för världshandelns utveckling och det allmänna ekonomiska framåtskridandet.

Låt mig tillfoga att de länder som är i stånd att ge betydande och långvariga krediter till andra länder troligen kan utöva ett mycket stort inflytande. Mina förhoppningar att en olycklig förening av u-landsnationalism och kommunistiska utrikeshandelsmonopolmetoder inte skall sätta sin prägel på utvecklingen grundar jag på det faktum, att det ett eller annat år framåt främst är västerländska industristater med sympati för en liberal handelspolitik, som har förmåga att ge betydande krediter.

Sverige tillhör tyvärr inte dessa länder. Vår valutareserv rör inte med betydande påfrestningar. Men i vår egen utrikeshandel och vid utformningen av u-landsstödet borde de långfristiga krediterna med statsstöd — gällande en längre period än hittills vanligt — kunna spela en ökad roll till gagn för bägge parter. Låt oss inte hålla för vatten-täta skott mellan å ena sidan statligt risktagande för krediter, som möjliggör viktiga svenska exportleveranser till u-länderna, och å andra sidan statliga kapitalgåvor till samma land. Det första kan vara en större hjälp än det andra — och dessutom bättre ur svensk synvinkel.

Under många år har regeringspartiet hävdat att författningsreformerna — i

den mån de har väsentlig betydelse — bör tas i ett sammanhang. Man bör vara klar över vad man vill göra över hela linjen, innan reformen beslutas. Statsminister Erlanders tanke att man nu plötsligt skulle radikalt reformera första kammaren, bryta ut den reformen ur sammanhanget, var därför en överraskande kovändning. Det skulle enligt hans mening ske just när en övergång till enkammarsystem, d. v. s. populärt uttryckt första kammarens avskaffande, aktualiserats. Uppenbart är att den Erlanderska propå inte har någon mening alls, ifall den stora författningsreformen kan genomföras 1966 och 1976. I så fall blir det aldrig tal om nyval av kammaren år 1967. Skulle den stora reformen slutgiltigt göras först 1969, kan det bli tal om en förnyelse av första kammaren 1967. Men den kan då ske mycket enkelt utan grundlagsändring.

Vartill skulle då denna Erlanderska reform tjäna? Ja, den kan få mening om regeringspartiet leker med tanken att bevara tvåkammarsystemet långt in på 1970-talet eller än längre. Den kan då också underlätta argumenteringen för ett uppskov med en större reform. En av de kritiserade svagheter, den s. k. eftersläpningen, har ju i så fall till en del avlägsnats, kan man säga.

Men herr Erlander låtsas att hans förslag tvärtom skulle påskynda den stora reformen. I en tid då regeringen ständigt hänvisar till bristen på experter skulle det vara bra att experterna togs ifrån arbetet på den stora reformen och sattes in på ett provisorium — en grundlagsändring för tre eller fyra år. Det kan herr Erlander inte mena på allvar. Det är ett orimligt påstående.

Nej, förslaget framstår som en mycket klar uppskovsmanöver. Dess uppgift och verkan bleve att underlätta regeringens försvar, om man skulle vilja uppskjuta den stora grundlagsreformen.

Tillåt mig för övrigt att påpeka ett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

egendomligt sammanträffande. Så länge socialdemokratien gagnades av eftersläpningen i fråga om första kammarens sammansättning ville man alls inte medge att något borde göras för att få slut på den. Men så inträffar det att regeringspartiets framgång vid senaste landstingsval medför att eftersläpningen blir till nackdel för socialdemokratien. Regeringspartiet skulle i dag ha fler mandat i första kammaren än det har, om det inte fanns någon eftersläpning men övriga faktorer som ger en socialdemokratisk överrepresentation bestod. Då vaknar plötsligt den socialdemokratiska förståelsen för att eftersläpningen bör avskaffas. Detta är väl blott en slump, ett tillfälligt sammanträffande! Inte sant, herr finansminister? Eller är det ett nytt bevis på en partiegoistisk syn på grundlagsreformen? Chefen för General Motors förklarade för några år sedan, när man påpekade att det kunde finnas intresse-motsättningar mellan hans ställning som chef för General Motors och som medlem av Förenta staternas regering, att »det som är bra för General Motors är bra för Förenta staterna». Det verkar som om man på Ert håll, herr finansminister, menar att den konstitutionella reform som är bra för herr Erlander och hans vänner också är bra för fosterlandet.

Inom den meningsriktning jag företräder är inställningen klar. Vi vill verka för en enkammarreform snarast möjligt, varigenom bl. a. eftersläpningen avskaffas. Vårt syfte är att stärka demokratien, inte vara så småaktiga att vi ser en grundlagsreform ur det egna partiets intressesynpunkt. Vi har förtroende för Sveriges folk och vill att medborgarna i ett val utan försening eller dröjsmål skall kunna bestämma över rikets styrelse. Vågar svensk socialdemokrati inte visa folket detta förtroende?

Ja, det får vi se så småningom när nu till våren förhandlingarna om den

stora reformen skall börja. De fyra partierna har i en allmänt demokratisk åskådning en grund, på vilken en överenskommelse bör kunna byggas. Men det är ett rimligt krav att intet parti möter upp med låsta positioner på *alla* de väsentliga punkterna. Ty gör man det lär det inte kunna bli någon förhandling och i varje fall inte någon överenskommelse.

Däremot är det endast fördelaktigt att olika aspekter på frågan ordentligt genomlysas i den offentliga debatten utan att avvakta förhandlingarnas början. Herr Erlanders försök att motivera en socialdemokratisk betydande överrepresentation med påståendet att man därigenom skulle få en stark regering har vid det här laget veterligen inte längre någon försvarare. Ty ingen har försökt gendriva påpekandet att en sådan överrepresentation för socialdemokraterna måste försvaga en regering, i vilken socialdemokratien inte ingår. Enda praktisk-politiska undantaget skulle vara om socialdemokraternas överrepresentation helt skett på kommunisternas bekostnad. Jag vet inte om det är det herr Erlander tänker sig.

Det mest intressanta i finansminister Strängs nya budget är att han helt givit upp sin totalbalanseringsprincip. Redan i fjol tog han ett första steg, men han försvarade likväl bestämt själva tanken här i riksdagen så sent som i maj 1963. Den innebär som bekant följande: under någorlunda goda tider måste skattebetalarna till statskassan inleverera belopp som täcker inte bara statens löpande utgifter och alla dess investeringar i affärsverk m. m., utan därjämte cirka en miljard kronor i statliga krediter till enskilt bostadsbyggande. Ibland blir det med denna tankegång litet mer, ibland — under dåliga tider — naturligtvis något mindre. Men den nivå kring vilken statens inkomster svänger bör ligga någonstans i närheten av totalbalans, om man rätt förstår herr Strängs emellanåt något dimmiga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uttalanden. Denna av herr Sträng sedan flera år hävdade princip är en helt annan än den som ligger till grund för den år 1937 av den svenska riksdagen på förslag av dåvarande finansminister Wigforss godtagna finanspolitiska principen. Enligt denna bör den nivå till vilken statsinkomsterna varierar bestämmas av driftbudgetens utgifter. Riktunkten bör vara balans i driftbudgeten på längre sikt. Upplåningen bör finansiera statens *räntabla* investeringar.

Skillnaden mellan den åsikt som omfattas av herr Sträng och hans företrädare och den åsikt som den svenska riksdagen under flera årtionden anslutit sig till är inte hur stora variationer den statliga finanspolitiken bör visa när konjunkturerna växlar. Skillnaderna gäller i stället om staten på lång sikt skall ta ut väldiga belopp utöver sina löpande utgifter, d. v. s. ordna ett våldsam tvångssparande på skattebetalarnas bekostnad genom mycket höga skatter, som naturligtvis minskar förmågan till både enskilt sparande och företagets sparande. Herr Sträng svarar ja. Hans hittillsvarande princip betyder, att staten på skattebetalarnas bekostnad blir rikare och rikare på grund av detta tvångssparande, som särskilt under stigande och mycket goda konjukturer bör vara mycket betydande.

Nu visar förutsägelserna för kommande budgetår på hög syselsättning och stigande konjukturer. Hur stora belopp vill herr Sträng då ta ut — utöver de löpande utgifterna? Vilka väldiga summor tänker han förklara nödvändiga, bl. a. med hänsyn till konjunkturutsikterna, som är bättre än i fjol?

Ja, det svar han ger i budgeten är verkligen förbluffande. Det lyder: Ingenting alls! Snarare beräknas att staten kassamässigt knappt nog skall få in till de löpande utbetalningarna. Staten skall alltså låna inte bara till bostadskrediterna utan också till en stor del av affärsinvesteringarna. Detta är snarast

den tidigare finanspolitiken, den som oppositionen länge förordnat och som den svenska riksdagen länge har godkänt. Politiken har inga spår av herr Strängs totalbalansering.

Var är alla de stora orden och de mästrande tonfallen från regeringsbänken, använda mot oss förtappade i oppositionen, som föreslagit en successiv reduktion av tvångssparandet? Borta med vinden — borta med den praktiska politikens kalla vinddrag, för att låna ett av herr Strängs egna uttryck.

Detta betyder att finansministern i handling har erkänt att totalbalanseringsprincipen trots de goda tiderna måst uppges. Ty skulle han fortfarande hävda denna princip, då fattas det enligt hans egna kalkyler en miljard eller mera. Han kan välja om han vill säga att han uppger principerna eller om han vill säga att han har en miljard mindre än han borde ha enligt sin egen tankegång.

Naturligtvis har han kanske en möjlighet att klara sig från detta dilemma. Han kan säga att om konjunkturen utvecklas enligt beräkning, kommer han i höst efter valet att föreslå nya skatter eller skattehöjningar. Är det detta Sveriges folk har att vänta? I så fall, ut med språket, herr finansminister! Vänta inte till oktober, tala om hur Ni tänker. Det bör inte få hända en gång till att regeringen som för en del år sedan före valet förklarar att ingen ökning av skattetrycket är aktuell och efter valet genomdriver detta.

På något håll har man hänvisat till att ATP-fondernas tillväxt skulle minska behovet av statligt tvångssparande. Låt mig erinra om att denna ökning går ungefär efter planen och var väl känd när herr Sträng i fjol bestämt avvisade den av oss föreslagna reduktionen av tvångssparandet. Herr Sträng tog t. o. m. så sent som i fjol uttryckligen avstånd från tanken att ATP-fonderna skapade ett nytt läge som överflödiggjorde totalbalansering.

Enligt min mening var detta ännu en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av herr Strängs obetänksamma och okloka ståndpunkter, som han i år också har fått lov att uppge.

Viserligen tror jag inte att ATP ökar sparandet mer än vad som skulle ha skett vid alternativa pensionssystem utveckling. Men det växande pensions-sparandet i vårt samhälle som normalt följer med en starkt växande nationalinkomst, som man har i alla västerländska industriländer, medför — oberoende av systemens olikheter — dock ett läge, som steg för steg gör herr Strängs statliga tvångssparande genom totalbalansering mer och mer orimligt. Man får inte bara ett växande försäkringssparande utan också ökade möjligheter till enskilt sparande när inkomsterna växer. Med en klok ekonomisk politik behövs då inte detta statliga tvångssparande. För landets ekonomi är det hälsosamt att regeringen nu i handling måst frånga herr Strängs misslyckade totalbalanseringstanke.

Ett par saker till måste påpekas. Herr Strängs övergång till upplåning av hela summan för de statliga bostadskrediterna visar hur tokigt det var när herr Erlander och han själv under valdebatten 1962 kritiserade folkpartiet för att dess företrädare ville att staten skulle låna till en del av de statliga bostadskrediterna åt det enskilda bostadsbyggandet. Det fanns konjunkturpolitiskt mycket större utrymme för statlig upplåning då än nu, men nu vill regeringen låna hela summan.

Regeringens tal om att folkpartiet inte ville ta de finansiella konsekvenserna av sin kamp mot kösamhället är nu avslöjat som grundlöst. Den gången påstod man att den av oss föreslagna upplåningen var oansvarig och innebar att vi inte ville ställa resurser till statens förfogande. Nu går man själv i ett mera ansträngt konjunkturläge mycket längre när det gäller upplåningen. Sällan har ovederhäftigheten i regeringens argumentation blivit så grundligt avslöjad som nu av dess eget budgetförslag.

Jag utgår ifrån att regeringen inte tänker radikalt skära ner bostadsbyggandet — det vore för galet — och att herr Sträng inte höjer skatterna kraftigt efter valet. Men hans förflutna gör oss misstroga. Tills vidare kan emellertid skattebetalarna glädja sig åt att ha sluppit en miljard billigare undan än om herr Sträng vågat följa sina tidigare misslyckade principer.

Folkpartiet har i riksdagen hela tiden förordat de mera realistiska finanspolitiska principer som nu tvingat sig fram. Herr Sträng har i fjol och i år pressats till reträtt. Skulle han försöka en återgång till det väldiga statliga tvångssparandet som riktpunkt för finanspolitiken kommer vi naturligtvis att bekämpa det. I vår politik ingår för övrigt som en viktig del åtgärder för att uppmuntra och öka enskildas och företags sparande. Det är en uppgift som herr Sträng ägnar allt för liten uppmärksamhet.

Jag går nu över till några korta anmärkningar i fråga om den andra sidan av finanspolitiken, nämligen anpassningen efter konjunkturerna. Denna politik bör medverka till en utjämning och stabilisering av konjunkturerna. Härom är alla överens. Man kan då inte utesluta ta hänsyn till relationerna mellan statens inkomster och utgifter under olika år. Man måste också beakta vad slags utgifter det gäller och med vilka slags skatter inkomsterna anskaffas. Men undergår inte finanspolitiken i dessa avseenden någon större förändring från ett år till ett annat, spelar ändringarna i utgifterna och inkomsternas summa och framför allt ändringen i utgiftsoverskotten och upplåningen en central roll. Som en huvudsynpunkt kan man alltså ange att statens upplåning i regel bör vara större under svaga och fallande konjunkturer men mindre under goda och stigande konjunkturer. Upplåningen bör alltså i regel minskas när konjunkturerna stiger och ökas när de sjunker. Såvitt jag vet råder det se-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dan länge i princip fullständig enighet om dessa ting, oberoende av meningsmotsättningarna rörande det basläge, kring vilket upplåningen bör variera. Herr Wigforss' uppfattning att räntabla statliga investeringar normalt bör finansieras med upplåning och herr Strängs nu avlagda åsikt, att staten i allmänhet inte bör låna alls, gäller själva baslägets höjd, inte de konjunkturmässigt betingade lämpliga variationerna i upplåningen från ett år till ett annat.

Hur ter sig nu herr Strängs finanspolitik ur konjunkturpolitisk synvinkel? Ja, låt oss se på vad som hänt de senaste fem budgetåren.

1959/60. Konjunkturen var då god och stigande. Den statliga upplåningen hölls likväl på en hög nivå (halvannan miljard) trots konjunkturläget. Politiken var alltså närmast expansiv, vilket inte verkade stabiliserande.

1960/61. Konjunkturen var god men mera osäker. Nu stramade herr Sträng åt. Skatterna höjdes starkt, den statliga nettoupplåningen försvann helt och ersattes av en återbetalning på omkring 400 miljoner.

1961/62. Konjunkturen försvagades. I stället för en expansiv politik fortsatte emellertid herr Sträng med den restriktiva, konjunkturförsämrande finanspolitiken. Ingen statlig upplåning förekom utan tvärtom ett ytterligare ökat kassaöverskott för staten.

1962/63. Det gäller här den budget som diskuterades under förra valkampanjen. Konjunkturen var nu klart försvagad och fallande. Nu hade självklart en något expansiv politik behövts.

Men herr Sträng fortsatte med den restriktiva politiken — ingen nettoupplåning, ett stort kassaöverskott. Våra förslag om en mera kraftfull kamp mot kösamhället och en viss statlig upplåning för en del av bostadskrediterna avvisades som oansvariga. Det är nu fullständigt klart, att det i stället var regeringens negativa fasthållande vid

principen om ett väldigt budgetöverskott som var felaktigt och oansvarigt.

När konjunkturerna under 1963/64 — nu löpande budgetår — börjat stiga, då övergick herr Sträng till en mer expansiv finanspolitik. I stället för kassaöverskott räknar han med en upplåning — som nu uppskattas till cirka 500 miljoner kronor. Ingen som jämför dessa förändringar från ett år till ett annat kan komma till någon annan slutsats än att herr Strängs omläggning av budgeten i flertalet fall har gått i den riktningen att han sätter fart på uppgången när konjunkturen går uppåt och bromsar när den går nedåt. Säger man vill, men detta är snarast motsatsen till en konjunkturstabiliserande finanspolitik. Då har riksbanken — under de senaste åren även arbetsmarknadsstyrelsen — skött sin del av konjunkturpolitiken på ett något effektivare sätt.

Nu bör det naturligtvis tillfogas att uppgiften att anpassa budgeten efter konjunkturerna inte är lätt. Man får inte vänta en perfekt anpassning. Inte heller våra förslag, som vi måste basera på regeringens och det av regeringen skapade läget, uppfyller ett sådant krav till fullo. Men herr Strängs finanspolitik har under nästan hela perioden verkat skärpande på konjunkturväxlingarna. Det värsta misstaget gjordes för två år sedan. Den av oppositionen föreslagna mer expansiva politiken motsvarade vida bättre lagets krav. Som jag redan påpekat, vilseledde regeringen grovt Sveriges folk under valkampanjen 1962, när man framställde en konjunkturförsämrande politik som ofrånkomlig och avvisade folkpartiets förslag till en mer intensiv kamp mot kösamhället — förslag som skulle ha stärkt och vidmakthållit konjunkturen.

I förslaget till budget för 1964/65 har herr Sträng tydligen beträffande både finanspolitiken och de nya utgiftsposterna starkt påverkats av vår kritik och av våra tidigare förslag. Utgiftsökning-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en är väsentlig, och han föreslår därför en inkomstförstärkning. Behövs det verkligen en inkomstförstärkning? Mitt svar är ja — i rådande budgetläge kräver reformerna en ökning av statens inkomster.

Uppenbarligen finns det i årets budgetförslag inget utrymme för större nettoutgiftsökningar eller skattesänkningar. Driftbudgeten företer visserligen ett överskott, som enligt herr Sträng uppgår till över 400 miljoner kronor men som i själva verket, när hänsyn tas till televerket och riksbanken, kan anses bli ett par hundra miljoner kronor större. Kassamässigt blir det emellertid en belastning att staten skall betala äldre skattemedel med 350 miljoner netto till kommunerna, och konjunkturerna är stigande. Därför bör man vara försiktig med åtgärder av sådan art att de försvagar den samhälls-ekonomiska balansen. Å andra sidan finns det ingen anledning att acceptera precis den budget som herr Sträng har snickrat ihop. Efter en serie av felräkningar och vilseledande framställningar är Gunnar Sträng minst av allt ägnad att tjäna som alltings mått i finanspolitiken.

Herr Sträng vill nu tillgripa en överraskande metod att öka statens inkomster. Han ämnar avskaffa rätten för skattebetalarna att i sina deklarationer dra av folkpensionsavgiften. Likväl vill han fortsätta att beskatta folkpensionen. Metoden strider alltså mot hittills erkända principer — principer på vilka skatteberedningen sannolikt bygger sitt till våren väntade förslag till stor skattereform. Om 1965 års riksdag vid behandlingen av denna reform, som troligt är, accepterar avdragsrätten som rimlig och rättvis, framstår dess temporära avskaffande under 12 eller 18 månader som egendomlig.

Säga vad man vill om herr Sträng, han är sannerligen inte någon principernas man. Hans motivering är att en höjning av folkpensionsavgiften inte

skulle tillräckligt belasta de högre inkomsttagarna — en synpunkt som han inte tidigare ansett utgöra skäl mot en avgiftshöjning. Förmodligen har herr Sträng vid tidigare tillfällen tänkt på — något som han nu inte omnämner — att de högre marginalsatterna för medelstora och större inkomsttagare gör att dessa som folkpensionärer får netto behålla vida mindre del av folkpensionen än de som har mindre inkomster. Relationen mellan en persons folkpensionsavgift och den till honom efter inträdet i pensionsåldern utgående folkpensionen efter avdrag av skatt därpå, blir sålunda inte alls så ojämn för olika inkomstgrupper som herr Strängs uppställning visar. Hans presentation av frågan tycks vara mera taktiskt än sakligt betingad.

Jag vill inte nu ta ställning till vilken metod som bör användas till förstärkningen av statens inkomster. Olika alternativ kan övervägas vid ett sådant provisorium. Men metoden att beröva skattebetalarna rätten till avdrag för folkpensionsavgiften vid deklarationen är betänkelig, när man också beskattar den utgående folkpensionen.

De reformförslag och förslag till sociala förbättringar som budgeten innehåller har till stor del lagts fram från vår sida och från andra oppositionspartiernas sida redan tidigare, senast i fjol. Det finns långa listor på sådana förslag, men jag skall här inte läsa upp dem. Vi är naturligtvis glada över att regeringen, om än för sent, tar upp våra tankar. Förseningen är beklaglig och bidrar till kösamhällets bevarande. Regeringen kan inte ursäkta sig med att det nu i år finns statsfinansiella förutsättningar, pengar i statskassan, men att det inte fanns pengar i fjol. Sanningen är ju snarast den motsatta.

Vi kommer att fortsätta vår kamp mot köerna. Det är inte rimligt att ha sjukhus utan vårdpersonal, skolor utan lärare, på många platser folktandvård utan tandläkare och sköterskor. Rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringen planerar statens del av denna verksamhet för dåligt, inte minst vad beträffar utbildningen av vårdpersonalen för dessa och andra sociala områden. Man är fången i gamla föreställningar om löneavdrag för pensionärer och ynkligt små förvärvsavdrag. Till allt detta blir det tillfälle att återkomma senare under riksdagen. Andra talare i remissdebatten kommer säkert också att beröra dessa ting.

Folkpensionärerna får nu liksom andra valår i god tid före valet sin välbehövliga pensionshöjning. Jag beklagar att de inte fick den förbättring i föl som mittenpartierna föreslog. Varför skall inte pensionärerna lika väl som alla andra människor få en liten standardförbättring varje år? Skall de behöva lida för att regeringen finner det taktiskt fördelaktigt att höjningen kommer tre månader före valet? Som vi i föl påvisade har riksdagen inte, när riktlinjerna dragits upp, beslutat att höjningen skall ske endast vartannat år. Folkpartiet och centerpartiet tog i föl uttryckligen avstånd från den tanken. Herr Hermansson talade alltså mot bättre vetande, när han i TV nyligen påstod att enighet rådde om ett sådant tillvägagångssätt. Från vår sida kommer förslag att väckas om att man från och med 1965 övergår till pensionsförbättring varje år utöver de s. k. dyrtidstilläggen. Nästa förbättring efter den som genomföres i sommar skall alltså komma den 1 juli 1965, om vårt förslag går igenom.

En successiv höjning av barnbidragen med början år 1963 var vad vi i föl tänkte oss. Även här blev det nu ett års försening. Nästa steg bör diskuteras i samband med förslaget till skattereform. Barnbidraget är ju ingenting annat än en skatterabatt, som ersätter gamla tiders barnavdrag vid beskattningen. I detta reformarbete får man emellertid inte glömma att ensamstående och familjer utan barn inte har obegränsad skattekraft. Man får därför gå

fram steg för steg när det gäller familjepolitiken — liksom i övrigt.

Till de samhällsområden där man på vårt håll menar att vissa omedelbara förbättringar av politiken är möjliga hör de handikappades problem, ökade forskningsanslag, kampen mot alkoholmissbruk, en positiv ungdomsvård, bl. a. bättre arbetsmöjligheter för sport och friluftsliv. På en rad fält kommer vi att dra upp allmänna riktlinjer för en bättre politik under en längre period framöver. Jag tänker på vårdproblemen, en del bildnings- och utbildningsfrågor m. m. Ett snabbt förverkligande av dessa planer och en avveckling av bostadsköer, skolköer, sjukvårdsköer blir naturligtvis, om skattestrycket inte skall bli för hårt, beroende av att produktionen och därmed även samhällets resurser ökas i tillräcklig takt. Att främja den ekonomiska utvecklingen framstår därför som en huvuduppgift. Dess lösning bör och kan gå hand i hand med tryggheten av en full sysselsättning.

Tyvärr visar regeringen ett alltför litet eller alltför sent påkommet intresse för uppgiften att främja näringslivets dynamik. Alldeles särskilt tvär regeringen sina händer när det gäller kampen mot inflationen och dess orättvisor. Man borde dock inse att de ständigt stigande priserna inte blott är orättvisa utan också skadliga genom att de minskar sparandet och skapar otrygghet för sysselsättningen inom en rad för utländsk konkurrens utsatta näringsgrenar.

Naturligtvis skall staten avstå från att försöka bestämma över lönebildningen. Den saken tillhör arbetsmarknadens parter. Men staten har ett stort inflytande över inkomsterna för alla jordbrukare, alla statstjänstemän, statspensionärer och folkpensionärer. Staten bör i god tid före de vanliga avtalsförhandlingarna kunna sitta med vid ett stort bord, där företrädare för de olika folkgrupperna träffas, för att diskutera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hur alla parterers intressen skall kunna tillgodoses på ett bättre sätt än som sker under en betydande och kanske tilltagande inflation. Tyvärr verkar det som om herr Sträng har givit upp kampen mot prisstegringarna.

Från vårt håll kommer en rad förslag att presenteras, som alla syftar till att öka produktionens stegringstakt och därmed möjligheterna att effektivare avhjälpa bostadsbristen, minska köerna och helt allmänt förbättra levnadsvillkoren. Vi erkänner att verkan blir begränsad första året och riktigt betydande först på något längre sikt.

Skall jag, herr talman, sammanfatta några intryck av budgeten och den regeringspolitik som speglas däri, så vill jag säga följande. Finansministern har fått helt uppge de budgetprinciper han envist har hävdad under ohämmad kritik mot oppositionens mer balanserade ståndpunkt. Hans finanspolitik har under senare år snarare skärpt konjunkturväxlingarna än verkat stabiliserande. Regeringen tar i år upp en hel del av de förslag som tidigare har framförts av oss och andra oppositionspartier och som då har röstats ned av regeringspartiet. Denna försening, t. ex. av lösningen på en del utbildnings- och vårdfrågor, är en bidragande orsak till köer och brister inom socialvård och undervisningsväsen. Allting pekar på fortsatt bostadsbrist och stigande kostnader för bostadsproduktionen. Folkpensionärerna får alltjämt inte som andra sin standardhöjning varje år utan blott vartannat. Från näringslivets sida hävdas med rätta att regeringspolitiken hämmar framåtskridandet och minskar de för reformpolitiken tillgängliga resurserna. Detta är vad oppositionen länge har betonat.

Långt värre skulle det emellertid ha varit, om regeringen vågat förverkliga socialistiska tankar om förstärkt av viktiga näringsgrenar samt statlig kontroll och dirigerad av utrikeshandeln, vilket man talat om även efter

kriget. Värre skulle det också ha varit, om inte oppositionens tryck och regeringens rädsla för att förlora makten tvingat till handling på en rad punkter — låt vara alltför sent. Vilka risker löper inte Sveriges folk om genom höstens val socialdemokraterna skulle uppnå en ställning som gjorde dem mindre mottagliga för inflytande från oppositionens sida!

Glädjande nog tycks insikten klarna att det bleve en annan och strävare Gunnar Sträng och en hårdare politik som då skulle framvisas på arenan. Ur denna insikt, tror jag, håller på att växa fram en allmän förståelse för att det inte är bra att en meningsinriktning, som företräder endast den ena halvan av folket, får en dominerande maktställning. En jämnare fördelning av inflytandet ger större trygghet för en klok politik.

Den linje som vi i folkpartiet följer är inte konservativ vare sig i författningsfrågan eller på andra områden. Det är en målmedveten realistisk reformpolitik, som steg för steg förbättrar levnadsvillkoren för alla i detta land — i synnerhet för dem som fått särskilda svårigheter att kämpa mot. Och låt oss inte glömma vårt ansvar gentemot dem ute i världen som lider och svälter och börjat sitt arbete för att befria sig från fattigdomen och okunnighet.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Remissdebatten ansluter som bekant till statsverkspropositionen. Enligt praxis har vi dock frihet att diskutera också andra ting, och jag skulle därför vilja börja med några ord om bakgrunden till årets budgetförslag.

Det finns ingenting som är så betecknande för svensk politik i dag som maktkoncentrationen hos den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet. Den allt över- skuggande faran i vårt samhällsliv är i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

själva verket att vi råkar in i ett enpartisystem, där opposition förblir formellt tillåten, men där man med olika medel sörjer för att den inte får någon politisk betydelse. På en mängd olika områden visar det sig att det är den svenska socialdemokratiens omedvetna om också säkert inte medvetna riktpunkt just nu. Man kan se det i dess inställning till författningsfrågan — tidningsfrågorna — utnämningsspolitiken — skattefrågorna — socialpolitiken — Wennerströmmaffären.

Först författningsfrågan! Socialdemokraterna vill inte förverkliga enkamarsystemet, trots att det står på deras eget partiprogram. De kan bara tänka sig att följa sitt eget program i den delen, om de får garantier för särskilda förmåner. De uttrycker saken så, att det skall skapas garantier mot alltför täta regeringsskiften — i ett land där ett parti suttit vid makten i ett tredjedels århundrade! Förmodligen har man tänkt sig att det högst skall vara ett regeringsskifte vart hundra år. Sina verkliga avsikter försöker man ibland dölja genom s. k. samarbetsinbiter, som bara är spegelfäktteri. Senast kom statsministern med en inbitt i en detalj av den del som kammarsystemet är av den stora författningsfrågan. Den saken var kanske ömtålig i hans eget parti och därför ville han kunna åberopa oppositionen. Däremot visade han ingen lust att tala om de delfrågor som eljest skulle komma att föreläggas vårriksdagen. Det var samma teknik som han använde när det gällde högertrafiken: finansieringen fick inte diskuteras, oppositionen hade bara att säga ja eller nej till ett färdigt regeringsförslag. Detta är tydligen vad socialdemokraterna menar att parlamentarisk opposition skall användas till.

På samma sätt är det i tidningsfrågan. Under årtionden har en strukturrationalisering ägt rum inom oppositionspartiernas press, ofta med svåra obehag för berörda parter. Det ansåg man

inte innefatta något problem. Nu skall emellertid ett par subventionerade socialdemokratiska tidningar läggas ned, därför att LO gör av med för mycket pengar på Stockholms-Tidningen. LO:s bidrag till Stockholms-Tidningen på ett år är ju mera än vad alla andra partier i landet, utom det socialdemokratiska, tillsammans disponerar för hela sin verksamhet, inklusive stöd åt pressen. När LO-pengarna med den sortensushållning inte visar sig räcka till för alla delar av den socialdemokratiska pressen, ja, då sätter man i gång en utredning med syfte att använda skattebetalarnas medel för ändamålet.

Också försvarsfrågan har liknande aspekter. Vi försökte i höstas ta upp frågan hur man skulle bota de skador som vållats det svenska försvaret genom Wennerströms spioneri. Det var regeringen emellertid alldeles ointresserad av att diskutera med de övriga parter som deltagit i 1963 års försvarsuppgörelse. Inte heller finner man i fjärde huvudtiteln något spår av sådana överväganden, trots att åtgärderna väl ändå måste börja under nästa budgetår om det skall bli något av. För vår del kräver vi bestämt att dessa kostnader skall läggas utanför försvarsuppgörelsens kostnadsram och att man skall behandla frågan i en parlamentarisk utredning under medverkan av alla dem som varit med om försvarsuppgörelsen.

På vissa områden, som den svenska allmänheten inte är speciellt intresserad av, florerar rena godtycket. Sverige ställer sig utanför OECD:s kommitté för utvecklingshjälp och vill inte underkasta sig den europeiska domstolens domsmakt. Några sakskaäl finns det inte. Den enda tänkbara anledningen är att regeringen eller några av dess medlemmar tycker att detta är ett ofarligt sätt att demonstrera sin känsloladdade ovilja mot europeiskt samarbete.

I våras hade vi en debatt om socialdemokraternas försök att mobilisera

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

FN:s generalsekreterare i sin partipropaganda. Det intressanta var att regeringspartiet och dess företrädare inte begrep att vi alla skulle ha entusiastiskt välkomnat U Thant som *Sveriges* gäst, men att vi fann det otillständigt att han skulle komma som gäst till ett *visst politiskt parti*. Oförmågan att begripa skillnaden visar just att socialdemokratien börjar göra sig förtrogen med tanken på enpartisystem.

Också vissa ämbetsverk är på väg i samma riktning. Senast har arbetsmarknadsstyrelsen behagat göra av med 40 miljoner kronor utan riksdagens medgivande. Det är förmodligen det sätt på vilket verkets generaldirektör finner det allra lämpligast att meritera sig för att bli socialdemokratiskt statsråd.

Utnämningsspolitiken politiseras mer och mer, i skydd av 90 § regeringsformen, som hindrar oss att i riksdagen påtala varje enskilt fall av partibelöningar. Tendensen är inte alldeles ny, men den har allvarligt förvärrats på senare tid. Det har exempelvis rätt länge förekommit att en eller annan ambassadörspost använts för partiändamål, men nu tycks man vara på väg att systematiskt begagna våra beskickningar utomlands för att placera socialdemokrater — både sådana som man vill belöna och sådana som man vill bli av med.

Det allra senaste exemplet finns dock på ett annat område, som hittills varit relativt tryggt, nämligen domartjänsterna. En socialdemokratisk stadsfullmäktigemajoritet och en socialdemokratisk regering har med förenade krafter tillsatt en partitrogen borgmästare, trots att den utnämnde enligt hovrättens mening inte borde komma i fråga för uppgiften. Alldeles samma frågeställning var faktiskt aktuell i en annan stad för nästan precis 25 år sedan. Den dåvarande justitieministern handlade tvärtom: han utnämnde den mest kompetente sökanden. Men så var det statsrådet också bondeförbundare och inte socialdemokrat . . . Statsrådet Kling

har i en kommentar förklarat att »regeringen inte betraktar utnämningen som politisk». Det är verkligen ett magnifikt uttalande. Det är ungefär lika övertygande som om någon som stulit pengar på kommunalkontoret skulle säga att han »inte betraktade det som stöld», eftersom han hämtat pengarna från sin egen kommun.

I ett enda fall på senare år har regeringen fått mothugg. Det var i fråga om 1962 års spritskatteförslag, den s. k. propositionen angående m. m., där herr Sträng ville sätta riksdagens beskattningsrätt åt sidan. Den gången gick inte riksdagen med på förslaget, ty övergreppet var så uppenbart. Men det är karakteristiskt att herr Sträng aldrig kunde begripa vad saken gällde. När vi talade om att bevara riksdagens beskattningsrätt, ville han bara tala om att folk kunde hamstra brännvin; som om de två frågorna över huvud taget skulle kunna jämföras i betydelse!

Det skall emellertid gärna erkännas att det finns ett område som intar något av en särställning, nämligen utrikespolitiken. Här tycks vi verkligen vara ense i att försöka hålla ihop om en gemensam linje. Det förutsätter självfallet att regeringen inte bara bestämmer saker utan i samråd med oss andra. Utrikesnämnden och oppositionen måste hållas orienterade i god tid och tillfrågas före avgörandet, inte efteråt. I det hänseendet behöver man inte tala om någon försämring, utan det har kanske tvärtom blivit en viss förbättring. Jag menar då att förstamaj-fallet från i våras var olämpligt endast ur *inrikespolitisk*, inte ur *utrikespolitisk* synpunkt.

För min del tror jag att det finns en grundläggande enighet i fråga om utrikespolitikens målsättning, och jag finner det betydelsefullt att den klargörs just nu. Det finns trots allt vissa tecken som tyder på att det under de senaste tre fyra åren inträtt en viss avspänning mellan öst och väst i Europa, kanske

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mest därför att motsättningarna i Asien går efter något andra linjer än hittills. Förbättringen är inte stor, vilket framgår av muren i Berlin, och ingen vet hur länge den varar. Den får därför inte locka oss att slappna i vår vaksamhet. Men den är trots allt någonting som man måste försöka ta vara på, också i vårt lilla land. Det tycks vara regeringens uppfattning, och högerpartiet har inte för avsikt att därvidlag vålla några svårigheter, om och så länge regeringen möter oss med en öppenhet och tar den hänsyn som krävs från dess sida.

Också när det gäller de just nu aktuella frågorna i den internationella handelspolitiken tror jag att vi har en hel del gemensamt. Vad som står i finansplanen om Sveriges hållning inför Kennedy-rundan i GATT kan jag på det hela taget ansluta mig till. Samtidigt skulle jag vilja understryka, att det bakslag för det ekonomiska samarbetet i Europa, som president de Gaulle våldade för ett år sedan, inte får bli bestående. Av den svenska regeringen kräver detta att den inte går i de Gaulles kölvatten utan markerar en klart positiv inställning till det europeiska samarbetet. Vad vi i praktiken kan göra hänför sig tills vidare huvudsakligen till EFTA. Dels måste EFTA:s politik inriktas så att den inte försvårar kontakterna med de sex, dels måste vi försöka vänja oss vid ett ekonomiskt samarbete inom EFTA som går betydligt längre än det rent handelspolitiska, så att vi är förberedda på den punkten när vi en gång i tiden skall vara med om att skapa den större enheten. Vi behöver också själva anpassa oss inför en kommande medverkan i det europeiska integrationsarbetet. Vissa delar av lagstiftningen, exempelvis aktiebolagslagstiftningen, kan nog behöva ses över ur den synpunkten.

Men om vi är någorlunda överens i fråga om utrikespolitik och handelspolitik måste det däremot sägas att

man blir mer och mer bekymrad när det gäller den inre ekonomiska politiken. Det finns nämligen ett nära samband mellan den politiska maktkoncentrationen hos regeringen och den ekonomiska maktkoncentrationen hos staten. Staten betyder ju i det här sammanhanget egentligen regeringen eller kanske rättare sagt herr Sträng. Finansdepartementets makt växer oavbrutet; skattebetalarnas inflytande avtar i motsvarande grad. Den norska vänstern sade på sin tid om stortinget, att all makt skulle samlas i dess sal. Herr Sträng tycks vara beredd att överföra tanken till att i stället gälla finansdepartementets sammanträdesrum. Det är den sal där han vill att all makt skall vara samlad. Vi arbetar å vår sida för ägaredemokrati, för spridning av ägandet i stället för den socialdemokratiska koncentrationen av kapitalet till staten och några få andra stora enheter. Det gör vi inte minst därför att en förändring i den riktningen inverkar på samhällslivet över huvud taget och ger bättre möjligheter att trygga folkstyret. Skälet till att regeringen vill gå den motsatta vägen är det motsvarande: för den är den politiska makten självändamål och den ekonomiska politiken ett medel.

I vissa hänseenden är chefen för finansdepartementet optimistisk i årets budget. Han vågar t. o. m. säga att han inte räknar med någon inflation under år 1964. Ungefär detsamma sade han för ett år sedan. I verkligheten räknade han emellertid då med en penningvärdeförsämring om 2 procent, och nu får han redovisa att kronans värde i verkligheten sjunkit betydligt mera, hälften till så mycket, med 3 procent i stället för 2.

I årets nationalbudget förutser man prisstegringar — d. v. s. inflation — med 2,6 procent. Normal felräkning och underskattning skulle då innebära att det i stället blir fråga om 4 procent. Det är en allvarlig och betydande prisstegring, som inte stämmer med herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Strängs uttalande, att efterfrågetillväxten år 1964 skulle bli så väl anpassad till utbudet, att man inte behöver räkna med något inflationstryck.

För övrigt bör vi komma ihåg en sak, herr talman! Den penningvärdeförsämring, som i första hand gått ut över småspararna, firar ett intressant jubileum år 1965. Kanske planlägger finansdepartementet redan en festskrift för att högtidlighålla att kronans värde då har gått ned till hälften sedan andra världskrigets slut. Det skall bli intressant att läsa denna bok; jag hoppas att den blir vacer.

Nu invänder troligen herr Sträng, att detta resonemang just skulle innebära att han har ännu mera rätt än han själv med sin kända blygsamhet vågat säga. Finns det risk för inflation, säger han, måste man ju ha en ännu »starkare» budget, ännu större budgetöverskott, ännu högre skatter. Men så enkelt är det inte. Inflationens grundorsaker ligger nämligen för närvarande av allt att döma på kostnadssidan, inte på efterfrågesidan, även om kostnadsinflationen som biverkan utlöser en viss ökning av efterfrågan. Hur allvarligt det är ställt med kostnadsläget kan inte ens herr Sträng alldeles förtiga. I finansplanen talar han om att exportutfallet beror av att inte kostnadsutvecklingen i Sverige försämrar vårt internationella konkurrensläge, att den svenska ekonomiens konkurrenskraft upprätthålles i ett hårdnande klimat på de internationella marknaderna. I nationalbudgeten finns det ännu intressantare uttalanden. Man räknar där visserligen — på okända grunder — med det överraskande antagandet, att verkstadsexporten kunnat räkna med en prisförbättring på 1,5 procent, men man säger också något annat, som jag ber att få citera:

»Skulle det, med vederbörlig hänsyn tagen till den internationella ekonomiska utvecklingen, kunna sägas att en betydande del av våra exportindustrier befunne sig i eller vore på väg mot ett

verkligt svårartat konkurrensläge, borde detta med tiden ge sig till känna. Ett varningstecken vore att en starkt försämrad lönsamhet ledde till kraftigt minskade investeringar inom exportindustrierna. Några verkligt betydande utslag i den riktningen med avseende på investeringsvolymen har uppenbarligen inte kunnat iakttagas *hittills*.»

Det sista ordet är understruket.

Det hela är lika intressant som det är krystat. Man erkänner ju några sidor tidigare, att investeringarna haft en nedåtgående riktning inom näringslivet: de minskade i volym 5 procent från år 1962 till år 1963 efter att redan föregående år ha gått ned med 4 procent.

Nu skall man komma ihåg, att riskerna med den sortens investeringsminskningar inte visar sig omedelbart. Det tar 4—5 år innan konkurrenskraften sjunker till följd av otillräckliga investeringar. Skall man sedan ta igen det förlorade, tar det minst lika lång tid, troligen längre.

Näringslivets kostnader beror naturligtvis till övervägande del på hur höga lönerna blir. I finansplanen antar man att lönestegringen den här gången skall bli måttlig. Det är någonting som staten inte kan göra mycket åt, eftersom vi allesammans vill ha fria löneförhandlingar. För Sveriges ekonomi är kanske våra förhandlingar i praktiken mindre betydelsefulla än de överläggningar mellan arbetsmarknadens parter som just nu pågår på Blasieholmen. Hur går det, om statsrådets antagande visar sig vara oriktigt? Herr Sträng har brukat hota med att då dra in lönehöjningen till staten genom skattehöjningar. Det skulle nog vara helt ineffektivt. Folk räknar sina löneanspråk på nettolönen — efter skatt. Högre skatter medför därför ökad löneglidning, högre kostnader för företagen, fortsatt kostnadsinflation och på längre sikt försämrad ekonomi. På kort sikt får staten visserligen större inkomster genom löneglidningen — och därför tror jag för min del inte alls

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på det upplåningsbehov av 900 miljoner kronor som förutses i finansplanen — men möjligheterna att numera mjölka ytterligare pengar ur produktionen är i själva verket mycket små. Hela herr Strängs resonemang bygger på ett budgetårstänkande, som i sin tur beror på dålig planering för framtiden.

För vår del vill vi gå en annan väg. Vi menar, att skattesänkningar för till minskade kostnader i produktionen, motverkar kostnadsinflationen och därför på längre sikt också skapar ett bättre reellt skatteunderlag. Det gäller alldeles särskilt sådana skattesänkningar som gynnar det enskilda sparandet och vilkas samhällsekonomiska effekt blir enbart positiv, oberoende av verkan på budgetutfallet. Men det gäller också till stor del om andra skattesänkningar. Det resonemanget har i själva verket aldrig besvarats från socialdemokratiskt håll. Dessutom måste man komma ihåg, att det personliga sparandet är av grundläggande betydelse för hela vår ekonomi. Det skapar både ekonomisk och social trygghet och verklig valfrihet. Inte heller på den punkten har den socialdemokratiska politikens innebörd blivit klargjord.

Troligen är det på kort sikt, för budgetåret 1964/65, inte möjligt med några *radikala* skattesänkningar. Vad det gäller är, åt vilket håll tendensen skall gå. Herr Sträng har i år föreslagit en skattehöjning på 500 miljoner genom att han vill ta bort avdragsrätten för pensionsavgifterna. Jag vill gärna göra det erkännandet, att herr Sträng varit nog renhårig att inför svenska folket öppet redovisa, att det verkligen är fråga om en skattehöjning. Men samtidigt visar åtgärden regeringens maktfullkomlighet. Vid behandlingen av enskilda motioner får vi alltid höra, att man inte skall föregripa pågående utredningar. Herr Sträng däremot vill ändra inte bara skattenivån utan också skattesystemet som sådant just medan allmänna skatteberedningen håller på att slut-

föra sitt utredningsarbete på detta område. Han har själv beställt ett förslag till våren 1964 — och några månader dessförinnan föregriper han utredningsarbetets resultat. Tydligare kan det väl inte framgå, att socialdemokratien inte alls har någon respekt för utredningar utan bara vill begagna dem som slagträ gentemot oliktankande. Högerpartiet för sin del kan inte godta den föreslagna skattehöjningen.

Utomlands har man gått andra vägar, och detta med rätt betydande framgång. I det beryktade metalltalet 1961 talade statsministern, med instämmande i en formulering av labourledaren Harold Wilson, om Storbritannien som »den sjuke mannen» i Europas ekonomi. Det var en internationell ohövlighet. Men dessutom var det galet. Nu läser vi i nationalbudgeten att Storbritannien, liksom Västtyskland men i motsats till Sverige, företer en stigande investeringsutveckling, och det är i främsta rummet förändringen i den brittiska ekonomin, inte i vårt land, som lett till att EFTA-länderna tillsammans taga uppvisar en mera positiv produktionsutveckling än EEC-länderna just nu.

Det påstås också ibland att det inte går att öka det enskilda sparandet. Men nationalbudgeten talar om stigande personligt sparande i Västtyskland. Varför skulle det vara omöjligt att uppnå samma resultat hos oss? Beror skillnaden på att förbundskansler Erhard inte är socialdemokrat?

Regeringen betecknar årets budget som en »reformbudget». Finns det täckning för det uttrycket?

I själva verket ligger det redan i själva uttrycket ett erkännande; det har varit dåligt med planeringen av regeringens, av statens verksamhet — samtidigt som regeringen åter tycks komma med ökade anspråk på att få planera för näringslivet, som självt får ta konsekvenserna om planerna inte slår väl ut. Nu skall man på en gång — på ett år, valåret 1964 — ta igen vad som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tidigare har försummats. Metoden är att välja ut en viss huvudtitel, i år den sociala. Den metoden har utom allt annat den olägenheten, att belastningen på både de personella och de finansiella resurserna blir större än om insatserna fördelades ordentligt över olika år. Den enda tänkbara motiveringen är att man på det sättet får lättare att motivera de skattehöjningar som i själva verket tycks vara självändamål för våra socialdemokrater.

Nu är ju »reformbudgeten» inte så märkvärdig. Man har visserligen höjt folkpensionerna, men det betyder bara att man fullföljt en överenskommelse som alla demokratiska partier varit med om. Den enda nyheten är att man väljer en annan finansieringsmetod: skattehöjning i stället för högre pensionsavgifter. Jag skall inte dra upp någon sakdiskussion på den punkten, eftersom vi för vår del inte anser att man behöver höja vare sig skatten eller avgiften. Jag vill bara notera att regeringen sålunda brutit den överenskommelse som ingicks i pensionsberedningen, något som kan vara av intresse för dem som framdeles är intresserade av att träffa överenskommelser med socialdemokraterna i utredningar. Sådana avtal håller alltså inte. De bryts när socialdemokraterna får självständig majoritet och tycker att avtalen inte längre passar ur valpolitisk synpunkt.

Man höjer också barnbidraget, säger man. För många barnfamiljer, kanske de flesta, innebär reformen bara att de genom höjningen av barnbidraget får tillbaka det som de genom den slopade avdragsrätten för folkpensionsavgiften får betala in. Herr Sträng vill väl inte bestrida att det förhåller sig på det sättet? I verkligheten får många av dem inte ens ett så bra resultat av den s. k. reformen. Regeringens lappverk visar, hur svårt det är att förbättra barnfamiljernas ekonomi med enbart barnbidrag. Att förena barnbidrag och skatteavdrag ger långt större möjlighe-

ter till en verkligt familjevänlig politik. Detta är vad högerpartiet arbetar för. Barnfamiljerna har rätt att kräva, att regeringen går ifrån sin ålderdomliga ståndpunkt att alla sociala problem skall lösas enbart bidragsvägen, med allt vad detta innebär av ständigt stigande skatter och avgifter.

Däremot har en hel del tidigare högerförslag helt eller delvis tagits till nåder. Det gäller lättnader i elskatten för processkraft, förlängning av Anellagen, högre avdrag för investeringar i maskiner och inventarier, organisationsundersökning av arbetsmarknadsverket, övergång från budgetårs- till kalenderårsberäkning när det gäller väganlagen, ökade kreditgarantier till småföretagen, ny lärarhögskola i Uppsala, ökade bidrag till skogsförbättringar i lappmarken, flera ekonomikonsulenter vid hushållningssällskapen och rationaliseringsbidrag också till en- och tvåfamiljsjordbruken. Även på åldringsvårdens område, som så länge försummats, börjar högerpartiets framstötar nu bära en liten smula frukt. Man har blivit intresserad av att bygga ut långtidssjukvården och hemhjälpssysselsättningen. Så till vida kan den s. k. reformbudgeten naturligtvis hälsas med tillfredsställelse.

Men mycket mer är det inte, inte ens på det sociala området. Det finns sociala problem i Sverige, men regeringen har påtagligt litet intresse för att tränga till botten med dem. Flerbarnsfamiljerna har det otvivelaktigt besvärligt. De är för all del omnämnda på s. 21 i finansplanen, men vad som menas med att flerbarnsfamiljerna »speciellt gynnas» i årets förslag har jag inte kunnat komma underfund med. För vår del tänker vi däremot framlägga konkreta förslag i den delen.

Om åldringsvården har jag redan talat. Vad som sker på den punkten är i och för sig glädjande, men det är inte tillfredsställande, och det verkar med förlov sagt snarare som en ursäkt för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bristande intresse än som någon verkligt genomgripande reform.

Allra mest påfallande är regeringens hållning när det gäller bostadsfrågan. För 20 år sedan, i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, uttalades med stor kraft att den första åtgärden nu skulle vara att undanröja bostadsbristen. På den tiden var bostadsköerna knappt hälften så stora som de är i dag. Då var Gustav Möller socialminister. Han följdes av herr Sträng, och under hans fyra år ökade köerna såvitt man kan förstå — statistiken har lagts om gång på gång och är därför svår att tolka — med nästan 100 000 ytterligare bostadsökande. Därefter var herr Ericsson i Kinna socialminister, och efter hans två år hade köerna vuxit igen med nära 50 000. Han följdes av herr Torsten Nilsson, som faktiskt på fem år inte ökade bostadsköerna med mer än 50 000. Det är det hyggligaste resultatet hittills, men tillfredsställande är det verkligen inte. Nu ligger bostadsfrågorna under statsrådet Johansson, och ingen vet vad som kan ha hänt när han lämnar dem ifrån sig. Det enda man kan säga är att den »första åtgärden», att avskaffa bostadsbristen, är mycket längre borta nu än den var för 20 år sedan. Och ändå begär man att de hundratusentals bostadslösa skall lita på den socialdemokratiska regeringen!

Jag hade i höstas en debatt med statsrådet Aspling om sociala problem med utgångspunkt från frågan om åldringsvården. Han klagade då över att jag var »aggressiv» i mina uttalanden. Det förvånade mig en smula. I varje fall var det en mild västanfläkt i jämförelse med den aggressivitet herr Asplings partivänner tillät sig på 1930-talet, då jag först började debattera socialpolitik med socialdemokrater. Men efteråt har jag förstått, att herr Asplings reaktion kanske inte var så underlig. Det märktes kanske, att jag verkligen är indignerad över regeringens sätt att nalkas socialpolitiska spör-

mål. Efter 32 års socialdemokratiskt maktinnehav finns det fortfarande viktiga sociala arbetsuppgifter i det svenska samhället. De finns inte bara på de områden jag nu har nämnt utan också på många andra. Hur är det t. ex. med ungdomsfrågorna? Jag vet inte om någon av regeringens medlemmar hade tillfälle att följa det skakande programmet i televisionsserien »Fokus» i lördags. Det handlade om den växande utbildningen av narkotikamissbruk och könssjukdomar bland den svenska ungdomen. Där finns det verkligen kusliga problem, där behövs reformer. Vad gör regeringen åt saken? Intresset tycks vara ganska ringa.

Vad kan det nu bero på? Förklaringen kan inte vara mer än en enda. Maktfullkomligheten, säkerheten vid makten, skapar hos våra maktägande socialdemokrater ointresse för de verkliga problemen, de som inte kan lösas bara genom att man betalar ut större bidrag för det ena eller andra ändamålet. Jag hade en gång för ett par år sedan ett samtal med en ung man — han kanske kunde betecknas som asocial — som var mycket bitter gentemot sina föräldrar. Hans bitterhet kulminerade i det föraktfulla uttalandet: »I stället ger de mig pengar.» Jag förstod hans bitterhet, men jag börjar också förstå föräldrarna. I 30 år hade de fått lära sig av de makthavande här i landet, att alla problem kan lösas om man bara ger folk pengar. Det är bekvämt, men det löser inga problem för dem som framför allt behöver personligt intresse. Man kan aldrig tala om god omvårdnad i en familj eller i en »reformbudget» för staten, så länge de verkliga problemen får stå kvar olösta.

Att regeringen ändå vågar använda det uttrycket tyder på utpräglad tankelettja. Och för all del: det finns ju en hel del gott folk som tycker att det inte bara är obekvämt utan näst intill omoraliskt att tänka och att erkänna, att det finns problem som man inte kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

klara med patentlösningar. Det kanske är hos dem som socialdemokraterna nu skall försöka värva de röster, som skall kunna säkra ett evigt maktinnehav.

När man kommer med den sortens kritik blir svaret alltid, att man begär alternativ. Om grundsatserna för ett sådant alternativ tvekar vi inte inom högerpartiet. Vi har också gång på gång klargjort dess innebörd:

en *kulturpolitik*, som ställer kvalitetskravet i centrum och som därför också bl. a. går ut på att skydda kristendomens ställning i vårt samhälle och bevara det kristna kulturarvet, så som miljoner svenska medborgare inom alla demokratiska partier vill;

ägardemokrati, som ger var och en tillfälle att genom egna insatser skapa sin framtid, och som ger medborgarna möjligheter till personligt inflytande. Det går inte an att avgörandena koncentreras till en liten krets, som träffas under socialdemokratisk ledning i planeringsråden eller på Harpsund;

en *skattepolitik*, som syftar mot mindre, inte större skatteuttag från enskilda och företag;

en *familjepolitik* med särskild inriktning på flerbarnsfamiljerna, där man tar hänsyn bl. a. till sådant som bostadsstandard och familjebeskattnings;

en *jordbrukspolitik*, som garanterar vår livsmedelsförsörjning och ger jordbrukets folk den inkomstlikställighet, som regeringen gång på gång har lovat dem;

en *bostadspolitik*, som är inriktad på att först och främst avskaffa bostadsbristen, som därför skapar möjlighet till konkurrens på lika villkor när det gäller att bygga, och som efter hand avvecklar de föråldrade regleringar, som bara bevarar och ökar bostadsbristen och skapar ständigt nya orättvisor;

en *socialpolitik*, som söker upp de verkliga sociala problemen och inriktar sig på att lösa dem — i stället för

att blunda för allt som inte passar in i de färdiga mallarna;

en *författningsreform*, som tryggar folkstyret i stat och kommun, som motverkar byråkratisering och maktkoncentration och ger medborgarna utrymme för politisk valfrihet och personliga insatser.

Självfallet kommer det att brista en hel del när det gäller detaljerna i våra förslag. Det beror på olika omständigheter. En av dem är, att de två andra demokratiska oppositionspartierna tyvärr ännu inte velat ansluta sig till de förslag om en fast, konsekvent, öppet redovisad borgerlig samverkan, som högerpartiet gång efter annan framställt.

Men det finns en annan svårighet, som kanske är viktigare. Vi har inte tillgång till allt det folk som regeringen kan använda för detaljutformning av sina propositioner. För övrigt har vi lärt oss, att varje gång vi kommer med i detalj utformade förslag mobiliseras alla dessa experter för att försöka hitta någon brist på någon liten punkt, som kan åberopas emot oss. Vill man sedan övertaga förslaget ifrån oss och andra oppositionspartier, såsom häromåret skedde när det gällde de ofullständiga familjerna, åberopas den lilla detaljen för att visa att regeringen ensam sitter inne med den högsta visdomen och gjort det ända från början. Vill man inte göra det, skjuts det hela bara åt sidan.

Nej, regeringen kommer inte ifrån sitt ansvar genom att på det viset hänvisa till att oppositionens alternativ skulle vara ofullständigt. Låt oss få ta hand om utredningsapparaten; ge oss den personal som regeringen har för att handlägga bostadsfrågor, vårdfrågor, familjepolitiska frågor, ungdomsvårdsfrågor o. s. v. Då lär det inte dröja länge innan vi kan visa, också i detaljer, att vårt alternativ till den socialdemokratiska politiken är det som innebär verkliga framsteg.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Årets statsverksproposition har nya rekordsiffror. Utgifterna stiger med drygt 2 miljarder kronor, medan ökningen av inkomsterna enligt finansministerns beräkningar stannar vid 1,5 miljard. Regeringen talar om en reformbudget, och det är ingen anledning att säga emot på den punkten. En hel del reformkrav från tidigare motioner har fått plats i den nya statsverkspropositionen. Det är motioner som vi känner igen som våra. Huruvida de har haft något inflytande på regeringens ställningstagande nu undandrar sig naturligtvis vårt bedömande. Det är bara regeringen själv som kan avgöra det. Men huvudsaken för oss är att vi får våra förslag igenom. Motiveringen är oss likgiltig.

Barnbidraget skall höjas med 150 kronor och folkpensionerna med 300 kronor för ensamstående och 450 kronor för familjeförsörjare. Här måste man dock beklaga att höjningarna har gått för långsamt i förhållande till målsättningen för tiden fram till 1968. Varför skall förresten folkpensionärerna — där instämmer jag med herr Ohlin — få vänta två år mellan varje höjning, när de flesta andra inkomsttagare här i landet får ökning varje år?

Vi har från centerpartiet vid upprepade tillfällen krävt uppmärksamhet på nödvändigheten av att folkpensionärerna på samma sätt som redan har beslutats för ATP-pensionärerna skall få del av standardökningen även efter 1968. Att regeringen nu äntligen är beredd att låta en utredning behandla denna fråga finner jag enbart glädjande.

En angelägen reform är också förbättringen av studiestödet. Det har varit en aktuell fråga under många år.

En upprustning på flera områden kan nu också noteras, t. ex. inom ungdoms-, nykterhets-, åldrings-, mentalsjukvården och kriminalvården. Det är reformer, som det väl i stort sett råder enighet om.

En annan sak, som jag också känner tillfredsställelse med, är att regeringen nu är beredd att sätta i gång en intensifierad vägupprustning. Detta är behövt med hänsyn till näringslivets ökade transportbehov och inför den förestående omläggningen till högertrafik.

Men det är också mycket som återstår. Handikappade grupper och efterstående vårdområden kräver fortsatt reformverksamhet. Det behövs också en betydande upprustning av familjepolitiken. Särskilt angeläget är det även med initiativ för en aktiv hemvård av äldre och sjuka. Jag tror vidare anledning föreligger att satsa mera på ungdomens idrotts- och fritidsverksamhet.

Naturligtvis kan inte alla reformönskemål tillgodoses på en gång, men detta är några av de reformkrav som enligt min mening har hög angelägenhetsgrad. Jag hoppas att finansministern inte gör som i våras: summerar ihop hur mycket allt detta skulle kosta framöver under några år och räknar in hela den summan i årets budget och på det sättet får fram ett betydande underskott i vårt budgetförslag. Det var väl en engångsföreteelse vad som i det avseendet förekom i våras, hoppas jag.

Den nya statsverkspropositionen ger oss inte någon stark budget. Driftbudgeten är enligt finansministerns beräkningar ungefär balanserad. På några punkter kan väl siffrorna diskuteras. Kanske har finansministern varit något pessimistisk i sina beräkningar; det brukar vara så. Men det är knappast någon större mening med att diskutera den saken nu. En sak kan man emellertid slå fast, nämligen att årets budget inte är stark. För min del tycker jag inte alls att den stämmer med vad finansministern ofta framhållit, nämligen att i en högkonjunktur behöver man en betydande överbalansering av driftbudgeten. Skall man ge något generellt betyg över budgetpolitiken under senare år, sedd i belysning av årets budget, så

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tycker jag att ordet ryckig är på sin plats.

Visserligen är konjunkturen något splittrad men får väl ändå betecknas som högkonjunktur eller i varje fall som begynnande högkonjunktur. Den statliga upplåningen skall enligt finansministerns beräkningar stiga till cirka 900 miljoner kronor. Det kan befaras att en sådan statsupplåning tillsammans med det stora kommunala upplåningsbehovet gör det alltför trångt på kreditmarknaden för näringslivet. I sådana lägen brukar det bli de mindre företagen med deras ringa självfinansieringsmöjligheter som får det särskilt besvärligt. Det är all anledning att hålla uppmärksamheten på detta.

En mörk punkt i årets budgetförslag är den indirekta skatteskärpning som sker genom att folkpensionsavgiften inte längre blir avdragsgill. En viss inkomstökning är ofrånkomlig. Där är herr Ohlin och jag på samma linje, alltså på motsatt linje mot herr Heckscher. Vill man ha reformer, så måste man också betala dem. Hur finansieringen skall ske är en sak, som kan vara föremål för delade meningar. Därtill får jag anledning återkomma senare. Men vi har ett hårt skattetryck. Det är nödvändigt att försöka åstadkomma största möjliga sparsamhet i den statliga verksamheten, så att skattelättnader kan bli möjliga. Det är ju frågor som vi får diskutera mera ingående när skatteberedningen lagt fram sitt betänkande.

Ett stort problem är kostnadsstegringarna i vårt näringsliv. Industriens investeringar visar för närvarande ingen tendens att öka, vilket är en otillfredsställande situation. Vi kan komma att få svårt att hålla takten med den produktionsökning som pågår i flera andra länder. Konkurrensen på världsmarknaden blir allt hårdare, och i ett sådant läge är det nödvändigt att ha en effektiv produktionsapparat. En ökad produktion är det nödvändiga underlaget för de fortsatta reformer som vi alla önskar.

Svenska folket har sedan andra världskriget fått betydande inkomstförbättringar. Dessa har visserligen varit något olika fördelade, men nästan alla grupper har fått del av dem. Inom industrien mer än dubblades timförtjänsten under 15-årsperioden 1946—1961, vilket betyder en genomsnittlig ökning per år med 8 procent. Men penningvärdeförsämringen spelade härvidlag sin roll. Den verkliga löneökningen stannade vid cirka 4 procent per år.

Vi gläder oss naturligtvis åt inkomstförbättringarna och är tacksamma för att vi befinner oss i ett annat skede än då inkomsterna stod och stampade på samma ställe eller rörde sig mycket långsamt uppåt. Men var och en som fått en inkomstförbättring blir litet besviken, när han finner att en del av förbättringen försvinner genom att den äts upp av prisstegringar. Många frågar sig vad detta tjänar till och om det inte vore mycket bättre att försöka ta ut just den inkomstförbättring man får behålla. Att det blir luft i avlöningskullet gillar ingen och inte heller att löner och priser jagar varandra i ett — som det synes — ändlöst maratonlopp med spurtsträckor inlagda här och var vid högkonjunktur och ett något lugnare tempo i konjunkturavmattningarnas motlut.

Samtidigt med inkomstförbättringarna har svenska folket fått en annan förbättring: den fulla sysselsättningen. Den är av stort, ja jag vill påstå oskattbart värde och får inte uppges som mål. Men inkomstförbättringarna och den fulla sysselsättningen för med sig problem, som i möjligaste mån måste bemästras. Riksbankschefen har för en tid sedan framhållit, att vi fått en ny systematisk inflationskraft inbyggd i de nya grundvalarna för vår ekonomi, nämligen genom att två parter, som förut stått mot varandra, numera med den självklara fullsysselsättningsgarantien från samhället på fickan fått något av en möjlighet att forma en kombination mot en — som man skulle kunna tro — tredje

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

part, konsumenten, vilken får betala den uppkomna prisstegringen — och konsumenter är vi ju alla. Men fullt så enkelt är inte problemet. Resultatet vänder sig mot parterna själva såsom en bumerang.

Höjningar utöver de verkliga produktionsförbättringarna i landet blir luft, men en kall och kylig luft som försvårar vår försäljning, försämrar våra möjligheter att exportera och därigenom motverkar den allmänna standardhöjningen, samtidigt som försäkringstagare och andra sparare blir berövade en del av sina pengar genom den fortgående inflationen.

Att en liknande utveckling förekommit i andra länder är naturligtvis ägnat att motverka olägenheterna i konkurrenshänseende på exportmarknaden, men ett faktum är att prisökningarna för våra exportvaror på senare år legat tämligen stilla medan kostnadshöjningarna här hemma varit betydande.

Politikerna — vi alla — värjer sig för att bära det ansvar som de på grund av politikens natur har otillräckliga möjligheter att bära, säger riksbankschefen.

Kanske har han rätt. Men förden skull behöver väl inte vi politiker tassa som katten kring het gröt och låtsas att detta problem inte existerar. Hela svenska folket, varenda husmor, bank-sparare, försäkringstagare o. s. v. har fått känna på att problemet verkligen finns.

Uppgiften är gigantisk och minst sagt komplicerad. Det räcker att erinra om kompensationsprisstegringar, löneglidningar och lönelöftningar för lågavlönade i de knappa marginalernas branscher. Men svåra frågor löser man inte genom att sticka huvudet i busken och blunda. Strutspolitik gagnar intet. Borde inte i stället de tre parterna — samhället samt arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer — ta tjuren vid hornen, försöka att analysera ämnet i hela dess vidd och gemensamt försöka att komma fram till en förbättring? En

sådan metod förefaller vara långt bättre än att skylla penningvärdeförsämringen på varandra, såsom vi nu gör.

Men vissa grundförutsättningar måste slås fast. Först måste man vara överens om att det gäller att i möjligaste mån stoppa prisökningarna och samtidigt se till att olika grupper verkligen får ut vad produktionsökningen kan ge. Det är endast mot lufthöjningarna man skall vända sig. Dessutom måste man låta arbetsmarknadsparterna behålla deras fria avtalsrätt. Visst kan det vid resonemang av denna typ komma att visa sig att svårigheterna ännu är för stora för att komma till rätta med, men ämnet är enligt min mening av sådan art, att det förr eller senare måste komma upp på nytt. Frågan kräver sin lösning.

Centerpartiet har i många år hävdat att det behövs ett långt kraftigare lokaliseringsbetonat inslag i sysselsättningspolitiken. De allmänna principer som utredningen rörande näringslivets lokalisering fört fram sammanfaller i stort sett med vårt lokaliseringspolitiska program, och utredningens motivering för en aktiv lokaliseringspolitik är sådan, att vi i allt väsentligt kan godtaga den.

Bland dem som kommenterat utredningens betänkande är man kritisk och skeptisk på vissa håll — och mest inom storindustrin.

När man på detta sätt kommer till olika resultat i bedömningen av en fråga kan det bero på olikheter i utgångspunkterna. En företagare ser saken ur sitt företags synpunkt, medan en politiker, som hävdar att staten skall vidtaga vissa lokaliseringsåtgärder, kan motivera detta antingen med samhälls-ekonomiska synpunkter eller med sociala synpunkter.

Att företagaren kalkylerar endast med sina egna kostnader kan man ju inte säga någonting om. Men han måste göra klart för sig att vad som passar hans företag visserligen oftast men inte alltid är det bästa alternativet för sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hället. Den tankegång som tillskrivs amerikansk storindustri och som kommit till uttryck bl. a. i orden, att »vad som är bäst för General Motors är bäst för Amerika», har förvisso icke obegränsad räckvidd. Företagaren gör, som jag sade, en företagsekonomisk kalkyl och räknar alltså inte in samhällets kostnader för gator och andra kommunikationer eller för skolor och bostäder. Det är utgifter som samhället numera tagit på sig och som man inte gärna kan tänka sig att den enskilde företagaren skall låta ingå i sin bedömning.

Situationen har varit annorlunda en gång, nämligen när företagaren hade att själv svara för en stor del av vad som i dag är samhällskostnader. Det var inte ovanligt att företagen i det gamla självhushållets dagar svarade förutom för bostäder till alla anställda även för skolhus och skollärare, kapell och t. o. m. präst ibland. Då kom sådana kostnader automatiskt med i bilden, men nu är totalkostnaden så att säga delad mellan två parter, företagen och samhället.

Etablerar man nya industrier inom områden med överfull bostadsmarknad o. s. v. får man räkna med att kostnaderna utanför företaget, för bostäder och anläggningar av skilda slag, blir betydande och stundom t. o. m. större än företagets egna investeringskostnader. Det kan inte vara riktigt att samhället utan att först ha bedömt saken utifrån en totalkalkyl tar på sig hur stora sådana kostnader som helst och därtill bekostar omflyttning av arbetskraft, inlösen av egna hem som står obebodda efter avflyttning o. s. v. Samhället måste göra klart för sig hur mycket som sparas i samhällskostnader, om ett företag förläggs där det redan finns tillgång på arbetskraft, bostäder etc. Det måste vara riktigt ur ekonomisk synpunkt att samhället erbjuder företagen t. ex. visst investeringsstöd och hjälp med utbildning och

omskolning av arbetskraft, om företag etablerar sig i sysselsättningssvaga områden med bättre tillgång på både bostäder och annat. Samhället bör med andra ord kunna använda besparingar som uppkommer genom att bostäder etc. finns förut till att stimulera företagsamhet i sådana orter. Företagaren bör ekonomiskt uppmuntras att stanna så länge detta ur en totalkalkyls synvinkel framstår som riktigt. Att handla på det sättet är att så effektivt som möjligt använda de totala resurserna.

Lokaliseringsutredningen har föreslagit en del stödåtgärder i vissa regioner just från den utgångspunkten, att det kan bli billigare för samhället att bekosta det stödet än att ta de stora »följd- och utomkostnader» som eljest skulle uppkomma. Företagen har att själva välja lokaliseringssort. Väljer de stödet på en viss ort har företags- och samhällsintresset stämt möte, med bästa samhällsekonomiska hushållning som följd.

Men även i sådana fall då besparingar av denna art inte fäller utslaget för stimulansåtgärder i lokaliseringssyfte kan det ändå vara motiverat med samhällselig uppmuntran av placeringen av företag till sysselsättningssvaga orter. Det är då fråga om socialt betingade motiv. Men i sådana fall är det viktigt att man gör klart för sig att det är socialpolitik som bedrivs.

För vår del kan vi inte ge avkall på att samhället skall kunna använda ekonomiskt stöd i lokaliseringssyfte. Vi tror att en sådan politik är till gagn för glesbygder, som därigenom kanske får behålla sin befolkning, i varje fall till en större del. Vi tror också att den är till gagn för tätorterna, som får mindre bostadsköer. Båda dessa intressen är ju utomordentligt väsentliga.

Lokaliseringspolitiken känner bara två medel — ett ekonomiskt medel eller något slags tvång genom lagstiftning. I centerpartiet avsvär vi oss självfallet tvångsvägen. Då återstår det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ekonomiska medlet — eller ingenting alls. Vi väljer helt naturligt det ekonomiska medlet.

Centerpartiet motionerade i fjol om en höjning av barnbidragen med 150 kronor per barn och år. Högern och socialdemokraterna hand i hand mot-satte sig en höjning. I år lägger regeringen fram förslag om en ökning med 150 kronor. — Här vill jag instämma med herr Ohlin när han säger, att bud-getläget är nog inte så mycket bättre i år att det kan motivera lappkastet, herr Sträng, utan skillnaden ligger i andra riktningen. Jag bedömer budget-förslaget såsom svagare än fjolårets. Det skall bli intressant att se hur hö-gern kommer att ställa sig denna gång — om det går bättre att rösta för för-slaget om barnbidragshöjningen nu, när det kommer från socialdemokra-terna. I fjol ansåg högern det vara principiellt felaktigt att höja barnbi-dragen — det skulle vara barnavdrag vid beskattningen. Vi får vänta och se.

Centerpartiet anser att familje- och bostadspolitiken bör ses i ett samman-hang. Ur familjesynpunkt finns det ing- en anledning till kritik mot den nuva-rande bostadspolitiken. Kan det vara riktigt med generella bostadssubventio-ner — den frågan har vi upprepat un-der åtskilliga år — som stimulerar även välbeställda inkomsttagare att skaffa sig än större utrymme, i ett läge när det råder bostadsbrist? Här måste må-let vara att avveckla de generella sub-ventionerna. De som har hyggliga in-komster och ingen särskild försörj-ningsbörda bör kunna klara bostads-kostnaden utan subvention. Många barnfamiljer lever i små omständighe-ter och behöver ett stöd av familjebo-stadsrabatternas omfattning. Men många sådana familjer ställs i dag utanför detta stöd.

Är det rimligt att en barnfamilj med mycket små inkomster ställs utanför både bostadsrabatt och generell sub-vention — för att den inte lyckats få

förmånen att bo i rätt hus enligt myn-digheternas mening — medan en barn-familj med högre inkomster får både bostadsrabatt och subvention och en tredje person utan barn får en rätt rundlig subvention för att han fått lä-genhet i rätt hus. Detta måste ändras. Centerpartiet ser årets barnbidragshö-jning som en första etapp i en större reform. Den reformen bör medföra yt-terligare förbättringar för barnfamil-jerna. De pengar som nu går till de ge-nerella bostadssubventionerna och bo-stadsrabatterna bör i stället användas till barnbidragsförmåner utan bostads-anknytning, så att inte vissa barnfamil-jer ställs utanför på sätt som nu sker.

I denna reform bör också ingå ett särskilt stöd till de mödrar som själva har vårdnaden om barnen när dessa är små. Här får man inte föra en ensidig politik. Visst skall samhället underlätta för de gifta kvinnor som vill återinträ-da i förvärsarbete, men med tanke på de tidigare uppväxtårens betydelse för barnens utveckling måste det vara lika angeläget att ge goda förutsättningar för de mödrar som är hemma och själ-va tar vårdnaden om barnen under des-sa år. Man kan faktiskt inte säga att samhället hittills rätt värdesatt de hem-mavarande mödrarnas betydelsefulla insats.

Enligt centerpartiets mening borde partierna i riksdagen söka ena sig om ett konkret handlingsprogram i samtli-ga dessa frågor för de följande åren.

Jag talade för en stund sedan om standardhöjning. Standarden i vårt land hör faktiskt till de högsta i vär-l-den. Men det finns mörka skuggor i denna standardbild. Tyvärr har det inte lyckats oss att på vitala områden skapa den standard och trygghet som utmär-ker flertalet områden. Gamla, sjuka och handikappade är inte tillgodosedda på önskvärt sätt. Enligt centerpartiets me-ning måste dessa frågor nu skjutas i för-grunden. Det måste tas krafttag.

Låt mig först säga några ord om per-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sonalbehovet och utbildningen på vårdområdena. Jag tror att vi över lag — inom alla partier — har gjort oss skyldiga till en fundamental felbedömning. Det har gjorts prognoser och beräkningar över det framtida behovet och upprättats förslag rörande utbildningsanstalter med sådan kapacitet, att den täcker det beräknade behovet av personal. Allt har sett bra ut — på papperet. Men så har det visat sig att beräkningen av behovet varit tilltagen i underkant, att avgången av utbildade blivit större än beräknat o. s. v. Mer än en gång har man funnit att slutresultatet blivit en brist, större än den man skulle avskaffa. Må vi lära av detta och inte att det är nödvändigt att kalkylera med marginal, att sikta mot en viss reserv i fråga om utbildningen på sådana områden. Jag tror detta är en nödvändighet för att vi på längre sikt skall komma till rätta med vårdområdenas personalproblem.

När det råder brist på vårdplatser vid sjukhusen eller personalbrist vid dessa, är det givetvis särskilt angeläget att stimulera vård i hemmet. Många av de sjuka och många åldringar vill inget hellre än att stanna hemma om de får tillräckligt ekonomiskt stöd. Den vårdformen blir merendels billigare. Trivselintressena och samhällsintressena går här hand i hand. Dessa frågor måste ägnas mer uppmärksamhet. Det är gott och väl att vi har en sådan sjukförsäkring och sjukhusfinansiering att var och en vistas gratis på sjukhus — och kanske får en slant över på sjukpenningen. Det kan vi känna oss glada och stolta över. Men det räcker inte. Vid vård utanför sjukhuset, t. ex. i hemmet, blir det betydande utgifter, för resor, läkarräkning, medicin, för att inte tala om kostnader för tillsyn i hemmet. Det kan inte vara rimligt att den som väljer hemsjukvård i stället för att utnyttja de dyrbara sjukhusresurserna skall belastas med långt högre kostnader och detta i ett läge när sjukhusre-

surserna inte räcker till. Från centerhåll tog vi upp denna fråga vid förra årets riksdag och hoppas att pågående utredningar *snabbt* skall ge resultat.

Tyvärr måste det också konstateras, att det inte finns tillräckliga möjligheter till rehabilitering och återanpassning för dem som blivit handikappade till följd av sjukdom eller olycksfall. Det borde vara självklart att de handikappade skall ha hjälp till en ny start, genom anlagsprov och arbetsprövning, träningsåtgärder, utbildning och omskolning — och även att dessa åtgärder sätts in snabbt, innan håglöshet och misströstan griper den drabbade. Men i stället är nu möjligheterna otillräckliga och väntetiderna långa. Behovet av kvalificerad arbetsprövning gäller 1 500 fall per år — knappt 200 kan tas emot. Man behöver ca 20 000 platser vid s. k. skyddade verkstäder för handikappade — det finns i själva verket cirka 4 000. År 1961 begärde centerpartiet ett samlat grepp och ett konkret program för rehabiliteringsverksamhetens utbyggnad. Motionen medförde glädjande nog att en utredning tillsattes. Men ännu har dess arbete inte lett till något konkret resultat. Här borde man kunna komma åtminstone med delförslag. Men — och det vill jag understryka — det finns möjlighet att göra åtskilligt utan att avvakta utredningen. Tyvärr har inte de möjligheterna tillvaratagits i statsverkspropositionen. En del ting kan och bör brytas ut.

Aldringsvården har tilldragit sig stort intresse sedan socialpolitiska kommittén redovisade sina undersökningar förra året. Bl. a. har bostadsfrågan uppmärksamats. Centerpartiet har år efter år framlagt motioner om stöd till upprustning av pensionärernas bostäder och ett bättre löpande bostadsstöd. Vi har inte mött något intresse från de övriga partierna. Jag hoppas att det skall bli lättare att vinna gehör för sådana förslag vid årets riksdag. Bostadsstödet är ju ofta avgörande för pensionärernas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

möjlighet att bo kvar i en bostad i vanlig miljö.

Målet måste vara att alla pensionärer, som kan bo kvar i sina hem och önskar göra det, skall beredas möjlighet härtill. Det måste då finnas tillräckligt med hemsamariter så att de kan få den hjälp och tillsyn de behöver, när krafterna börjar svika. I många fall måste också den ekonomiska sidan uppmärksammas. På den punkten måste särskilda åtgärder sättas in. Det finns alltför många handikappade pensionärer, som inte får något tillskott för de kostnader handikappet åsamkar dem.

Så ett par ord för att instämma med herr Heckscher. När jag tar upp dessa frågor är det mera för att bli i tillfälle att göra en precisering av vad jag kan vara med om. Herr Heckscher påpekar att ett långt maktinnehav kan vara ägnat att locka till maktmissbruk. Det är en allmän erfarenhet som inte kan bestridas. Men vad är botemedlet mot detta? Det är att herr Heckschers parti, herr Ohlins och centerpartiet försöker presentera program och förslag som är mera attraktiva. Det går absolut inte att komma med några reaktionära förslag eller extrema förslag i högerriktning. Sådana skulle komma att motverka denna vår strävan.

En sak till är viktig, herr Heckscher. Det räcker inte med allmänna uttalanden om inriktningen av den politik man vill föra. Svenska folket fordrar nog konkreta förslag i större utsträckning — fladdrande uttalanden får man nog av. Man vill veta vad vi konkret vill.

Jag har en helt annan uppfattning, det vet herr Heckscher mycket väl, än han om värdet av en nära samverkan på borgerligt håll. En sådan skulle minska antalet röster i varje fall för vårt parti. Det vore en belastning för oss. Jag är övertygad om att så är fallet även för folkpartiet, men herr Ohlin får väl tala för sitt parti.

Sedan vill jag instämma med herr Heckscher på en annan punkt. Han sä-

ger att vi skall ha en klart positiv inställning till europapolitiken. Ja, helt naturligt. Vi ska ha en positiv inställning både till handelspolitiken och till den ekonomiska politiken men inte till något utrikespolitiskt samgående.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Hedlund tillät sig karakterisera den framlagda statsbudgeten som en reformbudget. Jag vill gärna instämma i detta. Årets budget innehåller en kraftig justering av folkpensionerna vilken innebär den tredje standardhöjningen för folkpensionärerna under 1960-talet. Den innehåller vidare en avsevärd uppräknings av bostadsförbättringsanslagen för att komma till rätta med folkpensionärernas bostadsfråga och ge dem möjligheter att tillbringa några extra år ute i det normala livet. Det är också något som är värt att notera.

Budgeten innehåller vidare ett förslag om lånestöd på 50 miljoner till landstingskommunerna för att stimulera dessa att ordna långtidsvården för de gamla. Det är således fråga om en giv på folkpensionärsområdet som inte enbart avser en uppräknings i pengar av pensionerna utan även tar sikte på folkpensionärernas vård- och bostadsfrågor så länge de har möjligheter att klara sig ute i — om jag får använda det uttrycket — det normala livet.

Denna budget innehåller dessutom en stark reformgiv på utbildnings-, forsknings- och kulturområdena. Kammararens ärade ledamöter har haft tillfälle att läsa förslagen på dessa punkter, och jag skall inte uppta tiden med att lämna någon detaljredovisning. Jag kan inskränka mig till att säga att vi nu i snabb takt realiserar den önskvärda målsättning som ligger i begreppet utbildningens demokratisering.

Vägarna och kommunikationerna har i en i övrigt återhållsam statlig investeringsgiv ändå fått sina relativt kraftiga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppräknningar, vilket är ett uttryck för den höga angelägenhetsgrad som regeringen anser att dessa områden har.

Jag vill också säga något om den familjepolitiska giv som statsverkspropositionen i år innehåller. Det gäller barnbidragshöjningen, som noga räknat kostar 256 miljoner kronor. Det gäller utbyggnaden av studiebidragen för alla ungdomar mellan 16 och 21 år, oavsett vilken utbildningsväg de väljer. Om ungdomarna väljer en teoretisk utbildning t. ex. gymnasieutbildning, eller yrkesutbildning vid yrkesskolor, fackskoleutbildning, folkhögskoleutbildning, sjuksköterskeutbildning eller vad det mån- de vara så uniformeras bidragen och räknas upp. Det är en reform som kan värderas till nära 150 miljoner.

Familjebostadsbidragen, varom denna kammare och medkammaren fattade beslut under fjolåret, får i den kommande budgeten sin fulla effekt. Det betyder att familjerna den vägen kan tillgodoräkna sig drygt 50 miljoner. De statsgaranterade bidragsförskotten, som utgår till ensamstående mödrar i de fall där fäderna av en eller annan anledning inte fullgör sina solklara skyldigheter, räknas upp. Barnpensioner och barntillägg räknas också upp och indexregleras, en reform som kostar 40 miljoner kronor. Slutligen införes en ny vårdform, nämligen vård i hemmen av handikappade barn med statsstöd, en reform som kostar 12 miljoner. Det ligger en familjepolitisk giv i budgeten, och inslagen i denna giv medför utgifter på totalt över en halv miljard. Det är något som man har rättighet och anledning att understryka.

Budgeten innehåller i övrigt en angelägen avlastning av de många gånger skattetyngda kommunerna. Polis- och åklagarväsende samt exekutionsväsende tas över av staten till en merkostnad av 120 miljoner. Men det är bara början på ett program som innebär att dessa uppgifter helt skall överföras till den statliga sidan och som medför att

kommunerna under en femårsperiod kommer att avlyftas utgifter på 500 miljoner som staten i stället skall svara för.

U-hjälpen räknas upp med 50 miljoner och är nu uppe i 225 miljoner. I det sammanhanget kan också erinras om de skatte- och tullåtnader som numera har vidtagits på kaffe och te och som är ett handtag till utvecklingsländerna i deras egenskap av exportörer av dessa produkter. De belastar också statskasan en del, nämligen med 30 miljoner.

Jag vill vidare understryka att kreditgarantierna på 500 miljoner för export till utvecklingsländerna naturligtvis är ett krafttag i och för sig. Även om de ännu inte har resulterat i några nämnvärda betalningskrav på budgeten vill jag understryka att dessa åtaganden långtifrån är riskfria och följaktligen längre fram kan ta i anspråk skattemedel. Det måste vi vara medvetna om.

Jag har haft tillfälle att under de senaste veckorna debattera budgeten i ett par församlingar av nationalekonomer och arbetsmarknadsekonomer. Just satsningen på u-hjälpen har där varit föremål för en kritisk granskning. Jag är beredd att återkomma till denna sak, och jag vet att statsrådet Lindström, som närmast är ansvarig för u-hjälpen, också är beredd att göra det, i dag eller längre fram. I finansplanen har vi inskränkt oss till att säga att vi med de nuvarande anslagen bör ha garantier för att kunna realisera de meningsfyllda och i förväg väl planerade insatser som kan aktualiseras. Det är ju dessa krav och kriterier man bör ställa på utvecklingshjälpens arbete.

Vi har ett bostadsbyggande som ligger på toppen med en igångsättning på 85 000 lägenheter och med angivande av att under förutsättning att tillgången på arbetskraft, planerare, arkitekter och tekniker samt den allmänna konkurrensen om denna arbetskraft och om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kapitaltillgångarna så medger, föreligger intet hinder för ett ytterligare ökat bostadsbyggande.

Nu vill jag understryka att det bostadsbyggande vi i dag har är stort och kraftigt. Det representerar en kapitalinvestering på lågt räknat 6 000 miljoner kronor. När man räknar bostadsbyggandet i lägenheter, uttrycker man väl därmed inte hela sanningen, eftersom vi varje år höjer våra krav både på lägenheternas kvalitet och utrymme. När vi i dag bygger 85 000 lägenheter, är detta inte detsamma som när vi byggde lägenheter i slutet på 1940-talet eller början av 1950-talet. Då dominerades lägenheterna av enrummare och tvårummare, medan de i dag domineras av trerummare och ännu större lägenheter. Det betyder i själva verket också en extra kraftanspanning.

Om jag bara tar folkpensionerna, utbildningsgiven och barngiven rör sig denna satsning om mer än en miljard kronor i visa stycken i form av ökad konsumtion. Är den satsning jag refererat på bostadssidan, vägsidan och telesidan för djärv mot bakgrunden av den konjunkturbild och det konjunkturperspektiv som vi försöker avläsa? Jag är medveten om att det ligger vissa risker i en sådan satsning, men jag menar att den ändå är förenlig med sunnda statsfinanser och en balanserad ekonomi. Jag skall försöka utveckla detta litet närmare och kanske då inledningsvis göra en liten, mycket kort återblick på de rent ekonomiska prognoserna för innevarande år.

Vi bör kunna räkna med att 1964 blir ett bra år, ett år under vilket svenska folket har full sysselsättning och goda arbetsmöjligheter. Vi räknar med att vår nationalprodukt stiger med 4,5 procent och vår industriproduktion med 4,5 procent. Detta är prognoser. Håller dessa prognoser betyder det en snabbare framstegstakt än under 1963 och en snabbare framstegstakt än vad som representerade medeltalet under efter-

krigstiden. Vi räknar med att den svenska utrikeshandeln både beträffande export- och importsidan skall öka med cirka 5 procent, och vi räknar med att de totala investeringarna skall öka med 3,5 procent.

Det är på den senare punkten som framstegstakten inger vissa bekymmer. De 3,5 procenten i investeringsökning äts nämligen upp av det kraftiga bostadsbyggandet och av de offentliga investeringarna med kommunerna som den mest aktiva partnern. Det är investeringsutvecklingen som bestämmer vårt framtida välstånd, och naturligtvis spelar industriinvesteringarna här en alldeles avgörande strategisk nyckelroll.

I de enkäter och förfrågningar som vi har gjort bland industriföretagarna och bland näringslivets män visas med undantag för handeln att industriinvesteringarna inte följer med i den allmänna framstegstakten. Det är emellertid inte så illa som det framgick av herr Heckschers anförande, där han sade att industriinvesteringarna under de senaste åren minskat med 5 procent. På sidan 86 i nationalbudgeten finns en tabelluppställning över vad som har hänt på det området under de senaste åren. Herr Heckscher läste tydligen så fort att han inte tagit reda på att det finns ett decimalkomma, som i vissa fall kan betyda en hel del. I denna tabell visar det sig att industriinvesteringarna 1961—1962 ökade med 0,5 procent och 1962—1963 minskade med 0,5 procent. Man gör reflexionen att en professor väl bör kunna läsa innantill; det är ett ganska elementärt krav. Nu har vi varit överens om att inte så där högtidligt titulera varandra i det här huset, men jag skulle nog vilja rekommendera herr Heckscher att titta med litet större självtukt och noggrannhet i tabellerna innan han resonerar om ekonomiska data vid en remissdebatt.

Det finns emellertid en förklaringsgrund till att industriinvesteringarna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har legat oförändrade under de här sista två åren. Vi hade åren 1957 och fram till 1961 en investeringsökning på inte mindre än 40 procent, d. v. s. 10 procent per år. Det var en dubbelt så snabb investeringsökning inom industrien som den ökning som skedde i nationalprodukten eller i uppgångstakten på övriga ekonomiska sektorer inom samhällsekonomin. Vi blev nog allesammans på det klara med att man inte kunde hålla den takten, och ett bibehållande av denna investering i absolut mening är ingen dålig prestation. Det är det bibehållandet vi avläser under de två senaste åren. Men med hänsyn till framtiden är det naturligtvis nödvändigt att den här stagnationen bryts och att industriinvesteringarna följer med i den normala uppgångstakten. Därför innehåller årets budgetförslag en stimulans till industrien för att nå det resultatet. Den stimulansen tar sig uttryck i ett förslag om förlängning av Annell-lagen. Det betyder kort sagt ingenting annat än att man förbilligar kapitalanskaffningen till industrien när det sker över nyemissioner på aktiemarknaden. Riksdagen kommer att få ett förslag om förlängning på fyra år. Det innebär möjligheter till emissioner med 4 procent avdragsrätt intill 1970 — eftersom avdragsrätten gäller under sex år efter emissionsåret, betyder det följaktligen avdragsmöjligheter fram till 1976.

Det andra förslaget, som kanske är ännu mer intressant, är förslaget om 10 procent skatteavdrag för maskin- och inventarieanskaffning inom industrien under 1964. Om riksdagen är beredd att följa detta förslag kommer avdraget att gälla anskaffningar under hela 1964, således från 1 januari till 31 december. Jag meddelar detta för att man inom industrien inte skall behöva tveka om att göra beställningar nu, i avvaktan på beslut i riksdagen. Jag har nämligen utgått ifrån såsom ganska sannolikt att detta förslag icke skulle föranleda några

närnvärt delade meningar i kamrarna. Förslaget innebär ett investeringsstöd åt industrien på i runt tal 100 miljoner. På grund av våra internationella åtaganden kan vi inte diskriminera import från utlandet. Den svenska verkstadsindustrien är emellertid huvudleverantör av maskiner och inventarier till vår industri och kommer följaktligen i allt väsentligt att ha nytta av en åtgärd i denna riktning. Jag tror också att ett sådant stöd är erforderligt, ty vår verkstadsindustri visar i dag en ganska blandad bild konjunkturmässigt sett. Den arbetar för närvarande med färre antal arbetstimmar än den gjorde för ett år sedan. Konjunkturerna är goda inom vissa avsnitt men inte genomgående.

Är ett sådant engagemang nödvändigt för att stimulera industrien? Handeln och samfärdseln får ingen sådan stimulans, ty alla prognoser tyder på att utvecklingen på dessa områden ändå kommer att bli helt tillfredsställande. Det är möjligt att någon i denna kammar, måhända kommunisternas nye partiledare, herr Hermansson, kommer att anse den föreslagna åtgärden överflödigt. Jag fick det intrycket av de kommentarer som offentligt framförts från det kommunistiska partiets sida. Den stagnation i fråga om industriinvesteringar, som jag berört, är emellertid ett uttryck för att konkurrensen i dag är hårdare. Efterfrågan är i och för sig inte att klaga på, vare sig inom landet eller på den internationella marknaden, men konkurrensen är hård och priserna är pressade. Jag gör mig nog inte skyldig till någon överdrift om jag som min personliga uppfattning deklarerar att jag tror att priserna under åtskillig tid framöver kommer att förbli pressade. Vi vet att priserna på malmen under fjolåret sjönk med 7 procent och att de under 1964 kommer att gå ned ytterligare ett par procent. Även järnverkens och stålverkens prissituation är svår, trots att efterfrågan är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hygglig, om man går ut på den europeiska marknaden. Skogsindustrien har under 1963 kunnat glädja sig åt några förbättringar i prisläget, men i sanningsens namn bör kanske tilläggas att priserna ännu inte nått 1961 års nivå. Varvsindustrien arbetar visserligen för närvarande under en utomordentlig högkonjunktur, beställningarna fyller orderböckerna två, tre år framåt, men en del av beställningarna är tagna till priser som näppeligen täcker ens de fasta kostnaderna.

Det finns sålunda tillräckligt starka skäl för denna »stimulansgiv» till industrien. Vi är realistiska nog att begripa vad en progressiv och produktiv industri betyder för folkhushållet, för möjligheterna till levnadsstandardhöjning i framtiden.

Om nu riksdagen vill göra ett positivt utspel på den reformsida, som budgeten illustrerar — och det har vi tyckt oss förstå att den vill — d. v. s. om riksdagen är beredd att uppfylla sina löften till folkpensionärerna och att ge yrkesmedvetna och bildningshungriga ungdomar chanser till utbildning och studier, att ge familjerna ett handtag genom barnbidrag och studiestöd; att fullfölja en progressiv och framåtsyftande politik på många andra områden, t. ex. i fråga om bostäder, vägar m. m., då är reformkostnaderna givna och ofrånkomliga. Vill riksdagen därutöver ge den stimulans till företagsamheten som jag här har beskrivit, så kostar det också sina pengar.

Med dessa förutsättningar och med de inkomstberäkningar som ligger bakom budgeten kommer upplåningsbehovet antagligen att bli mellan 1 300 och 1 400 miljoner kronor — utan reservation för lönehöjningar och eventuella tilläggsstater. Av erfarenhet vet vi att båda dessa kommer att materialiseras relativt snart.

Regeringen har mot dagens konjunkturperspektiv ansett en så stor upplåning omöjlig och sagt sig att den bör

reduceras med minst 400 miljoner. Denna minskning vill vi åstadkomma på det sättet att höjning av telefontaxorna får ge 100 miljoner och att en skattehöjning får ge de återstående 300 miljonerna.

Man kan välja olika vägar för en skattehöjning. När jag lyssnade på oppositionsledarna och de till min glädje — jag gör undantag för herr Heckscher — var beredda att konstatera att reformerna måste betalas, att vi i stort sett är överens om det och att oppositionen kommer att anvisa vägar för betalningen, så närde jag förhoppningen att jag i dag skulle få reda på vad det är för vägar man ämnar välja. På den punkten blev jag besviken. Jag kanske kan få reda på det litet längre fram i debatten. Men vi har ju en sådan förnämlig konstitutionell ordning, att efter en viss dag måste partimotionerna vara avlämnade. I dessa bör väl i alla händelser hemlighetsmakeriet försvinna, så att vi får veta vad det rör sig om.

Man kan alltså välja olika vägar för att stärka statens inkomster och höja skatterna. Man kan naturligtvis fundera på att höja omsättningsskatten. Att regeringen inte valt den vägen är bland annat betingat av att den stora skattekommitténs arbete nu är inne i sitt slutskede och att den någon gång i maj eller juni skall lägga sitt förslag på regeringens bord. Det blir ett förslag som på ett genomgripande sätt berör hela det skattesystem och den skatteteknik vi för närvarande arbetar med. Vi har alla läst i tidningarna om vad skattekommittén är inne på för linje. Om jag skulle vara vänlig mot tredje statsmakten och säga att vad som står i tidningarna naturligtvis är sant, så skulle dessa uppgifter innebära att vi har att förvänta en höjning av gränsen mellan den proportionella och den progressiva skatten och en avplaning av den progressiva skatteskalen. Vi skulle vidare ha att förvänta ett starkare tillgodoseende av de familjepoli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tiska intressena. Vi skulle kanske också ha att förvänta en viss höjning av det skattefria bottenbeloppet. Så mycket har jag utläst av dessa pressmeddelanden, och det finns väl ytterligare något. Jag har dragit den slutsatsen att om skattekommittén vill genomföra detta, måste den tänka sig något instrument att arbeta med för att finansiera alla dessa lättnader i den direkta beskattningen. Och det enda instrument man har till sitt förfogande är den generella varuskatte. Det vore att röra till litet för mycket i skattekommitténs slutberäkningar, om finansministern skulle använda omsättningsskatten vid detta tillfälle, när det gäller att stärka statens inkomster.

Då kan man naturligtvis diskutera den andra vägen, att höja folkpensionsavgiften från 4 till 5 procent. Men eftersom folkpensionsavgiften ju är maximerad till 15 000 kronor i taxerad inkomst och dessutom avdragsgill vid beskattningen, så slår det på ett sätt som inte i alla avseenden är rekommendabelt. Jag har från denna talarstol tidigare utvecklat detta, så det bör inte vara någon överraskning för de mer minnesgodas av kammarens ledamöter, att det förslag som nu serveras riksdagen har fått en annan form.

Jag blev av någon av oppositionsledarna anklagad för löftesbrott, därför att jag valt denna väg; herr Heckscher nickar, och följaktligen är det han som anklagat mig. Han menade att man ändå hade uttalat sig för att det var via folkpensionsavgiftens höjning som standardförbättringen skulle finansieras.

Ja, det kan man väl säga, men jag kommer tillbaka till att jag i ett tidigt skede inlagt min reservation mot den vägen att förstärka inkomsterna. Jag skulle naturligtvis kunna finna mig i att i herr Heckschers ögon sitta som syndare på de anklagades bänk, om han vore beredd att placera herr Ohlin och herr Hedlund på samma plats. Ty om jag inte misstänker mig hade man ju

även när folkomröstningen gick av stapeln 1957 och i de förberedande diskussionerna i pensionsutredningen varit helt ense om att standardhöjningarna skulle komma vartannat år. Denna princip knäslattes också av utskott och kammare. Herr Ohlin och herr Hedlund lanserade i föl den nya idén, att man egentligen borde ta standardhöjningarna varje år. Jag har inte kritiserat dem för det. De har naturligtvis rätt att föra fram den uppfattningen. Men eftersom herr Heckscher är ute för att knyta ihop en borgerlig allians, kan jag som ett råd från en gammal klok och erfaren man säga till honom: Reta inte moatjeerna för mycket, och kalla dem inte löftesbrytare i alltför många sammanhang! Det är möjligt att friarstråten då blir besvärligare än den annars behöver bli.

Varför har nu regeringen valt vägen att slopa avdragsrätten vid taxeringen? Jag angav skälen härtill alldeles nyss, och jag skall bara med ett par ord illustrera hur de olika metoderna i praktiken slår. Den som i dag tjänar 12 000 kronor betalar 362 kronor i folkpensionsavgift, den som tjänar 18 000 kronor betalar 535 kronor, den som tjänar 100 000 betalar 278 kronor och den som tjänar 200 000 kronor betalar 210 kronor. Det verkligt intressanta är att den som tjänar 200 000 kronor om året har netto och reellt en lägre folkpensionsavgift än den som tjänar 8 000 kronor per år. Om avgiften höjdes från 4 till 5 procent — även den linjen ger cirka 300 miljoner kronor — får man fortfarande ett accentuerande av den enligt min mening olustiga följdverkan som dessa förutsättningar innebär. Man skulle höja avgiften för den som tjänar 8 000 kronor med 60 kronor, för den som tjänar 18 000 kronor med 128 kronor, för den som tjänar 100 000 kronor med 69 kronor och för den som tjänar 200 000 kronor med 52 kronor. Om man i stället använder systemet att slopa avdragsrätten vid taxeringen får man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en kontribution som i någon mån korresponderar med vederbörandes förmåga att betala. Den som tjänar 18 000 kronor får då 65 kronor i skattehöjning istället för 128 kronor, som han skulle få om avgiften höjdes med 1 procent. Den som tjänar 200 000 kronor får ungefär 400 kronor i skattehöjning i stället för 52 kronor som han skulle få vid en avgiftshöjning. Den som tjänar 100 000 kronor får 325 kronor i skattehöjning. Visst är 400 kronor och 325 kronor skattehöjningar — ingen kan bestrida det — men de åsamkar vederbörande mindre olägenheter än vad den skattehöjning som ändå blir nödvändig skulle åsamka de lägre inkomsttagarna. 80 procent av svenska folket — jag räknar då familjerna som en enhet — vinner på att regeringens linje följes och 20 procent förlorar på det. 20 procent av svenska folket skulle vinna på herr Heckschers linje — om det nu är en folkpensionshöjning han är ute efter — och 80 procent skulle förlora på den.

Vad som ligger bakom vårt förslag är följaktligen att vi har velat lägga belastningen där den lättast kan bäras. Jag är mycket intresserad av att få erfara hur vårt förslag kommer att tas emot i den svenska riksdagen. Det är möjligt att herr Heckscher och hans partivänner vidhåller den gamla tanken, eftersom han attackerat mig så starkt och beskyllt mig för att vara löftesbrytare, och föredrar en höjning av folkpensionsavgiften. Men det är också möjligt att herr Heckscher säger att vi inte skall ha någon skattehöjning alls, och då kommer den andra intressanta frågan: Vad är det för reformer som herr Heckscher i stället skall attackera? Tids nog får vi reda på det. Jag utgår emellertid från att herr Heckscher inte är inställd på att försvaga budgeten i dagens läge.

Det finns en kommunal aspekt på denna fråga om inkomstförstärkning som jag också vill beröra. När man slo-

par avdragsrätten höjes skattekraften eller skatteunderlaget både för stat och kommun och det ger staten en inkomstförstärkning. Det kan i vissa fall också ge kommunerna inkomstförstärkningar. Men eftersom den kommunala skatten är en enkel multiplikation av antalet skatte-kronor vid den kommunala utdebiteringen måste logiskt sett en förstärkning av skattekraften innebära att man har möjlighet att sänka den kommunala utdebiteringen, om dagens skatteinkomster är tillräckliga. Ingen kan bestrida logiken i det resonemanget. Nu är jag emellertid medveten om och tillräckligt realistisk för att erkänna att många kommuner befinner sig i en besvärande ekonomisk och kommunal-finansiell situation, varför det inte finns några garantier för att utdebiteringen kommer att sänkas i och med att skattekraften genom denna operation ökar. Men då är denna operation att anse som en ersättning för en i annat fall ofrånkomlig kommunal skattehöjning, som i så fall drabbar proportionellt, medan denna operation i stället drabbar progressivt.

Med en inkomstförstärkning på 400 miljoner kronor reduceras den statliga upplåningen till 900 miljoner kronor — dock fortfarande utan reservation för lönehöjningar och eventuella tilläggsstater. Man kan med utgångspunkt därifrån föra långa diskussioner om huruvida budgeten är realistiskt beräknad i avseende på inkomstantaganden, och det är väl på den punkten som diskussionen kan aktualiseras. Riksrevisionsverket har hänvisat till att svenska folket tidigare — inte 1963, men åren dessförinnan — har haft en inkomststegring på cirka 10 procent per år. Jag har både i fjol och i år tillåtit mig att säga att det är orealistiskt att räkna med att den inkomststegringen kan fortsätta någon längre tid framöver samtidsigt som våra gemensamma resurser stiger med i bästa fall hälften därav eller kanske något därunder.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Den relativt kraftiga inkomststegring, som inte så att säga konsumerats av prishöjningar — det är ju det traditionella sättet att få balans i ekonomin — har tagits från de vinstmarginaler som företagsamheten tidigare har haft och kunnat dela med sig av. Man kan spekulera i att man kan tillämpa den principen för några år, men man kan inte hålla på med det hur länge som helst, om inte marginalerna är abnormt höga, och det är de väl inte.

Nu kan man avläsa att under 1963 var svenska folkets inkomststegring icke 10 procent utan den höll sig mellan 7 och 8 procent. Riksrevisionsverket har räknat med att man, när man skall bedöma inkomstutvecklingen för 1964, får gå ned ytterligare några procent i sina inkomstantaganden. Jag har inte explicit angivit någon procentsiffra i finansplanen, men under den efterföljande debatten har man sagt, att finansministern räknat med en inkomststegring på 5 procent. Jag skall inte bestrida att antagandet kan beräknas till ungefär den procentsatsen. Men eftersom vi under 1964 har den situationen på arbetsmarknaden att företagen skall lämna sina anställda en halv semestervecka utöver vad de haft hittills och dessutom skall höja sina avgifter till ATP-pensioneringen med 0,7 procent, så är det realistiskt att säga, att det blir automatiskt en stegring av 2 procent på grund av dessa båda sociala engagemang som företagen inte kommer ifrån. Ur Svenska arbetsgivarförbundets synpunkt betyder därför finansministerns inkomstantaganden icke 5 procent utan kanske 7 procent i runt tal. Det innebär att med en normal löneglidning på ett par, tre procent och med de här nämnda sociala utgifterna evalverade i pengar samt med en generell lönehöjning på några procent, så är man uppe i cirka 7 procent.

Man kan naturligtvis säga att dessa inkomstantaganden innebär en alltför låg beräkning. Jag har mötts av det ar-

gumentet, icke här i dag men i andra sammanhang. Jag tror emellertid att de innebär en ganska realistisk beräkning, och jag har motiverat detta. Jag kan också säga att om de skulle vara orealistiska, så är de snarare ett uttryck för att vi inte har den balans i samhälls-ekonomien som vi eftersträvar. Den inkomstflyftning som vi då skulle kunna räkna med är, som det mycket riktigt sagts från denna talarstol här i dag, inte särdeles mycket att trygga sig till, eftersom det är en inkomstflyftning av mera inflationsbetonad karaktär.

I detta läge har man frågat: är budgeten stark eller är den svag, är den inflationistisk eller stabiliserad eller vad är den? För egen del skulle jag vilja göra den bekännelsen att jag definierar budgeten ungefär på följande sätt. En upplåning av 900 miljoner, där vi inte har reservationer för lönehöjningar och tilläggsstater, kan till nöds accepteras och försvaras under förutsättning av en lugn utveckling i samhällsekonomin inom alla dess olika sektorer. Jag är tillräckligt optimistisk för att tro på en sådan lugn utveckling. Den svenska arbetsmarknaden leds av erfaret folk — det är ingen tvekan om det. De vet lika bra som någon av oss hur de ekonomiska perspektiven avtecknar sig och vad det innebär om svensk industri slås ut på den internationella marknaden därför att vi inte kan behålla vår internationella konkurrenskraft. De kanske vet det bättre än vi, därför att — för att begagna ett gammalt uttryck som herr Hedlund använde någon gång — den känner bäst var skon klämmer som har den på sig.

Från dessa utgångspunkter vill jag inte ge så mycket för den nya idé som lanseras av både herr Ohlin och herr Hedlund att vi skulle komplettera arbetsmarknadens förhandlingar till en trepartsdiskussion, där regeringen skulle sätta sig ned vid bordet, inte bara med arbetsmarknads- och löntagarorganisationerna utan också, om jag fattat

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det rätt, med jordbrukarnas intresseorganisationer samt industriens och handelns intresseorganisationer. Genom en sådan rundabordskonferens skulle vi enligt herr Hedlunds uttryckssätt komma till det resultatet att vi skulle få precis så höga lönehöjningar som produktionsutvecklingen motiverar och helst inga lönehöjningar med luft i. Om jag fattade herr Ohlin rätt menade han, att det skulle ge möjlighet till en någorlunda rimlig och riktig fördelning mellan alla kontroversiella intressen inom ramen för vad en balanserad samhällsekonomi orkar med.

Tanken är så subtil och dessutom så verklighetsfrämmande att den nog bör stanna i denna debatt och inte föras vidare; det försäkrar jag herrarna. Visst är det ett problem, men man löser inte problemet den vägen, det är min absoluta övertygelse.

Jag har tidigare sagt, och jag kan upprepa det ännu en gång, att jag inte ser någon nämnvärd realistisk möjlighet att i den fulla sysselsättningens samhälle, som vi är ense om, ställa upp som målsättning ett absolut oförändrat prisläge. Inga andra nationer har lyckats med det, om de är ambitiösa i fråga om sin sysselsättningspolitik. Man kan lyckas, om man tolererar en arbetslöshet av icke oväsentlig omfattning. Det vill vi inte göra. Dessutom tror jag att det måste vara samhällsekonomiskt oklokt att inte utnyttja de resurser som arbetskraften innebär. De samhällen som inte är ambitiösa när det gäller att använda sina reala resurser i form av arbetskraft får inte den utveckling av nationalprodukten som de i annat fall skulle ha.

Inom hela näringslivets sektor finns det vissa näringsgrenar som kan ge bättre löner och ersättningar än vissa andra, som inte kan göra det såvida man inte tar konsekvenserna på prisidan. I ett den fulla sysselsättningens samhälle går det inte heller att evakueras vissa områden på anställd arbetskraft bara för att placera över den i de nä-

ringsgrenar där det finns möjligheter att ge högre lön. Man kan föra ett principresonemang om saken, men den går inte att genomföra i praktiken. Jag är tämligen övertygad om att vi inte kan hävda att ständigt fortgående rationaliseringar inom handeln, inom transportbranschen eller inom restaurangnäringen som exempel skall kompensera lönestegringar så att de anställda inom dessa verksamhetsgrenar blir helt jämställda med dem som arbetar på andra, profitabla områden, där lönestegringen ter sig naturlig som en följd av flera samverkande faktorer. Man får ta konsekvensen — och detta faktum har arbetsmarknadsorganisationerna stått inför många gånger — att vill man inte ha en eftersläpning på vissa områden, som då praktiskt taget skulle evakueras på folk, får man företa en viss justering av priserna. Detta är kanske mest renodlat på jordbrukets område, där ju höjningen av priserna kommer som ett brev på posten, därför att vi har ett sexårsavtal som säger att om industriens anställda höjer sina löner skall jordbrukarna följa med. Med all respekt för rationaliseringstakten inom jordbruket orkar den ju inte med att kompensera en parallellt löpande inkomstförbättring.

Man tvingas nog betrakta dessa frågor som de i själva verket är. Hur bra det än låter att avge deklarationer om »ingen luft i lönehöjningen» och »så stora lönehöjningar som produktionsutvecklingen medger» ger samhällets komplicerade mönster på vissa områden sådana utslag att denna fina föresats inte kan förverkligas. Vad man har att inrikta sig på är att göra de ofrånkomliga prishöjningarna så lindriga och små som möjligt, om man vill hålla fast vid en ambitiös sysselsättningspolitik som tar hänsyn till bl. a. vad jag nyss berörde.

Om jag ser tillbaka på år 1963 är det naturligtvis riktigt att vi då har haft en prisstegring på 3 procent, men om man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

analyserar denna prisstegringssiffra framträder denna priseffekt som en följd dels av att denna kammare och medkammaren av nykterhetspolitiska skäl beslutade att höja priset på spritvarorna, dels av sexårsavtalet för jordbruket. Dessa båda komponenter svarar för två tredjedelar av denna prishöjning, och för dem båda har vi ansvaret. Vi har tagit dem i vår hand i förväg. De är inte något uttryck för en okontrollerad inflation. Den okontrollerade prisutvecklingen under det gångna året inskränker sig till någon procent, och det menar jag vara ett gott resultat, sett i sitt samband med utvecklingen hos oss och runt om i vår omvärld.

En upplåning av 900 miljoner kronor kan till nöds accepteras under ett par förutsättningar. Den första är att vi får en lugn ekonomisk utveckling i vårt samhälle. För dagen finns det egentligen inte något som talar emot en sådan. Den uppgång inom den industriella sektorn som har omvitnats här i remissdebatten är inte så utpräglad över hela linjen. Vi vidtar ju stimulansåtgärder i budgeten för att hålla sysselsättningen uppe i verkstäderna. På vissa områden — gruvorna, järn- och stålindustrien — kan man sannerligen inte tala om någon högkonjunktur. Vissa avsnitt av vårt arbetsliv — i första hand byggnadsmarknaden — är utomordentligt ansträngda, men det är en sak som jag också skall be att få kommentera närmare litet längre fram. Konjunkturen är inte så deciderat uppåtgående att man behöver säga att denna upplåning är alltför orimligt riskabel. Den har sina risker, men dessa bör kunna klaras.

Ett annat motiv för denna min förtröstan är att vi under år 1964 kommer att få ett ökat ATP-sparande, som jämfört med år 1963 tillför den svenska kapitalmarknaden 500 nya miljoner. Och om man skall tro på prognoserna — jag gör alltid denna reservation, men vi har ju inte något annat att rätta oss

efter vid våra bedömningar av framtiden — kommer det svenska hushållssparandet under år 1964 att ligga 350 miljoner kronor högre än år 1963. På detta sätt sker det en förstärkning av kapitalmarknaden med i runt tal 850 miljoner kronor, om nu bedömningarna håller.

Anspråken på kapitalmarknaden från industriens sida kommer måhända att öka, men bilden är, märk väl, inte entydig. Näringslivet i övrigt kommer knappast — kanske med undantag av handeln — att kräva mer kapital än under fjolåret. Möjligen kommer näringslivets investeringar att stimuleras genom den impuls som skatteavdraget är avsett att vara, men genom detta avdrag får man ju en icke föraktlig ersättning för det ökade behovet av kapital.

Kommunerna är aktiva i sin investeringsverksamhet, men de befinner sig under år 1964 i en relativt gynnad situation därigenom att skattetransaktionerna mellan stat och kommun under innevarande år ger utslag till kommunernas fördel med ett väsentligt högre belopp än under det gångna året. Staten är rätt försiktig med sin investeringsverksamhet och dessa investeringar är för övrigt redan inräknade i saldoposten på 900 miljoner kronor.

Det är på grundval av dessa överväganden som jag har tillåtit mig fälla det omdömet att balansen kan upprätthållas, även om marginalerna i budgeten inte är särskilt vida.

Det kan emellertid, ärade kammarledamöter, tänkas att politiken behöver stramas åt. Ett visst inslag av angelägenhetsprövning kan bli nödvändig inom den ytterst ansträngda byggnadssektorn. Till den ändan kommer riksdagen att ställas inför ett förslag från regeringens sida om att i de tätorter, där byggnadsverksamheten är mest överansträngd, myndigheterna skall ges fullmakt att angelägenhetsmässigt gradera byggnadsobjekten och inte bara låta verksamheten löpa i takt med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

datumstämplatet av objekten vid inregistreringen hos länsarbetsnämnderna.

Jag är väl såsom gammal byggnadsminister — och jag gissar att det är fallet med de flesta av de regeringsledamöter som haft denna funktion — inte särskilt glad över detta. Att göra en angelägenhetsprövning av detta slag är icke någon trivsam uppgift, och jag hoppas att regleringen skall kunna begränsas till de områden där överansträngningsfenomenen är mest påtagliga.

Det hela är inte heller uttryck för något slags regleringsambition på socialdemokratisk sida, även om jag är beredd på att saken från borgerligt håll kommer att presenteras på det sättet. I min hand har jag ett citat från en schweizisk tidning, *Neue Zürcher Zeitung*, av så sent datum som den 16 januari 1964. Därav framgår att schweizarna inför den ekonomiska press som de nu utsättes för och den överansträngningssituation som de får uppleva — ett läge som vi här i Sverige haft många gånger under 50-talet — genomför inte endast kreditreglering utan också byggnadsreglering. Den sistnämnda regleringen omfattar alla projekt till en kostnad överstigande 50 000 schweizerfrancs eller i runt tal 60 000 svenska kronor. Undantagna är sjukhus och ålderdomshem samt vissa byggnader inom jordbruket. Regleringen skall gälla under tre år och man har fastslagit att den inte får bli föremål för folkomröstning. Under det första året av regleringen råder absolut byggnadsförbud för biografier, nöjeslokaler, simhallar, sportanläggningar, kontorslokaler och lyxvillor av en typ, som är närmare preciserad och som inte alls är ovanlig i storstädernas omgivningar här i vårt land, mitt uppe i den ansträngda byggnadsmarknad där vi för närvarande befinner oss.

Jag har anfört detta som ett exempel för att visa att oavsett vilken regering

som sitter, den må vara socialdemokratisk eller ha någon annan karaktär, kan det samhällsekonomiska läget ibland göra det nödvändigt att tillgripa regleringsåtgärder för att rädda stora och betydelsefulla värden. Jag skall inte nu ge mig in på någon diskussion av hurdan prioriteringen inom byggnadsverksamheten bör vara; den saken får vi väl anledning att diskutera litet längre fram. Men jag vill understryka att denna angelägenhetsprövning kan vara ett av de medel som behövs för att klara den ekonomiska balansen.

En annan slutsats som man drar är naturligtvis den att riksbanken kommer att behöva sina fullmakter i avseende på valutareglering och kreditpolitik.

Nu kommer ju riksdagen att i slutet av maj kunna på nytt bedöma frågan om finanspolitiken och dess erforderliga styrka mot bakgrunden av de konjunkturperspektiv som vi då vet litet mera om.

Det finns i varje fall den teoretiska möjligheten att göra en justering, om en sådan blir nödvändig. Jag hoppas livligt att de bedömningar vi gör i dag skall vara hållfasta även vid denna riksdags slutskede, när vi debatterar sluträkningen för statens affärer.

Det har ställts en direkt fråga till mig: »Har finansministern andra skattehöjningar i bakfickan, så kom fram med dem nu!» Jag brukar inte vara så rädd för att tala om för svenska folket om det är nödvändigt att göra en skattehöjning. Hittills har svenska folket tagit det med mycket större sans och förnuft än vad som kommer till uttryck i oppositionens inlägg. Det presenteras en skattehöjning i dag. Jag hoppas att bedömningarna skall räcka till för att vi skall slippa ytterligare höjning framöver. Skulle situationen vara annorlunda, så kommer presentationen att ges. Hur den skall ges kan man inte begära att jag i dag skall ha någon uppfattning om, eftersom jag an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ser att några nya höjningar inte behöver bli aktuella.

Jag har ytterligare några synpunkter i anledning av de inledningsanföranden som hölls av de tre partiledarna.

Herr Ohlin tog upp frågan om handelspolitiken och ifrågasatte nödvändigheten och önskvärdheten av en genomträngande analys och diskussion beträffande alla de frågor, som rullas upp med hänsyn till GATT och Kennedyrundan, och vårt förhållande till de europeiska marknadsbildningarna. Självfallet kommer en sådan diskussion att föras längre fram om det är erforderligt. Jag är medveten om att handelsministern redan i dag är beredd att lämna en redovisning, som kanske i många stycken tillgodoser herr Ohlins önskemål.

Sedan kom herr Ohlin tillbaka till en gammal kär och känd argumentation om »Strängs totalbalansering». I går kväll tog jag mig faktiskt friheten att läsa igenom vad vi har sagt på den punkten under de senaste årens remissdebatter. Jag kan inte komma till någon annan slutsats än den, att oavsett vad jag säger om detta har herr Ohlin bestämt sig för att »Sträng har en speciell uppfattning om totalbalansering». Om jag försöker dementera det, är det som att slå vatten på en gås — självfallet utan alla liknelser i övrigt. Därför kan man diskutera om det är nödvändigt att ytterligare en gång stå och upprepa detta.

Själva termen totalbalans infördes 1956 och 1957, när vi hade en utpräglad högkonjunktur som krävde en stark finanspolitik. Skillnaden mellan herr Ohlin och mig är att herr Ohlin har sin balanspunkt på driftbudgetens nollstreck, medan min balanspunkt bestäms av hur stor upplåning samhällsekonomin tål. Jag förmenar att den sistnämnda metoden är i alla avseenden riktigare. Driftbudgeten är inte något exklusivt och rättvisande uttryck för s. k. löpande utgifter. Det ligger mycket

av investeringsavgifter även i driftbudgeten.

Vad är det som är avgörande för samhällsekonomin? Det är naturligtvis om budgeten är stimulerande, om den driver ekonomin framåt, eller om den är dämpande och återhållande på ekonomin. Det kan man inte avläsa på något annat sätt än i omfattningen av statens upplåning på kapitalmarknaden. Där kommer det in andra intressen; det är nämligen flera som konkurrerar om den upplåningen i ett läge som vi har i dag och som vi haft många gånger tidigare.

Det är rätt meningslöst och jag tror till och med ganska enfaldigt om vi fortsätter att i debatten tala om totalbalansering som någon speciell filosofi. När konjunkturen är ansträngd skall en finansminister låna så litet som möjligt. Om han finansierar sina utgifter direkt, är han neutral gentemot efterfrågan i ekonomin. Om han lånar pengar för att finansiera utgifterna, stimulerar han ekonomin. Det är den enkla sanningen.

Nu har herr Ohlin gjort den sensationella upptäckten att i år har politiken lagts om. Det kan man väl diskutera, herr Ohlin. För precis ett år sedan stod jag här i talarstolen och redovisade ett upplåningsbehov på något mer än en miljard, i år står jag i talarstolen och redovisar ett upplåningsbehov på 900 miljoner, och båda gångerna under samma förutsättningar. Nu blev det bättre under innevarande år. Jag vågar inte vara lika optimistisk för det kommande budgetåret av skäl i fråga om inkomsttagandet som jag nyss har angivit.

Herr talman! I ett avseende kanske jag ändå kan ge herr Ohlin ett erkännande. Om jag fattade kontentan av hans inlägg rätt, skulle vi i år slippa överbud som skulle innebära en ökad statlig upplåning.

Om jag fattade herr Ohlin rätt, så delade han min uppfattning att budge-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ten som den är presenterad, mot det konjunkturläge vi nu kan avläsa, innebär en stimulans och en upplåning, som är så hög som vi till nöds kan acceptera, men att det inte är förenligt med en sund ekonomi att öka den ytterligare. Om det är rätt uppfattat, så är jag tillfredsställd med herr Ohlins slutsats där.

Detta innebär i viss mån ett nytt utspel, eftersom de traditionella överbuden har varit ett både intressant och nöjsamt inslag i de debatter vi tidigare fört här. Jag skall emellertid inte sörja, om vi slipper dem innevarande år.

När herr Heckscher sedan talade om en maktkoncentration, som tar sig uttryck i ett socialdemokratiskt regerande, så var väl det ett uttryck för all den personliga besvikelse som bubblar inom honom och som då och då bubblar över. Den maktkoncentrationen finns nämligen bara i herr Heckschers inflammerade fantasi. Väljarna uttalar ju vid fria val vartannat år sin mening om vilket slags politik de gillar och ogillar. Och herr Heckscher och hans borgerliga medbröder har ju dessutom en stark press till sitt förfogande för att sprida sina idéer och sin politik. Den pressen är för övrigt och tyvärr dominant i den allmänna debatt, där pressen är språkrör. Herrarna har på sista tiden också mobiliserat en så imponerande energi, att jag nu inte längre i Sveriges radio och TV kan lämna en enkel nyhet om budgeten förrän de ögonblickligen för balansens skull måste meddela sin uppfattning om budgeten. Detta hälsar jag dock med tillfredsställelse och delvis även med förtjusning, ty det blir alltid roligare för TV-tittarna om det är flera som syns i rutan.

Men jag går inte med på att det föreligger något slags maktkoncentration, uppbyggd på ohemula premisser och med vissa favoriseringar för regeringspartiet. Jag tycker därför att herr Heckscher skall ta tillbaka de anklagelserna.

Han behöver inte göra det offentligt. Det vore kanske för mycket begärt. Men någon stilla stund i herr Heckschers ensliga kammare vore det kanske hälsosamt med en självprövning av hans egen och partiets politik. Ty i sista hand är det väl det som är avgörande för om man skall vinna väljarnas gehör eller inte.

Vidare var herr Heckscher ledsen för att vi inte i vederbörande huvudtitel hade presenterat någon summa avsedd för reparation av spionen Wennerströms skadeverkningar. Orsaken till det är helt enkelt att det är för tidigt. Vi vet inte vilka dessa skadeverkningar är. Därför kan vi inte för närvarande konkretisera dem i en summa i kronor och ören. Jag skulle tro att det kommer senare. Och därför menar jag att Wennerström-historien kan föras ut ur en ekonomisk remissdebatt. Där har den inte att göra.

Som vanligt kostade herr Heckscher också på sig en del oförsiktiga uttalanden som, hur olustigt det än är, faktiskt tvingar mig till en korrigering, inte bara av uttalandena utan även av herr Heckschers allmänna uppträdande. Jag anser det otillständigt att insinuera att ämbetsmän och generaldirektörer i de statliga verken handlägger sina ärenden utifrån den synpunkten, att om de gör på ett visst sätt, så har de goda chanser att bli ledamöter i en socialdemokratisk regering. Sådant är otillständigt. Följaktligen vill jag säga ifrån det vid detta tillfälle, om ingen annan gör det.

Den politiska och ekonomiska maktkoncentrationen i regeringen och finansdepartementet är ett gammalt känt tema från herr Heckschers sida, och det skall tas för vad det är värt — och det är litet värt, när det kommer från herr Heckscher!

Beträffande diskussionen om att penningvärdeförsämringen går ut över småspararna kan jag hänvisa till vad jag nyss anförde om möjligheterna att hålla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ett fast penningvärde. Jag vill bara komplettera mig själv på en punkt. Det är ytterst få människor som bara är småsparare. De allra flesta av dem är också löntagare. Och som sådana har de t. o. m. större intresse av att det finns arbetsmöjligheter, när de blir utan arbete. De har större intresse av löneutvecklingen, även om de råkar arbeta inom ett fack, där rationaliseringen inte hinna med i den allmänna utvecklingstakten för medborgargrupperna i övrigt. Det är ytterst få människor som isolerade kan betraktas som penningssparare. I början på detta århundrade fanns det väl en och annan gammal rentier, men i dag tror jag man får leta efter dem med både förstoringsglas och lupp.

Herr Heckscher hann med mycket i sitt inlägg, bl. a. att gå tillbaka till statsministerns tal till metallarbetarna. Där gjorde herr Heckscher gällande att det hade sagts några ovänliga, eller i varje fall nedsättande, ord om Englands sätt att sköta sin ekonomi. Under senare år har England glädjande nog repat sig, men den som följer den politiska debatten — och jag är ju å ämbetets vägnar tvungen att göra det — har inte kunnat undgå att konstatera hur man där på nytt börjar bli orolig för att expansionen är för stark.

En för stark expansion i England ger utslag på valutareserven, som är Englands svaga punkt och som två gånger sedan 1958 har fått räddas genom internationella hjälpaktioner. Min kollega Maudling har under de senaste månaderna vid ett par tillfällen gjort varnande uttalanden, och därför är det kanske klokt att vi lugnar oss något i omdömena om den engelska ekonomiska utvecklingen.

Jag tror inte heller man kan påstå att det har inträffat några speciella sensationer på det ekonomiska området i den västtyska utvecklingen i och med Erhards inträde som statschef. Han debuterade med en ganska besvärande

konflikt om pensionerna till krigsinvaliderna. Jag har sett att han i år i sin budget skurit ned utlandshjälpen med — om jag minns rätt — 116 miljoner D-Mark.

Det är nog så, herr Heckscher, att det kostar pengar om man vill göra någonting, och det har naturligtvis även tyskarna fått lära sig. Det kommer även Erhard att få erfara, vilket han också begriper så innerligt väl. Han kommer även att få föra sin politik med utgångspunkt från dessa förutsättningar. Ser man på skattebelastningen för de enskilda medborgarna finner man att Tyskland är ett av de länder som i detta avseende ligger helt i nivå med det många gånger förkättrade Sverige, där enligt herr Heckschers uppfattning skatterna är alldeles orimliga.

Jag har redan apostroferat herr Hedlund och kunnat inregistrera att han var den enda av de oppositionsledare, vilka hittills talat, som började med det fullt rättvisa konstaterandet att der framlagda budgeten ändå är en påtaglig reformbudget. I detta avseende är vi följaktligen helt eniga. Även herr Hedlund kommer tillbaka till frågan varför inte folkpensionärerna kan få sin höjning årligen i stället för vartannat år. Ja, för att nu inga missuppfattningar skall uppstå för den händelse vår radio- och TV-publik skulle orka följa med denna långa debatt, bör det i rimlighetens namn konstateras, att om man ger folkpensionärerna en höjning varje år, blir höjningarna bara hälften så stora som när man ger dem vartannat år.

Blir det då någon avgörande skillnad för folkpensionärerna om man ger dem höjningen varje i stället för vartannat år? Ja, vi i regeringen trodde att efter som riksdagen hade bestämt sig för att vi borde ha vartannatårsjustering, fanns det även anledning att hålla på denna linje fram till 1968. Jag anklagar inte herr Ohlin och herr Hedlund för att de på denna punkt går ifrån riksdagens

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uttalade uppfattning, vilken byggde på en utredning och konfirmerades av en folkomröstning. Det skulle aldrig falla mig in att kalla er för löftesbrytare — jag är inte så oförsämd som herr Heckscher. Men jag vill säga att jag anser att riksdagens ursprungliga ståndpunkt i denna fråga är bärkraftig, och därför har vi inom regeringspartiet hållit fast vid att justeringar vartannat år kan vara rimliga.

Det finns dessutom ytterligare ett skäl till denna uppfattning, nämligen att varje sådan justering kostar ganska mycket pengar. Folkpensionshuvudtiteln ökar med 440 miljoner innevarande budgetår. Det krävs också, om inte något alldeles oförutsett inträffar, en inkomstförstärkning när detta skall betalas. Man kan säga att vi slapp detta åren 1960 och 1962, eftersom vi år 1960 införde en omsättningsskatt, som förstärkte statens inkomster så pass hyggligt att vi klarade standardhöjningarna till folkpensionärerna utan speciella skattehöjningar. Nu är kontributionen från denna omsättningsskatt redan tagen i anspråk för andra ändamål, och därför ger en fullständig redovisning det resultatet att vi, om vi skall ha en standardhöjning till folkpensionärerna varje år, också måste vara beredda att diskutera en skattehöjning varje år. Om man ger en folkpensionshöjning vartannat år räcker det — hoppas jag — att diskutera skattehöjning vartannat år — jag ger detta som ett exempel utan alla utfästelser eller förbindelser i övrigt. Om ämnet skall analyseras fullständigt, bör det emellertid göras på detta sätt. Detta kanske också ger en viss annan aspekt än om man hör bara halva redovisningen.

Herr Hedlund kommer vidare fram till att budgeten inte kan kallas stark och att en inkomstförstärkning är erforderlig. Herr Hedlund har i likhet med herr Ohlin annonserat, att om vi bara lugnt och tålmodigt sitter och vän-

tar i vår bänk, kommer vi att få uppleva den dagen, när förslag om inkomstförstärkning ser dagens ljus. Vi får väl tala om den saken då.

Men jag kan returnera till herr Hedlund vad jag nyss sagt till herr Ohlin: Det är en sanering av debatten som jag hälsar med tillfredsställelse, att två av oppositionspartierna — herr Heckscher har ju anmält sig som dissenter — ändå har konstaterat att årets läge kräver inkomstförstärkningar. De är inte övertygade om att finansministern funnit den riktiga vägen utan visar på alternativa vägar i stället. Debatten kommer att föras på ett riktigare och mera realistiskt plan om herrarna vidhåller denna uppfattning framöver, och det vill jag livligt hoppas att ni skall göra.

Riksbankschefens intressanta artikel i tidningen Vi gav naturligtvis anledning till funderingar på många håll. Den föranledde herr Hedlund att ta upp resonemanget om det meningslösa i luftlönehöjningar och gav honom också anledning att ta upp tanken på att man rätteligen borde ha haft något slags rundabordskonferens för att rikta in den ekonomiska utvecklingen i de rätta banorna.

Jag har redan bemött detta. Jag tillåter mig konstatera att det är rätt intressant att se, att det i den rätt förbryllande borgerliga fronten ändå tycks utspinna sig något av ett svärmeri mellan folkpartiet och centerpartiet, eftersom man på denna punkt nått samstämmighet och dessutom herr Ohlin och herr Hedlund anförde samma citat i sina inlägg: »Vad som är bra för General Motors är bra för Förenta staterna.» Det är naturligtvis litet besvärande för herr Heckscher att stå så där demonstrativt utanför. Men förtrötts inte, herr Heckscher!

Jag har många gånger tidigare sagt att jag i själva verket borde vara helt oengagerad i den intressanta debatt som spelas upp mellan oppositionsledarna, och i sak är jag det. Jag tror

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte att det för regeringen spelar någon större roll om herrarna möts på en enhetsfront eller på skilda fronter. Herr Heckscher har en uppfattning — herr Hedlund har den diametralt motsatta uppfattningen. Herr Heckscher tror att ni skall få fler väljare om ni håller varandra i hand, och herr Hedlund tror att ni sammanlagt skall få fler väljare om ni låter bli att hålla varandra i hand. Ja, ni har ju hitintills låtit bli att hålla varandra i hand, och det här intressanta krypskyttet som ni idkar mot varandra i varje valrörelse är ingenting som kan göra oss nedslagna — det kan jag försäkra. Så fortsatt med friska tag i den gamla ordningen; allt lovar gott för framtiden!

Herr talman! Jag har med detta velat presentera budgeten i dess huvuddrag och inte i dess detaljer, och jag har givit mig in på vissa analyser och utläggningar rörande vad jag betraktat som mer intresseväckande och principiella frågeställningar i den förda debatten. Jag är naturligtvis beredd att återkomma när mina värderade meddebattörer, eller rättare sagt motdebattörer, nu laddat upp sig för andra omgången.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng ville ge mig några vänliga råd, och med den vördnad för ålderdomen som är utmärkande för ett konservativt parti måste jag givetvis ta emot dem tacksamt, även om ålderskillnaden inte är riktigt så stor som herr Strängs något farbroderliga framträdande kunde ge intryck av.

Men när herr Sträng använder ordet otillständigt skulle jag vilja säga, att det vore bättre överensstämmande med den svenska riksdagens traditioner att begagna ordet otillständigt om den omständigheten, att ett verk under innevarande budgetår förbrukat ett belopp som det bara har begärt och som rent av motsvarar ett belopp som motionsvis

föreslogs men *avvisades* av riksdagen i fjol. Ett sådant förfarande av ett statligt verk är otillständigt — det är där ordet hör hemma.

Vad sedan beträffar innanläsningskonsten, herr talman, så vet jag inte riktigt hur den här boken är beskaffad som herr Sträng presenterat oss. Jag skall be att herr statsrådet är vänlig och slår upp s. 2 i nationalbudgeten, så skall jag läsa högt för honom: »Inom näringslivet har investeringarna haft en nedåtgående riktning. Privata investeringar utom bostäder men inberäknat lager minskade 5 procent i volym från 1962 till 1963 och detta innebar därtill en fortsatt nedgång i anslutning till vad som skedde 1961—1962 då samma grupp av investeringar minskade 4 procent.» Jag kan inte hitta något decimalkomma på detta ställe. Om det står något annat på s. 86 än på s. 2 är jag kanske ursäktad, om jag läser i texten, medan statsrådet läser i tabellen.

Jag tycker att statsrådet skall vara litet försiktig när det gäller sådan här innanläsning. Han citerade ur Neue Zürcher Zeitung, och genom vänlig förmedling av en annan ledamot av kammaren har jag fått tillgång till numret i fråga. Rörande den plan för byggnadsreglering som nämnts står det — jag återger citatet i översättning: »Det måste erinras om att detta förberedande förslag för närvarande diskuteras i förbundsrådet med företrädare för kantonerna, olika organisationer, fackföreningarna och bankerna. Det är således ingalunda säkert att det i denna form kommer att framläggas för rådet.» Man kan alltså knappast säga att Schweiz har för avsikt att göra på det sätt som statsrådet hävdade att man där tänkte göra.

Vad jag hade sagt om maktkoncentrationen hänförde herr statsrådet till »inflammad fantasi och personliga besvikelser». Det är ju, herr talman, en sorts formuleringar som somliga personer använder om de blir trampade på en öm

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tå. Jag betraktar därför formuleringarna uteslutande som komplimanger.

Vad investeringarna beträffar kanske jag får hänvisa statsrådet till vad långtidsutredningens förre ordförande, professor Svernilson, helt nyligen framhållit i en artikel i Industriförbundets tidskrift. Han understryker där att investeringarna tenderar att krympa. Det heter på s. 11: »Detta får ingen omedelbar större inverkan på framstegstakten men måste efter några år försvaga underlaget för vår expansion.»

Herr statsrådet talade vidare om »min linje» när det gällde folkpensionsavgifterna. Han är uppenbarligen inte mycket mera inställd på att lyssna än på att läsa innantill. Jag sade ifrån att min linje var att det varken erfordras den av honom föreslagna direkta skattehöjningen eller någon höjning av avgifterna.

Vad en eventuell försvagning av budgeten beträffar är vi inte färdiga med vår budgetbedömning än. Jag kan i alla fall försäkra statsrådet att försvagningen inte blir lika stor, som den felbedömning som gjorts i senast avslutade budget och som enligt preliminära uppgifter uppgick till 1 056 miljoner kronor. Det borde vara slut med den falskt exakta beräkningen av hur budgeten kommer att slå. Det är inget konstigt om det blir en felbedömning med 5 procent åt ena eller andra hållet. Det ligger i sakens natur att sådant kan ske. Men 5 procent i en budget på 20 miljarder kronor, det är 1 miljard kronor. Det är på tiden att herr Sträng lär sig att inte räkna mera exakt än man i sådana här statistiska sammanhang har lov att göra.

Herr Sträng har talat om överenskommelsen beträffande folkpensionsavgifterna — jag tar upp de olika sakerna i den ordning jag har antecknat dem. Jag har inte sagt att herr Sträng personligen har begått några löftesbrott, tror jag. Jag bara konstaterar igen att överenskommelser med socialdemokraterna i en utredning alltså inte håller.

Innan man ingår en sådan överenskommelse måste man alltid först fråga om herr Sträng är beredd att garantera den. Annars skall man uppenbarligen inte fästa något avseende vid den.

Jag har i varje fall inte anklagat någon *annan* än herr Sträng för löftesbrott. När herr Sträng nu talar om att man skall vara försiktig när man går på friarstråt, vill jag i alla fall konstatera att till honom har jag inte friat — det tycker jag inte han kan beskylla mig för.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När man hör finansminister Sträng tala om hur oerhört asocial folkpensionsavgiften är frågar man sig: Hur i all världens dar har ni kunnat använda en så asocial metod under så många år? Har ni då förbisett alla de vackra principer ni talar om i dag?

För övrigt svarade herr Sträng givetvis inte på det han tyckte var besvärligt, t. ex. på mitt påpekande att marginals-katten är högre för vissa folkpensionärer än för andra; han bara uppprepar vad han sagt förut men svarar inte. Jag vet inte om jag berättat för herr Sträng om Karl II av England, sedermera avrättad, som när han fick ett genmäle endast brukade uppprepa vad han sagt och därmed tyckte allt var bra. Men som en stor man påpekat lär oss historien att denna metod inte är att rekommendera för kungar. Kanske är den det inte heller för finansministrar!

Beträffande folkpensionernas höjning, herr finansminister, är det inte alls så att riksdagen i samband med folkomröstningen band sig för att folkpensionärerna skulle få en höjning varje år. Detta är en myt som ni funnit på. — Herr Hedlund och jag har nu satt i gång en aktion för att folkpensionärerna skall få en förbättring varje år. Om herr Sträng kan ändra sig och kasta över bord alla principer beträffande avdragsrätten för folkpensionsavgifter-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na, måste väl också herr Hedlund och jag kunna föreslå ändringar i något som herr Sträng oriktigt tror vara ett gammalt beslut. Vad som en gång beslutats kan onekligen ändras. Men då blir herr Sträng plötsligt den blygsamme och snälle gossen som säger att »eftersom riksdagen tidigare bestämt, så tycker jag inte att», etc. På alla andra punkter kan herr Sträng komma med förslag till ändringar i tidigare fattade beslut, men på denna punkt går det inte. Herr Sträng säger vidare att det kostar pengar varje år, om man skall höja folkpensionerna varje år. För att alltså herr Sträng inte skall få bekymmer mer än vartannat år och vartannat år kunna sova gott om nätterna, skall folkpensionärerna i motsats till andra medborgare inte få en standardförbättring varje år.

För övrigt måste väl finansministern ändå medge, att det i föl hade varit lättare statsfinansiellt sett att bifalla mittenpartiernas förslag om en höjning av folkpensionerna med 150 kronor varje år än vad det är att bifalla den i år föreslagna höjningen, vilken likväl inte möter motstånd. Därmed faller hela herr Strängs resonemang.

Herr Sträng försöker helt enkelt att smita ifrån allt detta som gäller totalbalanseringen. Han har här infört en ny terminologi och i åratal talat om brist i totalbudgeten. Därmed har han inte alls — efter vad han nu säger — menat att totalbalans är naturlig under goda tider; han har över huvud taget inte menat någonting. — Det är inte riktigt. Låt mig hänvisa till vad herr Sträng sade i maj 1963 — jag skall inte läsa upp det och herr Sträng känner säkerligen till det — och till regeringens handlande.

När vi inte hade någon utpräglad högkonjunktur utan närmast en fallande konjunktur inför budgetåret 1962/63 och herr Sträng lade fram en totalbalanserad budget skedde det inte för att stävja en häftig högkonjunktur. Det

skedde för att i en mera normal konjunktur få ett överskott på driftbudgeten på väldigt stora belopp och slippa låna. Det går inte att komma ifrån, herr finansminister, att Ni hävdade att detta tvångssparande var nödvändigt för att samhället skulle få resurser. Men det var inte nödvändigt, utan det var tvärtom så, att samhällsekonomin skulle ha mått bättre av om man följt vårt förslag till åtgärder mot kösamhället.

När det gäller konjunkturpolitiken säger herr Sträng att det vore välkommet om herrar Hedlunds och Ohlins yttranden betydde att de traditionella överbuden nu skulle utebli. Detta är ju verkligen alldeles rörande. Herr Sträng har övergivit sin politik med den våldsamma överbalanseringen och det våldsamma tvångssparandet och framlägger en mera balanserad budget av den gamla Wigforsska typen, en budget efter de principer som vi så länge hade varit överens om. Tidigare har han tagit ut för mycket av skattebetalarna. Statskassan har tillförts pengar som skulle kunnat användas i kampen mot kösamhället, och det har vi föreslagit. Men nu när han avstår från sådana överskott i kassan och det inte finns någonting att ta av är det klart att vi anpassar våra förslag. Vi skall senare under vårriksdagen framföra förslag till en energisk kamp mot kösamhället i detta läge.

Herr finansminister, det var inte vi som förra valet kom med överbud. Det var regeringen som kom med underbud i fråga om kampen mot kösamhället och med överbud i fråga om skattetrycket.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Så långt jag har kunnat fatta vill finansministern inte bestrida att årets budget är en svag budget. Han talar till och med om att det finns teoretiska möjligheter att korrigera i efterhand om så skulle visa sig nödvändigt. Vilka är dessa möjligheter? Det är skattehöjning och räntehöjning.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Båda delarna ger ganska obehagliga perspektiv.

Konjunkturen är i dag mera expansiv än i fjol. Det var enligt finansministerns mening i fjol omöjligt att låna mer än 500 miljoner kronor. Kanske hade han rätt. Men i så fall kan han omöjligen ha rätt när han säger att konjunkturen i dag medger att låna 900 miljoner kronor. Hur kommer det att gå för den enskilde som behöver låna i detta läge? Finansministern är rätt optimistisk men jag tror att om man går till en bank och ber att få låna, så får man veta att den statliga kreditåstramningen lägger hinder i vägen och att man får se hur det blir längre fram.

Ett par ord om terminologien i budgetdebatten. Skall man behöva använda termen totalbudget för att ge uttryck åt den kända satsen att man i vissa lägen behöver en betydande överbalansering av driftbudgeten medan det i andra lägen får gå jämnt upp eller till och med får bli en underbalansering?

Näringslivets utveckling bygger vi alla vårt resonemang på. Vi vet att priserna för exportnäringarna i stort sett inte har ökat på senare tid. Det innebär att vi måste vara försiktiga med sådana pålagor som fördyrar varorna — jag talar inte om beskattning i vanlig mening. Elskatten för företagen har ju den verkan. Det skall ju bli en lättnad där, men jag ber finansministern hålla i minnet att beskattning av det slaget kan fördyra exportnäringarnas kostnader väl mycket.

Så ett par ord om folkpensionerna. Finansministern säger att om vi höjer folkpensionerna varje år så kan höjningen bara bli hälften så stor varje gång. Säg det till löntagarna, att om de dröjer så kan de få dubbelt så stor löneökning! Jag tror nog att de svarar: »Vi tar hälften i år och hälften nästa år.» Jag tror nog att det är riktigt som finansministern säger att om folkpensionerna förbättras bara vartannat år så behöver man inte heller höja skat-

terna av detta skäl mer än vartannat år. Men så blir ju också skattehöjningen dubbelt så stor som om man hade delat upp den på två år!

Vi skall som jag tidigare påpekat inte ha luft i löneökningarna. Jag är på det klara med att problemet att helt stoppa inflationen är i det närmaste olösligt. När finansministern nu av prisstegringarna 1963 drar vissa slutsatser skulle jag vilja fråga honom varför han inte nämner siffror för en längre period. Då tror jag inte statistiken skulle vara fullt lika gynnsam för oss vid en internationell jämförelse.

En annan sak är att det är svårt att bekämpa inflationen. Men man brukar ju ta upp ett viktigt problem till diskussion även om man tror att det blir väldigt besvärligt att lösa det. Man kanske inte lyckas nu, kanske först om tio år, men man brukar diskutera vad som går att göra. Det vill inte finansministern göra i detta fall utan han tycks tänka gånge denna kalk ifrån mig. Jag kan förstå att han tycker att frågan är delikat och intrikat, men om man vill slå fast att det inte skall bli luft i löneutvecklingen måste man gå så långt som möjligt i strävandena att bibehålla penningvärdet utan att det drabbar de reella förbättringarna för olika grupper.

När finansministern talar om borgerligt samarbete verkar det nästan som om han skulle vara angelägen om att högern, folkpartiet och centerpartiet skulle vandra hand i hand. Kan det vara i det ädelmodiga syftet, herr finansminister, att folkpartiet och centerpartiet och höger skall få fler röster och på det sättet försätta finansministerns parti i minoritet?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill honorera herr Heckscher för hans relativt snabba tillnyktring i hans senaste inlägg. Han ändrade sig till att säga att det otill-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ständiga var att ett verk satsar pengar på lokalisering utan att ha riksdagens godkännande för detta. Herr Heckscher har rätt att kritisera detta — det angriper jag inte herr Heckscher för. Men när herr Heckscher i denna talarstol står och insinuerar att arbetsmarknadsstyrelsens chef i sin ämbetsutövning leds av motiv som inte är förenliga med en lojal, korrekt och neutral ämbetsman reagerar jag och säger att herr Heckscher är ute på den otillständiga argumentationens väg.

Jag vill sedan förklara en sak för herr Heckscher. Herr Heckscher har läst s. 2 i finansplanen. Det ligger här inbakat inte allenast förändringarna på investeringssidan utan även lagerförändringarna, medan man däremot i tabellen i nationalbudgeten klart och precist anger hur investeringsutvecklingen har varit. Lagerförändringarna påverkar följaktligen, såsom de har utvecklat sig och som vi tror att de kommer att utveckla sig, ganska väsentligt denna bild. Men vi talade om industriens investeringar, och det var i fråga om industriens investeringar i byggnader och maskiner som herr Heckscher läste fel.

Välvillig som jag är trodde jag att herr Heckscher läste fel beträffande decimalkommat. Men nu avslöjar herr Heckscher själv att han inte orkade så långt i produkten som fram till denna tabell utan nöjde sig med att läsa den allmänna beskrivningen som influeras av lagerförändringarna. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk men står gärna till tjänst, herr Heckscher, för fortsatt pedagogisk handledning i dessa intressanta frågor. Vi kan göra undan en hel del på tu man hand före nästkommande remissdebatt.

Jag vill sedan gärna korrigera mig själv. Mitt uttryck om den schweiziska byggnadsregleringen föll faktiskt som om den skulle vara ett faktum. Men det gäller för närvarande endast en diskussion på regeringsplanet. Vad jag ville

ha fram var att problemställningen är likartad, oavsett om det gäller ett land med socialdemokratisk regering eller ett land med en borgerlig regering. Vi upplever nu att ett land som Schweiz, där socialdemokratien inte dominerar regeringsarbetet, är tvingat att föra en diskussion om fysiska regleringar, som enligt herrarnas mening skulle vara något specifikt kriterium på socialdemokratisk regeringskonst.

Herr Heckscher sade faktiskt i sitt första anförande, och jag tror att jag bemötte honom i min replik, att slutsatsen blir att Heckscher inte vill ha någon skattehöjning alls. Jag är inte så överraskad över det. Jag är naturligtvis mycket intresserad av att se vilka reformer herr Heckscher skall gå till angrepp mot, eftersom han inte vill vara med om någon inkomstförstärkning och, föreställer jag mig, inte vill ta större risker i fråga om överhettning av det ekonomiska klimatet än vad jag vill göra.

Nu är naturligtvis detta något av en skuggboxning eftersom vi på regeringsbanken inte vet vad herrarna vill. Men jag har förut sagt att om vi är tålmodiga i banken, kommer vi att få veta det. Då får vi diskutera saken.

Jag ser inte någon annan utväg för herr Heckscher än att attackera reformprogrammet. Vi får tala om det när den attacken kommer. Ty herr Heckscher menar väl ändå inte att det hela skall klaras av med en hänvisning till herr Strängs felräkningar? En miljard mer eller mindre motsvarar bara fem procent av budgetomslutningen, och det kan man väl klara av utan att behöva sova illa om nätterna, tycks herr Heckscher mena. Ja, det är i så fall en alldeles ny linje inom högerpartiet. Det är fara värt att herr Heckscher blir så ljusblå att man snart inte ser någon färg alls hos honom. Jag tillhörde dem som inte hade så särdeles mycket till övers för de mörkblå, men man visste ändå var man hade dem. Det kan i den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politiska debattens och i klarhetens intresse vara en fördel.

Det är rätt att herr Heckscher inte har friat till mig. Förklaringen är så enkel, ärade kammarledamöter: han vet på förhand vilket svar han skulle få.

Jag vill sedan till herr Ohlin säga att han kostade på sig en något falsk historieskrivning. Karl II blev aldrig avrättad — en tröst för mig, om nu det skulle vara ett bildspråk som skulle tjäna som ett varningens tecken för finansministern. Däremot blev Karl I avrättad. Huruvida han gjorde sig skyldig till det utlåtande som herr Ohlin lade i Karl II:s mun får vi kanske veta i nästa anförande.

Visst har herrar Ohlin och Hedlund rätt att yrka på ändring i systemet när det gäller pensionerna så att man justerar dem varje år i stället för vartannat år. Jag anklagar dem inte för detta, och jag var angelägen om att understryka min tolerans inför en sådan ändring. Men jag tyckte inte att förslaget var bra, och det tycker inte heller mina regeringskolleger. Därför innehåller statsverkspropositionen inte någon följdverkan av dessa önskemål. Däremot har herr Heckscher demonstrerat sin ovilja mot dem som ändrar på grundprincipen. Men det blir som vanligt en intressant diskussion i herrarnas egen kabyss, och den skall jag inte lägga mig i.

Jag var emellertid angelägen att analysera problemet, ty analysen i de första inläggen var ensidig. Saken presenterades ifrån talarstolen på det sättet att man frågade varför inte folkpensionärerna får en höjning varje år i stället för bara vartannat år. Det fanns då anledning för mig att tala om, att vill man ha en sådan ändring uppstår också finansieringsdiskussionen varje år i stället för vartannat år. Visst skall jag ta den diskussionen. Det är inte alls så, som herr Ohlin inbillar sig, att jag nu skulle ha min nattsömn störd vartannat år och att jag skulle hesitera inför att

få den störd varje år. Det är allmänt känt att jag har en mycket god nattsömn. Jag har deklarerat det tidigare, och jag är beredd att göra det ytterligare en gång, varför vi kan lämna den komplikationen alldeles utanför. Den omtanken från herr Ohlins sida behöver jag inte under några förhållanden.

Man säger att budgeten i år är så mycket svagare än den har varit tidigare. Jag har förklarat att det finns andra balanserande motvikter. Om vi ser oss omkring på investeringsfronten, kan man konstatera att läget speciellt för näringslivet och industriens del inte är sådant att det blir någon rusning efter investeringspengar. Vi har tvingats att försöka stimulera näringslivet med det skatteavdrag som nu föreslås i statsverkspropositionen, och bara den åtgärden är en dokumentation på att man är relativt försiktig och moderat ifrån industriens sida när det gäller att efterfråga pengar. Kommunerna däremot har en påfallande investeringsaktivitet men befinner sig i det gynnsamma läget att de i skattetransaktionerna mellan stat och kommun kommer att få mera pengar att röra sig med än de hade under 1963. Det har också en viss betydelse när man bedömer låne- och kapitalmarknaden. Statens investeringar är redan inräknade. Bostadsbyggandet tar sitt, och det håller vi högt. Allt detta har gjort att jag vågar säga att budgeten är till nöds försvarbar. Får vi en lugn utveckling bör det kunna gå bra. Den kan försvaras. Varför skulle jag inte säga det? Det är min uppfattning. Man behöver därför inte som herr Hedlund komma och säga att nu erkänner herr Sträng att budgeten är svag. Jag har inte sagt att budgeten är stark. Tvärtom. Jag har talat om hur den är men att den ändå kan accepteras i nuvarande skede. Jag blir mer överraskad om man från oppositionens sida är så ängslig över budgetens vekhet och svaghet, att man är beredd att komma med ytterligare in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

komstförstärkningar och skatteförstärkningar för att åvägabringa en bättre balans gentemot det allmänna konjunkturperspektivet. Men allting kan hända. Jag är inte överraskad över någonting numera. Men, som sagt, litet längre fram får vi se hur det går.

Sedan vänder jag mig emot den efterklokhet som alltid kommer till synes. Vi har att bedöma det hela utifrån de prognoser och förutsättningar vi känner till i dag. Vi har haft bakom oss år med inkomstlyftningar på 10 procent för hela det svenska folket, och jag tror att ingen av oss kunde inbilla sig att de gångna åren skulle medföra ett sådant resultat. Det visade emellertid att det tydligen fanns marginaler, vilka löntagarna kunde ta i anspråk för att höja sina inkomster mera än vad vi trodde skulle vara möjligt. Men jag har tidigare sagt och jag upprepar det nu: man kan inte hålla på hur länge som helst och lyfta inkomsterna med 10 procent, och vi kan avläsa att den kurvan vände under 1963, då inkomsthöjningen blev några procent lägre. Jag tror att vi under 1964 kommer att anpassa oss till en mera normal stegringstakt. Jag menar därför att denna upplåning är så pass hög som man för närvarande kan våga med hänsyn till de premisser och bedömningar vi i dag har. Jag svär aldrig på prognoser och över huvud taget inte på sådana här antaganden, men det är vad vi har kommit fram till efter en så långt möjligt realistisk bedömning. Efterklokheten ger jag, som sagt, inte mycket för. Vi har i dag att handla efter hur vi bedömt läget och utvecklingen just vid detta tillfälle.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! På detta stadium av remissdebatten brukar herr Sträng faktiskt vara riktigt rolig, och det var han också denna gång. Jag skulle därför nästan vilja lämna honom ensam med hans friaredrömmar. Men det är bara

en dröm, om han tror jag någonsin skulle ha längtat efter att fria till honom. Jag tror dock att han skall få behålla den, annars kunde han tro att det inte finns någon som älskar honom, och det vore alldeles förskräckligt.

I stället skall jag gå över till det sakinnehåll som kanske fanns i hans anförande. Herr Sträng erbjuder mig en pedagogisk handledning vid läsningen av nationalbudgeten. Jag beklagar att en sådan skall behövas, men det är alltid på det sättet att man försöker läsa vad som står på papperet och inte vad som enligt finansministern skulle stå där. Det avsnitt som jag började med gick ut på att inom näringslivet hade investeringarna haft en nedåtgående riktning. Det måtte väl ändå förhålla sig på det sättet, om det står där. Vad som är tryckt i nationalbudgeten är väl ändå sant, eller hur, herr Sträng? Det är ju detta som är kärnpunkten i det hela.

Jag konstaterar att herr Sträng som vanligt inte har velat gå in på en ordentlig diskussion om skillnaden mellan det slags inflation som kommer från kostnadssidan och det slags inflation som i första hand kommer från efterfrågesidan. Det är mycket möjligt att han kommer att hålla en föreläsning på den punkten, när han vet att jag inte längre har någon repliktid, men jag tycker att frågeställningen ändå spelade så pass stor roll i mitt ursprungliga anförande, att han möjligen kunde ha tagit upp den tidigare i stället för att vi skall kasta bort tiden med att tala om vem som läst på rätt ställe i nationalbudgeten.

Vad beträffar frågan om arbetsmarknadsstyrelsens chef vill jag säga att det var intressant att av herr Sträng få höra att han tydligen är en så »korrekt och neutral ämbetsman», att man inte får tillskynda honom några partipolitiska intressen. Det hade varit lättare — den saken är jag övertygad om — om inte det socialdemokratiska partiet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hade begagnat denne korrekta och neutrale ämbetsman som agitator i TV.

I övrigt tror jag att statsrådet Sträng möjligen kan ge sig till tåls i avvaktan på att han får veta vad det är för utvägar vi ser inom högerpartiet när vi senare kommer med våra förslag. Vi får ju i allmänhet vänta ganska länge innan vi får se vad det är för utvägar som finansministern begagnar. Statsrådet Sträng kan väl ge sig till tåls några dagar till.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag gjorde mig skyldig till en felsägning beträffande Karl I, som var den som fällde ifrågakvarande yttranden och som blev avrättad. Jag hoppas nu att Sträng I tar lärdom av detta. Jag kan tillägga att även den under samma epok regerande Jacob II blev avrättad — för övrigt med svärd. Men jag skall inte fullfölja parallellen.

Herr Sträng gjorde sig också skyldig till en felsägning. Han talade om herr Erhard som statschef. Denne har stigit i graderna från att vara ledare för den tyska ekonomin till att bli regeringschef. När herr Sträng kallar honom statschef, hoppas jag att denna felsägning inte är uttryck för någon process i herr Strängs undermedvetna.

För att återgå till budgetbalansen och koncentrera diskussionen till en enda sak: Herr Sträng, jämför med vad ni sade före valet 1962 med vad ni säger nu, då vi står inför ett nytt val! Ingen hänvisning till konjunktursituationen kan på något sätt motivera att herr Sträng nu framlägger en helt annan budget än den han föreslog 1962. Då var han »totalbalanserade», nu är han det inte utan lånar en miljard. Då kom han med osanna och grundlösa påståenden och yttrade att den som inte totalbalanserade, inte ville ge samhället resurser. Nu erkänner han i handling att detta inte var något annat än tomt tal.

Att vi har andra ändringsförslag, när herr Sträng på detta sätt radikalt flyttat sina positioner än vi hade då, är väl alldeles självklart. Det innebär inte att vi tidigare drev någon överbudspolitik som vi nu övergivit, utan det innebär att herr Sträng blivit mera realistisk. Vi har naturligtvis en rad ändringsförslag i alla fall till hans budget, för att främja den ekonomiska utvecklingen och intensifiera kampen mot kösamhället. Därtill får vi återkomma.

Beträffande arbetsmarknaden sade herr Sträng i sitt tidigare anförande att man vid lönepolitiken måste tänka på att man får lov att locka människor över från vissa arbetsområden till andra, så att inte dessa blir »evakuerade på arbetskraft». Det är tydligen de sociala vårdområdena samt hälso- och sjukvården som herr Sträng tänkte på. Men varför drar inte herr Sträng den slutsatsen, när han talar med herr Lindholm t. ex., att staten behöver ta sådana hänsyn för att inte den brist på arbetskraft skall »prolongeras», som nu i så hög grad gör sig gällande.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Från denna talarstol har påpekats att oppositionspartiernas utredningsapparat är otillräcklig. Jag kommer inte ihåg om det var finansministern eller herr Heckscher som nämnde det — vilket fall som helst är det riktigt. Centerpartiet har gång på gång tagit upp denna fråga i riksdagsdebatterna. Det är en våldsam disproportion i fråga om möjligheterna att skaffa fram material och göra utredningar. Denna disproportion kanske illustreras bäst av förhållandena i kamrarna, där finansministern brukar ha en hel klase medhjälpare sittande på statssekreterarbänken för att gå honom till handa med upplysningar av skilda slag, medan vi får nöja oss med att tillfälligtvis ha någon man till förfogande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för detta ändamål. Det bör ligga i både oppositionens och regeringens intresse att försöka rätta till detta missförhållande. Vi har tagit upp det i motioner tidigare, kan vi nu få stöd härvidlag, är det så mycket bättre.

Den tid som återstår vill jag använda till att beröra ett par frågor, som ligger vid sidan av finansministerns egentliga fält men som väl ändå rör regeringen. Det gäller taxichaufförerna — deras skydd till liv och lem. Det är en fråga som enligt min mening måste tas upp till bedömande omedelbart, sedan det konstaterats att glasrutan mellan förarsätet och baksätet inte fyller sitt ändamål. Vi måste också på allvar ta upp frågan om kontroll av vapenförråden hos militärerna och vid skjutbanor m. m. Allmänheten har i allra högsta grad rätt att begära att dessa frågor tas upp till behandling med det snaraste.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Tro mig, herr Heckscher, jag har aldrig räknat herr Heckscher till de presumtiva politiska friarna. Herr Heckscher frågar om man inte skall tro på det som står tryckt i statsverkspropositionen. Jag försökte förklara, att det som herr Heckscher citerade inkluderade lagerförändringarna. Det utförs ytterligare på s. 2 i berörda kapitel i nationalbudgeten. Slutsatserna kommer i en tabell, där man exklusivt talar om ändringarna av investeringarna.

Jag måste nog säga att herr Heckscher är en dålig elev. Efter herr Heckschers senaste anförande tar jag tillbaka mitt erbjudande att personligen undervisa honom — det går nämligen över min förmåga.

Jag är glad över att herr Ohlin korigerade sig beträffande Karl I och Karl II. Då är den saken efter vissa besvär uppklarad. Sedan talade herr

Ohlin om att Jakob II blev avrättad — med svärd t. o. m. Detta var nog inte så ovanligt på de där herrarnas tid. Men det som är verkligt besvärande för herr Ohlin är att Jakob II blev *avsatt*, och följaktligen inte avrättad med svärd. Jag tycker nog, ärade kammarledamöter, att det ibland är litet bekymmersamt att herr Ohlin är professor i nationalekonomi. Men jag är innerligt glad över att han inte är professor i historia!

Herr Hedlund tog upp frågan om oppositionens utredningsresurser. Det är en gammal fråga, och visst är den värd en diskussion. Vi är beredda att läsa de motioner som herr Hedlund och hans partivänner kan lägga fram på den punkten. Det är möjligt att det finns skäl att fundera närmare över hela den problematik som ligger i att ett demokratiskt samhälle bör ge de politiska partierna möjligheter att föra debatt i olika former rörande för samhällets utveckling avgörande frågor. Jag är således inte alls överraskad över att dessa tankar förs fram. Naturligtvis har vi anledning att fundera över detta.

Herr Hedlund har en intressant benägenhet att så att säga plockmässigt, framför allt när TV-kamerorna är på, ta fram ett och annat ärende, ibland en hel katalog av frågor, som han avslutar sina anföranden med. Det finns inte möjligheter att i ett inlägg här vare sig bemöta, analysera eller diskutera den fråga herr Hedlund nu tog upp. Det finns väl ingen människa som inte är indignerad och upprörd över att det händer att oansvariga ungdomar tar livet av en taxichaufför. Tyvärr händer sådant då och då. Åtskilliga har brytt sin hjärna med problemet hur man skall få några säkerhetsgarantier mot upprepanden. Hittills har vi gått bet på uppgiften. Jag tror inte att man över huvud taget kan skapa några absoluta garantier för säkerhet till liv och lem, om det är våldsvverkare som är framme, asociala människor, men-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talt skadade människor som inte har någon respekt för andras liv.

Dessbättre är detta inget som helst politiskt spörsmål, ingen partipolitisk fråga. En företrädare för ett visst parti kan inte säga att detta är en sak som just han är speciellt intresserad av. Vi vore ju underligt funtade i denna kammare, oavsett vilket parti vi tillhör, om vi inte blev indignerade över sådana här händelser och inte ville göra allt för att rätta till sådana här beteendemönster. Hittills är det många som har försökt. Det är emellertid ett problem av sådana dimensioner att vi aldrig kommer att kunna nå den personliga säkerheten till liv och lem.

I sitt första anförande tog herr Hedlund upp frågan om de bristande resurserna på vårdområdena och mycket annat. Här förhåller det sig på samma sätt. Det är ett faktum som vi känner till och problem som vi försöker komma till rätta med men som man inte löser genom att bara kasta ut frågan och säga: »Den är inte löst!»

En tidigare talare sade att regeringen har suttit i 30 år, men fortfarande har vi dessa problem kvar. Var säkra på, ärade kammarledamöter, att även om den här regeringen — visserligen med andra anleten — sitter i 30 år till, kommer samhället att ha en rad problem att lösa. Varje ny tid skapar sina problem, varje nytt problem kräver sin lösning. Vi blir aldrig färdiga. Herr Hedlund borde ha reda på det, eftersom han i sex år i regeringen hade ansvaret för frågor som rörde vården av människor i samhället, polismyndigheternas effektivitet och resurser och mycket annat. Det enda jag kan säga är att det har hänt mycket sedan herr Hedlund lämnade departementet, och det är möjligt att han inte riktigt hållit reda på detta.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Remissdebatterna tenderar att omfatta allt flera ämnen och

bli alltmera splittrade. Den här debatten har sträckt sig över hela fältet — alltifrån den engelska regentlängden till herr Strängs sömn. Jag hoppas verkligen att inte *allt* som sagts hittills har varit lika ovederhäftigt som upplysningarna på dessa bägge punkter. Jag skall inte försöka ge några allmänna synpunkter på den svåra frågan om remissdebattens organisation utan bara framhålla att det borde vara en fördel om debatten, i varje fall inledningsvis, koncentrerades kring det egentliga ämnet, regeringens budgetförslag och partiernas alternativ till detta. Jag begränsar alltså i huvudsak detta anförande till de ekonomiska frågorna.

Men innan jag övergår till det ämnet måste jag säga några ord om den egendomliga metod som kommer till uttryck i att regeringens huvudtalare i kammaren inte kan vänta med sitt anförande till dess representanter för samtliga övriga fyra partier haft ordet. Regeringen och de borgerliga oppositionsledarna söker på detta sätt genom något som betänkligt liknar en samsamsvärjning för sig monopolisera den bästa talartiden, innan hungern tvingar många ledamöter att avlägsna sig ur kammaren. Dessutom har de i dag, om tidningarnas uppgifter är korrekta, för sig lagt beslag på hela den tid då direkt radioutsändning pågår. Förfaringssättet skall måhända vara något slags led i strävandena att hålla kommunisterna borta från den s. k. demokratiska gemenskapen. I verkligheten uttrycker det enligt min mening nonchalans mot kammarens ledamöter, mot väljarna och mot demokratiens principer. Jag tror att regeringen skulle göra klokt i att ompröva denna metod.

På en annan punkt vill jag emellertid ge regeringen ett erkännande. Jag vill t. o. m. ge en komplimang åt finansministern och hans medhjälpare dels för det goda pedagogiska grepp de har vid presentationen av budgetproblemen, dels för den aktiva konjunktur-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politik som bedrivits under fjolåret. Samhällets insatser har spelat en betydande roll när det gäller att motverka den väntade försvagningen inom vissa delar av ekonomin. Vad som skett under fjolåret är ett grundskott mot den borgerliga propaganda som försöker ställa medborgarna mot samhället och hävdar att det går allra bäst, om staten gör så litet som möjligt och det privata kapitalet har så mycket som möjligt att säga till om. Om vi levat i högers s. k. ägardemokrati skulle vi sannolikt haft en stor arbetslöshet förra året. Utvecklingen har visat att den borgerliga propagandan är falsk, att samhället måste ha ansvaret för den ekonomiska utvecklingen och för samsättningen.

I budgetplanen konstateras att tillväxten i efterfrågan under 1963 burits upp av privat och offentlig konsumtion, offentliga investeringar samt bostadsbyggande, medan det privata näringslivets investeringar i stort sett varit konstanta. Investeringarna har alltid räknats som det mest dynamiska elementet i ekonomin och det har framför allt gällt de privatkapitalistiska investeringarna. Har vi nu kanske kommit in i ett läge, där den ekonomiska livets dynamik och utvecklingen följer andra lagar?

Investeringarna i vårt land har länge legat på en utomordentligt hög nivå. Omdömet gäller både i jämförelse med andra länder och med läget före det andra världskriget. Konsumtionen får nu väsentligt mindre andel av vad som produceras i landet, investeringarna väsentligt mera.

Det handlar här om en praktisk politisk-ekonomisk fråga. Finansministern föreslår nu att man på olika sätt skall lätta företagens läge och uppmuntra de privata investeringarna. Det sker genom en viss omläggning och lättnad av energibeskattningen och genom särskilda investeringsavdrag för bolagen. Principiellt kan det naturligtvis hävdas

att höga investeringar ger en hög framstegstakt. Det finns emellertid skäl enligt min mening, som herr Sträng miss tänkte, att i det här läget sätta flera frågetecken för denna politik som syftar till att uppmuntra de privata investeringarna.

För det första ligger industriinvesteringarna, trots den stagnation som inträtt, på en mycket hög nivå. Man torde kunde tala om en viss investeringsmättnad. För det andra har olika undersökningar visat att investeringarna svarar endast för en mindre del av den ekonomiska tillväxten, medan forskning, utvecklingsarbete m. m. svarar för den helt övervägande delen. Frågan är alltså om det inte ur samhällets synpunkt lönar sig bättre att satsa ytterligare 100 miljoner på forskning än att ge dem i skattelättnad till bolagen. För det tredje har ju samhället ingen som helst garanti för att de investeringar som kommer till stånd genom denna skattelättnad är samhällsekonomiskt nyttiga. Det kan också inträffa att investeringsavdraget utnyttjas för inköp av maskiner och inventarier som vid en mera sträng kostnadsmässig bedömning inte hade kommit i fråga.

Detta leder in på hela det stora problemet om samhället och ekonomin. Det har i pressen diskuterats om det är en stark eller en svag budget som finansministern presterat, och uttrycket har också förekommit i den föregående debatten. Jag tror denna diskussion är antikverad och ointressant. Det väsentliga måste vara att se statsbudgeten som ett led i en långsiktig politik för att omforma och förnya samhället.

I det sammanhanget är det nödvändigt att på väsentliga punkter kritisera regeringens politik. Jag vill inte gå så långt som herr Heckscher som ger regeringen ansvaret både för narkotikamissbruk och sedeslöshet utan begränsar mig till andra frågor: bristen på planering, inställningen till statsföretagen och förstatligandet, tveksamheten och passivi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

teten när det gäller att ingripa mot den kapitalistiska spekulativen i vårt land.

Vi har långt om länge fått ett planeringsråd, men dess direktiv förefaller mycket ofullständiga och uppgifterna om dess verksamhet är synnerligen knappa. I finansplanen lovar herr Sträng att återkomma till frågan om en förstärkning av planeringsresurserna i annat sammanhang, men det är ovisst vad detta exakt innebär. Bristen på långsiktig ekonomisk planering har kritiserats också inom regeringspartiet. Vad som sägs i finansplanen tyder väsentligen på rädsla för att ta de nödvändiga initiativen. Det sägs där »att planeringen icke bör leda till att statsmakterna binder sig vid fastlåsta utbyggnadsprogram för olika sektorer av samhällets verksamhet. Politiken måste smidigt kunna anpassas efter det aktuella konjunkturläget och efter de snabba förändringarna i samhällsutvecklingen över huvud.»

Som målsättning är detta i hög grad ofullständigt och i flera avseenden oriktigt. Samhällets ekonomiska långtidsplanering måste bidra till att forma samhällsutvecklingen över huvud. Den måste bygga över flera konjunkturperioder och leda den ekonomiska utvecklingen, inte enbart anpassas till svängningarna i det kapitalistiska näringslivet. Tag t. ex. bostadspolitik! Den har enligt min mening i alltför hög grad anpassats efter konjunkturerna i stället för att som avgörande målsättning ha behovet av bostäder som det kan mätas efter familjebildning, omflyttning och krav på höjd standard.

Regeringen förefaller nöjd med att söka hålla samhällsutvecklingen kvar i vad den brukar kalla det nuvarande »blandsamhället». Men detta har hittills tolkats så, att de avgörande besluten inom ekonomin om produktion, investeringar o. s. v. skall vara förbehållna de stora privata företagen och finansgrupperna. Under sådana förhållanden är en verklig planering inte möjlig att genomföra.

Det väsentliga för att man skall få en ekonomisk långtidsplanering är alltså inte de tekniska formerna, utan att samhällsorganen tar makten och ansvaret för de avgörande besluten inom näringslivet. Vi har naturligtvis en betydande väg att gå innan vi kommer dithän, men regeringens politik borde åtminstone ha en riktig målsättning, även om denna inte omedelbart kan genomföras. »Blandsamhället» med monopol och storfinans som väsentliga inslag borde inte kunna vara en socialists ideal.

En verklig planering torde också kräva en väsentligt starkare statsägd sektor än för närvarande. Man måste ställa frågan om regeringen verkligen är nöjd med det nuvarande läget på statsdriftens område. Motsvarar nuvarande knappa fem procent av näringslivet verkligen regeringens målsättning för den statsägda sektorns omfattning? Vi anser att man redan nu borde gå väsentligt längre på detta område och föreslår att de stora försäkringskoncernerna, oljedistributionen samt läkemedelsindustrin överföres i samhällets ägo. Statsdrift torde också vara nödvändig för att lösa sysselsättnings- och lokaliseringsproblemen särskilt i Norrland.

Besked från regeringen på detta område är särskilt berättigat med hänsyn till att den statsägda sektorn riskerar att minska sin andel av sysselsättning och omsättning.

Enligt av finansdepartementet redovisat material släpar investeringarna efter inom denna sektor — där skulle en stödaktion verkligen vara befogad! Tänker regeringen utan motåtgärder låta denna eftersläpning för den statsägda sektorn fortsätta eller avser den att vidta resoluta motåtgärder för att göra statsföretagen mera effektiva och konkurrensdugliga? Förslagen om ett statligt förvaltningsbolag och om ett särskilt industridepartement kan inte viftas bort.

Väsentligt just nu är också ett annat problem: den tilltagande spekulativen med mark, värdepapper o. s. v. och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

därmed sammanhängande tendenser till prisuppskörtning och olika slag av monopolprofiter. Regeringen visar här en tveksamhet och passivitet som är förvånande.

Det finns tyvärr ingen tillfredsställande statistik över stegringen av markvärdena, som tagit sådana proportioner särskilt i storstadsområdena. Men det har givits många exempel och de visar vilka fantastiska vinster som ägare av fastigheter och tomter kunnat göra utan något som helst bidrag till samhällsutvecklingen, enbart genom att avvakta och inkassera frukterna av städernas expansion och allt intensivare liv.

Utan att bli anhängare till Henry George eller hans sentida efterföljare kan man väl instämma i tesen, att tillägnandet av markvärdestegringen tillhör de mest oförtjänta profitmetoderna i det kapitalistiska samhället. De monopolvinster det här handlar om uppgår till miljarder och åter miljarder kronor, som samhället och hyresgästerna får betala till dem som är innehavare av jordmonopolet.

Frågan hur man skall komma till rätta med den oförtjänta markvärdestegringen har ju länge diskuterats och utreds fortfarande. För min del tror jag inte man kan lösa denna fråga på annat sätt än som antyddes redan i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, nämligen genom att tomtmarken och de stora hyresfastigheterna i städerna överföres i kommunal ägo.

Men man måste också göra något innan majoritet vunnits för en sådan åtgärd. Den av oss föreslagna marklånefonden för kommunerna skulle kunna underlätta för dessa att förvärva nödvändiga områden. Men tyvärr stoppas inte härigenom omedelbart markvärdestegringen. Skulle det vara otänkbart att som en provisorisk åtgärd i väntan på den sittande utredningens förslag genomföra ett särskilt prisstopp på tomtmark inom tätorterna kombinerat med förköpsrätt för kommunerna, landsting-

en och staten? Vi har ju redan en form av förköpsrätt när det gäller jordbruksfastigheter. Här handlar det om att stoppa en spekulation som drivs i en mycket större skala och som kostar samhället väldiga summor i fördyrade tomtkostnader varje år.

Spekulationen inverkar också på andra sätt på byggnadsproduktion och bostadsförsörjning. En viss del av nuvarande byggnation inom näringslivet har inte karaktären av nödvändighetsbyggen utan drar på ett oriktigt sätt arbetskraft och material från bostadssektorn. I ett läge där de långa bostadskoerna är en bister realitet kan det inte vara rimligt att ännu flera bensinstationer, ännu fler bankkontor, ännu större bankpalats och ännu större varuhus växer som svampar ur jorden efter regn exempelvis i stockholmsområdet. Den bebådade prioriteringen av de mest angelägna byggnadsprojekten bör snarast komma till stånd. Det borgerliga motståndet på denna punkt visar hur främmande man inom vissa partier är för ett socialt betraktelsesätt.

Ett område där spekulationen grasserar vilt är också aktiemarknaden. Under fjolåret steg som bekant kursnivån på fondbörsen med inte mindre än 25 procent. Det betydde att det samlade värdet enbart av å borslistan noterade stamaktier steg från cirka 15 till 19 miljarder kronor, d. v. s. med 4 miljarder kronor på ett år. Under 1964 har kurserna fortsatt att stiga. Uppgången är nu 5 procent, vilket betyder en ökning av det samlade aktievärdet på börsen med ytterligare cirka 1 miljard kronor.

Jag skall här inte gå in på någon diskussion av orsakerna till kursuppgången eller huruvida denna är berättigad eller inte med hänsyn till konjunkturutvecklingen. Den senare frågan förefaller felaktigt ställd. Spekulationen är en realitet, fondbörsen följer aldrig mekaniskt konjunkturrapporterna.

När man påtalar denna starka ökning av aktievärdena brukar det invändas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att den är tillfällig, att kurserna går upp och ner och att dagens vinster blir morgondagens förluster. Det stämmer inte riktigt. Under de senaste tio åren har aktieindex stigit med över 150 procent, alltså mer än två och en halv gånger. Det innebär att aktievärdena ökats från under 8 till 20 miljarder kronor eller med över 12 miljarder kronor.

Kan det verkligen vara riktigt att samhället låter denna spekulation i stigande aktievärden fortsätta utan hinder? En mycket liten grupp av människor gör därigenom mycket stora vinster och de höjda aktievärdena kräver sedan förräntning, ligger såsom grundval för stegrade profitanspråk.

Regeringen föreslår nu att pensionsavgiften inte längre skall få dras av vid beskattningen. Det innebär höjd skatt för flertalet inkomsttagare. Vidare föreslår regeringen höjda telefonavgifter och den vill genomföra förändringar i räntebidragen som höjer hyrorna i vissa hus. Samtidigt åstadkommes lättnader för företagen genom ändringar av energibeskattningen och genom investeringsavdrag. Och aktieägarna tillåtes att öka sina förmögenheter med miljarder kronor utan att staten försöker stoppa detta eller lägga beslag på någon avsevärd del av vinsterna till statskassan. Detta kan inte vara en rimlig avvägning.

Jag skulle vilja vädja till regeringen, som har expertis och utredningsapparat till sitt förfogande, att snabbt undersöka möjligheterna att endera genom en särskild omsättningsskatt på aktietransaktioner eller helst genom särskild beskattning av värdeökningen på aktier, dels hejda den inflationsbetonade uppgången på fondbörsen, dels öka inkomsterna till statskassan.

Det hör till saken att aktieägandet i vårt land är mycket starkt koncentrerat på det sättet att de stora aktieposterna ligger hos ett mycket litet skikt av befolkningen. Uppgången i aktievärdena

innebär därför en stark ökning av de stora förmögenheterna.

På detta område finns en viktig inkomstkälla för staten, alldeles bortsett från aktievärdenas utveckling. De stora förmögenheterna är lågt beskattade i vårt land. Det borde vara möjligt att genom skärpt förmögenhetsbeskattning till statskassan ta ut betydligt mera än för närvarande. Och det handlar härvidlag inte endast om en skattefråga, utan väsentligen om en jämlikhetsfråga, om demokratiens utveckling. Jag skulle i det sammanhanget kunna citera mycket ur en motion i denna kammare av en riksdagsman, som senare kom att under många år förvalta den post herr Sträng nu innehar, men jag nöjer mig med en rubrik: »Den nuvarande egendomsfördelningen kan icke försvaras.»

Jag är helt på det klara med att en höjning av folkpensionsavgiften och kanske även en höjning av omsättningskatten för de mindre inkomsttagarna skulle innebära en större belastning än den som sker genom att avdragsrätten för folkpensionsavgiften avskaffas. Vår kritik gäller inte detta, liksom vi heller inte delar den borgerliga inställningen att vägra staten resurser till nödvändiga reformer. Vår kritik gäller att regeringen inte undersökt även andra metoder att skaffa sig medel till de ökade utgifterna för höjda folkpensioner och barnbidrag m. m. Rimligare än att höja skatten också för de mindre och medelstora inkomsttagarna hade varit att beskatta de stora aktievinsterna samt att öka uttaget på de stora förmögenheterna.

Monopolmakt och monopolpriser utgör även allmänt ett problem i samhälls-ekonomien och för de vanliga medborgarna. Den fortsatta inflationen drabbar hårt folk med små besparingar, vanliga livförsäkringar o. s. v. Detta är faktiskt ett problem, även om finansministern inte tycker det.

Under fjolåret steg som bekant priserna med 3 procent och prisuppgången under det här året beräknas också till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detta snart klassiska procenttal. Det är möjligt att man borde vara förnöjsam så länge inflationen och penningvärdeförsämringen har denna takt. Det anser i varje fall herr Sträng, att döma av hans anförande nyss. Man kan emellertid inte vara nöjd med att så litet görs för att bekämpa fördyringen och att sänka vissa priser.

Möjligheter här till borde finnas på en del områden. I en enkel fråga till finansministern har jag bl. a. berört de tullsänkningar mellan Efta-länderna som företagits. Den inbördes tullnivån har sänkts med 60 procent. Tullsänkingsbeloppet kan för fjolåret uppskattas till omkring 150 miljoner kronor. Men vart har dessa pengar tagit vägen? Konsumenterna förefaller inte ha fått något av dem. De torde nästan helt ha stannat hos importörer och mellanhänder.

Detta är ju orimligt. Vi har inte vidtagit dessa ömsesidiga tullsänkningar för att göda vissa företag, utan för att konsumenterna skulle få billigare varor. Jag är på det klara med svårigheterna att få tullsänkningarna att slå igenom i sänkta priser. Avskaffandet av glas-skatten visade att pengarna gärna stannar hos företagen och inte kommer konsumenterna till godo. Det borde dock vara möjligt att genom pris- och kartellnämnden och med utnyttjande av förefintliga lagar driva en hårdare linje i denna fråga. För regeringen borde det vara angeläget att inför kammaren redovisa vad den tänker företa sig för att söka hejda prisstegringen och se till att tullsänkningarna slår igenom i sänkta priser.

Politiken under nuvarande utvecklingsskede handlar väsentligen om att försvara och befordra löntagarnas och de små, fria företagarnas sak gentemot trust- och monopolvälde, bankkapital och storfinans, mot den faktiska maktkoncentration, herr Heckscher, som finns i vårt samhälle. Detta står inte, som en socialdemokratisk tidning

häromdagen trodde sig finna, i någon motsättning mot den svenska riksformen och demokratiens ideal. Tvärtom förutsätter demokratiens utvidgning och fördjupande att de ekonomiska privilegierna bryts ned och att samhällsorganen blir bestämmande inom alla områden av samhällets liv.

Ett väsentligt slag för ökad jämlikhet slås just nu av fackföreningsrörelsen, som i förhandlingar med Svenska arbetsgivareföreningen söker skapa ökad trygghet i olika avseenden för arbetarna och därigenom också göra dem mera jämställda med tjänstemännen. Det gäller frågorna om permitteringslön, avgångsvederlag, skydd mot avskedanden och ersättning under sjukförsäkringens karensdagar. Hur arbetarpartierna ställer sig till dessa krav vet vi, men de borgerliga partierna har däremot iakttagit en anmärkningsvärd tystnad. Det kan inte tolkas som inblandning i de pågående förhandlingarna, om de borgerliga partiledarna här skulle deklarerat sin ståndpunkt till dessa frågor. Däremot är det ett legitimt krav från allmänheten att få veta partiernas ståndpunkter beträffande sådana väsentliga problem.

De borgerliga partierna talar ofta — de har gjort det också i denna debatt — om att de erbjuder väljarna ett alternativ. Man måste emellertid säga att detta är mycket suddigt och förefaller mycket kraftlöst. Något enigt uppträdande i väsentliga frågor får allmänheten sällan se. Förenas någon gång krafterna, sker det oftast på högerns linje, d. v. s. omkring ett reaktionärt förslag.

Jag tror inte att arbetarrörelsen har mycket att frukta av den borgerliga politiken sådan den nu utformas. Därför torde det också vara en obefogad rädsla från socialdemokratiskt håll när man inte vågar framträda med en mera radikal och konsekvent politik av hänsyn till de s. k. marginalväljarna. Läget torde i verkligheten vara sådant att ar-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

betarrörelsen väsentligt kan öka sin andel av väljarkåren, om den framträder med djärvare och mera kraftfulla linjer. Det borde under sådana förhållanden vara möjligt att öka arbetarpartiernas väljarandel till åt oss säga 70 procent. Detta motsvarar bättre än nuvarande röstfördelning den faktiska sociala skiktningen av svenska folket.

Trygghet, jämlikhet, solidaritet och social rättvisa — dessa målsättningar får emellertid inte göra halt vid våra gränser. De måste gälla också andra folk. Utan att i detta sammanhang närmare ingå på dessa problem vill jag avslutningsvis framhålla, att vårt bistånd till de underutvecklade länderna måste ökas i en takt som är väsentligt högre än den regeringen vill vara med om. Ett viktigt led i denna solidaritet måste också vara att stödja Sydafrikas folk i dess kamp för jämlikhet mellan raserna genom att följa Förenta Nationernas uppmaning till sina medlemsländer att avbryta de diplomatiska och kommersiella förbindelserna med Sydafrikanska unionen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **GUSTAFSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! I ett anförande inför den folkpartistiska riksdagsgruppen den 10 januari betecknade herr Ohlin regeringen som »trött och försliten». Det skulle enligt herr Ohlin vara verksamheten under det gångna året som visat detta och då framför allt »den slappa handläggningen av Sveriges allvarligaste spionaffär», »den egendomliga behandlingen av NIB-affären» och »den uppenbara tendensen att överta en rad av oppositionens reformförslag». Inte ens fyra, fem dagars förhandsstudier av årets finansplan och statsverksproposition hade kunnat förändra detta herr Ohlins intryck.

Granskar man de av herr Ohlin angivna kriterierna för regeringens trötthet

och förslitenhet, är det säkert många med mig som häpnar. Man gör det inte därför att herr Ohlin framför dessa synpunkter; de flesta av oss har väl för länge sedan slutat att förvånas över någonting som kommer från herr Ohlin. Hans ovillighet eller kanske oförmåga att i sin kritik av regeringen och socialdemokraterna höja sig över skandalernas och den politiska grälsjukans plan är vid det här laget väldokumenterad. Men vi trodde kanske ändå inte, att herr Ohlin skulle välja en så bräcklig plattform för attackerna mot regeringspolitiken, i varje fall inte i år då det är val.

Skulle jag i min tur försöka mig på att karakterisera herr Ohlins spelöppning inför 1964 års riksdag i hans egen skap av ledare för oppositionen tror jag att beteckningen förgrämd hopplöshet är den mest adekvata.

Men, herr talman, det är tämligen ofruktamt att fortsätta den av herr Ohlin introducerade metodiken att sätta klichéer på sina politiska motståndare. Låt mig i stället med några ord beröra de förhållanden som herr Ohlin omnämnde i sitt tal den 10 januari och som han tydligen anser som de svagaste punkterna i regeringspolitiken.

Avslöjandet av Stig Wennerström som landsförrädare kom av allt att döma som en gåva från himlen för oppositionen. Nu hade man, inbillade man sig, äntligen funnit den murbräcka som skulle rasera den socialdemokratiska regeringsställningen. Att man samtidigt raserade en stor del av sin goodwill hos kretsar som traditionellt står borgerligheten nära märkte man inte i sin upphetsning. Nu blev det ju inte något särskilt lysande resultat av oppositionens försök att med Wennerström-affären som vapen slå sönder regeringen Erlander. Regeringen och socialdemokratien hade t. o. m. fräckheten att gå till motattack, försvara sig och påvisa orimligheterna i oppositionens försök att utnyttja en riksolycka i partipolitiskt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

spekulationssyfte. Vad som nu kvarstår som resultat av oppositionens attacker i Wennerström-affären är den goodwill-förlust som borgerligheten lidit hos stora grupper av det svenska folket. Vi har för vår del ingen anledning att begräta den saken.

Tydligen har oppositionen dock ännu inte släppt hoppet om att få ut något politiskt matnyttigt ur affären Wennerström. Nu skall det ske, tror man, i samband med konstitutionsutskottets prövning av frågan. Det räckte inte med — vilket även jag tycker är riktigt — att medlemmarna i den parlamentariska kommissionen, herrar Wedén, Hernelius och Andersson, sattes in i utskottet. Nej, också herrar Ohlin, Heckscher och Hedlund måste vara med. Jag har ingen anledning att lägga mig i hur folkpartiet, högern och centerpartiet ordnar med sina utskottsplacementsringar, men nog verkar arrangemanget något underligt. Vore jag vanlig borgerlig ledamot eller suppleant i konstitutionsutskottet — ännu mera om jag vore i någon av herrar Wedéns, Hernelius' eller Anderssons kläder — skulle jag nog ställa mig ganska frågande. Jag skulle tolka detta arrangemang som ett klart och tydligt misstroende mot mig och min förmåga att på ett riktigt sätt företräda mitt partis uppfattningar.

Nu är det väl bara att hoppas att denna »förstärkning» av konstitutionsutskottet med de borgerliga partiledarna skall bli till gagn för den sakliga behandlingen av Wennerström-affärens politiska aspekter.

Den andra frågan som herr Ohlin tog upp i sitt anförande den 10 januari var »den egendomliga behandlingen av NIB-affären». Jag hade väntat mig att herr Ohlin här i dag skulle ha något närmare preciserat vad han menade. Menar herr Ohlin valet av generalsekreterare vid NIB:s tillkomst, kan vi väl vara överens om att det var ett misstag. Men förmodligen menar herr Ohlin någonting annat. Vad — det är som

vanligt ganska dunkelt. Om vi lämnar åt sidan det mindre lyckade valet av generalsekreterare, har ju ändå regeringen med kraft ingripit för att rätta till de uppkomna missförhållandena. Statskontoret fick mycket snabbt uppdraget att se över organisationen av NIB, och översynen genomfördes också med en fördömlig fermitet. Till en del har statskontorets förslag redan genomförts, och i övrigt kan utredningens resultat utläsas ur statsverkspropositionen. Vad finns det då kvar av »den egendomliga behandlingen av NIB-affären»?

Ja, ärade kammarledamöter, kvar finns förstås alltid herr Ohlins — jag höll på att säga — fanatiska förhoppningar att såväl NIB-affären som Wennerström-affären trots allt skall visa sig vara skarpslipade vapen i kampen mot regeringen och socialdemokratien. Och visst får herr Ohlin ha dessa förhoppningar, det är ju hans uppgift som oppositionsledare att söka hitta angreppspunkter på regeringen. Det beklagliga, ja tragiska, för oppositionen är ju ändå att man inte förstått, att dessa vapen inte har någon skärpa kvar, om de nu till äventyrs någon gång har haft någon genomslagskraft.

Den tredje punkten i herr Ohlins kritik av regeringen den 10 januari var beskyllningen för stöld av oppositionens reformförslag. Det är den för mig kanske mest svårförståeliga delen av kritiken. Skall man inte vara tillfreds, om man får sina förslag genomförda? Nej, det skall man tydligen inte vara. Och man kan givetvis inte vara det, om man intar den attityden att allt vad regeringen gör skall kritiseras. Då hamnar man i herr Ohlins situation: att å ena sidan kritisera regeringen för att den inte gör som folkpartiet vill, vilket han tycker är dumt, och å andra sidan kritisera regeringen för att den någon enstaka gång gör som folkpartiet vill, vilket han tycks finna lika dumt. Det måste vara påfrestande att i längden agera på det sättet. Men herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Ohlin resonerar tydligen så, att huvudsaken är att hålla kritiken i gång. Om det sedan sker utifrån helt oförenliga utgångspunkter spelar ingen roll. Herr Ohlin har blivit en den svenska politikens »Håll-igång-Målle».

Herr Ohlin beskyller herr Sträng för att ha ändrat uppfattning. Till det skulle jag vilja säga, att herr Ohlin är evigt densamme. Jag har svårt att tro, att herr Ohlins försök att suga politisk must ur vad som varit skall visa sig framgångsrikare än hans tidigare dokumenterade fiasko som framtidsprofet.

När jag nu i varje fall för tillfället ber att få lämna herr Ohlin, skulle jag vilja gå över till att säga några ord om en annan och intressantare händelse, som nyligen har timat i Sveriges rike: någonting så sensationellt och ovanligt som val av ny partiledare. Jag skulle först vilja gratulera herr Hermansson till debuten i denna hans nya egenkap här i dag. Det måste vara en besvärlig uppgift att axla herr Hagbergs kappa och därtill försöka få folk att tro inte bara att kommunisterna alltid varit renhjärtade demokrater utan att de nu genomgått ett ytterligare renings- och förnyelsebad så att de nu är helt demokratiskt pålitliga.

Det är kanske förståeligt om vi som på nära håll har upplevt den kommunistiska karusellen i 30—35 år ställer oss skeptiska och avvaktande. Ett tror jag ändå är säkert. Skall herr Hermansson lyckas göra pålitliga demokrater av alla de fanatiska kommunister jag under årens lopp träffat på i fackföreningsrörelsen, får herr Hermansson ett hårt jobb. Men låt oss hoppas att han lyckas, det kan inte vara annat än till glädje för alla. Och när det kommunistiska partiets demokratiseringsprocess är lyckligen genomförd, är vi beredda att hälsa herr Hermansson och hans skaror välkomna till socialdemokratien. Då kanske vi äntligen kan få slut på splittringen inom arbetarrörelsen till gagn för rörelsens strävanden

och till bedrövelse för den borgerliga oppositionen.

Av vad herr Hermansson sade i sitt anförande skall jag bara ta upp två punkter. Herr Hermansson menade att det är fel av socialdemokratien att inte satsa hårdare på den statliga företagsamheten. Jag kan gärna hålla med om att det kan finnas anledning att se över den statliga företagsamheten och försöka få den effektivare. Men jag tror ändå inte det är avgörande huruvida den statliga företagsamheten har den eller den omfattningen. Det som i varje fall för oss är avgörande är företagens sätt att arbeta och den effektivitet som företagen utvecklar.

Den andra punkten i herr Hermanssons anförande, som jag bara skall kommentera med ett par ord, är hans uttalande att EFTA-tullsänkningarna inte har kommit konsumenterna till godo. Jag tror det är mycket svårt att konstatera om de gjort det eller inte. Det är inte så enkelt som att bara räkna i procent vad EFTA-tullsänkningarna inneburit. Man måste samtidigt ha med i bilden vad som har skett på prisområdet, och då kan man i dag inte säga om EFTA-tullsänkningarna inneburit att företagen ökat sina vinster eller om de inneburit att vi fått mindre prissänkningar än vad vi annars skulle ha fått.

Herr Heckscher tog upp frågan om maktmissbruk. Finansministern har ganska utförligt bemött honom därvidlag. Låt mig bara säga att herr Heckscher tydligen tycker att det är maktmissbruk om en regering med vaksamhet följer utvecklingen på olika samhällsområden och föreslår därav påkallade åtgärder.

Herr talman! Jag skall också be att få säga några ord om huvudämnet för dagens debatt, statsverkspropositionen. Den socialdemokratiska andrakammargruppen hälsar med stor tillfredsställelse att det varit möjligt att i betydande utsträckning utbygga och fullfölja det sociala reformarbetet. Men det är inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bara på det sociala området som kraftfulla förslag till förbättringar föreligger. Betydande förbättringar föreslås också då det gäller undervisning, forskning och kultur. Även dessa förslag är glädjande och betydelsefulla. Vad jag ändå kanske främst skulle vilja peka på är vad som nu sker på folkpensionernas område, nämligen en nödvändig och befogad höjning av folkpensionärernas standard. Det är en utveckling som vi alla hoppas skall komma till förnyat uttryck 1966 och 1968.

Så långt har vi väl alla bundit oss för folkpensionsförbättringarna. Vad det skall bli efter 1968 har hittills varit mera oklart. För nytillträdande folkpensionärer efter 1968 kommer ATP givetvis att ha en viss betydelse. Men för alla dem som gått i pension några år tidigare är glädjen av ATP ringa, i varje fall direkt. Den indirekta verkan av ATP kan emellertid också för dessa pensionärer bli betydande. Uttalandet i finansplanen att regeringen avser att få till stånd standardförbättringar för folkpensionärerna även efter 1968 hälsar jag därför med den största tillfredsställelse. Jag tror det är ytterligt angeläget att se till att det inte skapas onödiga och som direkt orättvisa uppfattade klyftor mellan folkpensionärer av olika årsklasser.

En annan ofrånkomlig förbättring som nu föreslås är höjningen av barnbidragen. Det hade dock varit önskvärt att denna höjning kunnat göras större. Fortfarande släpar barnfamiljerna efter i den allmänna standarduppgången. En rimligare fördelning av barnkostnaderna måste därför bli en av politikens viktigaste framtidsuppgifter.

Jag skall här inte närmare ingå på flera detaljer i budgeten, eftersom jag vet att det efter mig kommer talare från mitt parti, som behandlar dessa frågor.

Men, herr talman, det kanske ändå kan vara tillåtet också för en socialde-

mokratisk gruppleadare att vid läsningen av finansplanens allmänna bedömning av den samhällsekonomiska utvecklingen sätta ett eller annat frågetecken i kanten. Det gör jag emellertid inte därför att jag har något mer tillförlitligt material eller tror mig om att kunna dra riktigare slutsatser ett och ett halvt år framåt i tiden utifrån det material som finns än vad finansministern har gjort. Men det som jag skulle vilja varna för — uttryckligare än herr Sträng gjort — är riskerna för en överhettning i den svenska ekonomien. Vi är av alla tecken att döma inne i en konjunkturuppgång, vars slut vi vet mycket litet om. Den senaste tidens utveckling på börsen ger också belägg för att förväntningarna är högt ställda. Efterfrågan på arbetskraft är hög, och oberoende av avtalsrörelsens resultat föreligger risk för att arbetskostnaderna drives i höjden, framför allt inom våra typiska hemmamarknadsindustrier.

Av allt att döma har finansministern också känt något av samma oro som jag känner för den kommande utvecklingen, då han i finansplanen framhåller att den beräknade statliga upplåningen endast kan betraktas som försvarlig under förutsättning att pris- och inkomstutvecklingen får ett lugnt förlopp. Om så inte blir fallet, ändras förutsättningarna för den ekonomiska politiken, som då får anpassas efter dessa ändrade förutsättningar, menar finansministern. Jag vill understryka detta uttalande, som innebär att vi måste vara beredda att snabbt kunna slå till bromsarna, om pris- och kostnadsutvecklingen tenderar att allvarligt rubba den samhällsekonomiska balansen.

Herr talman! Jag skall inte här säga någonting om de utrikespolitiska frågorna, eftersom jag förutsätter att vi som vanligt får en särskild utrikespolitisk debatt längre fram. Låt mig i stället avslutningsvis få något beröra författningsfrågorna. Även de frågor-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na kommer dock talare från mitt eget parti senare att gå in på utförligare, varför jag kan fatta mig kort.

Jag föreställer mig att det finns många, inte bara inom det socialdemokratiska partiet utan också bland de borgerliga, som har förvänat sig över att oppositionen så kategoriskt avvisat regeringens inbjudan till överläggningar för att redan nu försöka lösa frågan om den s. k. eftersläpningen vid valet till första kammaren. Här har vi nu i många år fått oss itutade — främst från herr Ohlin — hur orättvis, orimlig, ja nästan otillständig denna eftersläpning är. När vi sedan från socialdemokratiskt håll är vänliga nog att vilja gå herr Ohlin till mötes för att fyra år tidigare än som annars är möjligt avskaffa eftersläpningen, vägrar herrarna att ens resonera om saken. Vad är det som man på den borgerliga kanten är så rädd för? Anser man sig själv vara så dåliga förhandlare att man är rädd för att bli lurad? Förstår man inte vilken situation man utåt ställt sig i genom att nu säga nej?

Den saken får det väl bli oppositionens sak att försöka klara ut för väljarna. Vad som för mig framstår som långt allvarigare är, att vi för vår del måste tolka detta nej som ett uttryck för bristande förhandlingsvilja över huvud taget, när det gäller författningsfrågorna. Denna attityd från oppositionens sida bädar inte gott för möjligheterna till samlande lösningar. Man frågar sig om herrarna Heckscher, Ohlin och Hedlund verkligen vill söka komma fram till bredast möjliga parlamentariska lösning av författningsfrågorna. Eller tänker sig herrarna — eller tror sig om att kunna — genomföra en författningsrevision mot socialdemokratien?

Vi hade hoppats att i lugn och ro kunna resonera om dessa frågor, och vi hade också trott att de andra partierna skulle vara besjälade av samma önskan. Vi tror väl fortfarande att det

skall bli möjligt att resonera om författningsfrågorna, men nog kommer dessa överläggningar på grund av de borgerliga partiernas ställningstagande att föras i en sämre atmosfär än som hade varit nödvändigt.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Uppgiften som gruppledare för ett regeringsparti i andra kammaren är inte tacksam, och vi som känner herr Gustafsson i Stockholm vet att det är till följd av denna sin ställning som han inte kan göra sig själv full rättvisa i inläggen. — Det är emellertid ett par saker jag vill ta upp i korthet.

Det var ett intressant resonemang, som herr Gustafsson började men egentligen aldrig slutförde, om risken för en överhettning av konjunkturen. Det är emellertid uppenbart av vad herr Gustafsson själv sade, att risken för överhettning i denna situation så gott som uteslutande beror på löneutvecklingen, på avtalsrörelserna och på löneglidningarna. Det hade varit värdefullt om herr Gustafsson fullföljt resonemanget.

Vad gäller författningsfrågan kan jag försäkra herr Gustafsson, att i den mån det finns utrymme för förhandlingar om författningsfrågan *som helhet* kommer det inte att möta någon som helst svårighet att förmå oss att gå in i diskussion. Men metoden att plocka ut en liten bit, som man tycker det passar att förhandla om vid ett visst tillfälle, är en metod som uppenbarligen inte kan vara särskilt intressant för den parlamentariska oppositionen. Det är den saken som vår kritik gällt och det är därför vi inte ansett det vara rimligt att förhandla. På den punkten tror jag att herr Ohlin, herr Hedlund och jag är fullt överens.

Herr Gustafsson sade att mitt tal om maktmissbruk berodde på att jag fann en regering som uppmärksam följde händelseförloppet och föreslog därav föranledda åtgärder. Herr Gustafsson

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommer att finna, när han läser protokollet, att inte en bokstav är rätt i detta hans påstående. Det finns inte någonting i mitt anförande som herr Gustafsson, med sin kända hederlighet och uppriktighet, kan föra in under denna rubrik.

Anledningen till att jag för min del sitter i konstitutionsutskottet — en sak som herr Gustafsson också berörde — är att man efter Elis Håstads utnämning till landshövding önskade att jag skulle inträda i utskottet. Jag har alltså suttit där långt innan Wennerströmaffären kom upp.

Och beträffande denna affär vill jag säga att vi från vår sida — och jag tror även herr Ohlin — i början av diskussionen i juni månad uttryckligen sade ifrån, att vi hoppades att regeringen skulle möta oss med öppenhet, skulle vara villig till en sådan samverkan med oss, att det aldrig skulle bli fråga om en partipolitisk diskussion. Vi varnade statsministern för den inställning han hade och sade, att det fanns risk för politisering. Han föredrog att ta den risken. Felet är inte vårt.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm sade på tal om tullsänkningar och priser, att man egentligen inte vet hur utvecklingen förlöpt. Det är möjligt att tullsänkningarna har lett till större företagsvinster, det är möjligt att de resulterat i mindre prishöjningar än vi annars skulle ha fått. När ordföranden i priskontrollnämnden säger att man inte känner till mekanismen får vi tro honom på hans ord — han bör vara sakkunnig.

Men vad jag beklagar är för det första att man inte närmare utrett denna fråga, så att man kunnat få reda på vart vinsten på tullsänkningarna egentligen tagit vägen, och för det andra att regeringen inte genom pris- och kartellnämnden

och genom åtgärder av annat slag som den kan vidtaga gjort något för att tullsänkningarna verkligen skulle komma konsumenterna till godo.

Jag är tacksam för herr Gustafssons gratulationer, även om däri låg att det gällde en svår och besvärlig uppgift. Det är det, förmodar jag, också att vara gruppledare för socialdemokratien i denna kammare, och vi får väl försöka hjälpa varandra att klara våra svåra uppgifter.

Det fanns också en invit i herr Gustafssons anförande. Efter en demokratisk reningsprocess hälsade han mig och andra välkomna till det socialdemokratiska partiet. Jag vill säga, att vi har alltid strävat efter enighet inom arbetarrörelsen, för dagskraven liksom för socialismen. Därmed är vår ställning given. Detta är emellertid inte något mekaniskt problem som man kan lösa omedelbart, och framför allt kan man inte lösa det om man framställer skillnaderna mellan socialdemokrati och kommunism på ett falskt sätt, som herr Gustafsson gjorde. Det är nämligen inte riktigt att skillnaden är mellan demokratisk respektive icke demokratisk arbetarrörelse. Skillnaden är i stället att en stor del av socialdemokratien övergivit tanken på att samhället skall överta de avgörande produktionsmedlen, medan kommunisterna och även en hel del socialdemokrater fortfarande hyser uppfattningen att dessa produktionsmedel skall övertas. Det gäller affärsbanker, stora försäkringsbolag, stora industrier o. s. v.

Socialdemokratien anser officiellt att vad den kallar socialism kan byggas utan samhällelig äganderätt till de avgörande produktionsmedlen — det framkom även i herr Gustafssons anförande. Jag tror detta är en felaktig teori. Vi vill ha en socialism utan kapitalister. Endast på den grundvalen är verklig planhushållning möjlig. Vi tror att socialdemokratien blir tvungen att ändra sig på denna punkt, om den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skall kunna möta de krav samhällsutvecklingen ställer och de krav medborgarna ställer. Gör den inte det kommer den att förlora sitt nuvarande politiska inflytande.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar författningsfrågorna hälsar vi givetvis med tillfredsställelse herr Heckschers uttalande, att han är beredd att uppta förhandlingar i dessa frågor.

Men den attityd man på herr Heckschers sida intar är att det skall vara förhandlingar rörande en helhetslösning. Ibland får man ändå, herr Heckscher, försöka lösa delfrågor innan man når en helhetslösning. Det hade kanhända sett något bättre ut om oppositionen varit villig att i varje fall diskutera att ta bort den s. k. eftersläpningen, vilken oppositionen ansett vara alldeles orimlig. Oppositionen tillbaka-visar emellertid till och med resonemang på denna punkt. Det är denna attityd som gjort att vi ställer oss tvivlande till om det över huvud taget finns någon förhandlingsvilja hos oppositionen då det gäller att resonera om författningsfrågorna.

Vidare framhöll herr Heckscher att jag borde ha slutfört mitt resonemang beträffande överhettning av samhälls-ekonomien. Det är emellertid alltid så, att man får begränsa sig för att inte dra ut på tiden alltför mycket. Jag tror att herr Heckscher ändå mycket väl förstod vad jag menade.

Jag skall inte gå in på frågan om maktmissbruk. Vi har ändå demokratiska val i vårt land. Ur dessa val framspringer en majoritet som bildar regering. Denna regering framlägger sedan sina förslag. Det är såvitt jag förstår detta som herr Heckscher menar är maktmissbruk.

Vidare vill jag säga till herr Hermansson, att det har gjorts en utred-

ning om vad EFTA-tullernas reducering inneburit. Det är emellertid inte så lätt att analysera dessas verkan. Pris- och kartellnämnden har gjort en sådan utredning. En del av EFTA-tullarna har troligen kommit konsumenterna till godo, medan en del har stannat hos företagen för att dessa med bibehållande av sina marginaler skulle kunna täcka de under fjolåret i varje fall inom handelns område ganska starkt stegrade lönekostnaderna. Det är därför inte möjligt att exakt bestämma hurudan utvecklingen skulle ha blivit om inte EFTA-tullsänkningarna kommit in i bilden. Men jag tror ändå att man generellt vågar påstå, att om dessa tullsänkningar inte kommit till stånd, den svenska prisnivån i dag skulle ha varit högre än den för närvarande är.

Vidare sade herr Hermansson att det kommunistiska partiet alltid har eftersträvat enighet inom arbetarrörelsen. Jag får inte nu tillfälle att gå in på detta. Låt mig bara framhålla att detta är för många av oss en nyhet. Det har i varje fall inte visat sig i handling.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande resonemang om författningsfrågan vill jag bara påminna om ordspråket: som man ropar i skogen får man svar. Statsministerns förfrågan till oss var inte ens en förhandlingsinbjudan till någonting. I den stod bara att han var intresserad av att veta huruvida oppositionspartierna var intresserade av att denna fråga upptogs bland de delreformer som av regeringen skulle föreläggas 1964 års vårriksdag. Det var över huvud taget inte fråga om att man skulle resonera om alla de delreformer som skulle föreläggas 1964 års vårriksdag, än mindre om ett allmänt resonemang i författningsfrågan. Detta spörsmål var utplockat och vi ställdes bara inför möjligheten att svara ja eller nej. På det sättet öppnar man inte en förhandling.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Ja, även jag känner till att det gjorts en undersökning som redovisades i denna kammare i maj månad förra året i ett svar av handelsministern till herr Hansson i Skegrie. Sedan dess har vi emellertid inte sett något material i frågan. Under fjolåret var tullsänkningarna mycket kraftiga, gick upp till 60 procent. Detta betyder att summan av tullsänkningarna har ökat ytterligare, och jag skulle tro att den kan beräknas till inte mindre än cirka 150 miljoner kronor för fjolåret. Det är möjligt att denna beräkning slår fel på något tiotal miljoner kronor, men siffran är av denna storleksordning.

Utredningen av pris- och kartellnämnden visade också att de flesta tillfrågade företagen inte gjort några pris-sänkningar. Men av det framlagda materialet framgick ingenting som motiverade att företagen håller vinsten av dessa tullsänkningar kvar för att därmed öka inkomsterna.

Jag tror inte heller att man kan nöja sig med ett sådant resonemang som herr Gustafsson i Stockholm gjorde sig till tolk för, nämligen att prisstegringarna i vårt land, om tullsänkningarna inte kommit till stånd, hade varit mycket kraftigare. Jag vill fråga vilka skäl som föreligger för prisstegringar. Är det av kostnadsmässiga skäl man måste gå med på dessa eller har en del företag dragit fördel av tullsänkningarna?

Jag vill erinra om att en särskild kommission nyligen har tillsatts inom EEC för att undersöka detta stora problem. Om inte regeringen själv vill göra en undersökning enbart för Sveriges vidkommande, borde regeringen ta initiativ till en liknande undersökning rörande hela EFTA.

Beträffande den andra repliken vill jag säga till herr Gustafsson, att jag inte är så intresserad av att diskutera vad som varit. Jag tror att vi båda där-

vidlag kan anföra såväl positiva som negativa synpunkter. Vi kan både anklaga och kanske delvis prisa varandra, om vi är på det humöret. Men jag tror att det är viktigare att se till nuläget och sakförhållandena. Vi får i praktiskt arbete i riksdagen och annorstädes se, vilka som visar vilja till enighet i praktiken och vilka som inte visar det. Jag lämnar alltså med lugn domen på denna punkt till den praktiska politiken.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå om herr Hermansson inte vill diskutera vad som varit. Jag tror att det skulle vara en ganska hopplös uppgift att göra det och att samtidigt i dag i denna kammare försöka framstå som en renodlad företrädare för ett demokratiskt parti. Vi som varit med några år har litet svårt att komma från vad som varit. Jag har svårt att tro på den helhjärtade omvändelse som nu skulle ha skett.

Jag skall inte gå djupare in på detta, herr Hermansson, än att bara erinra om att det nu är 19 år sedan vi i samband med metallstrejken möttes i olika sammanhang. Jag vill påminna om den attityd, som då visades från det svenska kommunistpartiets sida till frågan om att åstadkomma enighet inom arbetarrörelsen.

Jag är medveten om att problemet om huruvida EFTA-tullsänkningarna slår igenom i konsumentpriserna eller inte är mycket allvarligt. Jag har bara försökt säga att det samtidigt är invecklat. Det är inte lätt att ange vad som skulle ha inträffat om man hade gjort det eller det. Vi har ju fri prisbildning i detta land, herr Hermansson. Pris- och kartellnämnden kan inte ingripa i den mekanismen. Näringsfrihetsombudsmannen och näringsfrihetsrådet kan göra det om det är uppenbart att det är fråga om en konkurrensbegränsning som är till skada. I övrigt kan inga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ingrepp göras. Med den mekanism vi har i fråga om fri prisbildning är det inte så lätt att säga vad som kommit konsumenterna till godo av denna EFTA-tullsänkning.

Får jag till slut bara säga till herr Heckscher, att han och jag båda var med när statsministern första gången förde fram denna propå i ett rum här intill. Jag tror att både han och jag fick det intrycket, att om oppositionen hade visat intresse att verkligen resonera om dessa frågor, så hade det inte blivit något diktat utan det skulle ha lämnats utrymme för ett resonemang. Om oppositionen hade velat skulde den kunnat vara med om att ändra grundlagen så, att det hade varit möjligt att fyra år tidigare än eljest avskaffa eftersläpningen i första kammaren.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag hade tänkt börja med att säga några ord om hur regeringen på ett par väsentliga områden har lyckats — eller rättare sagt misslyckats — att utnyttja de resurser vi faktiskt har för att rätta till brister i samhället. Sedan hade jag tänkt säga några flera ord om en fråga, den sydafrikanska frågan, som snart kan få skärpt aktualitet och som det därför finns anledning att behandla redan i remissdebatten. Men innan jag kommer till dessa båda tema är det nödvändigt för mig att också säga ett par ord till herr Hans Gustafsson.

Jag beklagar verkligen att herr Hans Gustafsson inte kunde föra sitt resonemang om oppositionens roll i samma lugna och sakliga ton som han använde när han sökte utreda EFTA-politikens verkningar på den svenska konsumtionsprisnivån. Det föreföll mig som om han över huvud taget var minst sagt irriterad över att oppositionen på några punkter — några mycket uppmärksammade punkter — tillät sig att kritisera regeringens handläggning av oli-

ka ärenden. Han utgick från ett anförande av herr Ohlin. Jag hade verkligen inte haft för avsikt att i detta sammanhang ta upp någon diskussion om Wennerström-affären. Jag skall inte heller göra det i annan mån än att jag säger till herr Hans Gustafsson, att det ju dock redan är klart bevisat, att regeringen själv ingalunda varit nöjd med den handläggning detta ärende har fått inom regeringen. Man har ju ändrat hitillsvarande praxis och försett statsministern med den hjälpreda han uppenbarligen varit i starkt behov av.

Vad beträffar NIB säger herr Hans Gustafsson i en något svepande formulering att man kan väl inte anmärka egentligen på något annat »än det mindre lyckade valet av generalsekreterare». Det har ju emellertid hänt åtskilligt inom NIB, och någon har väl också ansvaret för valet av generalsekreterare. Alldeles oavsett detta hade det väl funnits möjligheter för regeringen att följa verksamheten inom NIB med större uppmärksamhet än som tydligen varit fallet. På denna punkt vill jag gärna tillägga att jag reagerar mot det sätt att skaffa sig syndabockar som ligger i uttrycket »med undantag av det mindre lyckade valet av generalsekreterare...», ty *uteslutande* en personfråga har det säkerligen inte varit.

Herr Hans Gustafsson reagerade, såvitt jag fattade det, mot att herr Ohlin talat om regeringens »trötthet», bl. a. i samband med att regeringen nu övertagit många av de reformförslag som folkpartiet tidigare fört fram. Man kan ju alltid tvista om ordval, men nog är det väl exempel på trötthet om man i efterhand tar upp förslag som vi lagt fram och som då hade större utsikter än nu — om man ser det ur samhälls-ekonomisk synvinkel — att genomföras utan besvärliga biverkningar.

Vad slutligen författningsfrågan beträffar skall jag endast säga, att det enligt min mening bara finns en sak som kan skapa en ny och bättre förhand-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lingsatmosfär, och det är att det socialdemokratiska partiet bestämmer sig för att gå in för ett rent och klart enkamarsystem. Det är vad som väsentligen behövs för att skapa god förhandlingsatmosfär. Låt bli att fuska med olika sidoutgångar för att bevaka möjligheterna att bevara det nuvarande tvåkamarsystemet.

Herr Hans Gustafsson använde ordet tragik i något sammanhang. Vad jag uppfattade som litet tragiskt i Hans Gustafssons anförande var att en man, som är en så god demokrat som han säkert är, inte har en mera realistisk uppfattning om en av de uppgifter som måste vara väsentlig för oppositionen, nämligen att kritisera och kontrollera regeringen.

Jag skall ägna mig en del åt att kritisera regeringen i det följande avsnittet av mitt anförande. Det som kanske irriterar mig mest i regeringens hållning till kösamhällets problem är benägenheten, inte minst hos statsministern, att odla vad jag brukar kalla ofelbarhetsdogmen. Inte på något enda område, inte i något avseende — det är det intryck regeringen tycks vilja ge oss — kunde egentligen något mera eller något bättre ha gjorts eller göras för att öka våra totala resurser eller för att bättre ta vara på de resurser vi har. Det är klart att en sådan attityd gärna följer med ett långvarigt maktinnehav och förstärks ju längre det varar.

Men hur använder vi i dag verkligen de resurser vi faktiskt har? Jag skall ta exempel från ett par väsentliga områden. Vi har väntetider på många håll inom folktandvården på två år och mera och många vakanser i befattningarna. Samtidigt vill vi gärna lägga in tandvården under sjukförsäkringen, och samtidigt — och det är det som i det här sammanhanget är det viktiga — har vi säkerligen en stor outnyttjad kapacitet hos framför allt de gifta kvinnliga tandläkarna.

Bara något mer än 70 procent av våra utbildade folkskollärarinnor använder sina kunskaper för det arbete som de utbildats för. Ungefär samma siffror gäller för de färdiga kvinnliga läkarna. Av sjuksköterskorna är det bara ungefär hälften av alla dem som utbildats som verkligen något så när fullt ut använder sin yrkeskunskap.

Vill man räkna i ekonomiska termer är det inte svårt att räkna fram vad detta betyder i oanvända utbildningsresurser, i förlorade årsarbeten, i uteblivna inkomster för enskilda och för folkhushållet och i förlorade skatter för det allmänna. Det blir, herr talman, höga siffror. Det betyder avbräck som kan räknas i miljoner i tresiffriga tal. Det kan ge ett mått bara från några få områden på vad misshushållning med resurser betyder ekonomiskt.

Men det är ändå inte detta som är det väsentliga. Det väsentliga är att de svårigheter, de bekymmer — man kan gott i många fall ta ordet lidande i sin mun — som nu drabbar människor som behöver vård, i stor utsträckning uppstått och förvärras därför att vi inte rätt använder de resurser vi har.

Det betyder av samma anledning att över vår i flera avseenden ännu mönstergilla sjukvård stiger ett moln av trötthet hos utarbetade sköterskor och jäktade läkare. Det betyder att vi alltför har för stora klasser och för få lärare och för många som stoppas i sin utbildning. Det betyder i få ord sammanfattat, att en stor del av kösamhällets problem på ett par väsentliga områden skulle kunna lösas om vi bara till en del bättre kunde använda de resurser vi faktiskt redan har, ty här gäller det i stor utsträckning en personalfråga.

För att bättra detta behövs det helt säkert en hel serie av åtgärder: skattepolitiska, lönepolitiska, åtgärder som berör allmänna arbetsförhållanden och andra åtgärder. Det finns i ett fritt land inga andra vägar att gå än att stimulera de kunniga människorna att an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vända sina kunskaper. Men när det gäller att slå in på sådana vägar har regeringen verkligen konsekvent handlat för litet och för sent. Jag hoppas att den bättrar sig, och vi kommer i år återigen att lägga fram förslag som kan ge regeringen möjligheter att göra det. Men som det nu är har regeringen sannoligen ingen anledning att söka skylta som något resursvårdandets mönster. Det är den inte alls.

Jag har hört att statsministern i första kammaren tagit upp en polemik mot något som jag sagt eller skrivit vid något tidigare tillfälle. Jag skall inte gå in på detta, men nog vore det angelämt om statsministern när vi nu ändå har ett tvåkammerssystem ville komma med sin polemik i den kammare där den han polemiserar mot sitter.

Jag skall nu övergå till att säga något om det sydafrikanska problemet.

Det är uppenbart att apartheidpolitiken i Sydafrika har väckt starka känslor av avsky i vårt land. Den tidvis intensiva pressdiskussionen motsvaras väl inte fullständigt av ett lika intensivt engagemang i denna fråga från *hela* den stora allmänhetens sida. Men det är utan tvivel ett mycket stort antal medborgare här hos oss — jag vill säga ett glädjande stort antal — som inte bara berörts i sina samveten av raspolitiken i Sydafrika utan som också är intresserade av att söka finna praktiska möjligheter att göra något åt den.

Det kan finnas anledning att fråga sig vad det beror på. Sydafrika är ett avlägset land, och för svenskar måste den känslan ligga nära till hands, att vad som händer där inte är angelägenheter som direkt eller på något betydelsefullt sätt kan påverka förutsättningarna för vårt eget liv. Det finns som vi vet stora områden av världen, där ofrihet och förtryck hör till ordningen för dagen och som ligger oss mycket närmare.

Jag tror att det framför allt finns fyra skäl till att så många människor,

som spelar en opinionsbildande roll i vårt land, engagerat sig i den sydafrikanska frågan. Det första är att förtryck och diskriminering, som riktar sig mot människor på grund av deras ras eller hudfärg, är en avskyvärd form av övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Det är ett gott och bärande skäl.

Det andra, åtminstone på sina håll i vårt land åberopade skälet är, att om förtrycket och diskrimineringen grundas *enbart* på ras och hudfärg så är övergreppet ett värre, ett mera kvalificerat ont än om det grundas på önskan att förfölja en viss religion eller en viss politisk åskådning. Det skälet förefaller mig inte särskilt bärande. De förföljdas och undertrycktas öde under terror blir, såvitt jag förstår, det samma antingen anledningen till terrorn är deras ras, deras religion eller deras samhällsåskådning.

Det tredje och det fjärde skälet till att just raspolitiken i Sydafrika så starkt inte bara har upprört utan även mera kontinuerligt sysselsätter den medvetna opinionen i Sverige har sammanhang med varandra. Det tredje skälet är att många av oss har den uppfattningen, att vi praktiskt kan bidra till påtryckningar i syfte att få till stånd en annan ordning i Sydafrika. Man förstår nog att vårt bidrag inte kan ha någon avgörande betydelse i detta sammanhang. Men man anser — enligt min mening med rätta — att det kan ha delbetydelse. Och samtidigt har man uppfattningen, att detta svenska bidrag kan lämnas utan några allvarligare politiska komplikationer för vår del eller utan några mera besvärande störningar i övrigt för oss själva.

Den sista föreställningen bottnar nog i en del fall hos människor, som söker tänka igenom dessa problem, i vad jag i detta sammanhang vill kalla det fjärde skälet. Detta kan konkretiseras så, att man tror att det går att göra en praktisk — om än inte moralisk —

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skillnad mellan övergrepp mot en människa på grund av hennes ras och övergrepp på grund av hennes politiska åskådning. Därigenom skulle man få möjligheter att göra en skillnad mellan krav på att den svenska staten skall engagera sig för åtgärder mot rasförtryck men inte mot politiskt förtryck, även om verkningarna av förtrycket för de människor som berörs därav kan bli desamma.

Resonemang som de sistnämnda skulle naturligtvis snabbt smulas sönder om t. ex. de tendenser till antisemitism inom östblocket, som då och då framträtt, skulle växa och skärpas till att bli en bestående del av en kommunistisk regims politik.

Över huvud taget är naturligtvis de resonemang, som jag här skildrar, i och för sig föga heroiska. Men låt mig säga med stort eftertryck, att de som helhet ändå bär ett långt stycke. Det finns oss mera närliggande stora områden i världen, där regimen hårt undertrycker vad vi menar vara mycket väsentliga mänskliga rättigheter. Vi kan vara ärliga nog att erkänna, att vi inte kräver att den svenska staten mera aktivt skall engagera sig däremot. Vi anser att något sådant skulle kunna sätta vår egen säkerhet i fara. Och vi inser också att det finns orättvisor och förtryck i världen, som i nuläget över huvud taget inte kan göras något åt annat än möjligen till priset av stormaktsmotsättningar som skärptes till eller kanske över gränsen för ett totalt krig. Vill vi inte dela ett sådant ansvar, finns det knappast något skäl för oss att fordra att någon annan skall axla det.

Men allt detta ger enligt min mening inte på något sätt anledning att säga, att eftersom vi inte kan eller vill engagera den svenska staten mera i striden mot en del orättvisor, skulle vi inte heller kunna göra detta i andra sammanhang där förutsättningarna är andra och bättre för att vår insats verkligen skulle kunna betyda någonting.

Sydafrika liksom för övrigt även stora andra delar av Afrika ligger utanför sådana sfärer, inom vilka stormakterna anser sig ha direkta och omedelbara livsintressen, för vars skull de vill eller anser sig tvungna att satsa hela sin prestige. Det betyder inte att den sydafrikanska frågan kan bringas till en lösning — eller rättare början av en lösning — utan kraftigt engagemang från åtminstone en av de anglosachsiska stormakterna. Men det betyder att andra länder än stormakter — däribland Sverige — enligt min mening kan och bör allvarligt undersöka om inte större ansträngningar kan göras.

Jag har tagit upp denna fråga, herr talman, därför att jag anser att risken är påtaglig för att utvecklingen i Sydafrika ganska snabbt kan driva i väg mot en katastrof. Och med snabbt menar jag i detta sammanhang en tidrymd av två till tre år eller något sådant. Det kan komma en dag då vi får veta att en massaker inträffat, som kan vara tio eller hundra gånger värre än den i Sharpville. En sådan händelse kan i sin tur utvecklas till något som kan komma att likna ett ömsesidigt folkmord mellan vita och svarta i Sydafrika, i hatets och skräckens tecken. Om vi här i Sverige och Norden inte gjort mer än i dag och om de demokratiska stormakterna inte gjort mer än i dag, då kommer den allmänna opinionen i dessa länder att anklaga och fördöma regimer som inte gjort allt som varit möjligt för att förhindra en sådan utveckling. För Afrikas framtid kan sådana händelser få mycket långtgående och ödesdigra konsekvenser och kanske ointetgöra möjligheterna att där etablera former för samhällsliv som något så när liknar vad vi menar med demokrati. En sådan utveckling skulle kunna göra Afrika till en ny brännpunkt för stormaktsmotsättningarna och återigen skärpa dessa.

De skandinaviska länderna tog i höstas i FN ett initiativ, vars syfte var att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ge garantier åt såväl svarta som vita i Sydafrika för en åt båda hållen rättvis ordning sedan en avveckling av apartheidpolitiken genomförts. Denna aktion mottogs med någon surmuletet på sina håll i Sverige. Den kritik som kom fram riktade sig emellertid knappast mot innehållet i förslaget i och för sig. Detta hade också varit orimligt. Vad vi eftersträvar är ju inte att ersätta ett vitt förtryck av svart med ett svart förtryck av vitt. Jag anser det mycket värdefullt, att Förenta Nationerna så klart och otvetydigt anslöt sig till den principen genom den nordiska aktionen. Det var kanske också välbehövligt. Apartheid kommer inte att kunna upprätthållas lika litet som det koloniala systemet, som i dominerande utsträckning redan är avvecklat. Men ibland kan från en del håll striden mot apartheid och mot kolonialismen föras så, att man får intrycket att vederbörande inte alls anser det vara av någon vikt att man försöker bereda vägen för en sund demokratisk utveckling efteråt. Men det är det.

Däremot kan jag förstå om många ansåg att denna nordiska aktion hade en viss slagsida. Man hade då den uppfattningen, att vad de berörda regeringarna hade att föreslå för att öka trycket på den sydafrikanska regimen var alltför blygsamt. Vad är då möjligt att göra? Det är där meningarna kan skära sig, och jag tror att det är riktigt att jag ger kammaren en uppfattning om bakgrunden för mina egna synpunkter på denna fråga. Jag företräder ett företag av ganska blygsam storlek, som likväl exporterar sina produkter till många olika länder även i avlägsna delar av världen. Av denna export går, och har så gjort sedan årtionden, en liten del till Sydafrika. Det är klart att jag och mina medarbetare under senare år frågat oss, om vi som företag skall göra något åt detta. Det har vi hittills inte gjort.

Rätt många människor föreställer sig likväl, såvitt jag förstår, att det skulle

vara ett avsevärt framsteg, om svenska företag på egen hand avvecklade sina förbindelser med Sydafrika, och då naturligtvis inte bara i den utsträckning som en sådan avveckling tvingas fram av bojkott från den svenska allmänhetens sida av sydafrikanska varor — det är en mycket förklarlig inställning hos många människor — utan även genom att svenska företags export till Sydafrika inställdes av dem själva. Något sådant skulle utan tvivel bidra till att markera intensiteten i våra känslor inför apartheid. Men om man inte i andra länder handlade på samma sätt skulle ju det som inträffade bli att Sydafrika för sin varuförsörjning sökte sig andra källor och mycket lätt lyckades därmed.

Jag vill naturligtvis inte alls bestrida att ekonomiska konkurrensskäl, men även hänsyn till sysselsättningen, i enskilda fall kan verka som en hämsko på benägenheten inom exportföretag att vidtaga vad man skulle kunna kalla privata sanktionsåtgärder. Men vad jag vill bestrida är att sådana åtgärder inom det svenska näringslivet, om de sker isolerat och isolerat framför allt i förhållande till vad man gör i andra länder, kan ha någon betydelse för hur det går i Sydafrika. Sådana åtgärder kommer, som utrikesministern framhöll i en interpellationsdebatt i första kammaren i början av december förra året, inte att ha någon som helst betydelse. När så är fallet kan jag inte finna att överväganden som grundas på hänsyn till konkurrens och sysselsättning i och för sig skulle vara klandervärda eller alldeles irrelevanta i sammanhanget.

Framför allt tror jag emellertid att om det skall föras en politik som i realiteten innebär ekonomiska sanktioner, så är det *den svenska staten* som måste taga ansvaret för en sådan politik. Dels är detta ett avgörande av sådan betydelse att det bör träffas av regering och riksdag, dels kräves säkerligen ett beslut av statsmakterna för att få en enhetlig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och effektiv tillämpning. Det förhåller sig uppenbarligen så, att den sydafrikanska regimens hållning i nuvarande läge — så länge ingenting ytterligare sker — gör varje förväntan fåfång om en tillrättavridning och successiv övergång till en mera rättvis ordning. I detta läge vill jag uttrycka den bestämda förhoppningen, att den svenska regeringen tar till vara alla möjligheter att uppnå en så bred anslutning från andra länder till åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär, att dessa sätter den sydafrikanska regeringen under ett effektivt tryck.

Även för den svenska staten gäller emellertid naturligtvis, att den inte *ensam* med något hopp om att nå praktiska resultat kan vidtaga ekonomiska sanktionsåtgärder. Jag delar utrikesministerns åsikt också i det avseendet. Ändå tror jag att tiden nu har kommit för oss att söka föra diskussionen ett steg vidare från detta i och för sig självklara faktum. Jag har för min personliga del den uppfattningen, att Sverige *på förhand* skulle kunna förklara sig berett att tillämpa åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär mot Sydafrika, av en helt annan och mycket vidare omfattning än den senaste av säkerhetsrådet antagna rekommendationen innebar, därest grundläggande villkor beträffande graden av anslutning från andra länders sida uppfylldes.

Detta förutsätter att åtminstone endera av de båda anglosachsiska stormakterna helhjärtat medverkar. Det förutsätter naturligtvis i första hand ett samfällt uppträdande av de nordiska länder som stod bakom förra årets initiativ.

Låt mig emellertid här göra en kort utveckling från det egentliga temat för mitt anförande. Jag har ibland, herr talman, fått intrycket att vi här i landet är väl snara att bara ytligt bedöma och döma den brittiska politiken i främmande världsdelar. Ett sådant beteende framstår såsom en onödigt och orättvis

ingrediens i vår uppslutning bakom kraven på frihet och självbestämmanderätt för de folk som tidigare stått under kolonial administration. Jag vill här bara i korthet göra ett par påpekanden.

De två århundradena av omfattande kolonialvälde — från mitten av 1700-talet till mitten av detta sekel — uppvisar förvisso en provkarta på skändligheter, brott och grymheter från många koloniala administrationers sida. Det gör inom parentes sagt en del av de nya regimer som efterträtt de koloniala också. Men vid sidan härav innebar den koloniala tiden även för många folk inte bara att de — på gott och ont kanske många vill säga — konfronterades med den tekniska civilisationens möjligheter. Den innebar också — framför allt för de väldiga områden av världen som tidigare stått under brittisk administration — en kontakt, låt vara i många fall bristfällig, med grundläggande tankar om demokrati och parlamentarism och mänsklig samlevnad under tolerans och relativ frihet. Indien av i dag vore otänkbart utan den koloniala epoken. Den demokratiska idévärld, som nu behärskar så många av de människor vilka under väldiga svårigheter söker föra Indien — och Asien — in på en annan väg än den som det kommunistiska Kina nu följer, den är också ett arv från den koloniala epoken och har sin vagga i liberalismens England. Och var finns väl ett motstycke till den avveckling — en avveckling under så ansvarsfulla förberedelser som läget medgivit — som skett av det brittiska kolonialväldet?

Vetskapen om dessa insatser — som är väsentlig om man vill nå en rättvist nyanserad syn på den koloniala epoken — och om de svårigheter som ännu ligger framför brittisk politik, inte minst i Afrika, skall naturligtvis inte på något sätt hindra oss från att följa den linje som vi själva anser riktig. Men denna vetskap kan måhända hjälpa oss att göra denna linje mer framgångsrik.

Jag har nyss uttalat mig för att Sverige

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skulle på förhand kunna deklarera sin beredskap att under bestämda förutsättningar gå längre med åtgärder av ekonomisk sanktionskaraktär när det gäller sydafrikafrågan. Jag tror att det skulle vara värdefullt om den svenska regeringen, efter utrikesnämndens hörande, sökte utröna om inte de andra nordiska länder, som stod bakom förra årets initiativ, skulle kunna medverka till en *samfällad* deklaration av denna innebörd. En sådan deklaration skulle stärka utsikterna att åstadkomma en uppslutning från andra länders sida och från de demokratiska stormakterna för att ge den sydafrikanska regimen en klar anvisning om de planerade åtgärdernas omfattning och allvar.

Självklart måste erforderliga beslut fattas inom ramen för Förenta Nationerna. Härför kan olika vägar tänkas, vilka nu inte behöver diskuteras. Först och främst hör naturligtvis frågor av denna karaktär hemma inom säkerhetsrådet. Det avgörande beträffande Sydafrikas förvaltning av Sydvästafrika — det forna tyska koloniområdet — som förestår, kan möjligen öppna en lämplig handlingslinje för FN-instanserna.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är med viss tvekan jag går upp i talarstolen efter herr Wedén, därför att jag kan instämma i långa stycken av den senare delen av hans anförande. Jag har heller inte någon som helst önskan att förta det intryck som hans anförande gjorde. Men nu finns det ingen annan möjlighet för mig att framföra en replik i anledning av vad herr Wedén yttrade i början av sitt anförande, och det är det som är mitt ärende nu.

Herr Wedén trodde att jag var irriterad över att oppositionen kritiserat regeringen. Jag är inte alls irriterad.

Vad jag gjorde var att jag utifrån den kritik, som herr Ohlin i sitt anförande den 10 januari inför folkpartiets riksdagsgrupp riktade mot regeringen, tillät mig att också ge en karakteristik av oppositionens kritik av vad regeringen gör eller underlåter att göra. Jag har inte på något sätt ifrågasatt oppositionens rätt att kritisera. Det är inte bara oppositionens rätt utan också dess skyldighet att kritisera regeringen i olika sammanhang. Men jag förbehåller mig också rätten att karakterisera denna kritik.

Jag har velat framföra detta för att det inte skall kvarstå något missförstånd mellan herr Wedén och mig på den punkten.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Eftersom vi för kort tid sedan hade en ingående debatt i båda kamrarna om sydafrikapolitiken, skall jag inskränka mig till att göra några enkla och korta påpekanden i anledning av herr Wedéns anförande. Han förde där en argumentation som i och för sig naturligtvis kan vara intressant, när han om jag fattade honom rätt sade att rasförtryck anses vara ett mera kvalificerat brott än annat politiskt förtryck. Med utgångspunkt från detta resonemang kom han till slutsatsen, att Förenta Nationerna kan använda andra metoder för att komma till rätta med rasförtrycket än man använder i vanliga fall. Herr Wedén avviker med andra ord från den ståndpunkt som folkpartiets främste utrikespolitiske expert, förre ambassadören Boheman, intog när han för någon tid sedan i första kammaren sade följande:

»Det första spørsmålet gäller den rent rättsliga aspekten. Förenta Nationernas stadga förutser ekonomiska blockadsanktioner endast för det fall att det föreligger ett uppenbart hot mot freden. Detta sanktionsförfarande är enligt stadgan icke berättigat för att upp-

Vis remiss av statsverkspropositionen m. m.

rätthålla konventionen om de mänskliga rättigheterna. Det är ju mycket svårt att försöka fastställa att förtrycket av den svarta majoriteten i Sydafrika verkligen kan betraktas som ett större hot mot freden än en rad andra kränkningar av mänskliga rättigheter i andra länder.» Vidare förklarade herr Boheman: »Om man nu inte kan föreskriva sanktioner av den omfattande art, som här avses, i kraft av stadgan, måste man ju komma ihåg, att om man ändå skulle företa sådana, utan att ha stöd av stadgan, skulle förfarandet mycket väl kunna återopas i andra fall, varvid det för Sveriges vidkommande skulle kunna bli utomordentligt obehagligt att ha medverkat till att skapa ett precedensfall. Sanktioner skulle ju kunna komma till användning som ett led i det kalla kriget, där vi som en alliansfri stat inte skulle vilja delta eller känna oss bundna av.»

I och för sig tycker jag att det kan ligga något i båda dessa talareshöjningar. I det interpellationssvar som jag lämnade för någon tid sedan både i första och andra kammaren påpekade jag just, att vi när det gäller Sydafrika befinner oss i en alldeles särskild situation. Jag måste därför komma till slutsatsen, att det resonemang som herr Wedén nu förde inte utgjorde någon fallfrukt från herr Bohemans kunskaps-träd, utan herr Wedéns resonemang går i någon mån efter andra linjer.

Jag medger att man skall undersöka alla möjligheter att komma till rätta med det förskräckliga och utmanande rasförtryck som utövas i Sydafrika. Då kommer man emellertid till frågan om vilka åtgärder som skall tillgripas. Såvitt jag förstår har herr Wedén ingenting att erinra mot vad som hittills har gjorts, vare sig när det gäller det nordiska initiativ som togs för att komma ur det bakvatten i vilket Förenta Nationerna kommit i raspolitiken och sydafrikafrågan eller när det gäller de av säkerhetsrådet beslutade åtgärderna.

På det hela taget ansluter sig herr Wedén till de ståndpunkter, som kom fram vid det nordiska utrikesministermötet i höstas och som sedan fullföljdes inom Förenta Nationerna, men han tycker att det ökade trycket utifrån av sanktioner är alltför blygsamt. Jag kan utan vidare ansluta mig till herr Wedéns synpunkter. Om vi kunde förmå de större handelspartnerna, i första hand Förenta staterna och Storbritannien, att sträcka sig längre, d. v. s. att tillgripa sanktioner som omfattar en större varugrupp än den som säkerhetsrådet har rekommenderat för närvarande, så skulle jag gärna ansluta mig därtill. Jag tror också att vi skulle kunna få i varje fall något av de nordiska länderna att gå med på ett sådant förfarande.

Faktum är emellertid — och det har också herr Wedén understrukit — att om Sverige isolerat skulle tillgripa ett sådant sanktionsförfarande, skulle det inte ha någon som helst inverkan på Sydafrika. Sveriges andel av Sydafrikas utrikeshandel utgör nämligen endast 0,7 procent. Det säger ju allt om de påtryckningsmedel som isolerat står till vårt förfogande. Däremot anser jag det, herr Wedén, inte alls uteslutet att lika väl som jag personligen — det har jag deklarerat — deltar i den blockad som har förordats av Ungdomens landsråd, d. v. s. att undvika att köpa sydafrikanska varor, lika väl bör svenska företag av samma moraliska skäl kunna handla på motsvarande sätt. Jag och många med mig gör det därför att vi vill ge uttryck åt den moraliska indignation som vi känner inför raspolitiken i Sydafrika. Jag vill rekommendera herr Wedén att, om han nu känner denna starka moraliska indignation, med sitt eget företag inleda en privat blockad mot Sydafrika. Det gör alltid sitt till, och det skulle i alla fall visa att den indignation, som herr Wedén personligen gav uttryck åt och som jag ber att få understryka, verkligen är allvarligt menad. Men jag är den förste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att erkänna att sådana åtgärder inte kommer att ha någon annan betydelse än den rent demonstrativa, den nämligen att de visar att det inte bara är i ord vi uttrycker vår indignation, utan att vi också är beredda att göra vissa ekonomiska offer för att ge starkare eftertryck åt dem.

När det emellertid sedan gäller att få till stånd hårdare yttre påtryckningsmedel gentemot Sydafrika vill jag erinra om att det ändå inte kan vara FN:s säkerhetsråd alldeles obekant att i varje fall en av de nordiska staterna var beredd att gå längre för att blockad-åtgärderna gentemot Sydafrika skulle omfatta ett utvidgat varusortiment. Jag vill emellertid också understryka att det endast var med nöd och näppe och tack vare ett mycket skickligt arbete av den norske representanten i säkerhetsrådet som man lyckades få de stora handelspartnerna med på att göra den utvidgning av blockaden som innebär att man nu inte enbart blockerar Sydafrika beträffande vapen utan även rekommenderar medlemmarna att blockera Sydafrika beträffande sådana varor som kan tänkas komma att användas för tillverkning av vapen i Sydafrika.

För mitt eget vidkommande har jag inte något emot om man kunde åstadkomma en nordisk överenskommelse och ett gemensamt nordiskt uppträdande för att ta ytterligare ett steg i den riktning som herr Wedén här har antytt. Det kan emellertid bli förenat med vissa svårigheter att få till stånd även ett sådant nordiskt gemensamt uppträdande.

Eftersom herr Wedén tagit upp problemet har jag velat göra dessa personliga påpekanden, vilka emellertid också gäller för hela regeringens vidkommande.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den parallell, som utrikesministern drog i ett avseende, är föga hållbar. Det är onekligen lättare för utrikesministern att tillämpa privata sanktioner än vad det är för många svenska företag. Det tror jag är ett faktum. Jag vill gärna tillägga, herr talman, att om de fackliga organisationerna vill visa beredskap att diskutera dessa problem på ett sådan sätt att de är beredda att dela ansvaret för åtgärder som, åtminstone beträffande några företag, väsentligen kan beröra arbetskraften och sysselsättningen — där ju aldrig några fullständiga garantier kan ges beträffande konsekvensen av sådana privata sanktioner — och om man anser att det kan ligga något av värde i att moraliskt understryka indignationen, vilket det kan göra, så skall jag sannerligen inte på något sätt ställa mig oförstående till diskussioner av den arten. Men jag vill påpeka att utrikesministern och jag är helt överens om att om man har avsikten att nå resultat — och den avsikten måste man ju ha, ty här är det inte endast fråga om att vara indignerad utan det är också fråga om att åstadkomma något trots att det är svårt — då hjälper det inte med privata sanktioner och heller inte med isolerade sanktioner från svenska statens sida. Det tjänar ingenting till att man inte ser den sanningen i vitögat. Jag har emellertid angivit en väg som synes mig i varje fall värd att undersöka.

Utrikesministern har, som han kommer att finna av protokollet, missuppfattat mig när han antog att jag ville göra en skillnad mellan förföljelse av människor på grund av ras och förföljelse av människor på grund av deras politiska uppfattning. Jag sade uttryckligen att just detta skäl, att man kunde göra en sådan skillnad, fann jag föga bärande.

De risker för komplikationer, som uppstår om man från FN:s sida vidtar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

åtgärder av sanktionskaraktär, vari vi och många andra länder kan komma att medverka, består i att sådana åtgärder kan ha en prejudicerande inverkan även i sådana fall där det ur svensk utrikespolitisk synvinkel — och även ur andra länders synvinkel — kan vara olämpligt med en sådan prejudicerande inverkan. Jag anser att man måste dra den gränslinjen på annat sätt än utrikesministern felaktigt trodde att jag gjorde. För det första är tvingande sanktioner mot en stormakt i praktiken omöjliga att genomföra i FN med dess nuvarande konstruktion. För det andra grundar sig de åtgärder, som nu i sydafrikafrågan vidtagits inom säkerhetsrådets ram, inte på den tvingande paragraf, genom vilken medlemsstaterna kan åläggas att vidta vissa åtgärder. Jag sade att jag inte ville uttala mig närmare om procedurfrågan. Den frågan kanske kan lösas på olika sätt. Jag håller det inte för uteslutet att det kan vara lämpligare att gå vidare på den väg som man nu slagit in på genom att utsträcka rekommendationer om blockad till att gälla nya varuområden. Jag har noterat att utrikesministern förklarat sig intresserad av att undersöka den handlingslinje som jag i mitt första anförande gjorde mig till tolk för.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Om jag missförstod vad herr Wedén sade i sitt första anförande, så framstår det i så fall ännu klarare än tidigare hur oändligt svårt det är att dra gränsen, då man ställs inför frågan om man skall vidta sanktioner i en viss situation eller om man skall låta bli. Såsom ofta påpekas är det inte bara i Sydafrika utan också i åtskilliga andra länder som förtryck förekommer. Men hittills har man ändå utgått ifrån att man skall vidta vissa ingripanden i ett lands inrepolitiska åtgärder endast i fallet Sydafrika och beträffande de sta-

ter som befinner sig i samma situation, nämligen att de tillgripit rasförtryck. Det visar liksom herr Wedéns senaste anförande hur oändligt svår frågan är att praktiskt komma till rätta med.

Därför kan jag bara säga att hittills har det visat sig att den aktion, som inleddes från de nordiska utrikesministrarnas sida, i varje fall så till vida öppnat en möjlighet som man börjat allvarligt resonera om det läge som kan inträffa, när apartheidpolitiken avvecklas. Bara det att man resonerar allvarligt om ett sådant läge är ändå något. Det är att märka att resolutionen och de åtgärder som vi tänkt oss i alla fall fick anslutning inte bara från Förenta staterna och England utan också från de färgade nationerna i Afrika, vilket enligt min mening måste betraktas som ett framsteg, och det betraktades också från de afrikanska staternas sida på det sättet. Anmärkningsvärt är också att när man nu har tillsatt en specialkommitté, som skall undersöka vilka möjligheter som föreligger att tillgripa åtgärder i detta sammanhang, så har det framförts önskemål om att en svensk skulle delta i denna kommitté. Som alla vet har också ambassadören Alva Myrdal utsetts som en av de fyra representanterna i denna kommitté. Jag hyser visserligen inte några illusioner om att kommitténs uppdrag leder till mera påtagliga praktiska resultat, men man kan där kanske få en kartläggning dels av svårigheterna, dels av vilka eventuella åtgärder som kan tillgripas, detta i enlighet med de önskemål som framfördes av ambassadör Boheman i Förenta Nationerna 1962, men då inte fann anslutning från församlingen ehuru den anslöt sig till dem i år.

Till slut vill jag säga att jag är den förste att erkänna att min privata bojkott av Sydafrikas varor är på sitt sätt i varje fall ekonomiskt lättare att genomföra — den kostar mig ingenting; jag köper mindre — än den bojkott som herr Wedéns företag skulle vara berett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att sätta i gång vad beträffar dess export till Sydafrika. Det kan vara vanskligt för mig att ge herr Wedén råd, men om jag i denna angelägenhet varit behärskad av samma lidelse som herr Wedén ådagaläger, skulle jag ta de ekonomiska offer som denna privata bojkott skulle innebära. Det kanske inte ens skulle ha blivit en ekonomisk uppgörelse. I nuvarande konjunkturläge skulle herr Wedéns företag kanske få avsättning för sina produkter på annat håll. Men jag erkänner att för att påverka Sydafrika och dess politiska handlande har herr Wedéns privata åtgärder lika ringa praktisk betydelse som min privata bojkott av Sydafrikas varor.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern använder ordet lidelse, då han talade om de åtgärder som kunde vara befogade för att visa sin indignation. Kanske utrikesministern och jag skulle kunna komma överens på den linjen att min lidelse och indignation skulle ta sig uttryck i den riktning som han önskar, och hans lidelse för att göra insatser för den svenska statens räkning, vilka dock är mera betydelsefulla, också kunde ta sig uttryck i den riktning som jag slutade mitt första anförande med att förorda.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har redan i mina tidigare anföranden förklarat att vi har näraliggande uppfattningar i denna fråga.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Hela vår samhällsbyggnad, den som under århundraden uppbyggts, påbyggts, förbättrats och moderniserats och vars utformning aldrig kan eller får bli slutgiltig, vilar på den grund som vår lagstiftning innebär. Om lagstiftningen är ett uttryck för med-

borgarnas eget rättsmedvetande, ligger däri en garanti för att lagarna respekteras. De är till för att dra upp riktlinjerna för en mänsklig samlevnad, där respekten för i främsta rummet andras liv och egendom är det elementära. De är till för att skänka den trygghet i tillvaron, den rättssäkerhet, förutan vilken ett rättssamhälle icke kan fungera. Sociallagstiftningen vill skänka den enskilde medborgaren den trygghet i socialt avseende som vårt samhälle efter måttet av sin förmåga vill garantera den enskilde — tryggheten, då sjukdom inträffar och en garanti för att utan oro i yttre avseenden kunna nalkas sin ålderdom. Hur förhåller det sig nu med tryggheten i andra avseenden i dagens samhälle? Ja, visst är den i vissa fall betydligt större än tidigare. Vi har hunnit långt när det gäller den ekonomiska tryggheten. Genom samfärdade insatser — inte huvudsakligen av politiker utan av företagare, tekniker och arbetare — har här i vårt land skapats ett välförhållande, naturligtvis också i hög grad betingat av internationellt goda konjunkturer, som möjliggjort de sociala förbättringar som efter hand beslutats av riksdagen.

Det råder icke brist på arbetsmöjligheter, och ungdomen startar ofta sitt förvärvsarbete med goda inkomster. Den tilltagande ungdomsbrottsligheten, som vi dagligen ser belägg för och som påvisas genom statistiskt talande siffror, inger emellertid en berättigad oro. Sambandet mellan ett högt utvecklat välförhållande och ökad ungdomsbrottslighet har, hur paradoxalt det än kan tyckas, visat sig vara väl dokumenterat. Jag vill inte ta till några överord och beteckna läget som katastrofalt, men det är en bedrövlig utveckling som tydligt visar att det hos dessa unga brottslingar icke finns en medvetenhet om vad lagen säger eller att de, om de vet det, nonchalerar den. Lagen är med andra ord, för att anknyta till vad jag nyss sade, icke ett uttryck för deras rättsmedvetande. Att få en ändring där-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vidlag till stånd är icke möjligt genom en åtgärd som ger omedelbar effekt — det är en upfostringsuppgift på lång sikt som i första hand åvilar hemmen och skolan. I grundskolans utformning har stor vikt lagts på just det uppfostrande momentet. Det återstår att se i vad mån detta kan förverkligas i en situation då lärarbristen är katastrofal och läraren därför får allt mindre tid att ägna sig åt individens behov av personlig fostran.

Har det nu, som utvecklingen tydligt visar, brustit i individuell fostran, är alltså ingen omedelbar ändring till det bättre att vänta. I den situationen nödgas samhället, så som jag ser det, tillgripa hårdare medel för att tillrättaföra. Vi som fått medborgarnas förtroende att företräda dem i den lagstiftande församlingen kan inte ge avkall på rätts-samhällets lagstiftning. Denna är meningslös om lagarna ej upprätthålles.

Undersökningar visar att brottsaktiviteten är allra störst i åldersgrupperna kring straffmyndighetsstrecket. I regel är det bland ungdomarna i de nedre och mellersta tonåren fråga om en mindre avancerad kriminell aktivitet — det gäller snatterier, småstölder och vissa former av skadegörelse — men i åldrarna 15—17 år förekommer i betydande utsträckning även bilstölder, inbrott, väskryckning och misshandel. Av brottsstatistiken framgår — och gudskelov för det — att aktiviteten på brottets bana avtar med stigande ålder. Flertalet av dem som i tonåren företer tecken på missanpassning blir längre fram i livet laglydiga medborgare. Fördenskull finns det dock inte något skäl att betrakta ungdomskriminaliteten som en mindre allvarlig företeelse. Medborgarna i ett rättssamhälle har all rätt att ställa anspråk på att så långt det står i samhällets makt bli skyddade till liv och egendom, och för den som åsamkas lidande eller vållas materiell skada är det sannerligen en ringa tröst att veta att den, som åstadkommit detta, statis-

tiskt sett har goda utsikter att bli en hygglig medborgare längre fram.

Man får inte heller förbise att brottslighet i tonåren långt ifrån alltid är av övergående karaktär. Många ungdomsbrottslingar som inte blir föremål för adekvat samhällsreaktion fixeras efter hand i kriminalitet och kan i värsta fall utvecklas till svåra förbrytare. Därför måste en av de allra viktigaste kriminalpolitiska uppgifterna vara att så snabbt och effektivt som möjligt ingripa mot ungdomskriminalitet. Det gäller att i det enskilda fallet bryta en påbörjad brottsutveckling redan i begynnelseskedet och samtidigt ge de ungdomar som ännu icke belastats med brott men som befinner sig i farozonen en tankeställare. Det kan behövas stoppsignaler som är tydligare än varning, föreskrifter, övervakning m. m. och som kanske också har kraftigare återhållande verkan än böter och villkorlig dom men som likväl icke har karaktären av långvarigt omhändertagande. Det har sagts, icke utan skäl, att här föreligger en »lucka i lagen» och att i det breda registret av påföljder borde finnas en mellanform, en möjlighet att döma till kortvarigt frihetsberövande.

Jag hör, herr talman, till dem som anser att vårt svenska reaktionssystem borde kompletteras med någon form av kortvarigt frihetsberövande. Alla tidigare framstötter från företrädare för högerpartiet i denna riktning — jag tror f. ö. att jag gjorde den första — har avvisats av riksdagen. Så sent som i december förra året tog justitieministern i sitt svar på en interpellation av mig i denna fråga avstånd från tanken på att för närvarande beträda en sådan väg. Justitieministern vill inte göra några ändringar innan erfarenheter samlats av det påföljdssystem som 1962 beslutades. Det ligger nära till hands att göra jämförelser med vårt grannland Norge, där ett enhälligt utredningsförslag förordat införande av ungdoms-arrest. Försiktigheten för att inte säga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

räddhågan när det gäller att genom kraftigare åtgärder från samhällets sida tillrättaföra ungdomar som är inne på brottets väg är icke — det vill jag understryka — bevis för en human behandling. Det är snarare inhumant att låta den unge fortsätta i utförsbacken för att kanske hamna inom fängelsets murar.

Också fängvården lämnar mycket övrigt att önska. Det har framhållits — naturligtvis med rätta — att ingen fängvårdsanstalt, hur modern den än är, kan garantera hundra procentig säkerhet mot rymningar. Det påståendet har jag ingen anledning att betvivla, men från den hundra procentiga säkerheten och till det antal rymningar som förekommer i vårt land är det ett mycket långt hopp. År 1962 uppgick antalet rymningar till ungefär 1 200, och det beräknas att siffran för förra året kommer att överstiga 1 000. Fängvårdsstyrelsens byggnadskommitté har nu föreslagit att ur säkerhetssynpunkt murarna kring fyra anstalter skulle utbytas, men det har departementschefen icke velat vara med om. Hans skäl är att utredningen ännu inte är avslutad. Vore det inte bättre att åtminstone vid *några* fängvårdsanstalter söka gardera sig mot rymningar? Vid årsskiftet fanns det här i landet drygt 5 000 fångar, och det förekom under år 1963 minst 1 000 rymningar. Är detta rimligt och försvarbart?

Pågående utredningar får, såsom det sagts tidigare i dag, ofta tjäna som käpp i hjulet — när det i en viss situation passar regeringen.

I årets statsverksproposition föreslår justitieministern ett icke föraktligt antal nya tjänster för att stärka bevakningen, och det är naturligtvis mycket tacknämligt. Men vad justitieministern ger med den ena handen tar han tillbaka med den andra genom att dra in nästan lika många extra tjänster.

Jag har, herr talman, på ett par avsnitt berört frågan om tryggheten eller

rättare sagt den otrygghet som den ökade brottsligheten skapar. Rättsbegreppen är tyvärr inte levande hos alla människor. Vi ser bevis för detta också på andra områden. Jag vill bara erinra om falskdeklaranterna. Ett alltför högt skattetryck anges ofta som en förklaring men utgör sannerligen ingen ursäkt. Alf Ahlberg, som det ofta finns skäl att citera, säger: »En fri och på samma gång fredlig och ordnad mänsklig samlevnad är endast möjlig om man har vissa gemensamt accepterade uppfattningar om rätt och orätt, gott och ont, hederligt och ohederligt liv.»

Men även på andra områden borde inom vårt i övrigt välordnade samhälle trygghetskänslan i långt högre grad än vad som är fallet vara garanterad medborgaren. Jag tänker på behovet av trygghet inför sjukdom och ålderdom, den trygghet som ligger i att vård finns att tillgå. Alltför sent har vidden av bristerna i vårt samhälle härvidlag gått upp för dem som i första hand bär ansvaret, regeringens ledamöter. Vad åldersvården beträffar har det saknats ett samlat grepp, en kartläggning av hela fältet. Den omsider tillsatta och effektivt arbetande socialpolitiska kommittén har framlagt vissa förslag som man hoppas snart nog skall kunna realiseras. Inte minst förslaget rörande en upprustning av många av de gamlas bostäder, vilka för närvarande lämnar mycket övrigt att önska, är värt att ta vara på. Vårdsnadsproblemen över hela fältet med hemsamariter, hemvårdarinor, pensionsärsbostäder, ålderdomshem och hem för långvarigt sjuka tarvar en översyn.

Skulle inte i det sammanhanget socialstyrelsen kunna vika från sin ståndpunkt att inte medge inrättandet av sjukavdelningar vid ålderdomshemmen? I en människas successiva åldrande finns många mellanstadier, där enligt min uppfattning tillgången på en sjukavdelning utan krav på långt kvalificerad vård skulle kunna avlasta en del lätt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skötta kronikerfall från hemmen för långvarigt sjuka. Inte minst skulle en gammal skröplig människa, som bor fjärran från en tätort, slippa oroas inför den dag då hon måste bryta upp från den invanda miljön för att förflyttas långt bort från anhöriga och de vänner som hon eventuellt har kvar. Låt oss inte driva rationaliseringarna så långt att de rent mänskliga aspekterna kommer i andra hand!

Slutligen vill jag säga några ord om en fråga som visserligen till största delen är en landstingens angelägenhet; det gäller väntelistorna på de polikliniska mottagningarna. Det kan emellertid finnas anledning beröra den, eftersom staten ju också är huvudman för vissa sjukhus. I en artikel under rubriken »Miljoner timmar spills bort i väntorum» förekom häromdagen ett berättigat påpekande om den här saken av en läkare. Ur den enskildes synpunkt och inte minst ur samhällets, alltså rent samhällsekonomiskt sett, vore det skäl att staten som föregångare föranstaltade om metodiska studier i syfte att finna lösningar som kunde innebära en annan och mera tillfredsställande ordning. Härvidlag förefaller det som om rationaliseringar vore i hög grad påkallade.

Olika grenar av vårt samhällsliv ställer sina krav, vilka alla skall tillgodoses så långt den gemensamma kakan förslår. Avvägningen — och en rättvis fördelning av resurserna måste ju bli en avvägning — är en svår sak. Men just i välfärdssamhället måste de ökade resurserna användas för att tillgodose behovet av trygghet för dem som av olika anledningar lever på livets skuggsida.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i vad tidigare talare i dag sagt om att de nu föreslagna förbättringarna på det sociala området inte kan anses vara tillräckliga. De förbättringarna är, i

varje fall till betydande del, endast en senkommen kompensation för det successivt försämrade penningvärdet — och frågan är om de ens räcker för det.

Denna ständiga och ganska kraftiga penningvärdeförsämring är en allvarligare faktor än vad många nog i allmänhet inser. Jag fäste mig vid att finansministern under debatten i Nationalekonomiska föreningen bl. a. yttrade, att det i huvudsak endast är bankspararna som förlorar på denna penningvärdeförsämring. Det tyckte jag var ett anmärkningsvärt yttrande. Ty vem är det egentligen som sparar i bankerna och vem är det som köper aktier och andra s. k. realvärden? Jo, det är småspararna som man finner i bankerna. De som äger större kapital placerar dem på annat sätt. Och småspararna är mycket ofta folkpensionärer, arbetare och småföretagare inom jordbruk och industri. Det är främst de som förlorar på penningvärdeförsämringen. De står i dessa dagar åter vid bankdiskarna och får räntorna på sina små besparingar inskrivna i sina böcker, och det är troligt att många av dem då glädder sig över den efter ränteinskrivningen ökade sparslanten. Men hur många av dem tänker på att den politik som förts har berövat dessa sparslantar en väsentlig del av deras värde?

Jag skall emellertid inte här gå in på alla de nackdelar i övrigt som är förknippade med penningvärdeförsämringen. Det skulle ta för lång tid, och det har redan sagts så mycket därom förut i dag att det är alldeles onödigt att fortsätta. Låt mig bara sammanfatta och säga att för våra exportföretag betyder försämringen en nedsättning av konkurrensförmågan och mindre möjligheter att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Och för näringslivet i övrigt är den ett osäkerhetsmoment. Den ger också en falsk bild av vår verkliga ekonomiska situation och av vårt s. k. välstånd. Detta välstånd uppehålls nämligen delvis genom att vi berövar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sparpengarna en del av deras värde.

Om den uppgift jag fått är riktig, så har den svenska kronan på ett tiotal år förlorat cirka 40 procent av sitt värde. Endast fyra andra länder i Europa har haft en kraftigare penningvärdeförsämring, men de har antingen varit direkt indragna i det senaste världskriget, eller också har de varit ockuperade. Och det försvarar och förklarar väl till viss del penningvärdeförsämringen där.

Enligt vår mening vore det därför berättigat med en officiell utredning om hur inflationen har verkat, hur den påverkat näringslivet i olika avseenden samt vilka befolkningsgrupper som har drabbats hårdast därav. Detta är motiverat inte minst därför att inflationsutvecklingen i vårt land åtminstone vid vissa tillfällen har varit av s.k. hemmagjordtillverkning. Tyvärr har de krav vi framställt om en sådan undersökning inte bifallits. Men vi har kvar uppfattningen att det vore rimligt och riktigt att få dessa förhållanden klarlagda och kartlagda.

Denna penningvärdeförsämring bör man också ta med i bilden, när man bedömer budgetens anslag till vägbyggnad och vägunderhåll. Det påstås visserligen att de föreslagna beloppen ligger cirka 200 miljoner kronor över vägplanens målsättning — om jag minns rätt — och det låter ju bra, om man nu kan få människor att tro på det. Såvitt jag kunnat finna tar man emellertid då inte hänsyn till att väganslagen nu har räknats i dagens penningvärde, medan vägplanens förslag för detta budgetår räknades i 1956 års penningvärde. Och sedan 1956 har väl penningvärdet försämrats med ungefär 15 à 20 procent. Följaktligen bör man rimligen räkna upp vägplanens belopp lika mycket. Och gör man det, torde resultatet bli att man snarare kommer efter vägplanens målsättning än före.

Nu vill jag gärna erkänna att det har skett en del rationaliseringar under dessa år, men jag ifrågasätter ändå om ra-

tionaliseringarna på vägbyggandets och vägunderhållets område kan hålla jämna steg med penningvärdeförsämringen.

Därtill kommer att vi nu är 1½—2 år före vägplanens prognoser om trafikintensiteten. Dessutom beräknades vägplanen en gång efter ordinarie vägarbeten, under det att man nu också räknar in beredskapsarbetena, som ju inte kan jämföras i effektivitet. Jag har därför fått den uppfattningen att väginvesteringarna alls inte ger anledning till någon belåtenhet, tvärtom. Vi har ju endast tre år kvar till den ur trafiksäkerhetssynpunkt allvarliga övergången till högertrafik, och som vi tidigare sagt måste vi anstränga oss för att göra den övergången så riskfri som möjligt. Om vi alltså inte under denna återstående tid väsentligt förstärker insatserna på vägväsendets område, visar vi knappast det ansvar mot trafikanterna som vi är skyldiga dem. Med den takt som nu anslås i väginvesteringarna tycker jag nog inte att förpliktelserna helt är uppfyllda. Vi i centerpartiet kommer inte att nöja oss med att riskerna vid övergången till högertrafik görs större än vad som är oundvikligt.

Debatten och kritiken — om jag så får säga — mot jordbruket fortsätter. Man har bland annat tagit jordbrukets påstådda gränsskydd som bevis för att jordbruket är mer beroende av samhället än andra näringsgrenar. Hur ser det ut just nu på det området? Visserligen är nu gränsskyddet högt på vissa produkter, men på andra är det väsentligt reducerat. På några produkter har det tidvis varit helt borta. Man har t. o. m. måst tillgripa exportavgifter på i varje fall en vara för att hindra ytterligare prishöjningar. Om den s. k. världsmarknaden skall fortsätta att utvecklas så som skett på senare tid, kanske vi kommer i ett läge där jordbruksprodukternas pris mera allmänt ligger närmare den övre prisgränsen än den nedre, men påföljd att gränsskyddet kommer att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kunna reduceras och kanske upphöra helt för vissa produkter. Hur skall kritikererna ställa sig i en sådan situation? Man kan ju inte gärna påstå att en näring är ineffektiv, när den har ett väsentligt reducerat eller icke särskilt betungande gränsskydd.

Utvecklingen har på senare tid gjort klart för oss hur vanskligt det är att bygga bedömningar på något så obestämt som världsmarknadspriset på livsmedel egentligen är. Det är lika vanskligt som om vi skulle bedöma tullskyddet på vissa industriprodukter efter priset på kinesiska eller japanska varor av samma sort. Gör vi det, får vi ett gränsskydd på motsvarande svenska tillverkningar som väsentligt överskrider det högsta jordbruksskyddet. Att världsmarknadspriserna har ändrat karaktär och nu håller på att stiga, det är, får vi hoppas, ett tecken på att de har återfått sin naturliga rörlighet.

I nionde huvudtiteln anmäler jordbruksministern att förslag till nya riktlinjer för jordbrukspolitiken inte kan beräknas komma från utredningen i så god tid som avsetts. Att arbetet har blivit försenat beror främst på att denna utredning nog är den grundligaste och mest omfattande som någonsin har företagits på detta område. Jag tror att de analyser, som man där gjort sig tid med, kommer att bli av betydande värde framöver.

Det behövs alltså ett provisorium, som jordbruksministern säger, när prisavtalet upphör. Med nuvarande gynnsamma läge på världsmarknaden har jordbruket möjligheter att åtminstone i viss mån ta igen inkomsteftersläpningen under avtalstidens fyra första år. Jag vill i detta sammanhang bara uttala den förhoppningen att jordbruksministern inte utformar ett provisorium så att en eventuellt gynnsammare prisutveckling hindras eller stoppas. Den nuvarande relativt stora inkomsteftersläpningen kan i lyckligaste fall reduceras vid fortsatt gynnsamt prisläge på världsmarknaden,

men jag tror inte att den helt kan elimineras inför ett nytt avtal.

Man spårar inte i statsverkspropositionen så mycket om vad regeringen tänker göra i anledning av lokaliseringsutredningens betänkande. Det blir emellertid alltmåra klart att det är nödvändigt att så snart som möjligt vidta åtgärder på det området. De problem som i dag är aktuella för de stora städerna, kanske främst för Stockholm — ökad brottslighet, bostadsbrist, trafikproblem, trivselfrågor m. m. — kan uppstå i vilken annan tätort som helst, om den nu pågående befolkningskoncentrationen till dessa tätorter fortsätter ostört. Den behöver mötas med åtgärder som kan trygga försörjningen för folk i de tidigare bosättningsorterna.

Jag har tidigare sagt att såvitt jag begriper har ingen tätort fördel av att växa utöver vad som behövs för ett betryggande underlag till en god service åt invånarna. För ett sådant betryggande underlag behövs det inga jättetätorter. Det behövs folk i andra delar av landet också för att där uppehålla förutsättningarna för en god service för dem som ändå under alla förhållanden måste bo kvar.

Enbart antalet till Stockholm inflyttade personer under de senaste tio åren uppgår till cirka 100 000. Detta räcker enligt min mening till tre å fyra mera normala tätorter. En av de främsta orsakerna till den dragningskraft, som de stora tätorterna tycks ha, är sannolikt den alltmer ohållbara dyrortsgrupperingen på lönesidan. Många människor tror säkerligen att de, om de flyttar till ett samhälle i högre dyrortsgrupp, har möjlighet att få ett bättre utbyte av sin arbetskraft. Jag tror att många har fått erfara en bitter besvikelse i denna sin tro.

Om vi skall tillåta koncentrationen av människor att pågå ostörd, får vi ett disharmoniskt samhälle såväl i tätorterna som på landsbygden. Det är därför jag vill hoppas att regeringen, när

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den framdeles går att utforma riktlinjer för sin lokaliseringspolitik, inte skall urvattna utredningens förslag utan göra en verkligt positiv insats.

Strax före jul kungjordes i en PM, att regeringen tänkte begära fullmakt för att kunna ingripa på byggnadsområdet och hindra igångsättandet av vissa byggen för att i stället kunna gynna andra kategorier av bygghus och därvid främst tillgodose de bostadslösa. Jag tror att en sådan fullmakt är nödvändig i det nuvarande läget. Det pågår i dag en så omfattande bygghus, att arbetskraften inte räcker till. Den av finansministern ibland apostroferade »siste muraren» har vi såvitt jag begriper passerat för länge sedan.

Enligt vad som sägs råder det på vissa orter i vårt land en stark konkurrens byggföretagen emellan om arbetskraften på platsen. Detta kan bara ha en följd, nämligen att fördyra bostäderna. Självfallet bör vi försöka hålla byggandet på så hög nivå som möjligt, men jag vill understryka att det också är viktigt att vi håller en så jämn nivå som möjligt. Vi bör inte vid vissa tillfällen öka på frestningen alltför mycket. Det är nämligen så, som vi väl alla är överens om, att en överansträngning bara resulterar i en fördyring av bostäderna, och dessa är sannerligen tillräckligt dyra ändå. I hägnet av en sådan fördyrad bygghus florerar säkerligen också en hel rad osunda företeelser, som dyrt får betalas av de bostadssökande.

Det skulle därför vara på sin plats om vi finge en ordentlig översyn och kontroll över förhållandena på bostadsbyggandets område. De subventioner som vi beviljar för att förbilliga bostäderna bör inte uppslukas genom mer eller mindre monopoliserade åtgärder. Det är möjligt att vi här har en företeelse liknande den som tidigare varit apostroferad i dag, nämligen de till synes uteblivna prissänkningarna i samband med tullsänkningarna inom EFTA.

Herr Gustafsson i Stockholm upp-

trädde till försvar för de uteblivna prissänkningarna. Jag erinrar mig att jag hade nöjet att under åren 1952—1955 samarbeta med herr Gustafsson i tulltaxekommittén och att herr Gustafsson då mycket bestämt hävdade uppfattningen, att även små tullhöjningar ofelbart skulle slå igenom i konsumentpriserna. Hur kan det komma sig att inte tullsänkningar slår igenom med samma kraft? Det kan jag inte förstå.

Herr talman! Jag skall till sist beröra en kanske litet ömtålig sak.

För några dagar sedan innehöll dagspressen uppgifter om den skrämmande ökning av brottsligheten som skett i Stockholm under senare år. Vi har från centerpartiets sida sedan lång tid tillbaka framfört varningar med anledning av att man inte inom storstäderna lyckats skapa en tillräckligt positiv miljö utan fått en miljö som medför risker för en del av ungdomen. Människor föds sannolikt inte till brottslingar, till abnorma varelser som åsidosätter vedertagna rättsbegrepp och samlevnadsregler. Huruvida en individ skall hamna på den ena eller andra sidan av lagen torde till stor del bero på den påverkan han eller hon blir utsatt för i olika avseenden. Det beror också på om vi tillräckligt understöder de kulturellt uppbyggande krafterna inom samhället och håller tillbaka — så gott vi kan i varje fall — de kulturellt nedbrytande krafterna.

De som försvarar de moderna skaparna av extrema produkter inom litteratur och film för ofta fram konsten och friheten som täckmantel. Ja, friheten i all ära — men den får inte missbrukas och den bör inte ges åt dem som inte kan bära den med ansvar. Jag skall inte ge mig in på någon bedömning av vad som är konst eller konstens motsats, ty det är en mycket individuell fråga. Men är det så, som ibland sägs, att man vill chockera samhället genom att visa verkligheten sådan den är, då är dessa pekoral en protest mot och ett under-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kännande av det kultursamhälle som vi vid högtidliga tillfällen skryter med.

Jag har emellertid svårt att tro att huvuddelen av de svenska skattebetalarna vill, att samtidigt som vi offrar stora summor årligen för utbildning och ungdomsvård, för ordnings- och rättsväsende, skall vi låta nedbrytande krafter fritt få härja vid sidan om de kulturbyggande insatser vi bemödar oss om att göra. Detta gäller särskilt som det finns anledning misstänka att ekonomiska spekulationer ofta är drivkraften bakom producerandet av dessa extrema produkter inom litteratur och film.

Som jag ser saken närmar man sig ibland betänkligt medeltidens nöjesstandard, där man använde kroppsligt defekta människor såsom narrar, såsom förnöjelseprojekt. Våra moderna filmkonstnärer söker slå mynt av att förnöja folk med att redovisa själsligt abnorma böjelser hos människor.

Utvecklingen är skrämmande. Men om det ändå förhåller sig så att man, som man säger, vill föra fram ett budskap, vill avslöja de råheter och den brutalitet som finns, så frågar jag mig: Skall redovisandet av detta känsliga material ske i sammanhang med ett mer eller mindre klart profitintresse? Var hamnar man i så fall? Skall profitintresset vara med måste man väl bli än mer avancerad framöver.

Såvitt jag förstår befinner vi oss här i ett dilemma. Å ena sidan kan det inte vara lämpligt att profitintresset skall avgöra vad som bör föras till offentligheten av samhällets negativa sidor, av vad vi ibland kallar för samhällets olycksbarn. Å andra sidan tror jag inte att vare sig regeringen eller någon annan vill göra ett slags dokumentärfilm som skulle skildra dessa förhållanden i vårt samhälle — ett samhälle som vi annars vill berömma som ett välfärds- och kultursamhälle.

Jag vågar själv inte ge mig in på att anvisa en lösning av detta dilemma, men i längden kommer vi inte förbi det.

Som jag framhållit har vi inom centerpartiet länge varnat för vad som håller på att ske. Riktigheten av vår protest mot den kulturellt nedbrytande befolkningsskoncentrationen kan knappast få ett starkare understrykande än det som ges genom belysningen av de råheter och den kulturella dekadans som förekommer och som den moderna tidens skildrare med en tydlig häpnadsväckande sakkunskap blottar för oss. Som regel är dessa verklighetsskildringar hämtade just från storstädernas miljö.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 118, av herr *Bengtsson* i Halmstad *m. fl.*, angående behandlingen av redogörelserna för Europarådets och Nordiska rådets verksamhet,

nr 119, av herr *Johansson* i Trollhättan, om suppleanter för stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige,

nr 120, av herr *Palm*, angående heltidsanställda kommunala förtroendemän,

nr 121, av herr *Broberg m. fl.*, om samverkan mellan NIB och svenska företag i utvecklingsländerna,

nr 122, av herr *Elmwall m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Armén: Hemvärnets avlöningar,

nr 123, av herr *Svensson* i Vä *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Armén: Hemvärnets intendenturmateriel *m. m.*,

nr 124, av herr *Alemyr m. fl.*, om förhöjning av bidraget för instruktören hos Sveriges lärares nykterhetsförbund,

nr 125, av herr *Alemyr*, om ändring av reglerna för driftsbidrag till folkhögskolor,

nr 126, av herr *Bengtsson* i Landskrona och fröken *Karlsson*, angående den framtida användningen av citadellet i Landskrona,

nr 127, av herr *Blidfors m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en personlig professur i fysik för teknologie doktorn Guy von Dardel,

nr 128, av fru *Boman* och herr *Löfroth*, om inrättande i Luleå av en teknisk högskola,

nr 129, av herr *von Friesen*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i embryologi och missbildningslära,

nr 130, av herr *von Friesen*, om inrättande av en professur eller laboratur i oligofrenologi,

nr 131, av herr *von Friesen m. fl.*, om höjning av anslaget till Svenska nykterhetsfrämjandet,

nr 132, av herr *Hermansson m. fl.*, om ökat stöd åt kulturarbetare,

nr 133, av fru *Johansson m. fl.*, om inrättande av en professur i geriatrik,

nr 134, av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*, om inrättande i Valdemarsvik av ett korrespondensgymnasium,

nr 135, av fröken *Karlsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Nationalmuseet,

nr 136, av herr *Keijer m. fl.*, om statsbidrag till Ekebyholmsskolan,

nr 137, av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till driften av grundskolor m. m.,

nr 138, av fru *Nettelbrandt m. fl.*, om statsbidrag till de fria konstskolorna,

nr 139, av herr *Nordstrandh m. fl.*, om ytterligare medel för anställning av sekreterarpersonal på rektorsexpeditioner,

nr 140, av herr *Regnéll m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i internationell rätt,

nr 141, av herr *Regnéll m. fl.*, om in-

rättande vid Lunds universitet av en preceptur i processrätt,

nr 142, av herr *Börjesson* i Falköping, om inrättande vid regeringsrätten av en befattning som pressombudsman,

nr 143, av herrar *Darlin* och *Nilsson* i Bästekille, om inrättande vid länsstyrelsen i Kristianstads län av en tjänst som naturvårdsintendent,

nr 144, av herr *von Friesen*, om förstärkning av organisationen för krolinska sjukhusets giftinformationscentral,

nr 145, av herr *Gomér m. fl.*, om viss utbyggnad av rehabiliteringsverksamheten,

nr 146, av fru *Gunne*, om anslag till stipendier vid statens sjuksköterskeskola i Göteborg,

nr 147, av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Nelander*, om lån till förvärv för bostadsändamål av mindre jordbruksfastigheter,

nr 148, av herr *Grebäck m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till byggande och underhåll av mindre hamnar och farleder,

nr 149, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*, om förhöjt anslag till Grönhögens hamn,

nr 150, av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*, angående frågan om passageraravgifter vid hamnarna i Visby och Klintehamn,

nr 151, av herr *Antby*, angående pensionerna vid de av staten övertagna enskilda järnvägarna,

nr 152, av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*, om ändring av provisoriska bestämmelser angående bidrag till skattehindring åt synnerligt skattetyngda kommuner,

nr 153, av herr *Källenius m. fl.*, om rätt för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag m. m.,

nr 154, av herr *Antby m. fl.*, om ändring av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av egna hem,

nr 155, av herr *Elmwall m. fl.*, angående

de avskrivningsunderlaget för skogsbilvägar,

nr 156, av fru *Gärde Widemar*, om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes vid utställningar,

nr 157, av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl., om ordningsföreskrifter vid utskänkning av rusdrycker,

nr 158, av herr *Johansson* i Dockered, angående beskattningen av fastighetsförsäljning i vissa fall,

nr 159, av herrar *Franzén* och *Johansson* i Norrköping, angående val av huvudmän i sparbank,

nr 160, av herr *Börjesson* i Falköping, om enhetliga avgifter för polismyndighets förvaring av upphittat gods,

nr 161, av herr *Nyström m. fl.*, angående revisorer i aktiebolag,

nr 162, av herr *Bengtson* i Solna, angående återbetalningen av fastighetsägarebidrag till skyddsrum,

nr 163, av herr *Björkman m. fl.*, om lagstiftning mot luftföroreningar,

nr 164, av herrar *Keijer* och *Nelander*, angående de vapenfria värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden,

nr 165, av herr *Martinsson m. fl.*, om hustrutillägg till folkpension på grund av hustrus egen sjuklighet,

nr 166, av herrar *Elmwall* och *Persson* i Heden, om utbyggnad av vattenvärden,

nr 167, av herr *Elmwall m. fl.*, om ökad utbildning av lantmästare,

nr 168, av herr *Eskilsson m. fl.*, angående återväxtåtgärder inom skogsbruket,

nr 169, av herr *Grebäck m. fl.*, angående kostnaderna för skötsel och underhåll av vattendrag,

nr 170, av herr *Keijer m. fl.*, om åtgärder för förbättrad bäroddling inom Stockholms läns skärgårdsområde,

nr 171, av herr *Keijer m. fl.*, om aktivisering av skogsbruket inom Stockholms läns skärgårdsområde,

nr 172, av herrar *Persson* i Heden och *Elmwall*, angående den statliga låne-

garantien för uppförande av lagerhus m. m., samt

nr 173, av herr *Bengtsson* i Halmstad m. fl., om ökat skydd för taxichaufförer.

Dessa motioner bordlades.

§ 4

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

På inbjudan av utrikesministrarna i Förenade Arabrepubliken, Thailand och Japan avser jag den 28 januari—17 februari 1964 besöka dessa länder. Jag får därför hemställa om ledighet från riksdagsarbetet under sagda tid.

Torsten Nilsson

Minister för Utrikes Ärendena
Ledamot av andra kammaren

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 5

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Braconier*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående de straffmyndigas andel i den totala kriminaliteten,

herr *Braconier*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående kortvågssändningar på ryska språket,

herr *Wiklund*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående möjligheterna till omskolning eller särskild yrkesutbildning av viss arbetslös ungdom, och

herr *Hagberg*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående förbättring av vissa ungdomars möjligheter till yrkesutbildning.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 22 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1964/65, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr BENGTTSSON i Varberg (s), som yttrade:

Herr talman! Jag skall inleda denna andra rond i riksdagens remissdebatt med att ägna mig åt en enda fråga, nämligen åldringsvården. Detta är enligt min mening en av de allra viktigaste inrikespolitiska frågorna för närvarande, och den *måste* helt enkelt ägnas stor uppmärksamhet.

Sedan en tid tillbaka har det förts en mycket livlig debatt kring åldringsvårdsfrågorna. Debatten har fått riklig näring av socialpolitiska kommitténs betänkande, som har rubriken »Åldringsvårdens läge». Ur denna presentation har det i press, radio och TV plockats fram en hel rad exempel som visar hurudan situationen för närvarande är. Med uppriktig indignation har man frågat sig om situationen verkligen skall behöva vara sådan.

Vi som står bakom denna presentation i socialpolitiska kommittén är mycket glada över att redovisningen kommit

rabalder åstad. Det är just debatt vi hade hoppats att vår undersökning skulle medföra.

Man kan inte ha något att invända mot att situationen inom åldringsvården målas med grälla färger även i riksdagen, eftersom förhållandena är så långt ifrån tillfredsställande som de är. Snabba åtgärder är av nöden. Socialpolitiska kommittén har hoppats på en debatt i positiv riktning, en debatt som ger svar på vad vi *skall* och vad vi *kan göra* på åldringsvårdens område.

Kommittén har ju som kammarens ärade ledamöter har sig bekant föreslagit snabba insatser på tre områden: för det första inrättandet av flera sjukhemsplatser, med huvudvikt lagd på långtidsvård för gamla, för det andra upprustning av de gamlas bostäder samt för det tredje utökad hemhjälp.

Socialpolitiska kommittén framlade sina förslag den 27 december och den 30 december i fjol. Betänkande om långtidssjukvården hade kommittén avgivit redan den 23 september. Förslagen har fått ett mycket glädjande mottagande i pressen, och de har fått tillfredsställande behandling i den statsverksproposition som om några dagar skall remitteras till respektive utskott.

Till och med herr Heckscher har ju i dag uttryckt sig tämligen välvilligt om socialpolitiska kommitténs arbete. Han uttryckte saken så, att kommitténs förslag och de åtgärder kommittén förordar ter sig i och för sig glädjande. Jag vill till detta lägga fröken Wetterströms kärvännliga ord när hon talar om den effektivt arbetande socialpolitiska kommittén. De som var närvarande här för drygt en månad sedan erinrar sig måhända den kritik herr Heckscher då riktade mot socialpolitiska kommittén.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Kommittén har alltså avlämnat ett förslag som redan har föranlett och kommer att föranleda åtgärder. Såväl 1960 års bostadsräkning som socialpolitiska kommitténs egna undersökningar visar att de gamla medborgarna i landet bor dåligt — de bor förskräckligt dåligt på sina håll. Det är i synnerhet illa ställt för glesbygdernas gamlingar. Jag skall inte belasta protokollet med en massa statistiska uppgifter. De återfinns i »Åldringsvårdens läge». Man kan kort uttrycka saken så att situationen är mycket otillfredsställande.

Vi har i åldringsvårdsdebatten sedan länge anfört som någonting eftersträvansvärt att de gamla bör få bo kvar i sina invanda miljöer så långt detta är möjligt. Säkert är detta riktigt i stort sett, men vi vet det inte med säkerhet. Det är ganska troligt att många gamla med glädje skulle flytta om de ställdes inför ett tillfredsställande, ekonomiskt överkomligt alternativ. Den som bor uruselt på en avlägsen plats skulle kanske mer än gärna flytta om han erbjöds en god, bekväm och billig bostad i en tätort. Många gånger tar det emot därför att den gamle fruktar kostnaderna för en modern bostad. Jag har med det sagda, herr talman, velat propagera för den meningen, att man inte till varje pris skall söka få den gamle att stanna kvar i sin invanda miljö utan erbjuda även de gamla valfrihet.

En bra bostad är en viktig förutsättning för en tillfredsställande åldringsvård.

Det finns nu många bostäder så dåliga och så avlägset belägna att det är hart när omöjligt att ge effektiv hemhjälp åt de åldringar som bor där. Flera av de sämst ställda bor på avlägset belägna orter; det är avfolkningsområden med dåliga kommunikationer, långt till post och affärer och långt till grannar. Dessa åldringar har svårt att få hjälp med de tunga sysslorna.

Nu föreslås att varenda kommun i landet tillsammans med bostadsstyrel-

sens organ skall inventera åldringarnas bostadssituation. Man skall helt enkelt spåra upp alla dåliga bostäder och bedöma vad som i varje enskilt fall bör göras. Undersökningsresultatet skall sedan läggas till grund för bedömningen av vad som skall göras.

Socialpolitiska kommittén och bostadsstyrelsen har pekat på olika sätt att avhjälpa de brister som finns. Det bör på denna punkt kraftigt understrykas att den undersökning jag nu talar om bara är en början till en fortlöpande undersökning; kommunerna får tillsammans med bostadsstyrelsen ansvaret för ett oavbrutet uppsökningsarbete.

Dagens Nyheter har i en ledare den 10 januari i år uttryckt kommitténs förslag på ett utmärkt sätt. Man säger att kommunerna åläggs att undersöka och kartlägga behoven, uppsöka och spåra upp och hålla kontinuerlig kontakt med sina pensionärer. Så tillägger tidningen: »På alla tragedier och försummelser i ålderdomsvården som blir kända går säkert väl så många som aldrig upptäcks eller upptäcks för sent.» Jag instämmer helt i detta.

Från samhällets sida skall man alltså ta initiativ. Man skall gå ut och söka upp dem som behöver hjälp. Man skall alltså inte sitta på kommunalkontoret och vänta på att den hjälpsökande kommer och knackar på dörren. Det revolutionerande i kommitténs förslag ligger däri, att samhällets representanter går ut och undersöker om hjälp erfordras. På så sätt kan även de många tysta i samhället få erforderlig hjälp. Det är alltså något av det herr Heckscher efterlyste i sitt anförande, nämligen att man söker upp de problem som finns. Resultatet av den här undersökningen som nu skall startas skall årligen redovisas för statsmakterna.

En annan fråga som attackeras av kommittén gäller hemhjälp. En hygglig hostad och någon som hjälper till med vardagssysslorna är ofta till fyllest. Denna verksamhet är ganska omfattande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i vissa kommuner, i andra kommuner är det sämre. Det behövs många olika vårdinsatser. Ibland räcker det med ett par timmars hjälp med städning och inköp. I andra fall kan det behövas daglig tillsyn och en relativt kvalificerad sjukhjälp. Hemhjälp är ett mycket viktigt inslag i åldringsvården.

Nu föreslås att staten skall lämna ett ekonomiskt stöd till denna verksamhet i syfte att stimulera kommunerna till ökade insatser. Var och en måste förstå att staten inte kan vara huvudman för denna del av åldringsvården. Staten skall ge bidrag och råd, och staten skall vid behov ge direktiv. Men verkställigheten måste åvila kommunerna.

Den opinion som vi hoppas skall väckas genom betänkandet »Åldringsvårdens läge» är inte i första hand avsedd att påverka staten, utan dess främsta uppgift bör vara att få i gång en verksamhet ute i kommunerna. Som jag nämnde nyss är tanken att kommunerna årligen skall lämna uppgift till staten om vad som skett på bostadsfronten. Meningen är vidare att kommunerna skall redovisa sin aktivitet inom åldringsvården varje gång man begär statsbidrag. Härigenom kan man centralt oavbrutet ha en överblick över situationen på detta område i hela landet. Däremot tror jag för egen del att det vore olyckligt om staten utfärdade direktiv, varigenom verksamheten låstes fast i stela former. Det riktiga är säkert att ge alldeles fritt spelrum åt kommunalväsendets fantasi. Man bör också låta det varierande behovet ute i landet speglas i de lösningar man stannar för.

Det är klart att man kan säga att vi fortfarande saknar ett samlande grepp när det gäller åldringsvården. Det skall jag gärna erkänna, men man behöver inte ta alltför hårt åt sig av kritiken på den punkten.

De nu föreslagna åtgärderna syftar visserligen till att i första hand klara upp en akut situation, men de utgör

dessutom delar av det samlande grepp som man på längre sikt bör kunna åstadkomma. Åtgärden att spåra upp de dåliga bostäderna ute i kommunerna samt övriga åtgärder att skapa en bättre situation skall inte vara en desperat engångsföreteelse, utan de skall som jag sagt tidigare bli ett bestående inslag i åldringsvården. Därmed är inte sagt, herr talman, att vi inte skall sträva efter ett samlat grepp. Det får emellertid inte betyda ett stelbent fastläsande av hjälpåtgärderna.

Man kan säga att vår socialpolitik har två sidor, av vilka den ena gäller den ekonomiska tryggheten, d. v. s. försörjning, under inkomstlösa perioder. Genom lagen om allmän försäkring, den s. k. socialbalken, har den ekonomiska tryggheten garanterats, och vi har fått ett samlat grepp i det avseendet. Tiden är nu säkert mogen för en allmän vårdnadslag, en vårdnadsbalk, enligt vilken alla tillförsäkras erforderlig vård. Det är en tanke som socialpolitiska kommittén livligt umgås med, och de föreslagna åtgärderna passar väl in i en sådan framtida vårdnadsbalk.

Därefter anförde:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tillåter mig ta till orda i en fråga som kanske inte i så hög grad rör statsverkspropositionen men som ändå redan ägnats uppmärksamhet av åtminstone någon talare i denna debatt; jag vet t. ex. att herr Ohlin har varit inne på denna fråga. Det gäller den internationella utvecklingen på det handelspolitiska området som onekligen under det gångna året har varit i hög grad intresseväckande och spänningsfylld.

Det är naturligt att vi alla ställer oss frågorna: Vart bär det hän? Kommer det ekonomiska samarbetet i Europa att föra oss närmare den enhetliga marknad som bland annat vår ansökan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

om förhandlingar om en ekonomisk association med den europeiska gemenskapen var ett uttryck för? Och framför allt: Kommer vi under det framförliggande året att kunna ta avgörande steg på vägen mot den frigörelse från tullar och andra hinder för världshandeln som så många så länge eftersträvat? Eller kommer i stället splittringen att bestå och klyftorna mellan handelsgrupperingarna i vår del av världen att fördjupas? Blir det de protektionistiska strömningar som på nytt vinner övertaget och kommer att prägla den handelspolitiska utvecklingen under den närmaste tiden?

Det är frågor som jag tror att vi litet till mans ställer oss. Men det är alltid vanskligt att uttala sig om framtiden, och i det här ögonblicket är det kanske osedvanligt svårt. Läget är rörligt och tendenserna motstridiga. Jag tror inte att någon i dag kan ge ett entydigt svar på dessa frågor, men de anger ändå de väsentliga problemställningarna för den internationella handelspolitiken under 1964. Det kan därför kanske vara av intresse för kammarens ärade ledamöter att redan vid denna upptakt till riksdagsarbetet få dem belysta och få tillfälle att fundera över dem.

Låt mig, herr talman, börja med en helt kort återblick. De brittiska förhandlingarna med EEC kom, som vi alla erinrar oss, till ett abrupt slut i början av förra året. Den bitterhet å omse sidor som det dramatiska förhandlingsavbrottet utlöste har så småningom lagt sig. Vad viktigare är: sexmaktsunionen har övervunnit de kriser och svårigheter som samarbetet medlemsstaterna emellan till en början i hög grad präglades av. Med den forcerade avtrappningen av tullarna är man nu på den gemensamma marknaden nere i 40 procent av de enskilda medlemsländernas tullnivåer, vartill kommer att de första stegen tagits mot uppbyggnaden av den gemensamma yttre tullnivån.

Genom kommissionens ingripande

lyckades man nyligen ena sig om en kompromiss i jordbruksfrågan som synes innebära att den gemensamma jordbrukspolitiken på viktiga områden inom kort erhåller sin konkreta utformning fastän innebörden av besluten i alla detaljer inte ännu är så lätt att överblicka eller att redovisa.

Uppenbarligen har gemenskapen undgått den kris som var hotande nära vid slutet av 1963 och är nu starkare än förut. EEC har också gått med på att vid regeringssammanträden inom ramen för den västeuropeiska unionen regelmässigt behandla förhållandet och förbindelserna mellan England och sexmaktsunionen.

Även om atmosfären sålunda i hög grad förbättrats torde det inte vara realistiskt att räkna med någon ny förhandlingsöppning under det framförliggande året. Ett ekonomiskt förenat Västeuropa ligger inte i det omedelbara blickfältet, det nödgas vi konstatera. År 1958 — jag vill erinra om det — strandade i och med sammanbrottet i Maudlingförhandlingarna försöken att med en ekonomisk metodik nå en lösning av splittringen i Europa. Till grund för den senaste förhandlingen mellan England och EEC låg en klart uttalad politisk målsättning, och likväl nåddes ingen lösning. I huvudsak var de motverkande krafterna desamma i båda fallen, och dessa är alltfjämt verksamma. Även om vi inte har anledning att uppge hoppet på längre sikt om ett ekonomiskt samgående mellan EFTA-länderna och EEC är det i dag svårt att se hur en ny förhandlingsöppning skulle kunna skapas. Att anknyta till läget vid avbrottet i januari i fjol och helt enkelt fortsätta med utgångspunkt härifrån torde det inte finnas några politiska förutsättningar för, vare sig i England eller inom EEC. Jag kan heller inte se hur en ny förhandlingsöppning skulle kunna skapas i dagens läge.

EFTA och EEC kommer därför tills vidare var och en att fortsätta sin

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

egen process enligt fastlagda riktlinjer. Även om vi å ömse sidor bemödar oss om att inte i onödan skärpa motsättningarna utan tvärtom så långt som möjligt söker finna likartade lösningar på de praktiska problem, som den ekonomiska integrationen medlemsländerna emellan ställer oss inför, kan det inte undvikas att vi ändå glider isär.

De ekonomiska konsekvenserna härav ter sig kanske inte omedelbart så oroande. Tulldiskrimineringen kommer förvisso att bli mera besvärande. I nuvarande konjunkturläge bör dock våra handelsförbindelser med EEC-länderna, åtminstone när det gäller industriprodukter, kunna bibehållas i sin hittillsvarande omfattning. Man har hittills inte kunnat finna något statistiskt belägg för att vår industriexport till den gemensamma marknaden kommit i allvarlig klämma, även om enskilda företag och vissa branscher haft kännning av försämrade konkurrensvillkor.

Om läget för svensk exportindustri på grund av diskriminering skulle komma att förskjutas i ogynnsam riktning, kommer vi naturligtvis som andra EFTA-länder att fästa EEC-ländernas uppmärksamhet härpå med sikte på att uppnå åtminstone temporära eller provisoriska anordningar som möjliggör fortsatt traditionell export. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till den aktivitet, som från svensk sida utvecklats i samband med ökningen av stål-tullarna. På diplomatisk väg har, efter samråd med den svenska stålindustrin och järnhanteringen, demarscher gjorts hos ett flertal av medlemmarna i EEC. Vi har härvid understrukit hur allvarligt vi bedömer denna åtgärd både med hänsyn till utgångsläget för de kommande förhandlingarna i GATT och de svårigheter, som en del av vår egen industri riskerar att försättas i.

Detta skedde innan frågan ännu behandlats av kol- och stålunionens ministerråd och höga myndigheten avgivit sin rekommendation. Vad vi önskar

är förhandlingar om kvoter och kontingenter till oförändrade tullar för den växande svenska exporten på detta område. Från flera av medlemsländernas sida har man förklarat sig hysa förståelse för dessa önskemål. Redan denna vecka kommer sådana förhandlingar att inledas med höga myndigheten, och vi har all anledning att tro att dessa icke skall bli helt resultatlösa. Bilateral kontakt av denna typ kan vi behöva inleda även på andra områden under det kommande året.

När vi bedömer de svenska exportutsikterna, bör kanske också uppmärksammas att försäljningsmöjligheterna inom frihandelsområdet ännu inte uttömts. En ytterligare ökning av EFTA:s samhandel och därmed vår egen export inom detta område gynnas både av de fortsatta tullsänkningarna och av den förbättrade ekonomiska tillväxttakten, som kunnat skönjas framför allt i England under den senaste tiden. De länder, som befinner sig utanför den gemensamma marknaden, har alltså ett starkt intresse av att den ekonomiska växtkraften inom EEC vidareutvecklas. Sker detta, kommer köpintresset hos EEC-länderna att bevaras, och vi får utan tvekan lättare att klättra över tullmurarna. I varje fall blir det lättare att hantera de handelspolitiska svårigheterna i Europa.

Förhandlingsavbrottet i Bryssel fick som en naturlig följd att ansträngningarna inriktades på att påskynda och utveckla samarbetet inom EFTA. Medlemsländerna och det associerade Finland kan också se tillbaka på en framgångsrik verksamhet under det gångna året. Låt mig här erinra om den nya tidtabellen för avveckling av återstående tullar och kvarvarande importrestriktioner, som innebär att vi med utgången av år 1966 kommer att ha en tullfri marknad i Europa, omfattande över 90 miljoner människor. Det måste naturligtvis vara tillfredsställande för företagsvärlden att man kan grunda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den affärsmässiga bedömningen och planeringen på förhandskännedom om tullförändringarna. Samarbetet medlemsländerna emellan på jordbruksområdet har samtidigt vidgats. Grunden har lagts för att utsträcka verksamheten inom frihandelsområdet med nya fält, bl. a. genom beslutet att inrätta en ekonomisk utvecklingskommitté, främst för att handlägga frågor av teknisk och ekonomisk natur i samband med företagens anpassning till de ändrade konkurrensbetingelserna på stormarknaden. När tullar och importrestriktioner försvinner, måste man räkna med att andra problem kommer i förgrunden. Man kan vänta att behovet av en harmonisering av den ekonomiska politiken kan komma att göra sig gällande med växande styrka och att frågor rörande kapitaltransfereringar, socialpolitik och skatteförhållandena aktualiseras.

Som andra exempel på liknande konkreta frågor, vilka redan nu är föremål för ett förberedelsestudium inom EFTA, kan nämnas standardisering, varumärkning och patentlagstiftning. Att EFTA i många fall inte utgör en tillräckligt bred bas för en slutlig lösning av en rad och kanske de flesta av dessa samordningsproblem gör det inte mindre angeläget enligt min mening att frågorna i varje fall förberedelsevis utreds och diskuteras inom frihandels-sammanslutningen.

Det kan slutligen tilläggas att en organisatorisk förstärkning och en utbyggnad av informationsverksamheten inom EFTA pågår som en naturlig följd av den stegrade aktiviteten. EFTA har sålunda under de gångna åren vunnit i styrka. Förbundets säregna geografiska struktur har inte utgjort ett handikapp som kanske många fruktade. Utvecklingen har också visat, att ett frihandelsområde kan vara en praktiskt tillämpbar form för en stormarknad och internationellt ekonomiskt samarbete över huvud taget. Redan om vi

ser till samhandeln medlemsländerna emellan måste EFTA erkännas som en av de ledande handelsgrupperna i världen. Särskilt tillfredsställande synes mig vara att vi nu är på god väg att snabbt förverkliga den gemensamma marknaden i Norden som vi så länge har förberett, låt vara inte i tullunionens utan i frihandelsområdets form. Att handeln mellan de nordiska länderna sedan 1958 undergått en så markant stegring är ett klart tecken härpå. Det kan nämnas att de fyra nordiska ländernas import från varandra ökat med 70 procent redan mellan 1958 och 1962, vilket är nära nog dubbelt så mycket som stegringen av deras totalimport. Skräckbilden av tullbarriärer som skilde de nordiska länderna och kom dem att glida alltmer isär har tonat bort. Låt oss hoppas för alltid.

Som jag nyss framhöll är samhandeln inom EFTA omfattande. Frihandelsförbundets ställning i världshandeln är kanske ännu mer imponerande. EFTA:s handel med utanförstående länder uppgick år 1963 till ett värde av 38 miljarder dollar och representerade 15—16 procent av världshandeln, trots att EFTA inte räknar mer än 90 miljoner människor. Folkmängden i USA liksom i EEC är ungefär dubbelt så stor. Ändå är omfattningen av EFTA:s handel med omvärlden större än Förenta staternas och nästan lika stor som EEC:s.

EFTA:s ställning som en av världens ledande handelsgrupperingar, sammanhållningen, utbyggnaden och aktiviseringen under det gångna året, dess utåtriktade karaktär och samarbetsvilja gör det möjligt för medlemsländerna att intensivare verka för en vidare frigörelse av världshandeln. Här som i allmänhet gäller, att inre styrka ger yttre kraft. Det kommer säkerligen också att behövas, om vi skall komma till rätta med de problem på handspolitikens område som inom kort blir aktuella.

Även om en förenad marknad i Europa, som gör slut på handelssplittringen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i vår del av världen, i dag synes mera avlägsen än för ett år sedan, kommer vi ändå i år att ställas inför många omfattande och svårlösta handelspolitiska problem. Vi från svensk sida fäster särskild vikt vid de kommande GATT-förhandlingarna som skall inledas i vår. Under de förberedande diskussionerna har man som bekant som riktpunkt uppsatt att söka uppnå allmänna lineära tullsänkningar om 50 procent inom en femårsperiod, en målsättning som från svensk sida framfördes i GATT redan år 1961 och som numera överensstämmer med de fullmakter som den amerikanske presidenten erhållit av kongressen. Enligt planen för de kommande förhandlingarna skall dessa avse inte endast tullar utan även andra handelshinder. De skall omfatta alla varor, alltså även jordbruksprodukter. Särskilda anordningar för att underlätta utvecklingsländernas handel skall också bli föremål för förhandlingar i sammanhanget.

Det har emellertid under förberedelsearbetena visat sig föreligga avsevärda svårigheter att komma överens om en rimlig förhandlingsuppläggning. Önskemål om att få undanta vissa industrivaror från den allmänna sänkningen har framförts från åtskilliga håll, och någon enighet har hittills inte kunnat nås om omfattningen av undantagslistorna, ehuru de flesta insett att antalet varuslag bör begränsas till ett minimum. Detta måste i alla fall vara ett starkt svenskt intresse. Jag behöver bara peka på att pappersindustrin annars skulle kunna komma i farozonen.

En annan stötesten sammanhänger med de betydande skillnader i tullsattserna för enskilda varor som föreligger mellan olika länder. Det kan naturligtvis med rätta framhållas att en 50-procentig sänkning av en hög tull i ett land inte kan ge samma fördelar som en motsvarande sänkning för samma vara i ett annat land där tullen redan i utgångsläget är mycket låg. I en arbets-

grupp i Genève, för övrigt under svenskt ordförandeskap, har man sökt komma fram till särskilda regler för en lösning av detta problem med allmän automatisk tillämpning. Något resultat har inte uppnåtts ännu. EEC har gjort denna fråga till en huvudpunkt i förhandlingarna, medan USA:s delegater hänvisat till att deras fullmakter för den s. k. Kennedy-rundan inte ger stora förhandlingsmöjligheter i detta avseende.

Från svensk sida har vi understrukit att vi fäster stort avseende vid att de s. k. disparitetsreglerna utformas på ett sådant sätt, att de fördelar vi uppnår i högtulländerna står i rimlig proportion till våra egna medgivanden. Vi har med andra ord redan från början haft förståelse för EEC:s krav att hög-låg-tullproblemet tas upp i Kennedy-rundan. Vid EEC:s ministerrådsmöte i december var spörsmålet uppe till behandling, varvid man enades om en gemensam ståndpunkt som vi får hoppas ger förhandlingsmöjligheter. Jag vill här bara tillägga, att med den vikt vi fäster vid att dessa problem löses, vore det ändå oklokt att från början uppställa detta som ett oefftergivligt villkor för ett svenskt deltagande i en allmän lineär tullsänkningssaktion.

Också på jordbruksområdet befinner sig diskussionerna ännu på ett preliminärt stadium. Förhandlingarna skall här syfta till att bereda skäligen avsättningsmöjligheter även för jordbruksprodukter. För vissa varugrupper, t. ex. spannmål, kött och mejerivaror, kommer man att undersöka möjligheterna att skapa arrangemang i form av världsomfattande avtal. För andra jordbruksprodukter skall undersökas i vilken utsträckning de automatiska tullsänkingsreglerna kan tillämpas eller om särskilda regler skall fastställas. Det faktum att EEC-länderna vid sitt decembermöte kunnat enas om riktlinjerna för sin jordbrukspolitik och om ett gemensamt uppträdande i Genève ger vissa förhoppningar om att de fortsatta diskussionerna skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

leda till positivt resultat. För Sveriges del är vi också beredda att söka bidra till en positiv lösning av problemen även på detta område.

Av den redogörelse som jag här i kort-het lämnat framgår att svårigheterna vid GATT-förhandlingarna ändå kommer att vara så betydande att det ännu är för tidigt att förutsäga utgången. Ett omsorgsfullt förberedelsearbete erfordras. Jag vill nämna att för vår del sker de grundläggande utredningarna inom kommerskollegium, i nära samarbete med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. En särskild förhandlingsdelegation med representanter för departement och myndigheter har också tillsatts. Naturligtvis är sammanhållningen inom EFTA av utomordentligt stor betydelse när det gäller att skapa ett gynnsamt utgångsläge för GATT-förhandlingarna. Samtliga EFTA-medlemmar har varit överens om att en samordning av vårt uppträdande i dessa förhandlingar borde kunna öka möjligheterna att komma till ett positivt resultat. Jag förutser att just denna fråga kommer att bli en av huvudpunkterna på dagordningen för det ministermöte som skall hållas i Genève vid mitten av februari. Över huvud taget gäller det för deltagarna i Kennedy-rundan att söka skapa en så god amosfär som möjligt och undvika kontroverser som kan försämma förhandlingsklimatet. Förra året upplevde vi som åskådare det s. k. kycklingkriget mellan USA och EEC, vilket lämnade en bitter eftersmak också hos dem som inte var direkt berörda av konflikten.

Nu konfronteras vi som jag redan sagt med ett av kol- och stålunionen fattat principbeslut om en höjning av medlemsländernas ståltullar.

Frågan har en vidare innebörd än de rent nationella intressena. Även om beslutet endast avser en temporär tullhöjning, kan det mycket väl tänkas leda till att storindustrier i andra länder, t. ex. i Amerika, kommer att hos sina re-

geringar kräva motåtgärder. Risken blir då stor för att allmänt protektionistiska tongångar ges större svängrum — och detta vid en tidpunkt då så många nationer förbereder en av de viktigaste internationella tullsänkingsförhandlingarna.

Bakgrunden till höga myndighetens beslut är som bekant det överkapacitetsproblem, som många av medlemsstaternas stålindustrier brottas med. Jag tror nu inte att man löser sådana problem genom tullhöjningar. Det förefaller mig klokare att ta upp frågan om stålindustriens överkapacitet till behandling inom Parisorganisationen OECD, där ju problemet också på amerikanskt initiativ tagits upp. Jag är medveten om att arbetet på att inom OECD:s ram nå fram till en långsiktig slutlig lösning av stålindustriens problem kan komma att ta mycket lång tid. Men i nuvarande läge bör inte heller denna metod att nå fram till hållbara resultat lämnas oprövad.

Vilket förlopp tullförhandlingarna kommer att få är omöjligt att förutsäga. Allt kan inträffa. Ett totalt misslyckande kan ingalunda uteslutas, vilket i hög grad skulle öka riskarna för att utvecklingen på nytt tog en klart protektionistisk vändning. Det finns å andra sidan ingen anledning att nu kasta yxan i sjön. Det är i dag lättare att komma till tals med EEC än det var så sent som i höstas. Inom EFTA, där vi alla är inställda på att få ut så mycket som möjligt av GATT-förhandlingen, är sammanhållningen god. Möjligheterna för oss att värva bundsförvanter utanför vår egen krets har också ökat. Det har de sonderingar som jag själv gjort under hösten fått mig att tro. Den nya amerikanske presidenten har förklarat sig beredd att med energi fullfölja president Kennedys initiativ. Jag tror att man på de flesta håll känner ett betydande ansvar inför utvecklingsländerna.

Att vänta sig att få en överenskom-melse om ett konkret tullsänkingsprogram i hamn redan under 1964 är för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

modligen orealistiskt, men vi kan alltjämt hoppas på att vi under detta år skall kunna enas om vilka problem vi skall förhandla om samt principerna och metoderna för deras lösning. Det är ändå ett framsteg i så fall. Alla borde inse att vi helt enkelt inte har råd att misslyckas.

Jag övergår nu, herr talman, till att säga något om FN:s konferens om handel och utveckling, den s. k. världshandelskonferensen, som inleds i mars i år. Om jag är riktigt underrättad, berörde herr Ohlin i sitt huvudanförande denna fråga samt efterlyste förberedande åtgärder. Jag har en del att anföra på den punkten.

Vi är alla medvetna om att konferensen kommer att behandla ytterst komplicerade problem, som inte löses i en handvändning, men detta konstaterande får inte tjäna som ursäkt för passivitet. Regeringen kommer därför att efter bästa förmåga stödja realistiska förslag till åtgärder, som kan leda till en gynnsammare utveckling av u-ländernas handel och ekonomi. Vi vill understryka betydelsen av att världshandelskonferensen inte utmynnar i verkningsslösa gester i form av till intet förpliktande deklarationer. Vad som fordras är konstruktiva rekommendationer med praktisk inriktning och konkret målsättning. Kan vi nå dithän, har hjälpen till u-länderna erhållit det kanske viktigaste bidraget på många år. Skall konferensen lyckas med detta, krävs naturligtvis att man koncentrerar överläggningarna till u-landsproblematiken. Men därest det framförs önskemål om en diskussion av öst—väst-handelsproblem, ser jag knappast några skäl till att vi skulle motsätta oss detta. Vi är inom regeringen i färd med att genomföra ett omfattande förberedelsearbete för Sveriges deltagande i konferensen. Detta sker, som vanligt, i nära samverkan mellan fackdepartementen, kommerskollegium och representanter för berörda organisationer. Naturligtvis står också frågan om denna

konferens på EFTA-s dagordning såsom en i hög grad aktuell samarbetsuppgift.

Eftersom man på sina håll redan nu tagit upp institutionella frågor i samband med världshandelskonferensen och bl. a. framkastat tanken på en permanentning av denna konferens, vill jag till detta säga följande.

Som vi alla vet, råder det ingen brist på internationella organisationer för ekonomiskt samarbete. Att sätta upp nya löser i och för sig inga problem. Om, som jag hoppas, världshandelskonferensen resulterar i konkreta förslag till åtgärder, finner jag det naturligt, att genomförandet av dessa istörsta möjliga utsträckning anförtros åt redan existerande organisationer. Om dessa inte är komplett utrustade för att motsvara alla krav, får vi försöka förbättra dem och bygga ut dem för de nya uppgifterna. I andra fall, exempelvis i fråga om nya råvaruavtal, får naturligtvis berörda länder skapa de organ som motsvarar behoven. Det finns härvidlag redan många förebilder. När det gäller tullar, importrestriktioner och liknande frågor har vi GATT. Regeringen tillmäter, liksom tidigare, GATT och dess verksamhet för dessa spörsmål mycket stor betydelse. Detta gäller även i samband med världshandelskonferensen. Vi är fast övertygade om att GATT också i fortsättningen kommer att spela en avgörande roll i det internationella ekonomiska samarbetet, och inte minst då för en förbättring av utvecklingsländernas ekonomiska förhållanden.

Sammanfattningsvis vill jag understryka att EFTA-länderna även under det framförliggande året kommer att vidareutveckla sitt inbördes samarbete och därvid naturligt knyta an till den betydelsefulla förstärkning av frihandelsammanslutningens verksamhet som genomfördes under fjolåret. Denna väsentligt ökade inre styrka utgör en förutsättning och en bas för att EFTA skall kunna sätta kraft bakom sina insatser på ett vidare internationellt plan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och angripa de stora handelspolitiska problemen, främst då inom GATT och vid världshandelskonferensen, men även inom OECD.

Denna internationella verksamhet för friare världshandel och vidgat ekonomiskt samarbete måste naturligtvis — det erkänner väl alla — motsvaras av åtgärder på hemmaplan, ägnade att stödja näringslivets anpassning till större marknader och hårdnande konkurrens. Som framgår av den presentation som gjorts i finansplanen och som även berörts i finansministerns anförande i dag ger den framlagda budgeten åtskilliga exempel på regeringens beredvilighet att ge detta stöd. Låt mig peka på några punkter.

För information om Sverige i utlandet föreslås för nästa budgetår ett anslag på 12,9 miljoner kronor, vilket innebär en tredubbling av anslaget sedan 1961/62, och en 30-procentig höjning jämfört med innevarande år. Övrig exportfrämjande verksamhet föreslås tilldelas 3,3 miljoner kronor — en ökning med 22 procent jämfört med nu gällande anslag.

Stor betydelse måste också tillmätas den nya given som bebådas i propositionen om stöd åt forskningen, inte minst en kraftig förstärkning av anslagen för teknisk forskning och tekniskt utvecklingsarbete. Detta förslag, som nu underställs riksdagen, har utformats i samarbete med den forskningsberedning, som tillsattes för något mer än ett år sedan.

Som fallet varit under tidigare år byggs även i år stödet åt de mindre företagen ut.

Man bör också observera det indirekta stöd som företagen erhåller i samband med de låt vara begränsade modifiktionerna av energiskatten. Att den s. k. Anellagen, som underlättar aktiefinansiering, skall få tillämpas även fortsättningsvis verkar i samma riktning liksom beskattningslättnaderna för industriens maskininvesteringar.

Jag tror att dessa åtgärder på sitt sätt understryker regeringens målmedvetna politik att skapa goda förutsättningar för näringslivets egen strävan att vidmakthålla och förstärka verksamheten och bygga ut våra positioner på exportmarknaderna.

Sveriges insatser inom de internationella ekonomiska organisationerna bygger på insikten om att vi ensamma kan göra endast föga för att påverka utvecklingen, men att vi i samverkan med andra på ett verksamt sätt kan bidra till nya landvinningar för friare handel och vidgat ekonomiskt samarbete över huvud taget. Det säger sig självt att regeringen även inom det egna landets gränser i samverkan med näringslivet och organisationerna vill utforma den handels- och näringspolitik, som bäst gagnar en balanserad ekonomisk expansion.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara två korta kommentarer till handelsministerns redogörelse.

Beträffande exportfrämjande verksamhet vet handelsministern mycket väl att man inom industrien är enig om att betrakta de regleringar som länge utestängt och ännu i viss mån utestänger den svenska industrien från de utländska kapitalmarknaderna som ett hinder för utvecklingen inte minst inom exportindustrien. Från vår sida har vi under flera år försökt få den svenska regeringen att lyssna på de råd som kommit från organisationen i Paris. Men Sverige har där länge tillhört eftersläntrarna. Det borde inte vara nödvändigt för ett land som Sverige.

Beträffande de kommande konferenserna tillät jag mig att efterlysa närmare upplysningar om att regeringen verkligen tar allvarligt på förberedelserna. Vi fick nu höra en del som vi visste förut om Kennedy-rundan i Genève. Beträffande världshandelskonferensen — som jag särskilt syftade på när jag framhöll

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att man inte hade kunnat spåra något större regeringsintresse härför, åtminstone om jag skall döma av frånvaron av upplysningar från regeringen eller diskussioner med oppositionen i denna fråga — fann jag, och kammaren kunde också konstatera det, att vad handelsministern hade att komma med i fråga om upplysningar var ytterligt magert. Vi fick inte veta något annat än att svenska regeringen stöder realistiska förslag om . . . , att man vidtar förberedelser i samarbete med . . . , man tycker inte det skall vara så många nya organisationer etc. Men konkret vad man tänkte sig fick vi inte höra något om.

Tillåt mig göra en reflexion: Om inte de västerländska industristater, som är intresserade av friare handel, vid världshandelskonferensen presenterar konstruktiva förslag som bl. a. syftar till att till stor del på andra vägar än genom långtgående blockköp och liknande avtal trygga u-ländernas exportintresse, tror jag man får befara en utveckling, som kan vara nog så svårörenlig med den GATT-politik som alla i Sverige önskar framgång. Det är frånvaron av upplysningar på den punkten som jag för min del fortfarande måste beklaga.

Jag föreslår, herr talman, att regeringen går med på att dessa mycket viktiga handelspolitiska problem vid en debatt i riksdagen under februari månad tas upp till ingående dryftning i god tid innan världshandelskonferensen sammanträder.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är bara, herr talman, två ting jag vill säga till herr Ohlin.

Herr Ohlin vet att vår valutareglering när det gäller kapitalfinansiering av svenska företag i utlandet tillämpas ytterligt liberalt. Därmed tror jag också att hans tal om att vi tillhör eftersläntarna i Västeuropa när det gäller att

möjliggöra för svenska industrier att i olika situationer få utländska intressenter inte ger en riktig bild av verkligheten. Men det är en liten bisak, herr talman.

Vad jag inte kan låta stå helt oemot sagt är vad herr Ohlin framhöll om världshandelskonferensen. Herr Ohlin måste ha lyssnat förfärligt illa på vad jag sade i det sammanhanget, och jag kanske inte, eftersom så många talare finns antecknade på listan, skall förlänga debatten i denna fråga. Jag hänvisar i stället herr Ohlin till protokollet och vill endast nämna att vi förut sagt att här kunde komma fram rekommendationer som gjorde det önskvärt att vi tillsammans med intresserade parter tillsätter nya särskilda kommittéer för att förbereda nya råvaruavtal. Jag hänvisade till att jag hoppades kunna få fram rekommendationer som tog sikte på tullar och andra importrestriktioner för att underlätta u-ländernas handel, och dessa hoppades jag skulle få sin konkreta utformning i GATT.

Jag gick också utförligt in på institutionsfrågan och framhöll att bättre än nya institutioner för att lösa dessa problem är att man så långt möjligt är bygger på redan existerande organisationer. Jag vet inte vad herr Ohlin därutöver åsyftar. Att vi inte i alla detaljer, innan ännu en dagordning för detta sammanträde föreligger, kan ha en bestämd mening om vilka konkreta problem som skall diskuteras där, tror jag kammarens ledamöter förstår. Jag vill gärna säga att i varje fall inte jag kommer att motsätta mig att det blir en ny diskussion i dessa frågor, när vi vet mera. På nuvarande stadium tror jag att de upplysningar jag hade att lämna kunde vara av intresse för kammarens ledamöter, även om herr Ohlin som alltid annars knappast kan ta till orda utan att vara mycket kritisk mot vad som sägs från regeringshåll även vad beträffar spörsmål som inte borde vara kontroversiella.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter har bildat sig en egen uppfattning rörande de tämligen torftiga upplysningar handelsministern lämnat om världshandelskonferensen. Att han hoppas att det skall tillsättas kommittéer och att han inte anser att det skall skapas någon ny stor organisation etc. är ju tämligen formella ting. Däremot fick vi inte höra någonting om själva den problematik man kommer att möta vid konferensen, vilka metoder man kan tänkas förorda från västerländskt håll. Ingen begär att man skall ha en bestämd rekommendation, denna problematik med råvarustabiliseringsfaktorer som skulle kunna ersätta blockköp. Men, herr talman, vi hoppas få höra mera i februari.

Jag vill säga herr Lange att jag har sysslat i någon mån, låt vara måhända bara på avstånd, med handelspolitiska problem mycket länge, och jag lyssnade mycket intensivt men fick ändå ingen bild av hur regeringen tänker gripa sig an uppgiften att spela en aktiv roll vid den konferensen.

Vad beträffar valutaregleringen vill jag säga att Industriförbundets direktör skriver i en artikel för några dagar sedan att de delar av valutaregleringen som nu avstänger svenska företag från kapitalmarknaden måste snarast omprövas. Detta är ett ofta upprepat önskemål från näringslivets sida. Herr Lange får förlåta mig om jag tror — för att använda ett uttryck som begagnats tidigare i dag — att den som har skon på sig känner häst var den klämmer. Ett land som Sverige borde inte tillhöra de länder som många år gjort väsentliga undantag från de rekommendationer som där framförts. Att det blivit bättre under senare år är jag den förste att medge, men skulle vi inte kunna tillhöra de liberala nationerna både vad beträffar kapitalrörelser och handelspolitiken i övrigt?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det kanske skulle vara av ett visst intresse för kammarens ledamöter liksom i varje fall för mig att herr Ohlin också gav belägg för det senaste påståendet, nämligen att vi i OECD blivit betraktade såsom några eftersläntrare och att ett uttalande gjorts i den riktningen. När skedde det, herr Ohlin?

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att i detta anförande beröra de frågor som statsrådet Lange tagit upp. Jag förutsatte nämligen i likhet med herr Ohlin — och efter handelsministerns besked betraktar jag det som givet — att vi får tillfälle att i riksdagen debattera de utrikes- och handelspolitiska frågorna någon gång i februari. Jag hoppas också att regeringen då har ställt ett mera utförligt material till kammarens förfogande än den hittills har gjort. Jag skall alltså inte gå närmare in på frågan om världshandelskonferensen i annan mån än att jag vill understryka vikten av att någonting görs. Ibland får vi det intrycket, när det talas så mycket om vår hjälp till utvecklingsländerna, att vi skulle ha möjlighet att på ett effektivt sätt lösa u-ländernas problem med nuvarande metoder.

I stället upplever vi hurusom klyftan mellan industriländerna och utvecklingsländerna för varje år ökar. Experter har räknat ut att skillnaden mellan å ena sidan u-ländernas import plus de räntor u-länderna får betala för de lån som de tagit och å andra sidan deras exportinkomster kommer att bli tre eller fyra gånger större under tioårsperioden 1960—1970. Det tyder på att vad som måste göras när det gäller den internationella handelspolitiken inte bara är någon liten förbättring av nuvarande metoder utan att det också fordras ett radikalt nytt grepp. Just av den-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na anledning har GATT-förhandlingarna och FN-konferensen så oerhört stor betydelse.

Det är ytterligare en sak som jag vill säga med anledning av handelsministerns anförande; det berör vad handelsministern yttrade om förhållandet på den europeiska marknaden. Jag konstaterade med stor tillfredsställelse att handelsminister Lange därvidlag pläderade för ett aktivt, verkligt samarbete inom EFTA. Vi vet att det i EFTA-länderna råder olika uppfattningar och att man på en del håll menar att EFTA borde inskränka sig till att vara ett frihandelsområde och huvudsakligen arbeta för tullsänkningar. Det är därför mycket glädjande att handelsministern gör sig till tolk för ett intensifierat samarbete på alla områden där detta över huvud taget är möjligt. Kan vi för Sveriges del sedan även åstadkomma en mer aktiv insats i de internationella organisationerna, t. ex. inom OECD — det gäller särskilt ett område beträffande vilket en motion till riksdagen i dagarna kan förväntas — kommer jag att vara mycket tillfredsställd.

Herr talman! Jag skall nu övergå till den budget som är det egentliga ämnet för dagens debatt.

På s. 9 i finansplanen gör finansminister Sträng ett uttalande som bör vara en lämplig utgångspunkt för en diskussion om den budget som han framlagt: »Det bör då emellertid observeras att budgetsaldot särskilt i vissa lägen ger ett ofullständigt mått på finanspolitikens samhällsekonomiska effekt.»

Detta är ju inte någon nyhet. Finansministern har t. o. m. själv någon gång tidigare sagt ungefär samma sak. Men i den allmänna ekonomiska debatten har man ofta stirrat sig blind på finansminister Strängs budgetsaldo. Har det visat sig uppstå ett underskott enligt de nya beräkningsmetoder som finansministern introducerade år 1956, har det i vissa kretsar ansetts som ett

självklart tecken på att det »fattas pengar i statskassan» och att man i en högkonjunktur måste ta in skillnaden genom ökade statsinkomster i form av skatter. Eljest bedriver man enligt debattörernas uppfattning inte någon riktig finanspolitik.

Jag vill i anledning härav fästa uppmärksamheten på att ett sådant underskott i den s. k. totalbudgeten, upprättad enligt de metoder som användes här i Sverige, uppstår även i de fall när man med statsinkomster täcker samtliga löpande utgifter och statliga investeringar. På grund av den teknik som vi begagnar då det gäller finansieringen av bostadsbyggandet, d. v. s. långivningen till nya bostäder, uppkommer det ändå ett underskott på hundratals miljoner kronor.

Finansminister Sträng är nu angelägen om att i årets finansplan understryka att man inte får se så schablonartat på saken. Budgetsaldot är inte någon entydig vägvisare för den ekonomiska politiken. Man kan mycket väl, menar finansministern, även i en högkonjunktur föreslå en skattesänkning trots att den s. k. totalbudgetens underskott därigenom kommer att stanna på 900 miljoner kronor. Finansminister Sträng sänker ju skatterna för näringslivet med cirka 100 miljoner kronor trots att den målsättning som han uppställde år 1956 långt ifrån är förverkligad.

Jag skulle tro att finansministerns handlingssätt innebär en försynt uppmaning till statsminister Erlander att sluta upp med det befängda talet om att man lånar till skattesänkning i de fall då budgeten enligt den nu kapsejsade totalbalanseringsprincipen uppvisar underskott. Inte lånar väl herr Sträng till skattesänkning när han nu sänker skatterna för näringslivet med 100 miljoner kronor! Han lånar i stället till produktiva och lönsamma ändamål, precis som folkpartiet tidigare i en liknande situation ville göra.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Nu har kanske den här remissdebatten i alla fall det goda med sig att vi i fortsättningen kommer att slippa höra sådana här klyschor, då man med utgångspunkt från budgetsaldot anklagar oppositionen för att vilja låna till skattesänkning.

Jag skulle också tro att statsministern vid sitt besök i Amerika under hösten fann att han i detta avseende kommit i mycket dåligt sällskap. När president Kennedy ville åstadkomma en skattesänkning för att stimulera den ekonomiska utvecklingen i USA mötte han ett hårt motstånd från konservativa senatorer som var så fångna i totalbudgetresonemanget att de inte till något pris ville vara med om denna skattesänkning. Och när jag i början av november hörde senator Byrd anklaga president Kennedy för att vilja företa en skattesänkning med hjälp av lånade pengar, så tyckte jag att jag kände igen argumenteringen från vårt eget land. Men jag kunde inte finna att resonemanget var riktgigare för det.

Finansminister Sträng har i statsverkspropositionen och även vid sina offentliga framträdanden under de senaste veckorna varit angelägen om att understryka att man vid en bedömning av frågan om hur statens politik påverkar konjunkturerna måste ta hänsyn till en rad faktorer som inte återspeglas i budgeten. Frisläppandet av investeringsfonder kan ha en stor konjunkturpolitisk effekt utan att detta direkt syns i budgeten. En del av den statliga upplåningen i årets budget betingas av ökad långivning till studerande, vilken till väsentlig del innebär en överflyttning av den utlåning som redan tidigare skett genom kreditinstituten och som därför inte medför någon ökad samhällsekonomisk belastning. Genom de stora skattebetalningarna till kommunerna minskas också kommunernas lånebehov. Finansministern sade i Nationalekonomiska föreningen att man när man talar om upplåningen inte bara

skall tänka på de absoluta talen. Man måste också se dem i relation till budgetens stora omfattning. Han har även numera hävdad att ATP-fondernas tillväxt minskar behovet av ett statligt sparande. Finansministern påpekade också vid debatten i Nationalekonomiska föreningen att den höjning av folkpensionerna som nu föreslås inte alls behöver innebära en konsumtionsökning med precis samma belopp, eftersom det händer att även folkpensionärerna sparar en hel del.

Det är glädjande, herr talman, för en gammal förkämpe för stimulans av det det frivilliga sparandet att höra sådana tongångar. I den finanspolitiska diskussionen har man alltför ofta betraktat det frivilliga sparandet som en konstant faktor. Det är en banal men tyvärr inte sällan förbisedd sanning att i ett samhälle med full sysselsättning innebär en ökning av det frivilliga sparandet att motivet för ett statligt sparande över budgeten minskas, inte bara i samma mån som det frivilliga sparandet ökar utan i större utsträckning.

Ett ökat frivilligt sparande är alltså inte bara till nytta för den enskilde genom att det ökar hans trygghet och valfrihet. Det innebär också ett mycket effektivare vapen i kampen mot inflation än om motsvarande belopp toges in till staten genom en skattehöjning. Jag talar hela tiden om de skatter som anses nödvändiga för att bekämpa inflationen, alltså de som läggs ovanpå skatterna för statens löpande utgifter och för nya reformer.

Jag tror, herr talman, att det finns anledning att fästa större vikt än vi hittills gjort vid sparstimulerande åtgärder. Det fordras ett nytt grepp på denna fråga. Det gäller att göra klart för oss i denna kammare och för den stora allmänheten att en ökning av det frivilliga sparandet i ett samhälle med full sysselsättning samtidigt minskar behovet av ett statligt sparande genom en kraftig överbalansering av budgeten.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag skulle tro, herr talman, att finansminister Strängs finansplan i år borde kunna bli utgångspunkt för en mera nyanserad debatt om samhällsekonomin. Denna debatt blir väl inte lättare än den gamla schablondebatten, som bara hängde upp sig på budgetsiffrorna, vare sig det var fråga om driftbudgetsaldo eller om totalbudgetsaldo. Tvärtom blir den svårare, men den blir sakligare.

Finansminister Sträng anser att det egentligen är meningslöst att här föra en debatt om budgettermer, men så förhåller det sig inte, ty totalbudgetresonemanget påverkar den allmänna opinionsbildningen och vilseleder och förvirrar ofta den offentliga diskussionen. Därför tror jag i likhet med herrar Ohlin och Hedlund att det ger ett riktigare intryck, om man vid bedömningen av den samhällsekonomiska effekten utgår från driftbudgetens saldo. Det skapar inte sådan förvirring som de stora underskottssiffrorna i lägen då det verkligen inte finns något reellt underskott. Jag tror emellertid att debatten behöver bli mera nyanserad. Vi måste ta större hänsyn till hela verkan av de statliga åtgärderna på samhällsekonomin. Vårt ansvar för denna kan vi i denna kammare aldrig komma ifrån.

Herr talman! Jag har tidigare berört finansministerns förslag till skattelättnader för de industriföretag som i år investerar i maskiner och inventarier. Vi vet ännu inte vad förslaget kommer att betyda i detalj, men så mycket kan vara klart att det innebär ett erkännande av att en ökad grad av självfinansiering är nödvändig, om den svenskan industrien skall kunna behålla och öka sin konkurrenskraft på en hårdnande internationell marknad. Finansministern upprepar visserligen det gamla argumentet att ett ökat inslag av lånefinansiering i och för sig leder till ett mera rationellt investeringsurval och därmed till högre produktivitet, och det ligger väl någon sanning i detta utta-

lande, men endast i begränsad omfattning.

De som tycks mena att näringslivet i väsentligt större utsträckning än nu skulle kunna finansiera investeringar med obligationslån och lån från kreditinstitut förbiser några elementära fakta. För det första kan kreditinstitutet inte låna ut sina insättares pengar, om det inte finns så mycket eget kapital i företaget att det är kreditvärdigt. För det andra är nyinvesteringar ofta förbundna med risker. Det har inte alltid varit så. I tider med stor varubrist kan man sälja nästan allting till priser som ger lönsamhet, men i en hårdnande konkurrens innebär nyinvesteringar ofta risker, och dessa måste täckas med riskvilligt kapital — antingen kapital som satsas utifrån av personer som är villiga att stå i risker eller kapital som kan plöjas ned i företagen genom konsolidering.

Personligen tror jag inte att vi kan komma tillbaka till den mycket höga grad av självfinansiering som rådde under 1950-talets häftiga inflation. Det är nog egentligen ingen som önskar det, ty den var baksidan av en inflation som medförde stora nackdelar på andra områden. Jag är dock övertygad om att det är nödvändigt för ett fortsatt framåtskridande att vi vidtar ytterligare åtgärder som underlättar näringslivets kapitalförsörjning och därmed dess möjligheter till dynamisk utveckling.

Herr talman! Jag skall nu gå över till en fråga som kanske har väckt den största uppmärksamheten i den nya budgeten, nämligen finansministerns förslag beträffande avgifterna till folkpensioneringen. Finansministern behöver en inkomstförstärkning, och vi håller med honom om att en sådan är nödvändig. Han nämner olika alternativ. En höjning av omsättningsskatten vill han inte föreslå, eftersom han därigenom skulle föregripa skatteberedningens arbete. Folkpensionsavgiften vill han inte höja, trots att alla partier

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

här i riksdagen tidigare anvisat denna väg.

Finansministern har nämligen upptäckt en sak, som han vetat hela tiden, nämligen att på grund av avgiftens konstruktion och den progressiva beskattning vi har här i landet ger en höjning av ett avdrag olika utslag i kronor för olika inkomstlägen. Samtidigt underlåter han emellertid att påminna om att folkpensionerna är beskattningsbara och att vårt skattesystem verkar så att den som bara har sin folkpension inte behöver betala någon skatt alls under det att den som dessutom har annan inkomst, t. ex. tjänstepension, också får betala skatt för folkpensionen enligt den progressiva skalan. Det borde vara en självklar sak att de avdrag vi har i ett skattesystem är till därför att man menar att den delen av inkomsten inte bör beskattas — i detta fall därför att den utgående folkpensionen senare kommer att beskattas. Man kan inte driva denna kritik mot avdragen utan att samtidigt fråga sig hur det då går med den höjning av ortsavdragen, som vi alla är överens om måste göras.

Vi har ju ännu inte tagit ställning till de metoder man skall använda för inkomstförstärkning. Men om man skall göra en jämförelse mellan den höjning av folkpensionsavgiften som tidigare ansetts vara naturlig för att finansiera folkpensionshöjningar och herr Strängs förslag, får man mycket intressanta resultat. I båda fallen gäller att folkpensionärer inte betalar någonting alls i detta sammanhang. Men i alla vanliga inkomstlägen kostar finansministerns förslag mer än vad en höjning av folkpensionsavgiften med en procent skulle göra. Finansministern har visat vissa tabeller som tyder på att så inte skulle vara fallet. Men det beror helt på att han inte tar hänsyn till den belastning skattebetalarna får via sin kommunalskatt. Han har sagt att det kan hända att kommunerna antingen sänker sin utdebitering eller också minskar en

höjning av utdebiteringen som de eljest planerat. Men för 1964 års inkomst är ju den kommunala utdebiteringen redan fastställd, och för det sista halvåret 1964, som det nu är fråga om, kommer de enskilda människorna att drabbas av såväl en skärpning av statsskatten som en ökning av den kommunala beskattningen. Herr Strängs förslag blir därför dyrare i alla vanliga inkomstlägen än vad en höjning av folkpensionsavgiften skulle bli.

Vi kan t. ex. ta 20 000 kronor — det är inte någon ovanlig inkomst nu för tiden. Den genomsnittliga familjeinkomsten ligger faktiskt över 20 000, därför att båda makarna ofta förvärvsarbetsbetar utanför hemmet. Enligt herr Strängs förslag får en sådan inkomsttagare en skattehöjning med nära 200 kronor — närmare bestämt 199 kronor — under det att en avgiftshöjning kostar 100 kronor. Även om man bara tar hänsyn till statsskatten, blir herr Strängs förslag något dyrare. Vid 25 000 kronor blir belastningen enligt herr Strängs förslag ännu större. Dessa mellangrupper har inte några onormalt höga inkomster, om man räknar med att det är familjeinkomster som ofta består av två personers inkomster. De har förut ofta kommit i kläm, och det finns ingen anledning att nu belasta dem speciellt.

Finansministern sade att han hade läst i tidningarna en hel del om skatteberedningen. Jag har också läst i tidningarna och kan tala om att även en medlem av skatteberedningen kan få en hel del nyheter på det sättet. Tidningarna berättar ofta om beslut som fattas i skatteberedningen innan skatteberedningen ens börjat diskutera dem eller i varje fall tagit slutlig ställning.

Men jag skulle vilja fråga finansministern en sak just från den utgångspunkten. När finansministern på sidan 10 i propositionen om folkpensionsavgiften gör ett uttalande, måste det väl tolkas så att skatteberedningen har full rätt att komma med ett förslag till nytt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skattesystem, som innebär avdragsrätt för avgifter till folkpensioneringen. Om vi skulle komma därhän — som ju föreslagits bland annat från folkpartihåll — att vi får höjning av ortsavdragen, höjning av det proportionella skiktet, så att folk i vanliga inkomstlägen slipper höjning av marginalskatteprocenten, om vi därutöver mildrar progressionen, kommer vi ändå att ha kvar ett progressivt skattesystem. Skulle det då inte te sig egendomligt om riksdagen ena året avskaffade en avdragsrätt för att kanske nästa år besluta om ett system där avdragsrätt ingår?

Nu är herr Strängs förslag inte någon nyhet. I propositionen erinrar herr Sträng själv om att förslaget fanns i en promemoria, som avlämnades till honom 1960, och finansministern omnämnde att promemorian var föremål för remissbehandling. Och så heter det i propositionen: »I de remissyttrandena som särskilt berörde delfrågan om avdragsrätten förekom uttalanden såväl för som emot promemoriaförslaget.» Vad finansministern underlät att nämna var, att det bland remissinstanserna fanns en förkrossande majoritet mot det förslag herr Sträng nu framlagt.

Jag tänker här inte ingå på remissyttrandena i detalj. Tyvärr finns de inte medtagna i propositionen. Om man vill studera dem, måste man gå upp till departementet och gräva fram dem där. Det hade varit tacknämligt, om de hade varit medtagna från början.

Statskontoret skriver att avdragsrätten bör bibehållas. Kammarrätten säger samma sak och fortsätter: »Ej heller torde folkpensionsavgiftens regressiva karaktär varit okänd vid tidigare bedömningen av avgiftens skatterättsliga ställning.»

Kammarrätten framhåller också att det mellan de båda pensionsförmånerna, folkpensionen och tilläggspensionen, finns ett intimt samband samt att hän-syn även bör tagas till verkningarna när det gäller sjukförsäkringsavgiften.

Socialstyrelsen skriver: »Borttagandet av avdragsrätten innebär i realiteten en höjning av den direkta skatten, och införande av ett sådant rent skattek tekniskt moment i det gällande avgiftssystemet kan enligt styrelsens mening inte accepteras. Avdragsrättens verkningar måste bedömas under beaktande av den progressiva beskattningens verkningar i dess helhet. Man torde härvid knappast heller kunna undgå att även upptaga frågan om beskattning av de utgående pensionerna till övervägande.»

Slutligen påpekar socialstyrelsen också de svårigheter som uppstår vid löneförhandlingarna med statstjänstemännen, som är utlovade kompensation för den händelse avgiften höjes.

Herr talman! Finansministerns förslag framstår för mig som en nödlösning, som sannerligen inte underlättar arbetet på ett nytt skattesystem.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! I likhet med herr Bengtsson i Varberg skall jag bara ta upp en enda fråga, och därför tror jag att jag kan begränsa mitt anförande till omkring tio minuter.

Det som manat mig att ta till orda i denna remissdebatt är ett mycket viktigt förslag i våra undervisningsfrågor, som nu är ute på remiss, ett förslag som har förorsakat mycken oro hos vårt folk. Jag syftar här på 1960 års gymnasieutredning och på den till utredningens förslag fogade läroplanen. Förslaget går ut på »att det i nuvarande gymnasieorganisation ingående ämnet kristendomskunskap skall, under namn av religionskunskap, erhålla 2,5 veckotimmar inom den humanistiska och den samhällsvetenskapliga studiekursen samt 1,5 veckotimme inom den naturvetenskapliga studiekursen, samtliga veckotimmar förlagda till tredje årskursen. För de ekonomiska och tekniska

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

studiekurserna föreslås ingen motsvarande obligatorisk undervisning, varvid dock för studerande inom dessa studiekurser förutsättes möjlighet att tillvälja ämnet religionskunskap.

Mot gymnasieutredningens förslag i fråga om religionskunskapen har tre av utredningens ledamöter reserverat sig på så sätt, att de velat föreslå 3 veckotimmar inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga studiekurserna samt 2 veckotimmar inom den naturvetenskapliga studiekursen.

Vidare har två av dessa ledamöter påyrkat 2 veckotimmars obligatorisk undervisning i religionskunskap inom de ekonomiska och tekniska studiekurserna, medan den tredje av ifrågavarande ledamöter för sistnämnda studiekursen påyrkat 1,5 veckotimme för filosofi och religionskunskap tillsammans.»

Som jag nyss sade har denna fråga utlöst en allmän oro, som på bred front gör sig gällande ute i landet och som bl. a. har tagit sig uttryck i en mycket stark opinionsyttring med över 2 200 000 namnunderskrifter.

Jag skall inte ingå närmare på den saken utan vill bara nämna att vid 1963 års allmänna kyrkomöte avlämnades en motion i detta ärende, under-tecknad av representanter för alla de politiska demokratiska partierna — om man över huvud taget kan tala om politiska partier i kyrkomötet. Den motionen föranledde ett enhälligt ut-låtande, i vilket man hemställde »att kyrkomötet i anledning av förevarande motion — — — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid avgivande av proposition rörande nyorganisation av gymnasiet ville beakta den synnerliga vikten av att *dels* inom gymnasiets allmänna sektor kristendomsämnets ställning icke måtte försvagas utan ämnet beredas sådan plats på timplanen, att förutsättningar skapas för att det skall kunna fylla sina angelägna uppgifter, *dels* ock att äm-

net måtte beredas fast plats inom gymnasiets ekonomiska och tekniska sektorer».

I sin utförliga motivering anförde utskottet följande beaktansvärda synpunkter:

»Enligt utskottets mening måste frågan om orienteringen i religionens värld inom det nya gymnasiets ram ses på följande sätt. Den nya situationen med dess krav på vidgad samhällsorientering och vidgad internationell orientering jämte bevarad kontakt med Västerlandets bärande och alltjämt levande kulturtradition innebär för kristendoms-ämnets del dessa krav: 1. väsentligt förbättrad bibelkännedom; 2. väsentligt ökad orientering om främmande världsreligioner; 3. väsentligt ökad orientering om samfund och rörelser inom den nutida kristna världen; 4. ett till egen eftertanke och självständig prövning stimulerande studium av kristen tro och etik i relation till nutida problemställningar och till sådana strömningar, som framstår som alternativ till kristendomen eller till religionen över huvud.»

Beträffande den första punkten anförde utskottet:

»Utskottet vill i detta sammanhang särskilt peka på betydelsen av en tillfredsställande bibelkännedom. Från många håll — bl. a. från några av den litteraturhistoriska forskningens främsta företrädare i vårt land — har på senare tid starkt framhållits den brist, som bibelkunskapens svaga ställning inom det nuvarande gymnasiet utgör. Därigenom försvåras i hög grad kontakten med betydande delar av den västerländska kulturens klassiska yttringar och värden. Vad som kunde och borde vara levande förflutet blir dött gods och värdelös belastning. En angelägen uppgift för det nya gymnasiet bör vara att härutinnan åstadkomma en verksam förbättring.»

Beträffande kristendomsämnets nödvändighet inom gymnasiets ekonomiska och tekniska sektorer framhölls att det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

torde vara »en mycket allmänt omfattad mening, att tekniken i våra dagar i allt högre grad blivit ett allmänt kulturproblem, och teknikens män har själva alltmer uppmärksammat de etiska och personliga faktorernas betydelse, när det gäller att behärska och utnyttja teknikens krafter. Orienteringen i religionens värld är därför inte ett humanistiskt och samhällsvetenskapligt specialintresse utan har bidrag av allmänmänsklig betydelse att ge, när det gäller att bygga upp den gemensamma referensram, den kulturgrundval, som måste vara förutsättningen för nutidens och framtidens samhälls- och kulturarbete.»

Detta ledde också till att utskottet »kommit till den uppfattningen, att icke ens det — enligt utskottets mening på viktiga punkter alltför begränsade — lärostoff, som upptagits i utredningens förslag till kursplan, kan på ett tillfredsställande sätt behandlas inom den timtalsram, som föreslagits för de humanistiska och samhällsvetenskapliga lärokurserna, än mindre inom den ram, som föreslagits för den naturvetenskapliga lärokursen. För att nå det mål, som utredningen själv uppställt för ämnet religionskunskap, krävs ett större timtal än utredningen föreslagit.»

Snart måste givetvis regeringen ta ställning. Skall man negligera den mycket starka opinionsyttring som har framkommit till förmån för ett tillgodo-seende av kristendomsundervisningen? Skall man förbigå kyrkomötets enhärliga hemställan, som jag nu har redogjort för och som jag vågar påstå även stöds av övriga kristna samfund?

Skall man bortse från att ecklesiastikminister Persson i Skabersjö, när han var föredragande statsråd år 1952 och vägrade att följa skolöverstyrelsens förslag att reducera det sammanlagda veckotimtalet i kristendomskunskap på det treåriga gymnasiets reallinje till fyra timmar, fick stöd av Kungl. Maj:t med nuvarande regeringschefen i spetsen?

Det gäller alltså nu att inte göra ett

ödesdigert misstag. Ett missgrepp när det gäller samhällsmedborgarnas karaktärsfostran på kristen grund kan stå samhället dyrt. Vågar vi med de oroande siffrorna för ungdomsbrottsligheten för ögonen och med tanke på de många nedbrytande krafterna i tiden ge vår skolungdom en förminskad eller försämrad kristendomsundervisning? Både den samhällsbevarande faktor och det stora bildningsvärde som finnes i kristendomsundervisningen bör mana oss att icke försämma eller förminska denna undervisning.

Jag vädjar nu allvarligt till regeringen att gå varsamt fram i denna fråga, så att den i sina förslag till riksdagen tar hänsyn till den starka opinion som faktiskt finns bland vårt folk för att kristendomsämnet inom gymnasiets allmänna, ekonomiska och tekniska sektorer beredes en sådan plats på timplanen, att förutsättningar skapas för att det skall kunna fylla sin angelägna uppgift. Gymnasieutredningens majoritetsförslag tar icke hänsyn till detta.

Denna fråga är så viktig för vårt lands framtid, att jag utsträcker denna min vädjan till regeringens chef, hans excellens statsministern. Endast en riktig fostran av samhällets individer kan ge en hållbar grund för dessas ansvars-känsla i allas vår strävan att ge vårt land en lyckosam framtid.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det viktiga ämne som herr Staxäng nyss tog upp får vi tillfälle att senare överlägga om. Jag skall därför inte lockas ut i en diskussion med honom på denna punkt. Jag skall heller inte ge mig in på ett resonemang med herr Gustafson i Göteborg. Jag vill emellertid säga ifrån att jag även i fortsättningen, om folkpartiet lägger fram förslag som innebär att man vill låna till en skattesänkning, kommer att begagna denna terminologi. Jag kommer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att försöka tala om för svenska folket hur det faktiskt förhåller sig. Ingenting har framkommit under denna debatt som föranleder mig att rubba på vad jag sade i 1962 års valrörelse.

Det var emellertid, herr talman, inte dessa frågor jag tänkte ta upp i detta inlägg, utan det var några ting som har ett nära samband med demokratiens grundproblem. Kommunistiska partiet har fått en ny ledare, och det är uppenbart att denne har fått en utomordentlig publicitet, vilket vi får lyckönska honom till. Han har emellertid gjort en del uttalanden, som i och för sig otvivelaktigt är så pass uppseendeväckande, att de mer än väl motiverade denna publicitet — om de helt täckte verkligheten.

Herr Hermansson har uttalat att det kommunistiska partiet nu är demokratiskt till sinnelaget. Det kommunistiska partiet är ett svenskt parti, ett parti som vill ha ett nära samarbete med den svenska socialdemokratien. Ja, herr Hermansson, det är alltid glädjande när en syndare omvänder och bättrar sig. Vi har tidigare haft splittringstendenser av ganska allvarlig beskaffenhet inom arbetarrörelsen. Det var en betydande framgång för arbetarrörelsen när Karl Kilbom på sin tid upplöste sitt parti och övergick till socialdemokratien. Det var otvivelaktigt en framgång för den demokratiska arbetarrörelsen att den kraftförödande splittringen upphävdes. Enighet ger styrka, och det är ingen tillfällighet att socialdemokratiens möjligheter att utföra en gagnande gärning blev mycket större, sedan dessa vänster-socialistiska element funnit att deras verksamhet inte stärkte arbetarrörelsen utan tvärtom försvagade den.

Men, herr Hermansson, det vore kanske inte lika enkelt att klara upp detta nu som när Karl Kilbom övergick till socialdemokratien. Vad vi vill ha är klara och avgörande svar på två bestämda frågor. Den första är: Var står det kommunistiska partiet i förhållande

till andra kommunistiska partier ute i världen, eller för att tala i klartext: Var står det kommunistiska partiet i sitt förhållande till Moskva?

Herr Hermansson har ända sedan han anslöt sig till det kommunistiska partiet år 1940 följt direktiven från Moskva i alla lägen. Katalogen är mycket lång: finlandskriget, maktövertagandet i de baltiska länderna, den pansrade insatsen mot det ungerska folkets frihetskamp år 1956 och berlinmuren.

De svenska kommunisterna hyllade Stalin så länge som denne levde och intill den dag då det kom nya signaler från Moskva. Avrättningarna av kommunistiska ledare föranledde heller inga protester. Men lika energiskt som man förut har försökt att försvara dessa avrättningar har man sedan rehabiliterat de avrättade, när det kommit nya signaler från Moskva.

Jag kan inte erinra mig att man en enda gång tog avstånd från dessa förföljelser, från våldsdåden, eller att herr Hermansson gjort någon som helst avvikelse från partilinjén.

Nu kommer jag till något som enligt min mening är ganska intressant. Den följksamhet inför direktiven från andra kommunistiska partier har ju också präglat de svenska kommunisternas förhållande till socialdemokratien. Det är väl inte någon av oss som var med 1946 och 1947 som inte erinrar sig hur den dåvarande partiledaren Sven Linderot höll nästan på pricken samma tal som herr Hermansson nu, men framförda med den folkliga mustighet som präglade Linderot: Socialdemokraterna är väldigt bra människor — de behöver bara litet pådrivare. Jag kommer ihåg ett tal jag som nyvald partiordförande lyssnade till i första kammaren, där man — lättrörd som man är — nästan fick tårar i ögonen när man hörde vilken framstående person man hade förutsättningar att bli. Jag var det ju inte, men genom samarbete med kommunisterna skulle nog samhället bli

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ett annat under min och Linderots ledning.

Ja, herr Hermansson, det dröjde inte längre än till 1947 förrän det blev helt andra tongångar, och framför allt blev det andra tongångar 1948. Då var jag inte alls någon sådan där framstående man och hade inte heller utsikter att bli det. Jag var egentligen en dollarläkare — jag vet inte riktigt vilka uttryck som användes, ty jag har inte citatet här, men herr Hermansson kan sina skrifter och kan säkerligen tala om det.

Detta hände på ett enda år. Var det jag som ändrades? Jag tror inte det. Det var ingenting i den svenska politiska utvecklingen som ändrades. Men det blev 1946 modernt inom alla de kommunistiska partierna i Europa att försöka famna socialdemokratien, att försöka skapa en enhetsfront, att säga sig vara inte kommunister utan en finare sorts socialdemokrater, att när det gällde frågor som förstatligandet och socialpolitiken vara litet ivrigare och gå fortare fram. Men mot slutet av 1947 och under 1948 blev det så att det fanns en djupgående skillnad mellan oss.

Herr Hermansson säger: Låt oss inte gräva i det förflutna! Då vill jag bara fråga: Har vi några som helst garantier för att det inte kan inträffa en skärpning utifrån igen, att klimatet kan bli hårdare, så att herr Hermansson inte alls blir angelägen om vänskap med den svenska socialdemokratien? Kommer vi att på nytt få uppleva en kampställning av samma typ som den kampställning vi upplevde under 1948?

Det är min första fråga. Den andra frågan är allvarligare, mera principiell. Den gäller inställningen till demokratin och inställningen till diktaturen.

Den demokratiska arbetarrörelsen har i årtionden fått föra en mycket seg kamp mot diktatur. Vi fick föra en hård kamp mot högern — och därför låter det så ovan när herr Heckscher tar i sin mun de ord han nu använder, han skall »trygga folkstyret» o. s. v.

Men det är ju även i detta fall roligt när ett parti förändras. Allt nog: Vi fick föra en hård kamp mot högern för den politiska rösträtten. Vi fick föra en hård kamp mot nazismen. Vi fick föra en hård kamp mot kommunismen.

Nu säger herr Hermansson: Det där har ingen betydelse — det är inte frågan om diktaturen, inte frågan om demokratin som skiljer socialdemokratien från kommunismen. Ja, minnet är dåligt. Bara under 1948 fick vi hålla omkring 300 diskussionsmöten för att klargöra vad det var som skilde demokratiens och diktaturens principer från varandra. Vi fick skapa respekt för människans personliga integritet, vi fick skapa respekt och tolerans för oliktankande, vi fick värna en fri opinionsbildning. Rubrikerna för diskussionsmötena var »Demokrati eller folkdemokrati»? Vi erinrar oss hur det från arbetsplats till arbetsplats, från fackförening till fackförening, från kommun till kommun fördes en kamp för att befästa de demokratiska idéerna. Vi sade att det finns ingen annan grund än demokratin på vilken ett människovärdigt samhälle kan byggas.

Den fråga vi ställer är denna: Är det nu absolut klart att ni tar bestämt avstånd från det som har varit en grundläggande princip för kommunismen i vårt land och i alla länder? Är det absolut klart att ni på denna punkt har avsvurit er hela ert förflutna? I så fall står ju vägen öppen att på vanligt sätt göra ungefär vad Kilbom gjorde, gå in i det socialdemokratiska partiet. Det är inställningen till demokratin som skiljer, icke inställningen till förstatligande av det ena eller andra företaget eller till långsammare eller snabbare takt i det socialpolitiska framåtskridandet.

Det är mot bakgrunden av den kamp som den socialdemokratiska arbetarrörelsen har fått föra mot diktaturanhängare som man skall se också det anförande herr Heckscher höll här i morse.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr Heckscher tillät sig beskylla den arbetarrörelse, den socialdemokrati, som har fört denna kamp och som har befast demokratien i vårt land, för att egentligen vara på väg att förvandla vårt samhälle till ett diktatorsamhälle, där vi visserligen skulle tillåta en opposition men bara om den inte gjorde alltför mycket väsen av sig och rubbade våra cirklar.

Jag har lyssnat på hans anförande och det var ur många synpunkter beklämande. Han talade bl. a. om det maktmissbruk vi gör oss skyldiga till. Vad han tillät sig mot arbetsmarknadsstyrelsens chef har herr Sträng redan tagit upp. Det måste ju verka fullständigt groteskt för de tusentals människor som har fått sysselsättning vid de företag som herr Olssons arbetsmarknadskommission har lämnat stöd till, att höra att herr Olsson i sitt handlande inte alls varit intresserad av att bekämpa arbetslösheten, inte varit intresserad av att främja lokaliseringen i Norrland utan att hans intresse varit — att bli socialdemokratiskt statsråd! Detta är — inte på gränsen utan över gränsen. Det är väl sådana yttranden som är farliga för demokratin, när de slungas ut på detta sätt. Sådant måste man reagera mot.

Herr Heckscher påstod vidare att när jag inbjöd till förhandlingar om en obetydlig reform i författningsfrågan så skedde det så, att det i själva verket var ett diktat. Jag kan inte förstå hur det skulle kunna uppfattas så. Jag förde fram förslaget vid en partiledaröverläggning. Jag berättade att vi skulle komma med en del partiella reformer. Dessa förslag hade tidigare varit publicerade, i alla tidningar antar jag. Justitieministern hade redogjort för dem vid en offentlig presskonferens, o. s. v. Det var alltså regeringens avsikt att framlägga dessa förslag, och vi frågade då om det fanns ett intresse hos de borgerliga partierna att till de reformer, vilka 1964 års riksdag skall ta ställning till, också foga ett borttagen-

de av eftersläpningen i första kammaren. Det var inget diktat. Hade någon vid bordet, någon partiledare, då sagt att det fanns andra ting han hellre ville resonera om hade det inte funnits något hinder därför. Då hade vi satt oss ned och funderat på vilka punkter man skulle kunna tänka sig ett gemensamt resonemang om. Blygare behöver man väl inte vara än att om man vill förhandla om någonting så kan man fråga om det finns intresse för det. Det kom inga sådana frågor från oppositionen.

Förberedelsearbetet tar ju alltid tid. Därför ville jag ha ett besked relativt snabbt, och jag tillät mig att skriva ett brev där det stod precis vad jag nu har sagt att vi kommer att framlägga förslag till grundlagsändringar och att man möjligen kunde tänka sig att oppositionen var intresserad av att i det sammanhanget avlägsna eftersläpningen. Vi fick nej och vi fann oss i det. Vi gjorde inga som helst försök att diktera. Vi bara konstaterade att det hos de borgerliga inte fanns något intresse för tanken.

Det är ingen stor fråga. Men det kan bli en stor fråga om man får ta oppositionens hållning som uttryck för det behov att skapa spänningar i författningsfrågan som tycks prägla de borgerliga partierna för närvarande. Då blir denna inställning naturligtvis farlig. Då är den ett uttryck för en ovilja att resonera och då blir en obetydlig fråga stor och betydelsefull. Vi ville avlägsna ett irritationsmoment som vi trodde existerade. Vi frågade de borgerliga parterna om de ville vara med om detta och de svarade nej, och då lade vi ned affären. Det blir inget förslag i det ärendet. Hur i all sin dar detta kan uppfattas som någon vilja att uppträda som något slags Frankensteinmonster begriper inte jag.

Jag skulle kunna fortsätta denna exemplifiering av vad för reellt innehåll som fanns i herr Heckschers angrepp i morse. Jag nöjer mig med dessa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

två exempel. Detta herr Heckschers anförande kan tas som en tillfällig överinlåning som man inte skall bry sig så mycket om. Jag är närmast böjd för att betrakta hans anförande i morse som uttryck för att han har haft andra saker att tänka på och därför inte ägnat detta anförande så mycket uppmärksamhet som han borde ha gjort. Men det som gör mig bekymrad är att den skrift, »Trygga folkstyret», som han har gett ut, är präglad av samma mentalitet. Det vore mycket klokt av kammarens ledamöter att läsa den skriften uppmärksam. I den riktas det ett angrepp mot socialdemokratiens demokratiska sinnelag. Herr Heckscher drar ett streck över socialdemokratiens förflutna — allright, det må vara hänt. Men när herr Heckscher skildrar hur socialdemokratien för närvarande ter sig blir man verkligen bekymrad.

Sidan 11 i den boken borde läsas in i dess helhet i kammarens protokoll. Där står det bl. a.:

»Tiden mellan världskrigen var i Europa diktaturernas, inte demokratiens tid. Men vi får aldrig glömma bort en besvärande sak: att den tidens diktatorer troligen hade stöd av folkflertalet i sina respektive länder — så länge allting gick bra för dem.» — — —

»Att det nu är litet bättre än det var för trettio år sedan betyder inte att folkstyrelsen är säkert rotad ens i västerlandet. Det ligger i själva demokratiens natur att den aldrig är säkrad. Kampen för folkstyrelsen måste i varje generation föras och vinnas på nytt. Samma inställning som gjorde det möjligt för Mussolini och Hitler att så länge stanna vid makten lever i stor utsträckning fortfarande kvar. Det finns många människor som tycker illa om grymhet men som å andra sidan ändå tycker att demokrati — 'styrelse genom diskussion' — är en opraktisk och tidsödande styrelseform. De föredrar maktkoncentration hos regeringen, mer eller mindre oberoende av vilken regering

det är fråga om. En sådan inställning är det som har fört de Gaulle till makten i Frankrike och som bibehållit Adenauer, Kekkonen och Erlander i regeringsleden under så lång tid. Dessa statschefer och regeringschefer är hyggligt folk,» — jag är så glad att höra det — »och de har inga tankar på att regera med Hitlers eller Mussolinis metoder. Charles de Gaulle, Tage Erlander eller deras kolleger har inte den ringaste likhet med Hitler.» — Däremot tycker tydligen herr Heckscher att de Gaulle och jag praktiskt taget är tvillingbröder; det står nu *inte* i boken.

»Parallellen ligger inte i personerna, utan i situationen. Liksom de forna diktatorerna, som de säkert avskyr lika mycket som vi gör, får de stöd av folkmajoriteter, som tycker att utrymmet för diskussion och opposition gott kan hållas inom en snäv ram.»

Jag skall inte citera vad han säger om Frankensteins monster. Det är inte jag som åsyftas därmed utan min efterträdare som partiledare i det socialdemokratiska partiet — jag vet inte vem av herrarna det är som där avporträtteras. Här kommer jag alltså inte med i leken, den yngre generationen får väl ta upp den saken.

Men, allvarligt talat, är det inte någonting förskräckligt som sägs här?

Majoriteten av svenska folket röstar på socialdemokratien, och vi stöder oss på den. Dessa människor skulle alltså ha röstat på oss inte därför att de gillar vår politik utan därför att de var så slappa, slöa och likgiltiga att de ville slippa att diskutera; de ville hellre ha en regering som styr dem — och det fick de alltså!

Förstår inte herr Heckscher vad detta betyder, vilken förolämpning mot svenska folkets majoritet han presterar i dessa, av mig till kammarens protokoll inlästa rader?

Det är detta vi reagerar mot. Det parti som beskylls på detta sätt är det parti som fört den kamp mot nazismen,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommunismen och den gamla högern som jag nyss talade om, det parti dessutom som lagt ner så oftantligt mycket av sina tillgångar på fostringsarbete i demokratisk anda och som anordnar studiekurser och diskussioner kring dessa problem. Jag vågar påstå att inget av de andra politiska partierna kan uppvisa någonting tillnärmelsevis liknande, låt vara att vi är det största partiet och när de flesta människorna. Man kan inte ta miste på viljan och intensiteten i arbetet hos dessa tiotusentals medlemmar i studiecirklar, hos kommunalmän och hos pedagoger ute i bygderna. Det är dessa människor som bär upp vår rörelse. Det är de som skapar möjligheterna för oss att uppträda på det sätt vi gör, att forma vår politik efter medborgarnas önskningar på det sätt som skett. Det är dessa medborgare som förolämpas. Det är folkmajoriteten som beskylls för att slapppt och likgiltigt rösta fram arbetarrörelsen till ledning av landet.

Jag skall slutligen taga upp en annan sak som också är rätt allvarlig.

För herr Heckscher är tydligen politiken en fråga om makt. Det är möjligheten att erövra makten som fascinerar. Det kommer naturligtvis aldrig att lyckas för ett parti att erövra makten på demokratisk väg, om man har den inställningen och inte förstår att politikens innehåll är det väsentliga.

Folk stöder socialdemokratien därför att de gillar den socialdemokratiska politiken; de gillar ATP, de stöder den kulturella upprustningen och de tror att sunda statsfinanser är till gagn även för näringslivet. De röstar icke på socialdemokratien för att skänka oss en regim som maktfullkomligt nonchalerar kritiken, utan därför att politikens innehåll tilltalar dem. Därför tror jag att när herr Heckscher nedvärderar de politiska partierna på det sätt han gör när han talar om de socialdemokratiska partikongresserna som de organ som bestämmer i stället för riksdagen, så missuppfattar han igen.

Det är riktigt att partiets politik formas vid partikongresserna, distriktskongresserna och i arbetarkommunerna. Det sker i nära samverkan med hundra tusentals medborgare. På det sättet är det korrekt att säga att mycket av det nuvarande samhällslivets innehåll bestämmes där. Men det är just innehållet i politiken som utformas under dessa resonemang, som inte har något med den formella makten att göra.

Jag skall inte nu säga mera, herr Heckscher, men jag gör det gärna vid ett senare tillfälle, om herr Heckscher kommer upp i en replik. Herr Heckscher nedvärderade inte bara de politiska partiernas utan också arbetarkommunernas och organisationernas verksamhet. Överallt gör han samma förväxling. Han observerar inte vad som är sak och vad som är form. Politiken är inte en strid om makten, politiken är en strid om idéer och om det sätt på vilket vi vill forma vårt samhälle. Makten erövrar man för att få möjlighet att realisera sina idéer, men om man tror att makten är det väsentliga, kommer man aldrig att få möjlighet att realisera någonting.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag försökte i ett tidigare anförande här i dag att plädera för en mera nyanserad debatt om budgetbalansprinciperna. Herr statsministern var inte inne i kammaren då jag höll mitt anförande utan måste ha hört det på ganska långt håll. Jag kanske får vädja till honom att senare läsa mitt anförande.

Jag tror i alla fall att vi kan vara överens om en sak. Om vi har ett läge där den s. k. totalbalansen visar ett underskott och ett parti då begär en skattesänkning, kan man inte därför kritisera partiet för att det lånar till skattesänkningen. Det är nämligen det som det socialdemokratiska partiet gör i år.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Uppriktigt sagt tycker jag att varken herr Gustafsons i Göteborg eller mina argument just nu är så viktiga, att de behöver framföras från denna talarstol. Ty vad herr Gustafson sagt och vad jag sagt har framförts otaliga gånger i denna kammare, under valrörelsen 1962 o. s. v. Det finns ingenting att tillägga, och diskussionen kan inte tillföras en enda ny synpunkt. Jag vidhåller min uppfattning att man vållar skada på det ekonomiska livet om man i ett läge, då det är trångt på kreditmarknaden, går ut och lånar pengar för att möjliggöra en skattesänkning.

Det har jag sagt och det vidhåller jag alltjämt. Men jag skall gärna läsa herr Gustafsons anförande för att se om det mot förmodan innehåller någon ny synpunkt.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske först skall tacka hans excellens statsministern för att han haft vänligheten att till kammarens protokoll läsa in vissa delar av den skrift som jag utgivit. Det är en ovanlig och hedrande reklam som jag givetvis måste vara mycket tacksam för.

Men i övrigt har jag kanske inte anledning att vara riktigt lika hjärtlig. Det betänkliga med det anförande som statsministern höll var att han ömsom genom brösttoner och ömsom genom skämt försökte att slå bort en allvarlig diskussion.

Det förhåller sig otvivelaktigt nu liksom tidigare på det sättet att ett demokratiskt statsskick, som alltjämt består formellt — för att använda ett uttryck som statsministern begagnade i ett annat sammanhang — men kanske också reellt, kan vara utsatt för risken att dess livskraft så småningom tunnas ut. Den har gjort det därför att diskussionen har avtagit. Den har vidare gjort det därför att man inte har gett folk en

känsla av att folket verkligen självt träffar avgörandena.

Det är karakteristiskt att statsministern i sammanhanget talar om att socialdemokratiska partiet har många studiekurser och ombudsmän. Men det är inte det som det är fråga om, och det har inte med saken att göra. Det gäller här ett problem som kan uppkomma i alla länder och som tidvis uppkommit också i vårt land och som finns här för närvarande, nämligen att demokratin utsätts för faran — jag upprepar att jag talar om en fara — att dess livskraft kan gå förlorad.

Nu säger statsministern: Politiken är inte en fråga om makt utan en strid om idéer. Javisst, jag skulle inte kunna instämma mer än vad jag gör. Jag skulle inte kunna formulera saken på annat sätt än precis så som statsministern har gjort. Det viktiga med politiken är att den skall vara en fråga om diskussion kring idéer och inte en fråga om maktutövning. Men risken finns, i ett sådant läge som det nuvarande, för att maktutövningen blir något automatiskt, något inför vilken diskussionen mellan olika åsikter och striderna mellan olika idésystem så att säga skjuts undan.

Jag är alldeles överens med statsministern om att politikens innehåll är det väsentliga, om statsministern därmed menar att politikens innehåll *bör* vara det väsentliga. Men jag är inte övertygad om att den politiska diskussion, som förts här i landet på senare år och i vilken statsministern medverkat, varit tillräcklig, om jag får använda det uttrycket, för att uppnå det resultatet. Det är en mycket utbredd fara att det svenska statsskicket kan komma att utvecklas i en sådan riktning, att demokratin förtunnas och förlorar sin livskraft. Det är utomordentligt angeläget, när vi nu nalkas författningsfrågan, att vi nalkas den just från den utgångspunkten. Det gäller att ge livskraft åt demokratin. Det är viktigare än någonting annat. Det är nödvändigt att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ständigt aktualisera den enskilde medborgarens rätt att träffa avgöranden. Det är mot bakgrunden av dessa risker som vi skall behandla författningsfrågan.

Jag vet inte hur mycket som återstår av min repliktid, men jag måste reagera mot vad som sagts på en alldeles särskild punkt. Statsministern talade om att det var ovant att från högerens sida höra talas om demokrati. Men varken statsministern eller jag har under vår politiska verksamhetstid upplevt en period då inte det svenska högerpartiet varit engagerat för att trygga demokratin. Statsministern vet lika väl som jag att den reaktion som den förste ledaren för det svenska högerpartiet, Arvid Lindman, visade mot de nazistiska tendenserna i Sverige var hård och bestämd. Han gjorde det med stora offeringar för partiet, med stora svårigheter för partiets fortsatta verksamhet. Under sådana omständigheter är det — jag vet verkligen inte vilket epitet jag skall välja, ty statsministern har givit mig så många att välja mellan — märkligt att framföra den sortens beskyllningar och anklagelser mot ett parti, som under hela den period då det var verkligt svårt och farligt att engagera sig för demokratin gjorde det med så stor bestämdhet som skedde. På den tiden och i de sammanhangen vet statsministern mycket väl, att hans partivänner och mina partivänner och för den delen också vi själva engagerade oss gemensamt i striden för att stänga ute från Sverige alla nazistiska och liknande diktaturtendenser. Jag hoppas att vi alltså skall kunna fortsätta med gemensamma ansträngningar för att genom en lösning av författningsfrågan med den utgångspunkten komma fram till ett fortsatt bevarande av den svenska demokratin och till att trygga folket.

Får jag till slut bara säga ett enda ord om den speciella fråga som statsministern drog upp i början av sitt anförande, nämligen inviten till överlägg-

ningar. Hans ord föll på ett sätt som belyste innehållet bättre än han själv föreställde sig. Han sade att det i tiden hade stått vilka förslag till reformer som skulle framläggas och som 1964 års riksdag *skall* ta ställning till. Det var inte fråga om något annat. Han hade alltså redan bestämt att 1964 års riksdag *skulle* ta ställning till vissa reformer. Då, men först då, inbjöd han till överläggningar.

Herr OHLIN (fp) kort gemmäl:

Herr talman! Det är sorgligt att tidsbegränsningen för oppositionen är sådan, att det inte är möjligt att ta upp mer än en liten del av vad statsministern sade till bemötande. Med sorg i hjärtat tvingas jag därför att avstå från att nu polemisera med statsministern på det ekonomiska området, vilket jag emellertid hoppas senare få tillfälle till. Men jag skall be att få säga några ord om författningsproblemet.

Jag vill då först uttala min stora glädje över vad statsministern här sade beträffande de svenska kommunisterna, ord riktade till herr Hermansson, som jag tror var mycket nyttiga för att inte säga nödvändiga. Om herr Erlander inte hade sagt dem i dag, skulle jag själv ha gjort ett försök att säga något liknande vid lämpligt tillfälle i en nära framtid, men jag vill säga att jag tycker att statsministern utförde sin vidräkning med skicklighet och saklighet.

Jag tycker nog ändå att statsministern när han talade om socialdemokratiens kamp för demokratin mot äldre tiders höger, mot nazismen och mot kommunismen kanske överdrev det där med högern. Det skall jag inte ingå på, ty den saken har herr Heckscher själv berört. Statsministern kunde emellertid ha kostat på sig att nämna, att kampen för demokratin i detta land fördes under liberal ledning med stöd av den svenska socialdemokratien, som dock under de tidigare och avgörande skedena ingalunda stod samlad kring en

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bestämd och klar demokratisk linje utan som då tvärtom var tämligen kluven, låt vara att den sedan alltmera bestämt slöt upp i samarbete med liberalismen för svensk demokrati. Det verkar annars minst sagt som en ensidig historieskrivning.

Beträffande författningsfrågan hade herr Erlander fått ett intryck av att oppositionen inte var intresserad av kontakter i författningsfrågan. Vad hans speciella propå före jul beträffar så är den vid det här laget stendöd och behöver inte ytterligare kommenteras. Men detta innebär inte någon obenägenhet att resonera i författningsfrågan. Nej, herr statsminister, vi väntar fortfarande på att regeringen skall förklara, att den är beredd till en överläggning med oss i författningsfrågan. När jag föreslagit att dessa överläggningar skulle börja i vinter, har statsministern flera gånger sagt: Nej, de kan inte börja förrän längre fram. Vad är det då för mening med sådana yttranden från hans sida som att vi i oppositionen inte skulle vara villiga till kontakt och överläggningar.

I första kammaren lär herr Erlander ha beklagat sig över att oppositionspartierna träffas och resonerar utan att han får vara närvarande. Jag får lov att säga att för min del har jag alls ingenting emot om statsministern kommer med. Hjärtligt välkommen! Då behöver vi inte vänta på herr Erlanders inbjudan. Men nu när det tydligen går månader innan statsministern är villig att kalla till en överläggning, må det vara andra obetaget att under tiden diskutera dessa viktiga och invecklade problem. På vårt håll ifrågasätter man ingalunda den svenska socialdemokratiens demokratiska sinnelag, men jag vill inte neka till att det har varit och är en besvikelse att finna, att socialdemokratien inför uppgiften att delta i reformeringen av den svenska grundlagen och därmed lägga ännu en sten till det demokratiska bygge, som sär-

skilt liberalismen och socialdemokratien uppfört här i landet, visar stor tveksamhet och benägenhet att tillgodose partiegoistiska intressen. Visa, herr statsminister, att ni inte slår vakt om privilegier med tanke på den egna maktpositionen! Visa en positiv inställning till en reform som innebär att Sveriges folk i ett val utan dröjsmål får avgöra hur detta land skall styras! Då kommer vi att säga att den svenska socialdemokratien har levt upp till sina demokratiska traditioner. Men när ni för inte länge sedan försvarade er maktställning med hjälp av er överrepresentation i första kammaren, trots att ni inte ens tillsammans med kommunisterna hade majoritet bland folket och ej heller i den folkvalda kammaren, så var väl detta en attityd som kanske inte överensstämmer med de striktaste demokratiska krav. Om ni nu vill bibehålla ett system med samma art av privilegier, tycker jag nog att man har lov att beklaga detta. Jag hoppas emellertid, att den svenska socialdemokratien skall vara villig att avstå från ett system sådant som detta till förmån för ett system som tryggar att folkmajoriteten i detta land allena får bestämma.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Erlander ställde många frågor och riktade många beskyllningar mot oss. Jag har mycket kort tid på mig att svara, men jag återkommer gärna senare.

Hans första huvudfråga var: »Var står ni i förhållande till andra kommunistiska partier?» Jag kan svara kort. Vi är ej medlemmar i någon internationell organisation och alltså ej bundna av andra beslut än våra egna. Vad påståendena om direktiv från en främmande huvudstad beträffar, ligger de på en nivå som inte är vanlig i denna kammare. Betyget från herr Ohlin var ju också dräpande. Jag anser att det borde ligga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

under statsministerns värdighet att framföra sådana beskyllningar.

Den andra huvudfrågan gällde vår ställning till demokratin. Den är intressantare. Jag vill inte påstå att vi tar lätt på beskyllningen att vi inte skulle vara ett demokratiskt parti. En sådan beskyllning är det aldrig behagligt att höra. Jag anser heller inte att vi själva är helt utan skuld till att våra politiska motståndare kunnat utslunga denna beskyllning och haft en viss framgång med det. Men vad jag absolut vill bestrida är att det i kommunistiska partiets program förekommer eller någon gång i dess verksamhet förekommit något som varit riktat mot demokratin och mot folkstyret. Vi har renare händer än exempelvis de partier som under kriget genomdrev transportförbudet mot den antifascistiska pressen och som hade en lag om partiförbud klar i skrivbordslådan.

Vår strävan är att utveckla och fördjupa demokratin, så att den omfattar hela samhällslivet. Om herrarna inte vill tro på vad vi säger om vår ställning till demokratin, är det beklagligt. Vad vi gör i praktiken kommer att visa att ni har fel i er uppfattning.

Jag kan tyvärr inte inskränka mig till denna hovsamma anmärkning. Era försök, herr Erlander, att ställa det kommunistiska partiet utanför de demokratiska partiernas led är i själva verket ett attentat mot demokratin. Låt oss anta att ni skulle ha rätt i era påståenden om att det i kommunistiska partiet finns tendenser som utgör ett hot mot demokratin! Tror ni att sådana tendenser förstärks eller försvagas av den isoleringspolitik ni försöker föra, där kommunisterna inte får vara med i utredningar, utskott och partiledarkonferenser, där man ständigt talar om »de fyra demokratiska partierna» med uteslutande av kommunisterna och där man försöker särbehandla oss här i kammaren? Jag tror att om antidemokratiska tendenser till äventyrs skulle

finnas inom det kommunistiska partiet, vilket jag bestrider, så förstärks de av denna opsykologiska isoleringspolitik. Vad ni gör är alltså helt ologiskt från era egna utgångspunkter. Eftersom ni är skickliga politiker, kan jag inte förutsätta att ni skulle vara så klena i den politiska logiken. Eftersom er politik gentemot kommunisterna står i motsättning till det påstående som är utgångspunkten kan slutsatsen inte bli någon annan än att det är fel på denna utgångspunkt. Ni tror i själva verket inte på vad ni själva säger, att kommunisterna skulle vara antidemokratiska. Det är en beskyllning som ni har myntat därför att ni tror er kunna därigenom skada vårt parti och hindra dess tillväxt. Denna spekulatio-
kommer att slå fel.

Ni kan svara att det kommunistiska partiet har för få platser i riksdagen för att kunna göra anspråk på någon plats i utredningar och i kommittéer. På den grundvalen kan vi resonera. Vi begär inte platser ens i utskotten, även om vi tror att det skulle vara till fördel för det demokratiska arbetet, att alla riksdagspartier är representerade i utskotten. Detta är emellertid snarast en fråga om att ändra riksdagsordningen.

Men vi kan inte acceptera den glidning i debatten, som är så vanlig och som innebär att man blir mera brysk i dessa attacker mot vårt parti när det är mindre starkt. Det är verkligen illa om man bara med styrkans hjälp skall kunna tilltvinga sig ett erkännande som demokratiskt parti. Vid andra världskrigets slut diskuterade Per Albin Hansson allvarligt att ta med kommunister i regeringen. Jag hade själv förmånen att sitta i flera statliga utredningar under 1940-talet. Vi var starkare då, det är riktigt, men jag kan inte inse att vår inställning till demokratin skulle vara mindre positiv nu än vid den tiden. Snarare är det så, att vi under mellantiden gjort vissa bittra erfarenheter som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gjort att vi ännu starkare betonar att kampen för demokratin måste föras under alla samhällssystem.

Vi har som jag framhållit inte begärt några platser i utskotten. Jag skall heller inte just nu ta upp frågan om det orimliga och utmanande i att fyra av de fem partiledarna i riksdagen själva utnämner sig till ett slags partiledare par préférence och inbördes anordnar regelbundna s. k. partiledarkonferenser med uteslutande av det femte partiet. Men på denna punkt vill jag, eftersom dessa problem kommit upp, rikta en begäran till statsministern. Det gäller författningsfrågan. Jag skall inte polemisera mot hans eventuellt skäl för att utesluta kommunisterna i andra sammanhang, men vår kommande författning är en sak som angår alla partier i riksdagen, alla organisationer, alla medborgare oavsett partibok. Jag vill vädja till statsministern att noggrant överväga, om det inte är klokt ur demokratiens synpunkt att inbjuda också det kommunistiska partiet till de överläggningar som skall äga rum i författningsfrågan. Jag begär inte svar nu, men jag hoppas att statsministern tänker över denna fråga.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte dra uppmärksamheten alltför mycket från det intressanta meningsutbytet mellan statsministern och herr Hermansson. Låt mig bara i korthet säga, att statsministern anser att vad som kan sägas om budgetbalansprinciperna är fullständigt ointressant, vare sig det framförs av min ringa person eller av honom själv. Han tycks nästan anse det vara ett missbruk av denna talarstol att ta upp frågan. Han vill ingenting lära och ingenting glömma. Utvecklingen på detta område avstannade 1962 och därmed kan diskussionen vara slut, menar herr Erlander. Nu har han lovat att läsa mitt anförande, och det tackar jag ho-

nom för. Det har dock hänt en hel del sedan 1962. Bland annat har ett fasthållande vid förlegade budgetbalansprinciper visat sig vara ett av de svåra hindren för president Kennedy då han skulle genomföra sitt skattesänkingsprogram.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hermansson vill jag ställa frågan: Om det nu är så, att fyra av riksdagens partier vill ha överläggningar sinsemellan utan att ha det femte med, beroende på att man inte litar på det femte partiet ur demokratisk synpunkt — är det då inte deras fria rätt att träffas och resonera, eller skall det vara förbjudet? Vill herr Hermansson och hans parti komma i en annan situation, så må det ankomma på dem att ordna så, att vi får verklig tilltro till deras demokratiska anda och inställning. I dag har vi den inte.

Därefter vill jag anföra något om författningsfrågan. För min del tror jag inte att en mer eller mindre upprivande debatt i dag är ägnad att skapa någon klarhet i författningsfrågan. Konstellationerna är faktiskt inte sådana. I författningsutredningen var ju socialdemokrater och folktopartistiska representanter överens om en valmetod som skulle överkompensera det stora partiet, alltså socialdemokraterna. Numera tycks man vara ense om en sak, nämligen att på den punkten är man inte överens alls.

Högerledaren har alternativt anvisat två valmetoder. Man skall börja med det proportionella valsättet. Det skall man genomföra 1969 eller när det nu kan bli. Men redan nu vill han ganska snabbt ha en matematisk uträkning om hur det kan ställa sig med majoritetsval, något som alltså skulle komma upp på 1970-talet. Jag tycker att vi kan vänta med att räkna på detta tills vi kommer litet närmare den dag, då det enligt högerens mening kan bli aktuellt att realisera tanken på majoritetsval. Jag har emellertid förstätt högerens skrivelse

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så, att först skall man gå in för proportionella val vid författningsreformen, vilken alltså knappast kan bli definitiv förrän 1969, och därefter skall man börja arbeta fram en opinion — kanske — för majoritetsval.

Centerpartiet håller fast vid att största möjliga rättvisa skall föreligga i mandatfördelningen partierna emellan. Det skall vara en utgångspunkt för författningsreformen, så att varje parti får mandat i förhållande till röstetalet.

Är min tid redan slut?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag frågade mig också om det verkligen var slut redan, ty just när herr Hedlund kom in på det brännande och spännande spörsmålet om valsystemet, avbröt talmannen hans utläggning. Jag väntar med spänning på nästa nummer.

Herr Gustafson i Göteborg uppfattade väl sin roll här som avledare eller åskledare eller vad det kunde vara. Det är väl ändå inte stor mening i att besvära kammaren — det var vad jag sade eller i varje fall menade — med att vare sig han eller jag står och upprepar de synpunkter som vi framfört så oändligt många gånger förut. Eftersom vi uttalat dem så många gånger, tycker vi naturligtvis att de är väsentliga. Att de behövs upprepas gång på gång kan man kanske säga beror på att statsministern är olärdaktig. Men är han det så är det väl ingenting att göra åt. Jag vidhåller att det bara blir upprepningar, och det är det jag tycker är relativt onödigt att hålla på med. Det betyder inte att synpunkterna är oväsentliga utan bara att de har framförts så många gånger tidigare.

Herr Ohlin förde ett resonemang som jag gärna vill ge honom rätt i. Det finns väl ingen inom mitt parti som inte erkänner den stora gärning som det gamla liberala samlingspartiet under Karl

Staafts ledning utfört. Jag har kanske till leda tröttat svenska folket med att framhålla i vilken tacksamhetsskuld jag själv står till hans enligt min mening banbrytande gärning. Detta har jag sagt så många gånger, att det inte kan råda något missförstånd på den punkten. Det framhålles i alla biografier — mer eller mindre obskyra — som getts ut på sista tiden, att jag är en beundrare av Karl Staafts kamp för demokratin. Det trodde jag var onödigt att upprepa här.

I det sammanhanget skulle jag vilja rikta några ord till herr Heckscher. Han fann det förskräckligt att jag erinrade om att högern ändå länge, så sent som 1918, förde en kamp mot demokratin för bevarande av penningen såsom utslagsgivande. Han säger att Lindman borde väl ändå bevaras från beskyllningen att inte ha hållit rent från kommunister och nazister — kommunister självklart men även nazister. Det medger jag villigt. Men, herr Heckscher, tror herr Heckscher att Arvid Lindman ett ögonblick skulle ha tillåtit sig att mot Per Albin Hansson och det dåvarande socialdemokratiska partiet rikta sådana oerhörda beskyllningar för bristande demokratiskt sinne? Det är ju herr Heckschers angrepp på det demokratiska sinnelaget hos den socialdemokratiska väljarmajoriteten som har framkallat min replik. Vi skall inte försöka blanda bort korten på den punkten. Herr Heckscher har förklarat att det är samma idépolitiska strömningar som ledde fram till att folkmajoriteten tolererade Hitler och Mussolini så länge och att det är samma slapphet och ovilja att reagera som lett fram till att de Gaulle, Kekkonen och Tage Erlander kan sitta så länge vid makten som de gör. Det är denna oerhörda beskyllning som föränlett hela denna diskussion. Det kan inte herr Heckscher komma förbi genom resonemang om att Arvid Lindman på sin tid tagit ställning för demokratien. Vore det inte lika bra att erkänna att varken herr Heckschers an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förande på förmiddagen eller denna bok gagnar den demokratiska debatten?

Vi skall ju snart sätta oss ned och diskutera författningsfrågan, och det vill vi gärna göra. Men innan den debatten kommer i gång, slungar en av deltagarna i debatten ut beskyllningen att vi inte tror på demokratin. Det är en lysande start för en samförståndslösning av de demokratiska grundproblemen!

Herr Ohlin tyckte att det var så besynnerligt, att jag sagt några ord om att de borgerliga partierna kanske borde erinra sig att det också finns ett socialdemokratiskt parti och att det därför måhända är litet egendomligt att de träffas för att skapa en egen lösning på författningsproblemet. Vad jag sade i första kammaren var att jag tycker att det är besynnerligt, att det skall finnas en socialistisk uppfattning om hur demokratin skall handhas och att det skall finnas en borgerlig uppfattning om detta. Skiljelinjen kan uppenbarligen inte gå där. Skiljelinjen går väl mellan dem som håller på demokratin och dem som går emot den. Däremot kan man väl inte säga, att vi har en annan uppfattning om demokratiska spörsmål därför att vi exempelvis tycker att ett företag skall socialiseras eller därför att vi har en uppfattning om budgetbalanseringsprinciper som skiljer oss åt. Man kan väl inte därför säga att det går en skiljelinje mellan socialdemokrati och borgerlighet i uppfattningen om demokratiska frågor.

I ett anförande som herr Ohlin höll för en tid sedan i Uppsala sade han, att det finns ett ämne, i fråga om vilket borgerligheten kan samlas och tvinga socialdemokratien till en lösning. Det kommer aldrig att gå. Ni kommer aldrig att kunna skrämma oss till en lösning. Vi kommer att pröva denna fråga precis på samma sätt som vi har prövat många andra frågor, nämligen med hänsyn till vad som är klokt, rimligt och rätt att göra ur demokratiens egen synpunkt.

Det är med den utgångspunkten vi säger oss att det är konstigt att man försöker skapa den uppfattningen, att det går en skiljelinje mellan socialdemokrati och borgerlighet vid lösandet av demokratiens arbetsproblem. Jag vidhåller detta. Det är precis vad jag sagt hela tiden ända sedan herr Ohlin höll sitt enligt min mening olycksbådande tal i Uppsala för en tid sedan. Då säger herr Ohlin: Kom till våra överläggningar!

Jag har sagt att författningsfrågan kanske är den allvarligaste politiska fråga vi är ställda inför. Det tror jag att den är. Vi har sett så många exempel på hur en demokrati vittrar bort, inte på det sätt som herr Heckscher försökt göra gällande utan på grund av brist på handlingskraft hos parlamentet. Herr Heckscher, det var inte därför att det saknades en livlig politisk debatt i Weimarrepubliken som den gick sönder. Den politiska debatten där var fruktansvärt hetsig och det flöt blod på gatorna. Det var inte brist på politisk debatt som gjorde att Weimarrepubliken gick under utan den gick under därför att man hade skapat en författning som gjorde det nästan omöjligt för parlamentet att samlas kring en handlingskraftig politik. Folk tröttnade och sade sig att vad som helst var bättre än denna regim som inte orkade lösa folkets ödesfrågor.

Det statsskick som föregick de Gaulles övertagande av makten — för att nu tala om min like enligt herr Heckscher — gick inte under på grund av bristande politisk debatt i Frankrike. Där förekom en intensiv och livlig debatt. Flera av de mest intressanta inläggen bland annat i författningsfrågan — jag höll på att säga nästan de enda intressanta inläggen i författningsfrågan i den demokratiska världen just nu — har kommit från franska skribenter, politiker och författare. Jag skulle vilja rekommendera alla att läsa Duvergers arbete, där hela den europeiska situatio-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nen skildras. Det var inte frånvaron av politisk debatt, ty denna var livlig, utan det var orkeslösheten hos ett parlament splittrat på sex partier med kommunisterna starkare än socialdemokraterna, det var den partisplittringen som ledde fram till att folket sade sig: Nationens livsfrågor måste lösas av någon som sätter sig över det splittrade parlamentet.

Det är ett oändligt intressant ämne. Jag lockas ut på långgrandiga exposéer, men det är viktigt att vi gör klart för oss att de politiska engagemangen hos människorna beror på om människorna får förtroende för de män och kvinnor som är satta att i parlamentet handha deras intressen. Den politiska debatten är värdefull, men den räcker inte till som skapare av det politiska intresset. Herr Heckscher förväxlar återigen form och innehåll. Det är politikens innehåll, viljan att uträtta något och förmågan att uträtta något som skapar demokratiens förankring. När vi går att lösa vår författningsfråga tror jag att vi skall ta stor hänsyn till vad vi själva har funderat ut, men vi skall också ta hänsyn till de erfarenheter runtom i världen som enligt min mening talar sitt tydliga språk om risken av att skapa förutsättningar för en djupgående splittring i parlamentet.

Herr Hermansson visade än en gång att han otvivelaktigt är en skicklig dialektiker. Men fick någon av kammarens ledamöter någon uppfattning om huruvida han lämnade något som helst svar på mina tre frågor? Nåja, vi förutsätter att han svarade. Vi förutsätter att han sade så här: »Ja, jag är ledare för ett svenskt parti. Vi tar inga hänsyn till något utomstående parti.» All right. Men då vill jag fråga: När skedde det? Var det här i riksdagshuset i början på januari i år? Ty det kan inte ha hänt förut. Det kan väl inte ha varit så, att herr Hermansson och det kommunistiska partiets ledning genom eget tänkande och utan någon som helst direktivgivning

utifrån kommit till den uppfattningen, att Stalin så länge han levde var en utomordentligt framstående man, men att när Chrustjov höll sitt tal herr Hermansson lyckades exakt på samma klockslag — det är ovanligt skickligt — komma till den uppfattningen, att Stalin var en person som gjort sig skyldig till mycket grova övertramp? Är det inte konstigt att herr Hermansson här i Stockholm på exakt samma tid kunde göra en sådan omvärdering? Är det inte också besynnerligt att herr Hermansson exempelvis utan vidare accepterar berlinmuren? Jag hörde hans förklaring vid diskussionen i Oslo. Han sade att muren är ett uttryck för abnorma förhållanden. Vilka abnorma förhållanden? Jo, det abnorma förhållandet, att tiotusentals östtyskar vill fly från det kommunistiska paradiset över till Västtyskland. Hur kan det komma sig, när ni enligt vad vi hört är absolut oberoende och inte tar några direktiv, att ni alltid i varje situation på samma klockslag kommer på samma idé som ledarna i Moskva? Det är egendomligt. Jag skall fråga Chrustjov när jag träffar honom.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad statsministern sade senast lämnar jag åt herr Hermansson att klara sig ur bäst han kan. För min del konstaterar jag att det alltid är mycket svårt att diskutera med statsministern till följd av de ständiga glidningar som förekommer i hans referat och citat. Han sade i sitt första anförande, att det var ovant att höra någon från högerpartiet tala om att trygga folkstyret. Jag nämnde Arvid Lindman. Det kan inte vara obekant för någon som deltagit i det politiska livet under de senaste trettio åren, att högerpartiet oavbrutet har arbetat för att bevara den svenska demokratin. Statsministern säger att vi inte tror på socialdemokratiens demokratiska sinnelag. I den skrift som herr Erlander citerade — jag tycker inte om att citera mina egna skrif-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ter — skulle han på en annan sida ha kunnat hitta exakt motsatt uttalande. — Statsministern tror mot bakgrund av sina egna erfarenheter att det skall vara motsatsen till vad han citerade men det är i stället motsatsen till vad han sade. Det är helt olika saker.

Men om man nu är så starkt engagerad från socialdemokratiskt håll som jag tror att man är, är det överraskande att man inte har något intresse av att diskutera den aspekt på demokratiens problem som det här gäller, utan att man i stället omedelbart, så fort man talar om författningsfrågan, begär särskilda förmåner för det egna partiet, en överkompensation i valsystemet. Herr Erlander säger att det är för att skapa handlingskraft hos parlamentet. Förut sade han att det var för att skapa starkare regeringar. Nu har han valt en formulering som han tror passar bättre i det här huset. Men ett handlingskraftigt parlament måste innebära att parlamentets oberoende gentemot regeringen blir ordentligt skyddat.

Det vore intressant att fullfölja diskussionen om Weimarrepubliken, men det lär tiden på tre minuter inte tillåta. Så mycket är emellertid klart, att den parlamentsleda som förekommer nu på sina håll och som förekommit tidigare på sina håll inte alltid har samma orsaker. Den omständigheten att man i Weimarrepublikens Tyskland, ett land som var sönderslitet av erfarenheterna från det första världskriget, eller i Frankrike omedelbart efter andra världskriget såg problemen ur en viss synpunkt, behöver inte alls innebära, att problematiken måste ses ur exakt samma synpunkter i ett land som har helt andra erfarenheter. Det vore bättre att diskutera denna fråga på allvar än att försöka slå bort den som statsministern gör.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta är verkligen mycket intressant. Statsministern söker nu

göra gällande att de borgerliga partierna träffas för att skapa en egen lösning av författningsfrågan. Herr statsminister, jag kan hänvisa till att jag i mitt skriftliga svar till herr Heckscher direkt underströk, att vi ansåg att författningsfrågan skulle lösas genom överenskommelse mellan de fyra demokratiska partierna. Det har inte alls varit tal om att det skulle gå någon skiljelinje mellan oppositionspartierna och socialdemokratien vid behandlingen av denna fråga.

Vi får emellertid t. v. inte träffa landets statsminister eller företrädare för hans parti för kontakter i författningsfrågan, utan herr Erlander förklarar att det kanske är bäst om vi väntar till efter den socialdemokratiska partikongressen i sommar. Det har herr Erlander svarat mig, även om han nu tycks ha glömt det. Antag emellertid att statsministern nu tänker sig att vi skall träffas till våren, om någon månad. All right, då säger vi det, ty det är en välkommen förändring.

Observera emellertid att herr Erlander nu menar, att om oppositionen inte får träffa honom förrän till våren skall vi inte heller få träffas och diskutera inbördes. Det är samma grepp som herr Hermanssons. Ni uppträder här som tvillingar. Herr Hermansson ville hindra oss fyra att träffas utan att han är med, och herr Erlander vill hindra herr Heckscher, herr Hedlund och mig att träffas och tala om författningen om inte han är med. Jag säger dock till herr Erlander vad jag inte säger till herr Hermansson: Ni är hjärtligt välkommen!

Herr Erlander säger nu att man skall utreda »vad som är klokt och rimligt från demokratisk synpunkt». Det är alldeles utomordentligt som program för våra förhandlingar. Vi i folkpartiet vill just genomlysna denna fråga i kontakt med övriga partier och under samtidig offentlig debatt.

Låt mig emellertid säga, att när herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Erlander konkretiserar begreppet stark regering — som han antydde också nu — såsom något man får genom socialdemokratisk överrepresentation, måste vi svara att en stark regering är den som bakom sig har folkets flertal och riksdagens majoritet. Vi behöver också en stark riksdag med goda arbetsvillkor som inte skall negligeras av regeringen. Ni kan t. ex. börja med en liten reform redan i morgon, herr statsminister, genom att regeringens ledamöter visar sig i regeringsbanken och ägnar uppmärksamhet åt de talare som då kommer att uppträda i riksdagen.

Till sist bara ett enda ord, herr talman! Den socialdemokratiska överrepresentationen försvagar varje regering som inte socialdemokraterna är med i. — Herr Erlander säger att det krävs förtroende för de män som styr etc. Ja, visst gör det det. Men det krävs i en demokrati också förtroende för väljarna, så att folkets majoritet får avgöra i *ett* val hur landet skall styras.

Herr HERMANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Denna debatt är egenomlig från flera synpunkter. Herr Heckscher beskyller herr Erlander för att vara anhängare av diktatur. Herr Erlander beskyller mig för att vara anhängare av diktatur. Herr Erlander tycker att herr Heckscher har fel. Jag tycker att både herr Heckscher och herr Erlander har fel.

Herr Erlander ställde, sade han, i sitt första anförande två frågor till mig, som jag försökte besvara. I nästa anförande påstod herr Erlander att han riktat tre frågor till mig och att jag inte svarat på någon alls, varefter han gjorde en rad nya frågor.

Jag återkommer till de utrikespolitiska frågorna i den särskilda debatt som vi skall ha om dem.

Herr Erlander gav mig den komplimenten, att jag skulle vara en skicklig dialektiker, som han uttryckte sig. Jag

är ledsen, men i detta sammanhang kan jag inte gengälda denna kompliment, ty jag tycker att herr Erlander är ologisk. Först säger han att jag inte har något »eget tänkande». Vidare påstår han att jag i alla frågor tar direktiv från Moskva och säger att han skall fråga Chrusjtjov när denne kommer hur det går till och på vilka vägar det sker. Sedan begär han att jag skall stå här alldeles ensam och svara på alla hans frågor.

Hur hänger detta ihop? Om det förhåller sig som Ni påstår är det löjligt att ställa frågor till mig; det måste Ni väl inse?

Ytterligare en liten replik till herr Erlander. Hans senaste fråga var av samma typ som den klassiska fråga den anklagade ställde när domaren påstod att man inför domstolen kunde besvara alla frågor med ja eller nej: »Har herr domaren slutat att stjäla?» Det är väl, herr Erlander, bra enkelt att komma med sådana frågeställningar.

Det finns viktigare problem att tala om än det som här tagits upp såsom stickreplik i debatten. Jag vill emellertid nu bara rikta en vädjan till de övriga partierna: sluta för demokratiens egen skull med detta tal om de fyra demokratiska partierna och om det kommunistiska partiet som ett odemokratiskt parti! Jag tror också att ni skulle göra klokt i att sluta med den särbehandling av vårt parti som ni envisas med att försöka upprätthålla. Jag har inte suttit så länge här i kammaren, men jag har kunnat iaktta hur man både på regeringssidan och på borgerligt håll mycket gärna räknar in även våra röster. Då är man inte så noga med att de kommer från ett parti som påstås vara odemokratiskt. Det visar att ni i praktiken inte har en sådan uppfattning om vårt parti. Ni är inställda på samarbete och vet också att vi vill samarbeta i vissa frågor. Jag tror därför att ni skulle göra klokt i att låta denna praktik även bli avgörande för vad ni säger om vårt parti.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Hermansson säger: Hur skall jag när jag står här kunna svara på alla dessa frågor som statsministern ställer? Ja, genom att inte alls svara har herr Hermansson givit oss ett svar — den saken är alldeles klar.

Till herr Ohlin vill jag bara säga, att jag är glad över att denna debatt kommit till stånd, om den möjliggör upplärandet av ett tydligen allvarligt missförstånd. För min del skall jag ta reda på, om jag på några punkter har lämnat sådana uppgifter att missförståndet kan bero därpå. Men jag hade trott att jag i denna kammare och för de tidningar som frågat mig klargjort, att avsikten är att vi på regeringssidan skall så fort remissvaren beträffande författningsutredningens betänkande kommit in — och det sker troligen i början av mars — studera dem och därefter ta upp resonemang med de demokratiska partierna. Jag är ledsen, om jag bibringat någon den uppfattningen, att vi skulle vänta därmed tills den socialdemokratiska partikongressen ägt rum. Denna kongress kommer att ha ett mycket starkt inflytande på vårt ställningstagande, men jag har haft den förhoppningen, att man vid kongressen skulle kunna nå fram till något som ser ut såsom en tillfredsställande lösning av författningsfrågan, låt vara att det inte är möjligt att i detaljer åstadkomma något sådant. Jag tror att författningsfrågan är en synnerligen invecklad fråga — mycket mer invecklad än herrarna föreställer sig — och att författningsutredningens förslag kommer att vara tämligen sönderskjutet i remissvaren. För min del skulle jag bli mycket överraskad, om jag har fel på den punkten.

Jag är som sagt glad över att denna debatt kommit till stånd, eftersom det tydligen har uppstått ett grundläggande missförstånd genom något inlägg från min sida. För min del har jag alltid räknat med den tidtabell jag här nämnt, och jag betonar än en gång att jag hoppas att vi inom de fyra demokratiska partierna i mars skall kunna sätta oss ned och resonera om författningsfrågan utan att vara bundna på förhand. Vad som oroade mig i samband med det negativa svaret på den andra frågan var inte det förhållandet, att eftersläpningen i fråga om första kammaren inte skulle försvinna, utan det var själva attityden, att när socialdemokraterna kom med ett förslag kunde man inom de övriga partierna inte tänka sig att granska detta förslag. Men om det nu finns en allvarlig vilja att förutsättningslöst pröva dessa ting, har vi möjlighet att börja diskutera dem i mitten av mars och sedan får vi se hur det hela utvecklar sig.

Jag skall inte inbjuda herrarna till Harpsund, eftersom jag vet med vilken skräck ni betraktar begreppet Harpsundsdemokrati, och det vore ju förfärligt om den nya författningen skulle födas på ett så misstänkt ställe. Vi får i stället träffas här i Stockholm.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 22.25.

In fidem
Sune K. Johansson